

Міністерство освіти і науки України
Херсонський державний університет
Міжкафедральна наукова лабораторія
«Українська література в англomовному світі»
Таврійська фундація
(Осередок вивчення української діаспори)
м. Херсон

ВІСНИК ТАВРІЙСЬКОЇ ФУНДАЦІЇ
(Осередку вивчення української діаспори)

Випуск 19

Херсон – Корсунь-Шевченківський
2024

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Немченко Іван (головний редактор) – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач міжкафедральної наукової лабораторії «Українська література в англомовному світі» при Херсонському державному університеті

Алієв Алім – заступник директора Українського інституту, член українського осередку Міжнародного ПЕН-клубу, правозахисник, журналіст, перекладач

Барнетт Аліна – письменниця, перекладачка (Великобританія, м. Рексем)

Бокшань Галина – кандидатка філологічних наук, доцентка Херсонського державного аграрно-економічного університету, письменниця, перекладачка

Висоцький Андрій – кандидат філологічних наук, доцент Херсонського державного університету

Гаражій Любова – голова Таврійської фундації (ОВУД), членкиня НСЖУ

Бурдіна Галина – завідувачка загального відділу Суворовської районної в м. Херсоні ради

Дупляк Микола – критик, педагог, журналіст, громадський діяч (США, м. Каміллус)

Загороднюк Василь – член НСПУ, голова Херсонської обласної філії НСПУ, кандидат філологічних наук, доцент Херсонського державного університету

Карабович Тадей – член НСПУ, доктор філології, професор Університету імені Марії Складовської-Кюрі, письменник, перекладач (Польща, м. Люблін)

Климович Світлана – кандидатка філологічних наук, доцентка, завідувачка кафедри української і слов'янської філології та журналістики Херсонського державного університету

Климчак Марія – письменниця, критикиня, перекладачка (США, м. Чикаго)

Крат Анатолій – письменник, критик, перекладач, адміністратор і контент-менеджер Фейсбук-групи «Українці за кордоном» (Чехія, м. Прага)

Кудіна Антоніна – перекладачка, педагогиня (Індія, м. Мумбаї)

Лопушинський Іван – доктор наук із державного управління, професор Херсонського національного технічного університету, голова журі Всеукраїнської літературної премії імені Яра Славутича

Немченко Галина – кандидатка філологічних наук, доцентка, співробітниця міжкафедральної наукової лабораторії «Українська література в англомовному світі» при Херсонському державному університеті

Теленчук Надія – письменниця, перекладачка (Німеччина, м. Берлін)

Чухонцева Наталя – кандидатка філологічних наук, доцентка, співробітниця міжкафедральної наукової лабораторії «Українська література в англомовному світі» при Херсонському державному університеті

Дев'ятнадцятий випуск «Вісника Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори)» містить наукові й літературно-мистецькі матеріали, присвячені діяльності визначних представників українського зарубіжжя, а також Причорномор'я. У збірнику подається культурно-мистецька хроніка, відомості про вишанування в Таврійському регіоні письменників і науковців із діаспори та Південної України.

В53 Вісник Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори): міжнародний літературно-науковий збірник: випуск 19. Херсон – Корсунь-Шевченківський: ФОП Майдаченко І. С., 2024. 364 с.

ISBN 978-617-8298-17-3

Спонсори випуску: Любова Гаражій, Василь Загороднюк, Галина та Іван Немченко

ЗМІСТ

Слово редактора	7
Згадаймо!	9
<i>Іван Немченко. Пам'яті Ірини Фаріон</i>	9
Літературознавство	10
<i>Тетяна Бахтіарова. Образно-тропеїчні засоби та стилістичні фігури у збірці В. Кулика «Дніпро рятує Україну»</i>	10
<i>Галина Немченко. Стилєві особливості поезії Олени Теліги та Наталі Лівицької-Холодної</i>	15
Педагогіка і методика	24
<i>Ніна Плакида. Подолання освітніх втрат на уроках української літератури</i>	24
Краєзнавство	28
<i>Іван Немченко. Форми сучасного літературного краєзнавства в Україні. Краєзнавча бібліографія</i>	28
Негаснуча зоря Сковороди	61
<i>Галина Лозко. Феномен Григорія Сковороди, який блокують досі</i>	62
<i>Дмитро Шупта. Деякі аспекти життєпису Григорія Сковороди</i>	66
<i>Галина Лозко. Постать Григорія Сковороди у науковій спадщині Володимира Шаяна</i>	75
<i>Петро Лойтра. Вогонь музичної душі</i>	87
У вінок Григорієві Сковороді	100
<i>Василь Стус. Дума Сковороди</i>	100
<i>Дмитро Шупта. Афоризми Г. С. Сковороди: поетичний цикл</i> ...	101
<i>Віталій Бошков. В моє життя ввійшов Сковорода: «Сковорода...»; «Обірвався терпець...»; «Ялпуг – пухнастий і м'який...»; «250 років потому з дня народження...»; «У когось репетитором бував Сковорода...»; «Існує думка золота...»; «Спекотне від Сковороди...»; «Час настав для зелених хвилястих папуг...»; «Сковородинознавство...»; «Сковородинець – не ординець...»; «Світ хапав мене та трохи не спіймав...»; «У день народження Шевченка...»: вірші</i>	125
<i>Дмитро Шупта. Світ вибору чи вибір світу: рубаї</i>	132

Таврійська фундація інформує

Переможці літературного конкурсу серед студентської молоді «Кожному мила своя сторона», присвяченого 300-річчю від дня народження Григорія Сковороди 146

Твори переможців конкурсу «Кожному мила своя сторона» (до 300-річчя від дня народження Г. Сковороди) 147

Валентина Нетребич. Мудрий пануватиме над зірками: байка .. 147

Анастасія Бабич. Соловейко та Ведмідь: байка 149

Каріна Єфименко. «Любов усе єднає, будує, творить...»: есе ... 152

Юлія Голокоз. «Миколаїв – місто, яке не здолають...»: есе..... 154

Катерина Бевзюк. «Все минає, але любов після всього застається...»: есе..... 156

Ювілеї 158

До 100-річчя Миколи Василенка 158

Василь Загороднюк. Автограф Григорія Кочура 158

Валерій Кулик. Світочі степового села 162

Спадщина 164

Микола Василенко. Вірші різних років: «Поетові не смерть страшна...»; Тріолет; «АТОшники протверезять пілата...»; «Веде в Донецьк елітний чінгісхан...»; «Гірські сини Шамілевого роду...»; «Болить душа, як звіку не боліла...»; «Квадригою у Мінську день і ніч...»; «Захисники свободи й людських прав...» 164

Поетична галерея 167

Олександр Гунько. Інклюзія: поема; Із циклу «Поклик до Спасу»: Війна. Херсонщина; Катівня; Тиша; Діти; Тьма; Мама; Королеви; Біль; Місто: вірші 167

Надія Теленчук. Спільнобіль; «Як дивно: зі словом воля римується біль...»; Перекреслені спогади; «Я не знатиму вас...»; На кінчику слова: вірші 179

Анатолій Марущак. Португеї доріг; Морський піхотинець; Паляниця; Непереможні; Не забудь, Україно; Додому; Не влучите; Чорнобаївський бабак; Буча; Хлібороб; Світла сила; Тримати стрій; «Було і світло, і світло...»; Заповітні мрії; Херсон. Травень; Вірш; Зозулі; Вільний простір; Мета; Народна музика; Слова в окупації; Несправжній сон;

В передчутті Криму; Вільний Херсон; Повернення; Чорноморці і чорт: вірші	184
<i>Альона Мовчан</i> . З поетичного щоденника: 2022. 26 лютого; 23 квітня; 14 червня; 15 червня; 9 серпня; 18 листопада; 2023. 21 лютого; 1 вересня; 2 жовтня; 6–7 листопада. Пам'яті Артемія Якименка; 21–31 березня; 16 квітня; 30 жовтня; 2024. 2 липня; 29 жовтня: вірші	212
<i>Василь Загороднюк</i> . Із збірки «Світиться світла 100 тонн висота» (2024): 1 березня 2022 р. Херсон. Стріляють; Автограф. Херсон, 1 березня 2022 р. Стріляють; «Моя Муза війною стривожена...»; «Він компроміс вважав за зраду...»; «Над степом небо зазоріло...»; «Заснули ворони, не чути «кар-кар»...»; 28 березня 2024 р. Херсонський державний університет; «В твоїй оселі ходять зорі...»; Балада про літак, який хоче злетіти; Пошук висоти; «Я до вас повертаюсь, Карпати...»; «І жар херсонських кавунів...»: вірші.....	222
<i>Василина Клімук</i> . «Україно моя, ти – діброва...»; «Малює осінь тихі переливи...»: вірші	227
<i>Валерій Кулик</i> . Прелюдія весни: Вінок сонетів	229
<i>Лідія Кострикіна</i> . «Коли закінчиться війна і ми проженемо росію...»; «Весна буяє прадавнім рястом...»: вірші	237
<i>Іван Немченко</i> . Рускій мір; Удав; Рускій беспредел та його удел; Майже казка; Під три чорти такого «брата»! (пісня тьоті Моті); Чорна діра москви; Вічна пісня; Ще б пак!; Дует приречених; Ходіння по муках раби Божої Таїсії (монолог народної артистки); Трохи готики; Інформатаки: вірші.....	238
З редакційної пошти	250
<i>Василь Вельможко</i> . Уродженець Балтщини, військовий міністр Карпатської України	250
З пісенного джерела	256
Рік Сковороди. Слова <i>Дмитра Шупти</i> . Музика <i>Петра Лойтри</i>	256
Голоси діаспори	258
<i>Надія Теленчук</i> . Український поетичний салон у Берліні	258
<i>Микола Дупляк</i> . Неповне 100-ліття газети	

«Народна воля» у США	262
Інтерв'ю	275
Антонія Цвід: «Шевченко, який завжди зі мною...» / Спілкувався А. Крат	275
Таврійські мемуари	292
Любов Гаражій. Рукавичка	292
Валерій Кулик. Незабутня зустріч з Левком Ревуцьким	295
Перекладацьке перевесло	298
Григорій Сковорода. Сад божественних пісень / Grigoriy Skovoroda Allaagimnalarin başças (1–10) / переклав гагаузькою Віталій Бошков	298
Презентації, конференції, фестивалі	309
Максим Гаврилишин. Світло переможе!	309
На бібліотечній хвилі	312
Під обстрілами. З бібліотечного життя Херсона	312
Рецензії та відгуки	317
Микола Дупляк. Книга про злочин без покарання / Рец. на кн.: Eugeniusz Misiło. Obóz «Jaworzno». Zbrodnia nieukarana. Ukraińcy i Polacy w Centralnym Obozie Pracy Jaworzno (1947 – 1949) Archiwum Ukraińskie, Jesionowo, 2022. Str. 1016.....	317
Василь Загороднюк. «Ох, ці дачники!» і «Новорічні невдахи» Аліни Барнетт: еволюція творчого поступу	328
Микола Дупляк. У США вийшов 108-ий альманах УНС	332
Галина Немченко, Іван Немченко. Мова як зброя / Рец. на кн.: Дупляк Микола. Зберігаймо чистоту рідної мови. К.: Літературна Україна, 2024. 344 с.	337
Микола Дупляк. Далекий шлях до волі	343
Вічна пам'ять	349
Микола Дупляк. У річницю смерті Олександри Мудрої	349
Іван Немченко. «Я з тих країв, де щастя океани...» (пам'яті Людмили Бистрової-Дробот).....	356
Наші автори	362

Слово редактора

Вітаю шановне товариство! Черговий (дев'ятнадцятий) випуск «Вісника Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори)» виходить із подеякою затримкою в часі, викликаною повномасштабним уторгненням московських окупантів в Україну. Він містить здебільшого ті наукові й літературно-мистецькі матеріали, які готувалися до друку ще в 2022 році, але збірник так і не було опубліковано ні тоді, ні пізніше – в 2023 році. Тож редколегія перепрошує, що подані раніше дописи тільки тепер публікуються й приходять до читацької аудиторії. Наклад випуску обмежений, але з його змістом можна ознайомитися на сайті кафедри української та слов'янської філології та журналістики Херсонського державного університету. Сподіваємось на близьку перемогу та повернення нашого вишу з Івано-Франківська на береги Дніпра, де ми, відродившись і відбудувавшись, зможемо знову продукувати «Вісник Таврійської фундації» в колишньому форматі й обсягах.

Багато матеріалів випуску пов'язані зі Сковородинським ювілеєм та заходами на честь геніального мислителя-українця, до них додаються й інші дописи, отримані нашою редколегією протягом 2022–2024 років. Зокрема, публікуємо статті Галини Лозко, Петра Лойтри, Дмитра Шупти, а також твори переможців конкурсу «Кожному мила своя сторона» до 300-річчя від дня народження Г. Сковороди Анастасії Бабич, Катерини Бевзюк, Юлії Голокоз, Каріни Єфименко, Валентини Нетребич, які пла-

нували видрукувати ще в 2022 році. Як кажуть у народі, краще пізніше, як ніколи.

Традиційно в збірнику йдеться про діяльність визначних представників української діаспори (Наталя Лівицька-Холодна, Олена Теліга), а також подано культурно-мистецьку хроніку з життя Південної України, сторінки спротиву мешканців краю московській навалі. Широко репрезентовано поетичні відгуки херсонців на події війни (Олександр Гунько, Валерій Кулик, Анатолій Марущак та ін.). Ряд матеріалів присвячено 100-річчю від дня народження нашого краянина, колишнього очільника Таврійської фундації Миколи Василенка, який залишив по собі золоті сліди й у письменстві, й історії культурно-національного та державного відродження України.

Безперечно, увагу читача приверне інтерв'ю Антонії Цвід «Шевченко, який завжди зі мною...», записане нашим земляком із Праги А. Крафом.

Про життя українських громад у діаспорі дізнаємося з матеріалів, наданих М. Дупляком (США) та Н. Теленчук (Німеччина).

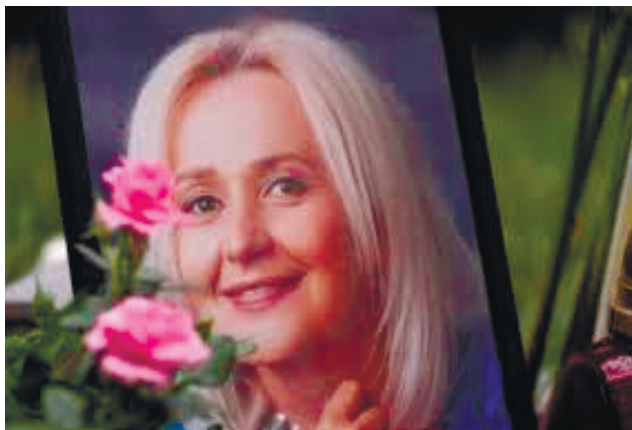
Василь Вельможко розповідає про складну й драматичну долю уродженця Балтщини, полковника Армії УНР, військового міністра Карпатської України Епіфанія Камінського, якому судилося знайти свій довічний притулок у нашій Таврії, в Олешках.

Традиційна рубрика «Перекладацьке перевесло» репрезентує поезії Г. Сковороди в перекладах гагаузькою мовою, виконаних В. Бошковим.

Будьмо оптимістами. Адже нам заповідано, як сказав би наш класик, невмирущий Павло Тичина – «перемагать і жить!»

Слава нації! Смерть ворогам!

Іван Немченко

1964–2024

Згадаймо!

ПАМ'ЯТІ ІРИНИ ФАРІОН

Акровірш

Ішла щодня у бій,
Рубаючи словами.
Искрів на серці біль:
Ну, начувайтесь, хами!
Атака вже гряде.

Фортеця не врятує,
А прахом упаде.
Рахманний голос чує
І пружиться Вкраїна.
Осяє ніч, осяє день
Нова зоря – Ірина.

Іван Немченко

Бахтіарова Тетяна

**ОБРАЗНО-ТРОПЕЇЧНІ ЗАСОБИ
ТА СТИЛІСТИЧНІ ФІГУРИ
У ЗБІРЦІ ВАЛЕРІЯ КУЛИКА
«ДНІПРО РЯТУЄ УКРАЇНУ»**

Сонети Валерія Павловича Кулика – вишукані й глибокі водночас. Його збірка «Дніпро рятує Україну» – це сплав емоцій і почуттів, які породжені різними життєвими обставинами. Ліричний герой митця – великий життєлюб, закоханий і мрійливий у поезії мирних часів, зосереджений і рішучий у віршах періоду війни. В. Кулик – тонкий лірик, естет, гедоніст. Його поезія наповнена медитаційними роздумами, сугестивною емоційністю. Вірші захоплюють синестезією вражень, яка вражає гармонією і красою.

В останній збірці В. Кулика «Дніпро рятує Україну» представлено сонети та вінки сонетів, що торкаються трьох часових періодів: до повномасштабного вторгнення російських загарбників, під час окупації та визволення Херсона. У книзі відбувається єднання минулого і сучасного. Світ довкола представлений кризь призму сприйняття героя.

Поезія В. Кулика насичена образами, що нав'язані усною народною творчістю. Це образи хліба, степу, рушника, ластівки, батьківської хати, вишні, за допомогою яких автор прагне утве-

рдити в довколишньому світі високі ідеали добра та краси, гуманності й благодетства.

Образи поезій В. Кулика створюють міфологему дому, яка сприймається як цілісний світ, своєрідний мікрокосм. Міфологема дому включає і його часопростір і образ порогу. Для В. Кулика поняття дім асоціюється із топосами: Чаплинка (він там народився), Херсон (місто, де поет живе і працює), Чорнобаївка (героїчне селище, місце бойової звитяги наших воїнів). Гідроніми Дніпро, Сиваш формують часопросторову парадигму лірики В. Кулика.

Поезія «І віра наша волю воскрешає» наповнена просвітленим смутком і радістю водночас від очікуваного звільнення міста-героя Херсона. Метафорична візія ліричного героя надихає і відтворює настрій піднесеного очікування. Метафори: «воля віру воскрешає», «радіють сонцю вічні береги» виражають таку намірянну радість від звістки про звільнення міста: «І віра наша волю воскрешає. / Радіють сонцю вічні береги. / Козацький стяг у високості сяє / З Херсона відступають вороги» [1, с. 108].

Метафоричний образ свободи у першому терцеті засвідчує, що це є найвища духовна цінність, адже її в своїх серцях несуть кращі доньки й сини нашого народу: «Широка та пряма у нас дорога. / Ідуть по ній і дочки, і сини. / Свободу у серцях несуть вони» [1, с. 108].

Міфологема дороги, шляху, у значенні поступу до Перемоги «від отчого священного порога» до «прийдешньої весни» асоціюється з відродженням країни та Перемогою.

Поезія «День визволення» сповнена мотивом оновлення. У вірші йдеться про визволення міста від рашистів, поезія надзвичайно настроєва, лірична, щемлива. Метафора «херсонці волю зустрічають» виражає увесь захват, піднесеність, які відчувалися навіть у повітрі осіннього листопадового дня: «Херсонці волю зустрічають – / На вітрі мають прапори. / А над майдаком згряя чайок / Летить осінньої пори» [1, с. 109].

Ліричний герой вірша асоціює цей день із весняним відродженням, адже все місто наповнене атмосферою щастя, радості, свободи. Метафора «на вулиці сердець тепло» виражає загальне єднання усіх херсонців та воїнів-визволителів у одному пориві

щастя та свободи: «Всі визволителів вітають, / Ще й сльози радості в очах... / Вогонь свободи не зачах» [1, с. 109].

Визволення міста спонукає ліричного героя до саморефлексії, так, у поезії «Прозріння» ідеться про переоцінку цінностей, про осмислення і значення рідної мови й культури в житті. Для ліричного героя війна стала тією точкою неповернення, коли все, що пов'язане з ерефією, є чуже й вороже: «Я витравлю раба таки із себе. / Століття срібне хай поїсть іржа... / Калина розцвітає в сотні стебел... / Між нами й московитами – межа» [1, с. 115].

За допомогою стилістичної фігури апосіопези розкривається неприхована правда про різючу відмінність між українською культурною цариною та російською. «Срібне століття» меркне і знецінюється після тих злочинів і кровопролиття, яке загарбники принесли на нашу землю.

Ліричного героя наповнює дух спротиву та непокори, він прагне «витравити раба із себе», його рішучість і сила духу підкреслюється алітерацією: «Генета рве моя правічна мова, / Летять у прірву віяння чужі, / Туман мине, розтануть міражі» [1, с. 115].

Порівняння: «Розвіється зневір'я, мов полова – / з'явиться тоді земна основа, / та стане легко й чисто на душі...», вжите в останньому терцеті, додає виваженої поміркованості і ніби підсумовує сонет.

Козацький дух, незборима сила волі, гордість і патріотизм – ось ті почуття, які охоплюють єство ліричного героя. У поезії-присвяті «Козацький дух» (В. Колісниченку) оспівано силу духу, яка живе в віках і понині у серцях нащадків. Риторичні питання сонета підкреслюють силу нескореності вільнолюбних сердець: «Скажіть, чи є у світі ще броня, / Від нашого міцніша небокраю? / І на землі нема такої зграї, / Щоб зупинила герць мого коня» [1, с. 114].

Своєрідна рефлексія лунає у вірші «Пропущений урок». На особливу увагу заслуговує мото до поезії «Ми Москву хрестили, ми її і відспіваємо...» (напис на п'єдесталі, де стояв бюст О. Суворова). Ці рядки спонукають до переосмислення історії рідного міста, яка часто пов'язувалася з іменами Потьомкіна, Суворова: «Людей сьогодні переймає сором / За те, що дух мос-

кви лишив сліди, / Що ми не ті леліяли сади / В часи незрозумілої покори» [1, с. 138].

Міфологема саду, згадана у вірші, асоціюється з культурним набутком, світом культурних цінностей, які виявилися нетривкими. На думку ліричного героя, ці псевдосвятині мусять бути замінені справжніми, національними ідеями та образами, яких чимало в нашій історії.

Підсумком твору є останній терцет, у якому лунає підсумок сонета: «Війна укотре всім нам довела: / Хай краще спорожніють п'єдестали, / Аніж серця, яким любов була / І завжди буде всім...» [1, с. 138].

Анафора в останньому терцеті слугує своєрідним нагадуванням ліричному героєві про силу, нескореність нації та про ідею національної пам'яті: «...Щоб ми зростали, / Щоб сильними нарешті знову стали, / Щоб добре зрозуміли сутність зла...» [1, с. 138].

Сонети В. Кулика подеколи сповнені туги й болю, вони сприймаються як своєрідний тайнопис-хроніка воєнних буднів міста Херсона. Так, сонет «Постійні обстріли Херсона» висвітлює весь розпач, який переживають люди на нашій рідній землі, полісиндетон підсилює змалювання безкінечного випробування обстрілами нашого міста: «Постійні обстріли Херсона / І вдень лунають і вночі. / Тривога гостра і бездонна / Кладє на серце обручі...» [1, с. 141].

Риторичні оклики надають сонету закличного звучання, виражають оптимізм і нескореність ліричного героя: «Тримайсь, цивільна обороно! / Не підведіть щити й мечі! / Бريدка, підступна згинь горгоно! / Мій правий гніве не мовчи!» [1, с. 141].

Сюрреалістична візія воєнного лихоліття постає з рядків вірша «Цей дикий сон»: «Цей дикий сон все мучить, не кінчається, / Здоровий глузд його не пробача... / Невже маразм глобальний узвичається? / І десь невинне гине дитинча...» [1, с. 149].

Риторичні питання у катрені виражають усю збентеженість ліричного героя і розпач через те лихо, яке коїться довкола. Метонімія «трагічні дні стоять в календарі» висвітлює глибоку печаль і сум через усі трагедії війни, які довелося відчувати українцям. Риторичні запитання та оклики у другому терцеті є своє-

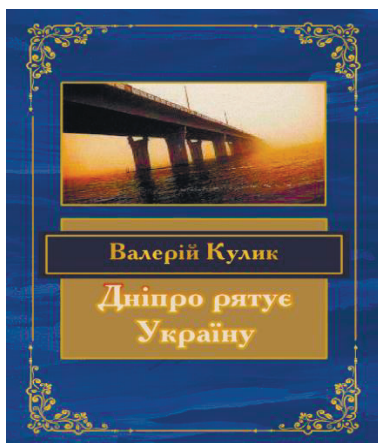
рідним підсумком сонета і лунають як інвектива: «Невже мерзотник той не заспокоїться? / Хай помста наша у рази подвоїться / На цій жорстокій та брудній війні!» [1, с. 149].

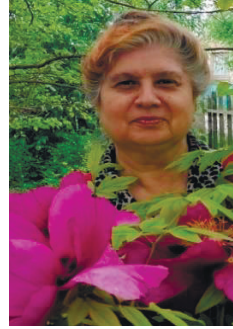
Персоніфіковані образи весни і перемоги постають у сонеті «Попереду весна і перемога» [1, с. 145]. Метафоричні образи «теміні і світла» реалізуються у цьому вірші як бінарні опозиції. Загалом поезія наснажена численними метафорами: «земля жадає помсти», «у серці твердь надії нароста». Символом нескореності в сонеті є підсніжник. Автор удається до своєрідного художнього паралелізму: нескорена рослина – нескорений народ.

Образно-тропеїчний діапазон збірки «Дніпро рятує Україну» надзвичайно різноманітний, в основному це метафори, персоніфікації, порівняння, стилістичні фігури: анафори, апосіопеза, полісиндетон, риторичні фігури (оклики, запитання), художній паралелізм, що наповнюють сонети динамізмом, вишуканістю звучання.

Література

1. Кулик В. Дніпро рятує Україну : сонети, вінки сонетів. Одеса: Олді плюс, 2023. 198 с.
2. Літературознавча енциклопедія: у двох томах. Т. 2 / Авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ: ВЦ «Академія», 2007. 624 с.

Галина Немченко

СТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ ПОЕЗІЇ ОЛЕНИ ТЕЛІГИ ТА НАТАЛІ ЛІВИЦЬКОЇ-ХОЛОДНОЇ

Українська література ХХ століття багата на яскраві творчі особистості. Серед них Олена Іванівна Теліга (1906-1942) та Наталя Андріївна Лівицька-Холодна (1902-2005). Вони належать до плеяди героїчних жінок України, що і словом, і ділом боролись за її незалежність. Їм випала нелегка доля. Обидві були з інтелігентних родин. І обидві змушені були емігрувати, як і їхні батьки, щоб уникнути розправи з боку каральних органів більшовицької влади, що переслідували українських патріотів.

Олена Теліга Наталя Лівицька-Холодна

Молодих жінок пов'язували щирі товариські стосунки. Вони могли довірити одна одній сокровенне. Про це свідчить їхнє листування. Для їх творчості характерні спільні мотиви, зокрема

переплетіння героїчної та інтимної тематики, ностальгія за Україною, роздуми про роль жінки в родині та в суспільстві.

Життя і творчість Олени Теліги досліджували літературознавці В. Абліцов, С. Гальченко, М. Жулинський, Г. Ільєва, І. Качуровський, О. Кобець, Ю. Ковалів, О. Козуля, Р. Коломієць, К. Криворучко, Н. Миронець, М. Мушинка, М. Неврлі, Л. Скорина, М. Слабошпицький, Яр Славутич, Б. Соя, Г. Улюра, А. Фасоля, Б. Червак, Л. Череватенко, Г. Шевчук, Ю. Шерех, Г. Шиманська, В. Шпак та ін. Творча доля Н. Лівицької-Холодної простежувалась Г. Авраховим, Б. Бойчуком, О. Єременко, М. Ільницьким, Л. Куценком, Л. Міщенко, В. Пахаренком, В. Поліщуком, Б. Рубчаком, Т. Салигою, Л. Скориною, М. Слабошпицьким, С. Столбюк, Ю. Шерехом тощо. Проте й нині лишаються малодосліджені аспекти, що стосуються наукового осмислення цих двох визначних постатей на тлі історичного й культурного поступу України. Свою статтю присвячуємо характерним прикметам поезики цих авторок.

Олена Теліга залишила по собі невеликий за обсягом, але вагомий за ідейним звучанням ліричний доробок. Д. Донцов називав її «поеткою вогняних меж» [3, с.50]. Яскраве й насичене життя Олени Теліги було як спалах, сповнене жаги до діяння: «Хай несуть мене бурхливі води / Від пориву до самого чину» [6, с. 21]; «Я йду на клич задимлених вогнів / На наш похмурий і прекрасний берег» [6, с. 50]. Вона прагнула максимально послужити рідному краєві й зустріти «гарячу смерть – не зимне умирання» [6, с. 50].

У статті «До проблеми стилю» поетеса наголосила: «Наша неспокійна, бурхлива доба повинна була створити свій стиль, не подібний до стилю минулого століття, відмінний від нього в усьому. Стиль, що лишив би своє тавро на щоденному житті» [6, с. 124]. І далі вона розшифровує, що це за стиль:

«Є в стилі нашого життя і нашого мистецтва щось від буряної ночі, з диким гуркотом грому, з блискавицями, що нагло освітлюють все довкола, ясніше як день, як сірий день стилю минулого віку, коли крізь павутиння туману тяжко було доглянути сонце, що так відчувається за темрявою, сьогоднішньої ночі.

Така ніч зі сліпучими блискавицями, зі загравою ранку на обрії, не раз ясніша від самого дня, є найвиразнішим символом нашої доби, її правдивим стилем, що його створила вона сама, і ті мистці, які справді її відчували» [6, с. 124].

Письменниця насамперед цінувала в людях чесність, благородство, національну самосвідомість. У листі до Н. Лівицької-Холодної від 9 серпня 1932 року вона зазначила: «Життя є гарне, але яке ж тяжке! Особливо для людей, які не вміють пристосуватися до нього. Для людей абсолютно чесних. Але все ж, Натуся, яке щастя бути дійсно чесними» [7, с. 84].

Поезія Олени Теліги – це віддзеркалення її власної долі, роздумів над місцем жінки у вирі сучасних їй подій: «А в мене дні бунтують і кричать, / Підвладні власним, не чужим законам. / І тиснуть в серце вогненну печать, / І значить все – не сірим, а червоним» [6, с. 49]; «Рудим конем летить за небосхил / Моя душа в червоній амазонці» [6, с. 50]; «Якогось вітру, сміху чи злоби! / Щоб рвались душі крізь іржаві ґрати, / Щоб крикнув хтось: ненавидь і люби – / І варто буде жити чи вмирати!» [6, с. 56].

Яскраві зразки поезії Олени Теліги «Пломінний день», «Моя душа по темнім трунку», «Поворот», «Гострі очі розкриті в морок», «Неповторне свято», «Сучасникам» свідчать про героїчну вдачу авторки. На думку С. Гординського, Олена Теліга була подібна до Лесі Українки: «Було щось, що їх близько одну з одною єднало, якийсь поетичний тембр, інтонація – ці, чи не найважливіші в поезії елементи; при всій тій спільності, її – Теліги, голос був зовсім власний, щирий і непідкуплений» [2, с. 200]. І дійсно, в ліриці цієї авторки, що стала однією з окрас

Празької школи поетів, відлунює Лесин дух нескореності та безкомпромісності: «Душа горить – життя таке іскристе» [6, с. 22]; «Біль зламаю, а сльози витру» [6, с. 26]; «Палити серце – в хуртовині сніжній, / Купати душу – у холодній зливі. / Вітрами й сонцем Бог мій шлях намітив, / Та там, де треба, я тверда й сувора: / О краю мій, моїх ясних привітів / Не діставав від мене жодний ворог» [6, с. 28]. У листі до Н. Лівицької-Холодної від 13 липня 1933 року Олена Теліга зізнавалась: «...І у мене на душі часто буває невесело. Та я не маю права сумувати, бо належу до типу таких людей, які всіх дивують, коли перестають сміятися, а вже не дай Боже зажуритися – відразу ж у всіх насувається питання, чи я не хора» [7, с. 159]. На думку Наталі Лівицької-Холодної, «десь у 1934 році народжується друга Олена Теліга, така, якої я не знала. Народження це було нелегке, бо ж нелегко перетворитися з ніжної, сентиментальної і трошки примхливої жіночки в героїчну Жанну д'Арк. І, коли я довідалась 1942 року про її смерть, мене ця звістка не здивувала» [8, с. 328]. А С. Гординський відзначив: «Може, вперше в українській поезії те, що ми звемо жіночим комплексом («евіг вайбліхес») знайшло собі в її віршах такий сильний і ще в нас нечуваний вираз. В Лесі Українки цей комплекс був недоростом, у Наталі Холодної переростом, а в О. Теліги він став уповні гармонійним компонентом чистої поезії» [2, с. 200].

У поезіях О. Теліги «Вечірня пісня», «Мужчинам» герої (чоловік та жінка) постають одностайними, соратниками й у боротьбі за національні ідеали, й у щоденному своєму бутті: «У нас душа – криниця, / З якої ви п'єте. – Змагайся і кріпись!» [6, с. 18]; «Ми ж, радістю життя вас напоївши вщерт, / Без металевих слів і без зітхань даремних / По ваших же слідах підемо хоч на смерть!» [6, с. 18]. Для авторки характерний максималізм, переконаність у здійсненності визвольних замірів, дієвості націєтворчих змагань, можливості відродити державність і соборність України: «Заметемо вогнем любови межі, / Перейдемо убрид бурхливі води, / Щоб взяти повно те, що нам належить / І злитись знову зі своїм народом» [6, с. 23]. Як відзначав Є. Маланюк, «це була людина, яка хотіла радості, хотіла барвистості, повноти, і ще радості, і ще радості з усім королівським значенням цього слова» [7, с. 293]. У статті «Розсипаються му-

ри» О. Теліга наголосила: «Будемо самими собою, з усіма своїми поглядами перед обличчям своєї нації» [6, с. 157]. Вона завжди цінувала в творчості письменників єдність слова та діла й сама неухильно керувалася цим принципом. Слушні розміркування щодо цього подані в її статті «Партачі життя (До проблеми цивільної відваги)».

Для поетичного стилю письменниці, що формувався в руслі пошуків українських і світових неоромантиків та неокласиків, характерні сповнені динаміки метафоричні образи, каскади вишуканих епітетів та порівнянь: «Знову осінь утікає злякано» [6, с. 27]; «А дивне серце, п'яне і завзяте, / Відчує певність, мов нехибну шпаду» [6, с. 37]; «Порвалося знову тіло – напрутий лук» [6, с. 48]; «Дика радість – стрілою вгору» [6, с. 48]. Не можуть не вразити разки персоніфікацій, метонімії, гіперболізованих форм, градацій, розсипаних по текстах Олени Теліги: «Догорає, попеліє дивне щастя... / Зажурився день – замріяний і млиний, / А думки мої натхнені та квітчасті, / Опадають вересневим, жовтим листям...» [6, с. 27]; «А з оркестри бризне поцілунків / Весняна бурхлива завірюха!» [6, с. 25]; «Піти по слідах ваших скошених кроків / Рвучко тягнуться сотні окрилених ніг» [6, с. 57].

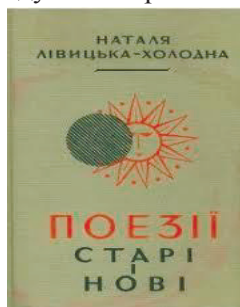
Її лірика часто насичена контрастними образами: «рватись вгору чи летіть в безодню» [6, с. 21]; «Палить лампаду день і ніч / І йти крізь грудні – в теплі квітні, Крізь біль розлук – у щастя стріч» [6, с. 32]; «душа дозріє, сповниться відразу / Подвійним смаком – меду і полину» [6, с. 37]; «чергують ночі – чорні і ясні» [6, с. 50]; «незнаний нам початок і кінець» [6, с. 53]. Водночас поетеса, як і інші автори Празької школи, тяжіє до автологічного мовлення, уникання кучерявих образів, наближаючись до віршованої публіцистики.

Епістолярій товаришок свідчить про їх непросте життя, але дружні довірливі стосунки, які допомагали в скрутних ситуаціях. Особливо в часи відірваності від рідної землі. Листувалися ледве не щоденно, і це була велика розрада для них обох. У листі від 8 жовтня 1932 року до Наталі Лівницької-Холодної Олена Теліга зауважила: «Це правда: чим менше ниточок в'яже нас з Україною, тим далекіша і абстрактніша вона робиться, а тому, як все неосяжне – ідеальнішою» [7, с. 126]. Здається, що кожна

її поезія дихає повітрям українськості, просто не може без нього жити.

Тема України пронизує й увесь поетичний доробок Наталі Лівицької-Холодної. Вона так само, як і інші емігранти, мріє про Україну як самостійну державу, про відродження нації: «Тобі не сліз тепер, а сміху треба, / пшениці шовк на порохи ланів, / і сонця усміху з ясного неба, / і віри міць в серця Твоїх синів» [5, с. 97–98]; «Від Полтави до Харкова й Курська / попливе жовто-синій стяг. / Не Димитрій це і не Курбський / до Москви прокладатиме шлях. / Не раба, що царям посилає / за зневагу прокльонів лють, / але світлого мого краю / переможна й кривава путь» [5, с. 112].

Одна зі збірок так і називалась «Сім літер» із натяком на словесне позначення рідного краю та його символів («Україна», «Петлюра»). «Пам'ятаєш? – Дніпро і хутір, / (Дай сльозу тобі, любий, витру) / І в леваді верби забуті, / І весняні дотики вітру» [5, с. 90]. Анафора підкреслює нерозривний зв'язок із Україною. Рідна домівка приходить у снах, спогадах («Ностальгія», «Батьківщина», «Батькові»). Обриси отчого дому конкретизуються на тлі чудових краєвидів («Такий похмурий вечір нині...», «О, верб моїх сріблясті довгі віти», «На наших нивах сон і тиша...», «Стоять задумані і мріють над водою...»).

VIII

Я буду тихо, тихо так
лежать і згадуват пів ночі
ваш гордий профіль і уста
і ваші мужні сині очі.

І буду сльози на рукав
сорочки білої губити,
така самотня і така
закохана в весну і квіти.

Як і Олена Теліга у творах «Вечірня пісня», «Мужчинам», Наталя Лівицька-Холодна розмірковує про призначення жінки і чоловіка в родині й у громаді. У її вірші «Світлим, натхненним, простим...» оспівується гармонійне шлюбне життя героїв та окреслюються їхні ролі як у сім'ї, так і в суспільстві: «Ти будеш воїн і муж./ Батько моїх дітей», «Мати, коханка, сестра, / Вірна

дружина твоя. / Мудрість так каже стара, / Буду такою і я» [5, с. 63]. Дні щасливих героїв сповнені «вірністю спрагнених душ» [5, с. 63]. Вірність у коханні доповнюється вірністю обов'язкові перед рідним краєм.

Наталю Лівницьку-Холодну часто називають поеткою кохання. Любовні мотиви пронизують увесь її доробок, а насамперед дебютну збірку «Вогонь і попіл» (1934), котру вже традиційно сприймають як «еротичний роман». Назви розділів книжки підкреслюють складний перебіг любовних почуттів, що охопили закоханих героїв: «Барвін-зілля», «Червоне й чорне» та «Попіл». І слід наголосити, що в серединному з них є лірична присвята подрузі авторки – Олені Телізі «За вогнем шарлату»: «Розлетілися сні і мрії, одзвеніла весна, одійшла. Зацвітають сльозами на віях квіти щастя чи квіти зла. Вже не травень-пустун із нами, не жасминів солодкий привіт, горобиними вже ночами тьмяно пахне липи цвіт» [5, с. 69]. Адже письменниці часто звіряли одна одній таємниці свого інтимного життя.

Твори збірки вражають грандіозністю асоціацій, мажорністю звучання – «Нам шлюбна постіль вся земля...», «І сталося. І буде завжди так...», «Припасти знов до рук коханих...», «Я пам'ятаю: гучали води...», «Мені очей звести несила», «Небо знов молоде й блакитне...», «Уста устами розхили...». Світ кохання бачиться поетесі чимось неперебутньо прекрасним і величним: «Було, і є, і вічно буде / Це свято соняшних утіх [5, с. 65]. Мимоволі напрошується паралель із інтимними перлинами Олени Теліги «Чужа весна», «Тільки вечір злітає на місто», «Весняне», «Подорожній», а особливо з еротичною замальовкою «Літо», сповненою життєлюбства й життєздатності: «В сотах мозку золотом прозорим / Мед думок розтоплених лежить, / А душа вклоняється просторам / І землі за світлу радість – жить» [6, с. 29]. Поетеси ніби змагаються у вишуканості поетичного вислову на адресу людських почуттів. Порівняймо з ліричними формулами Наталі Лівницької-Холодної: «І сталося. І буде завжди так: / Весна і синь у вересні і в січні, / І спрагнені, палкі твої уста, / І очі наді мною, очі вічні [5, с. 64]; «Нам шлюбна постіль вся земля, / Барвистий луг, квітчасте лоно» [5, с. 64]; «Червоним золотом вина / Кохання повниться і грає, / І страшно випити до дна / Цю чару пестошів без краю» [5, с. 64]; «І ніч над нами зо-

лота / Була як чара широко повна» [5, с. 68]. І. Качуровський, простежуючи зв'язки між поетичним світом Олени Теліги та світовою жіночою лірикою, наводив паралель із уругвайською письменницею Дельмірою Агустіні, у творі якої «Вибух» (ним же перекладеному) із такою ж силою славиться життя та кохання: «Якщо життя – любов, – благословімо / Його, щоб для любови жити і жити» [4, с. 390]; «Мое життя – цілунки, спів і сміх, / Воно – розкрита квітка уст моїх» [4, с. 390]. І цей перегук двох авторок цілком суголосний з інтимними перлинами Наталі Лівницької-Холодної: «Мені очей звести несила, / А на руках твої уста. / Ось пристрасть розгортає крила, / Надхненна, гарна і проста. / І день ясний, що пахне медом, / І неба синь, і сонця сміх / Нам будуть радісним наметом, / Блакитним палацом утіх. / Хай буде так, щоб ця хвилина / Була, як саяво перемог. / Бо ніжність наша є єдина. / А поза нею – тільки Бог» [5, с. 66].

Наталі Лівницькій-Холодній судилося на багато десятиліть пережити свою подругу, страчену гітлерівцями в Бабиному Яру в Києві 1942 року. Тож на її поетичному стилі бачимо вплив новіших віянь у світовій ліриці – повоєнних років, середини і кінця XX сторіччя, риси потоку свідомості, прикмети екзистенціалізму, рвучкість і нервовість ритміки, приблизність рим тощо [1]. Наприклад, у поезії «Сон» (1968) вона пише: «Снилось мені: / не засміченими, / не нью-йоркськими нетрями, йшла, / а стелився мені завітчаний, / не затоптаний шлях» [5, с. 156], або у вірші «Мій світ» (1973): «Мій світ – чотири стіни, / в ньому – усі світи. / Часом тут в агонії гину, / часом сонцю кажу: світи! / Я молодша тепер неначе. / Я серцю сказала: не плач, люби! / Хто за мене багатший / по цей і по той бік?» [5, с. 189].

Олена Теліга та Наталя Лівницька-Холодна полишили золоті сліди на ниві української та світової лірики. Це наша гордість, справжня окраса національної культури. А ще ж усього кілька десятиліть тому на доробку цих визначних поетес, як і десятків і навіть сотень інших митців-емігрантів, було накладено зловіще табу з боку радянської недоімперії. І це табу нині спадкоємці СРСР у вигляді путінської орди хочуть накласти на весь український світ. За радянських часів Олену Телігу, Наталю Лівницьку-Холодну та їхніх побратимів по письменницькому перу та по боротьбі Євгена Маланюка, Олега Ольжича, Юрія Липу та бага-

тьох інших обвішували ярликами буржуазних націоналістів і нацистів. Сьогодні кремлівські посіпаки таке тавро запропонували всій незалежній Україні, яку забажали цілком знищити. Але згине звироднілий імперський світ, а Україна й надалі буде радувати планету своєю величчю і красою, зокрема й самобутньою поезією Олени Теліги та Наталі Лівницької-Холодної, яку вже нікому й ніколи не замовчати.

Література

1. Бойчук Б. Наталя Лівницька-Холодна. *Українське слово : хрестоматія української літератури та літературної критики: у 4 кн. / упоряд. В. Яременко, Є. Федоренко*. К.: Рось, 1995. Кн. 4. С. 284–286.
2. Гординський С. Зустріч з Оленою Телігою. *Гординський С. На переломі епох: літературознавчі статті, огляди, есеї, рецензії, спогади*. Львів: Світ, 2004. С. 199–204.
3. Донцов Д. Поетка вогняних меж. *Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики XX ст.: у 4 кн. Кн.2*. К., 1994. С. 600–607.
4. Качуровський І. Творчість Олени Теліги на тлі світової жіночої лірики. *Качуровський І. Променисті силуети: лекції, доповіді, статті, есеї, розвідки*. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. С. 373–410.
5. Лівницька-Холодна Н. Поезії, старі і нові. Нью-Йорк: Видання Союзу Українок Америки, 1986. 238 с. <https://diasporiana.org.ua/poeziya/1499-livitska-holodna-n-poeziyi-stari-i-novi/>
6. Теліга О. О краю мій...: Твори, документи, біографічний нарис. К.: Вид-во імені Олени Теліги, 1999. 496 с.
7. Теліга О. Листи. Спогади / Упоряд., вст. ст., прим. Н. Миронець. К.: Вид-во ім. Олени Теліги, 2003. 400 с.
8. Ушкалов Л. Урок 43. «Немов рослина в сонячнім вікні...»: есеї про жіночі секрети. *Ушкалов Л. Що таке українська література: есеї*. Львів: Вид-во Старого Лева, 2016. С. 322–329.

Ніна Плакида

ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

У 2019 році освітні заклади змушені були терміново відреагувати на нові реалії сьогодення. Організувати якісне дистанційне навчання за короткий проміжок часу, заряджати мотивацією і бути готовими до технологічних труднощів – ось перелік проблем, що постали перед учителями.

Але різні умови проживання учнів, їхній психолого-емоційний стан призвели до появи освітніх втрат у здобувачів освітнього процесу: уповільнення соціального чи психологічного розвитку, втрати у вихованні чи в академічних знаннях і навичках [2].

Важливим етапом компенсації освітніх втрат є їх діагностика. У своїй роботі використовую тести на освітній платформі «Всеукраїнська школа онлайн» для визначення прогалин у результатах навчання учнів старшої школи з української мови та літератури. Лише після здійснення якісної перевірки рівня успішності учнівства, спираючись на об'єктивні дані, варто забезпечити розроблення комплексної стратегії подолання освітніх втрат, що буде враховувати специфіку української шкільної освіти, зокрема її поточний та перспективний стан [1]. Результатом діагностичного оцінювання – формулювання навчальних цілей, під час формулювання яких учні по-

винні: брати до уваги свої сильні сторони; розглядати напрями, що потребують удосконалення; використовувати встановлені критерії; визначати ресурси, що знадобляться для досягнення успіху; розробляти плани, що дозволять досягти поставлених цілей; ділитися своїми цілями одне з одним, учителями, батьками; планувати терміни [4]. Для подальшої роботи потрібно розробити індивідуальний план роботи з кожним, спираючись на результати перевірочних робіт.

У своїй роботі використовую методи, прийоми та форми активного навчання: «Мозковий штурм», «Читання зблизька», «RAFTS», «Перевернутий клас», «Батоги», «Виклик нового речника», «Прес-конференція» та ін.

Особливо ефективними сучасними технологіями роботи під час дистанційного навчання є веб-квести та проєкти. Веб-квест – це відкриття для учня, сприятлива школа для самоосвіти, результат якої залежить від учителя та учня, формує сучасну культуру читання, навчає знаходити потрібний матеріал в інтернеті, аналізувати його, знайомитися з різними точками зору на дану проблему. Так, замість того, щоб запропонувати учням розповісти про життєвий і літературний шлях Дмитра Марковича, створюємо веб-квест із ключовим запитанням: «Чому письменника називають «натхненим співцем степу і моря?»». Підтвердити свою відповідь біографічними фактами». Або, працюючи над текстами митця, ставимо перед учнями проблемне запитання, яке вимагає серйозного прочитання та розуміння творів: «Чи можна виправдати злочин?».

Діти самі внаслідок пошуку необхідної інформації, глибокого проникнення в ідейно-художній зміст оповідань розкривають філософію письменника – за злидненням життям селян автор бачить їх багатий духовний світ, прагнення до кращого життя. Цікавим для учнів є проєкт «Емодзі та мистецтво слова», мета якого розвинути творче мислення, уяву сучасними засобами мережі «Інтернет» знаходити зашифровану інформацію. Учнів ділимо на групи (у ZOOM є можливості для такого поділу), надсилаємо в чат емодзі (для кожної групи окремо) і розшифровуємо їх.

У веб-квестах використовую коди швидкого реагування, QR-коди, ребуси, анаграми, завдання: «Подивись у дзеркало»,

«Натисни клавіші телефону», вправи «Поєднай частинки пазлів», «Знайди відмінності».

Справжнім викликом дистанційного навчання стала активізація уваги учнів. Щоб діти не відволікалися під час уроку, їх необхідно зацікавлювати. Саме тому використовую різноманітні цифрові технології та електронні освітні ресурси. Як результат, здобувачі освіти набагато краще засвоюють інформацію, перебуваючи в емоційно-комфортному середовищі, не втрачають бажання навчатись.

«Цифрові» технології та електронні навчальні ресурси дозволяють зробити процес навчання мобільним, диференційованим, індивідуальним. Під час підготовки до уроків нами використовуються такі цифрові інструменти візуалізації: Story Jumper (створення підручників), Canva (створення презентацій), ThingLink (розгалужені сценарії для електронного навчання та спілкування), Mentimeter (створення презентацій та опитування) та інші.

Для покращення навичок читацької компетентності використовуються тексти з завданнями зі «Збірника завдань у форматі PISA для розвитку читацької грамотності учнів». Завдання, акумульовані у цьому збірнику, враховують здобутки провідних європейських країн у дослідженні PISA з метою покращення успішності українських учнів. Це покликано наблизити Україну до стандартів, характерних для країн ЄС, та підвищити рівень якості національної освіти.

Справжнім помічником під час дистанційного навчання стали нейромережі, що можуть заощадити наш час, генеруючи навчальні матеріали, у разі прискорюючи пошук інформації, створюючи для нас ілюстрації, історії, кейси, завдання, працюючи як віртуальний учитель тощо. А також допомагають створювати цікаві завдання для учнів.

Під час вивчення теми «Життєвий та творчий шлях Тараса Шевченка» звертаємося до <https://character.ai/> та ставимо запитання до митця, а потім порівнюємо з фактичним матеріалом.

У 5 класі створюємо ілюстрації до творів, користуючись покликанням <https://dream.ai/create>.

Важливу роль у визначенні досягнень результатів відіграє рефлексія, завдяки якій можемо побачити прогалини в темах, що

ще необхідно надолужити. Наприклад, використовую вправу: п'ять пальців, кожен із них містить один підсумок про урок. Учні обирають цифру і відповідають на своє запитання.

Виконання завдань вторинної діагностики показало, що робота з надолуження прогалин у навчальних темах з української мови та літератури була успішною.

Але на досягнутому не зупиняємося, продовжуємо плідну роботу над подоланням освітніх втрат на уроках української мови та літератури в учнів. Учителю повинен увесь час учитися: шукати нові шляхи, методи, прийоми надолуження «пробілів». Адже, як зазначив Улас Самчук : «Шлях в Україну не короткий, не прямий і не легкий... Він простує також через наші душі, через наші серця, наші нерви, наш розум. Розбудова нас самих, нашого характеру – це розбудова України».

Література

1. Навчальні втрати: причини, наслідки й шляхи подолання. URL: <https://osvita.ua/school/88921/> (дата звернення: 10.03.2024 р.).

2. Словник сучасного вчителя: терміни, що допоможуть у подоланні освітніх втрат. URL : <https://osvitoria.media/experience/slovyk-suchasnogo-vchytelya-termyny-shho-dopomozhut-u-podolanni-osvitnih-vtrat/> (дата звернення: 10.03.2024 р.)

3. Українська для всіх: як навчати тих, для кого українська мова не є рідною / М. Костюк, І. Хворостяний, І. Унгуран. Київ.: ТОВ «Видавництво «ЮСТОН», 2021. 252 с.

4. Хворостяний І. Подолання освітніх втрат з української мови та літератури в 5–11 класах. Київ, 2023. 29 с.

Іван Немченко

**ФОРМИ СУЧАСНОГО ЛІТЕРАТУРНОГО
КРАЄЗНАВСТВА В УКРАЇНІ.
КРАЄЗНАВЧА БІБЛЮГРАФІЯ**

Літературне краєзнавство є синтетичною науковою галуззю, що вбирає в себе насамперед здобутки краєзнавства та літературознавства, а водночас тісно контактує з історіографією, культурологією, мистецтвознавством, фольклористикою, етнологією тощо. Про важливість досліджень, що стосуються як країни в цілому, так і певних її регіонів свідчить хоча би факт заснування ще в далекому 1925 році Національної спілки краєзнавців України, що за майже столітній період свого функціонування заявила про себе багатьма славними ділами, об'єднавши зусилля міриадів літописців рідного краю.

Назагал літературно-краєзнавча робота здійснюється в Україні віками, не зважаючи на всілякі штучні перешкоди (за російського царату безліч разів заборонялися українська мова, друк, пошукацька діяльність у царині національної історії, культури як вияв сепаратизму; за московсько-більшовицької влади ентузіастам-краєзнавцям часто доводилося продовжувати свої студії десь на Соловках чи Колимі, або ж і фізично гинути під час чергових розстрільних кампаній проти носіїв ідеї українського буржуазного націоналізму). Нині, в незалежній Україні, ситуація кардинально змінюється. Якщо раніше «засуджувалась увага до поглибленого вивчення різногранної історії рідного краю, до акцентування на родовідних і національних коренях людини-особистості», всіляко заохочувалося «забуття свого, найближчого, найріднішого, культивувались інші, далекі від людинолюбства ідеї», то зараз «як ніколи актуалізується роль і значення людини, роль особистості, особливо в юному віці, в період матеріального й духовного її становлення» [226, с. 3]. А відтак суспільство усвідомлює ту високу місію, яку виконують установи, заклади, організації з краєзнавчим вектором діяльності.

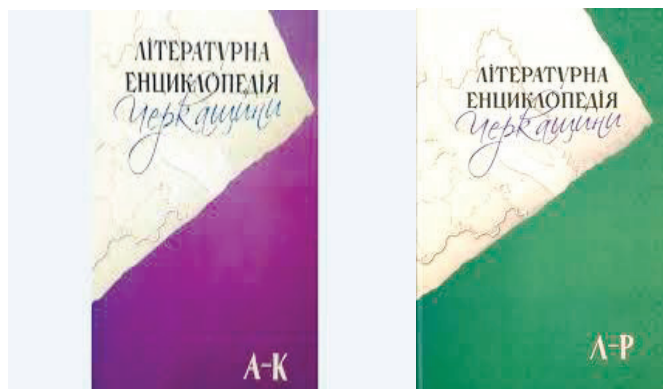
Традиційно серед форм краєзнавства виділяють державну, або наукову (у краєзнавчих музеях, дослідницьких інститутах), суспільну (організований туризм, самодіяльний туризм), освітню, або шкільну (у школах, ліцєях, коледжах, вишах). До царини літературного краєзнавства стають причетними науковці, письменники, музейні та бібліотечні співробітники, бібліографи, педагоги, студенти, школярі. Літературно-краєзнавчий аспект широко репрезентований у працях таких дослідників, як Л. Башманівська, В. Бойченко, Т. Бондаренко, В. Бугрій,

М. Васильчук, Ю. Верольський, В. Войтова, І. Волинець, М. Горда, К. Голобородько, О. Голобородько, Ю. Голобородько, Я. Голобородько, М. Гуняк, Т. Данилюк, В. Загороднюк, Л. Іванова, А. Лисенко, О. Лисенко, Н. Ляшенко, В. Лящук, Н. Марфинець, І. Марцинковський, Л. Нежива, О. Неживий, В. Обозний, Л. Овдійчук, В. Оліфіренко, П. Параскевич, В. Поліщук, М. Поліщук, Я. Поліщук, Т. Посадковська, Л. Прокоф'єва, С. Реп'ях, В. Романько, П. Ротач, Н. Рудницька, Г. Самойленко, І. Сатуновська, Л. Скепнер, О. Фесенко, Н. Чухонцева, В. Шуляр, Т. Щерба та ін. Така повсякчасна увага до проблем літературного краєзнавства (його ще називають регіональним літературознавством, або літературою рідного краю) викликана його важливою роллю у процесі відродження й розвитку національної школи, зміцнення основ української державності й соборності. Нині, в умовах війни, коли брехлива московська пропаганда по всій планеті інформує легковірних про відсутність України на мапі Європи, як і про «неіснування» її історії, культури, мови, бо це, мовляв, тільки вигадка ворогів російського світу, то не лише славні вояки ЗСУ доводять щоденно протилежне, а й кожна краєзнавча праця українських дослідників спростовує міф про споконвічність та буцімто легітимність присутності кремлівської орди на тих, чи інших українських теренах.

Сучасне літературне краєзнавство представлене в найрізноманітніших виявах. Одна з форм – упорядкування літературних енциклопедій регіонів. Наприклад, запропоноване науковцем В. Поліщуком із Черкас видання «Літературна енциклопедія Черкащини» (перший том вийшов 2020-го року, а другий – у 2022-му) [88–89]. У присвяті до енциклопедії Володимир Трохимович зазначив: «Моїй рідній унікальній Черкащині з довічно

незмінною любов'ю» [88, с. 3], ніби спонукаючи й представників інших регіонів України подумати про підготовку й реалізацію подібних проєктів, адже кожен куточок нашої країни по своєму самобутній і неповторний і заслуговує на увічнення в подібних ґрунтовних дослідженнях.

У передмові «Від автора-укладача» цілком справедливо наголошено, що за соціалістичної доби краєзнавча діяльність ентузіастів усіляко гальмувалась: «...Ні в школі, ні пізніше в інституті (на філологічному факультеті!) про літературне краєзнавство практично не мовили. Можна цілком вірогідно виснувати, що за імперсько-радянських часів ні літературне, ні будь-яке інше краєзнавство не заохочувалося, адже воно будило інтерес до свого, рідного, національного, а політика режиму була спрямована на формування « нової історичної спільноти людей – радянського народу » (із конституції СРСР 1978 р.)» [88, с. 4]. При підготовці «Літературної енциклопедії Черкащини» було використано досвід «Української літературної енциклопедії» (1988–1995, із запланованих п'яти томів вийшли тільки три), шеститомної «Шевченківської енциклопедії» (2012–2013; 2015), двотомної «Літературознавчої енциклопедії» (2007) Ю. Коваліва, словника-довідника «Українська фольклористика» М. Чорнописького, матеріали музею «Літературна Черкащина» при Черкаському державному університеті імені Б. Хмельницького, довідника «Письменники Уманщини» (2011), численних краєзнавчих публікацій В. Поліщука (власних та в

співавторстві): «Черкащина в запитаннях і відповідях (Черкащина літературна)» (1990), «Література рідного краю в школах Черкащини» (1990), «Про літературне краєзнавство» (1991), «Література рідного краю (Літературна Черкащина)» (2012; 2013) та ін.

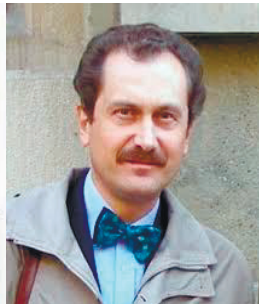
До «Літературної енциклопедії Черкащини» подано як персоналії, так і відомості про різноманітні літературні явища та літературознавчі поняття, а саме: йдеться про українських і зарубіжних письменників, літературознавців, фольклористів, перекладачів, що тут народились, або ж були в цьому краї, фіксували його прикмети в своєму оригінальному чи перекладацькому доробку; колективні видання, альманахи, антології, хрестоматії в даній місцевості; літературні й літературно-мистецькі премії та конкурси, пов'язані з Черкащиною; її топоніми й гідроніми, оспівані в письменстві; літературні музеї, пам'ятники на теренах області; видавництва, друкарні, періодику регіону тощо [88–89]. Як відзначає В. Поліщук, «це видання я розглядаю і вдячним знаком пам'яті тим краєзнавцям Черкащини, які в попередні десятиліття плідно працювали над вивченням і зберіганням багатой літературної історії Черкащини: Миколі Комарницькому, Михайлові Пономаренку, Миколі Пшеничному, Іванові Сорокопуду, Володимирові Хоменку, Валерієві Бурію й іншим подвижникам, залюбленим у рідний край» [88, с. 6]. Значимо, що поряд із Володимиром Трохимовичем Поліщуком із Черкас плідно виступають на ниві вітчизняного краєзнавства журналіст і письменник Володимир Васильович Поліщук із Кропивницького, автор багатьох публікацій у періодиці та книжки «Час псевдонімів і робкорів» (Кропивницький, 2018) [220], а також науковець Ярослав Олексійович Поліщук із Волині [228].

Володимир
Трохимович
Поліщук

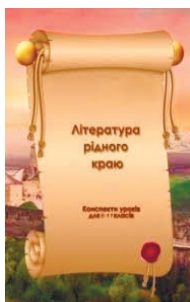

Володимир
Васильович
Поліщук

Ярослав
Олексійович
Поліщук

Подібні особистості й цілі легіони краєзнавців і в минулому, і нині продовжують свою діяльність у всіх регіонах України. І зібрані й опубліковані ними міріади різноманітних матеріалів можуть прислужитись при створенні інших обласних чи районних літературно-краєзнавчих енциклопедій. Наприклад, на Херсонщині такою роботою протягом десятиліть займався письменник М. Каляка, який залишив по собі не тільки велику літературну спадщину (романи, повісті, драми, поезії, статті, рецензії тощо), а й цілу серію краєзнавчих видань [67-70].

Це насамперед довідник у 2 томах «Літературна лоція Херсонщини (XVII – початок XXI ст.)» (2009), який можна вважати досить успішним кроком на шляху до появи майбутньої багатотомної «Літературної енциклопедії Херсонщини». Або ж його дослідження «Шевченко і Херсонщина: історія, люди, до-

лі» (1997). До речі, за низку літературних і краєзнавчих публікацій Шевченкової тематики персоналія «Каляка Микола Михайлович» могла би прикрасити й згадану «Літературну енциклопедію Черкащини», де Кобзаревий аспект репрезентовано досить широко.

Микола
Михайлович
Каляка

Олександр
Костянтинівч
Голобородько

Павло
Кіндратович
Параскевич

Наталія
Дмитрівна
Чухонцева

Своєрідною мікроенциклопедією літературної Херсонщини можна вважати й сукупність праць таврієзнавця Я. Голобородька. Це зокрема видання: «Літературний процес Таврійського краю: навчально-методичний посібник» (2000), «Художні постаті Херсонщини: література рідного краю: експериментальний підручник для середніх закладів освіти» (2000), «Полюси інтелектуальної Таврії: сучасні аспекти таврієзнавства» (2000), «Світ таврійських письменників: імена, долі, твори: експериментальний підручник-хрестоматія» (2001), «Хронологія слова: письменники українського півдня» (2001), «Письменники і Херсон» (2003), «Південний ареал. Консорціум літературної Таврії: роман-монографія» (2007) та ін. [25–31]

А поряд можемо назвати й десятки інших краєзнавців, що внесли свою посутню частку в творення портрету літературної Херсонщини в просторі й часі: Т. Акказієва, Д. Белий, Л. Бондаренко, О. Бондарева, М. Братан, М. Василенко, А. Висоцький, О. Голобородько, Ю. Голобородько, О. Гунько, Л. Єлисеєва, В. Загороднюк, Л. Корівчак, В. Кулик, І. Лопушинський, В. Лубчак, Г. Мартинова, О. Марущак, Г. Немченко, О. Олексюк, П. Параскевич, М. Пентилюк, В. Піддубняк, Н. Попова, Л. Постриган, Т. Пустова, К. Савченко, А. Сич, С. Сухопаров, А. Тютюнник, Н. Чабан, Н. Чухонцева, Т. Щерба та багато ін. До цього загалу зараховуємо й автора цієї статті [48; 59; 83; 87; 108–208; 219].

Протягом останніх десятиліть вийшли друком численні антології в Херсоні: «Вежі та вітрила: поезія Херсонщини кінця ХХ – початку ХХІ століття» (2007), «Білий берег: українська проза Херсонщини кінця ХІХ – початку ХХІ століття» (2009), «Гойдалки над степом: херсонські письменники – дітям» (2009), «Відлуння сердець: збірка літературної студії «Кулішева криниця» (2011), «Серед степу широкого... Шевченкіана Херсонщини» (2014), «25: антологія творів херсонських авторів» (2017), «Мозаїка літературної Херсонщини» (2021), «Степова симфонія: антологія творів херсонських письменників» (2019), «Степовий букет: антологія творів херсонських авторів» (2020). У 1990–2020-х роках виходять місцеві альманахи та річники: «Вісник Таврійської фундації (ОВУД)» (2005–2021, вип. 1–18), «Вишиванка: Херсонський літературно-художній збірник» (2007–2018,

вип.1–5), «Елінг» (2002–2018, вип. 1–12), «Степ» (1991–2021, вип.1–26), «Херсон. Артспротив» (2023). У районах області користуються популярністю альманахи «Трамонтан» (Генічеськ), «Голопристанська Littera» (Гола Пристань, 2014–2018, вип. 1–2).

На базі херсонських бібліотек та музеїв у 1990–2020-х роках видані персональні бібліографічні покажчики, літературно-критичні нариси, збірники матеріалів, присвячені місцевим письменникам – С. Божку, М. Братанові, Ю. Голобородькові, Дніпровій Чайці, І. Дніпровському, А. Дрозд, В. Загороднюку, А. Кичинському, А. Крату, К. Кудієвському, В. Куликівському, В. Кулику, М. Кулішеві, Є. Фоміну, М. Чернявському та ін.

Наприклад, «Дніпрова Чайка: літературні розвідки, бібліографічні нариси» (1996), «Микола Василенко: літературні розвідки, бібліографічні нариси» (1996), «Микола Чернявський: літературні розвідки, бібліографічні нариси» (1998), «Євген Фомін: бібліографічний покажчик» (2002), «Микола Братан: рекомендаційний бібліографічний покажчик» (2007), «Колекція Івана Дніпровського у фондах Херсонського краєзнавчого музею» (2020) та ін.

Літературно-краєзнавчий характер мають численні збірники матеріалів наукових конференцій, підготовлених місцевими вишами, бібліотеками, музеями: «Дніпрова Чайка і розвиток української культури» (1991), «Микола Чернявський – письменник, громадський діяч, педагог» (1993), «Творчість Миколи Куліша у світовому історико-літературному контексті» (2017) та ін. Традиційно літературно-краєзнавчі матеріали друкуються на сторінках нашого «Вісника Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори)», наприклад, доповіді трьох наукових конференцій «Микола Василенко і процес відродження української культури та державності» (2019–2021) у трьох числах поспіль – 16-му, 17-му та 18-му.

І відрядно, що подібні літературні, наукові чи навчально-методичні видання широко представлені фактично у всіх регіонах України. Наприклад, на Київщині – Ляшенко Н. Г. «Використання краєзнавчого матеріалу у школі I ступеня» (Ржищів, 2013); на Донбасі – Романько В. І. «Література рідного краю: навч. посібник» (Донецьк, 1995); Оліфіренко В. «Вивчення літератури рідного краю у школі: посібник для вчителів і студентів» (Донецьк, 1996); Неживий О., Нежива Л. «Література рідного

краю: підручник-хрестоматія: 10 клас» (Луганськ, 2001); «Славимо рідний край: матеріали міжрегіональної науково-практичної конференції «Микола Чернявський у вінку українського культурного відродження» (Донецьк – Добропілля, 2011); «Луганщина: краєзнавчі розвідки» (Старобільськ, 2019); на Волині – Поліщук Я. «Література рідного краю» (Рівне, 1993); на Полтавщині: «Літературне краєзнавство: проблеми, пошуки, перспективи: збірник наукових статей» (Полтава, 2002); на Чернігівщині – Самойленко Г. В. «Краєзнавство культурно-мистецьке та літературне: навч. посібник» (Ніжин, 2001); на Харківщині: «Сучасна література рідного краю: посібник серії «Шкільна бібліотека» для 5-7 класів закладів загальної середньої освіти / упоряд. Морщавка Ю. О.» (Харків, 2020); на Миколаївщині – «Використання матеріалів літературного краєзнавства на уроках української літератури в середній школі: методичні рекомендації» (Миколаїв, 1991); «Живлюща сила ємигії: літературна антологія Миколаївщини» (Миколаїв, 2014); «Літературний дивосвіт краян-ювілярів: тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції» (Миколаїв, 2016); або ж на згадуваній уже Черкащині: «Криничка: антологія творів письменників Черкащини для дітей та юнацтва: [В 2 т.]» (Черкаси, 2009), «Літературне краєзнавство Уманщини: збірник наукових і навчально-методичних матеріалів» (Умань, 2020) та ін. Деякі з таких видань охоплюють краєзнавчі набутки багатьох регіонів України, як-от «Сучасна література рідного краю: посібник серії «Шкільна бібліотека» для 5–7 класів закладів загальної середньої освіти» (Харків, 2020).

Важливу місію щороку виконують бібліотекарі, бібліографи, які фіксують у різних бібліографічних посібниках, покажчиках, бюлетенях, буклетах, у соціальних мережах краєзнавчі ма-

теріали (Наприклад, у «Календарі пам'ятних дат Черкащини на 2005 рік (Черкаси, 2004), можна знайти розлогий матеріал про письменника-емігранта з Уманщини Олександра Де (Барчука) [66, с. 31–34], а в «Знаменних і пам'ятних датах Херсонщини на 2018 рік» (бібліограф. покажчик: вип.45 / укладач Г. П. Мокрицька; відпов.ред. О. В. Хмельницька. Херсон, 2018) до уваги читачів статті про митців-краян Яра Славутича та Валерія Кулика [62]. Традиційно в загальному бібліографічному покажчику «Красназнавчі бібліографічні видання України» за кожні 5 років знаходимо численні відомості з літературно-мистецького життя регіонів. Наприклад: Красназнавчі бібліографічні видання України. 1986-1990: бібліогр. покажчик. К., 1992. 86 с.; Красназнавчі бібліографічні видання України. 1991–1995: бібліогр. покажчик. К., 1996. 87 с.; Красназнавчі бібліографічні видання України. 1996-2000: бібліогр. покажчик. К. 2002. 118 с.; Красназнавчі бібліографічні видання України. 2001–2005: бібліогр. покажчик. К. 2007. 103 с.; Красназнавчі бібліографічні видання України. 2006–2010: бібліогр. покажчик. К., 2012. 123 с.; Красназнавчі бібліографічні видання України. 2011–2015: бібліогр. покажчик. К., 2017. 167 с.

У всіх регіонах України функціонують літературні музеї. Наприклад, лише на Черкащині їх більше двох десятків: Шевченківський національний заповідник (Канів), Державний історико-культурний заповідник «Батьківщина Тараса Шевченка» (Моринці – Кирилівка – Будище), Музей «Кобзаря» Т. Г. Шевченка (Черкаси), Музей П. П. Гулака-Артемовського та С. С. Гулака-Артемовського (Городище), Музей-садиба І. С. Нечуя-Левицького (Стеблів), Музейна кімната Г. С. Сковороди (Каврай Золотоніського району), Музей

М. П. Старицького (Кліщинці Чорнобаївського району), Музей С. О. Єфремова (Пальчик Катеринопільського району), Будинок-музей Івана Ле (Городище), Музейна кімната О. Є. Корнійчука (Христинівка), Музей М. П. Бажана (Умань), Літературно-меморіальний музей О. С. Пушкіна та П. І. Чайковського (Кам'янка), Бібліотека-музей А. П. Гайдара (Канів), Літературно-меморіальний музей В. А. Симоненка (Черкаси, редакція газети «Черкаський край»), Музей В. А. Симоненка (Черкаси, ЗОШ № 33), Музей М. К. Масла (Ковалівка Драбівського району), Музей Ю. Кримова (Богодухівка Чорнобаївського району), Обласний літературно-краєзнавчий музей «Літературна Черкащина» (Черкаський національний університет імені Б. Хмельницького), Музей М. П. Драг-Хмари (Малі Канівці Чорнобаївського району), Музейна кімната Т. С. Осьмачки (Куцівка Смілянського району), Музей В. М. Чорновола (Вільховець Звенигородського району). Традиційно в роботі музеїв краєзнавчий сегмент досить яскраво виражений. Наприклад, у Шевченківському національному заповіднику (Канів) систематично проводяться екскурсії, наукові конференції, літературно-мистецькі свята, вручення премій тощо. Серед заходів останніх років виділяється вже традиційна щорічна наукова конференція на Тарасовій Горі.

Музеями рясніла й довоєнна Херсонщина. Але смертоносна віхола російсько-української війни захопила в свою убивчу круговерть і меморіальні місця Остапа Вишні в Кринках, і музей А. Бахути в Новій Каховці.

У радіо- й телеефірі різних міст і містечок України виходять краєзнавчі програми, які широко інформують про діяльність митців-земляків. Наприклад, протягом багатьох років і

навіть десятиліть на Херсонському телебаченні можна було переглядати численні передачі (понад 250!) в рубриці «Літературна скарбниця Таврійського краю» (автори і ведучі Я. Голобородько та А. Марущак), присвячені діяльності С. Божка, Ю. Голобородька, І. Григурка, І. Дніпровського, К. Кудієвського, М. Куліша, К. Лаврунова, В. Мелешенка, П. Резникова, Є. Фоміна, М. Чернявського та ін. А. Марущак за десятки років роботи на телебаченні запропонував глядачам біля трьох тисяч сюжетів херсонської тематики (зокрема телепроект «Золотий літопис Таврійського краю»). Той же Я. Голобородько виступає як співавтор відеофільмів про письменників регіону, наприклад, «Куліш і Таврія», «Куліш і Україна» тощо. Поет і журналіст В. Кулик є автором і ведучим популярних телепрограм «Степова арфа», «Таврійський первоцвіт», «Мистецькі діалоги», «Поетичні хвилини», «Сонячна палітра Херсонщини», в яких краєзнавчий елемент традиційно домінував.

Широкі перспективи має літературне краєзнавство на уроках української літератури в загальноосвітніх закладах та в позашкільній роботі, на вузівських заняттях, у практиці діяльності студентських наукових об'єднань і літстудій. Наприклад, у Херсонському державному університеті протягом десятиліть функціонують проблемна група «Поетика письменників Херсонщини та діаспори», Літературна студія імені Василя Вишиваного, викладаються спецкурси «Літературне краєзнавство», «Література Херсонщини» тощо. Час від часу різними структурами оголошуються літературно-краєзнавчі конкурси серед учнівської та студентської молоді.

Останній із таких конкурсів «От де, люде, наша слава, слава України», оголошений 1 жовтня 2024 року, проводиться Всеукраїнським благодійним культурно-науковим фондом Т. Г. Шевченка разом із Державною науковою установою «Інститут модернізації змісту освіти» Міністерства освіти і науки України.

Літературне краєзнавство продовжує жити й розвиватися разом із незалежною Україною, яка неодмінно переможе в боротьбі за збереження свого суверенітету й територіальної цілісності.

Нижче подаємо розгорнуту бібліографію літературно-краєзнавчої тематики Херсонщини та інших регіонів, що стане в пригоді й учителям, і студентам, і школярам.

Література

1. Анатолій Бахута: Творянин з полку будетляньського. *Клуб літераторів*. Вип. 1. 1990. 18 серпня.
2. Бахута А. Дань: книга вибраних поезій. Нова Каховка: ПЄЛ, 2004. 287 с.
3. Бахута А. Сталеві бризки: поетичні мініатюри / ред., авт. передм. О. П. Гунько; худ. В. І. Вітюнін. Нова Каховка: ПЄЛ, 2014. 119 с.
4. Бахутинська сторінка. *Вісник Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори): літературно-науковий збірник*. Вип. 17. Херсон: ПП Вишемирський В. С., 2020. С. 228–242.
5. Башманівська Л. Модель вивчення літературного краєзнавства на уроках української літератури. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2004. № 2. С. 30–33.

6. Белий Д. З історії українського просвітницького руху на Херсонщині 1917–1920 рр. Херсон, 1995. 76 с.
7. Білий берег: українська проза Херсонщини кінця XIX – початку ХХІ століття. Херсон, 2009. 295 с.
8. Бондаренко Л. Компаративний аналіз на уроках літературного краєзнавства (на прикладі казок Дніпрової Чайки). *Вісник Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори) : літературно-науковий збірник*. Вип. 8. К. – Херсон : Просвіта, 2012. С. 85–89.
9. Бондаренко Л. Особливості вивчення творчості Миколи Чернявського у старшій школі. *Вісник Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори) : літературно-науковий збірник*. Вип. 4. К. – Херсон : Просвіта, 2007. С. 70–73.
10. Братан М. Поет-земляк Євген Фомін. К. – Херсон: Просвіта, 2008. 23 с.
11. Братан М. У дорозі до нас: вірші та поеми. Херсон, 2010. 351 с.
12. Бугрій В. Краєзнавча робота як засіб розвитку пізнавальних можливостей учнів загальноосвітніх шкіл України. *Педагогічний альманах: збірник наукових праць*. Херсон: РІПО, 2010. Вип. 7. С. 260–264.
13. Василенко М. Книга пам'яті: нотатки. Херсон: Айлант, 2017. 148 с.
14. Василенко М. Курай для пожежі : у 2 т. Т.1: щоденникові записи 1970–1985 рр. / передм. І. Немченка. К. – Херсон : Просвіта, 2007. 447 с.
15. Вежі та вітрила: поезія Херсонщини кінця ХХ – початку ХХІ століття. Херсон, 2007. 299 с.
16. Видано в Херсоні: 1842–1942: каталог місцевого друку / авт.-укладач О. В. Лянсберг. Херсон, 2009. 199 с.
17. Використання матеріалів літературного краєзнавства на уроках української літератури в середній школі: метод. реком. Миколаїв, 1991. 55 с.
18. Висоцький А. Слово про подвиг. *Степ*. 1995. № 4. С. 203–213.
19. Вишиванка: Херсонський літературно-художній збірник. К. – Херсон: Просвіта, 2007–2018. № 1–5.
20. Вишневська Н. Дніпрова Чайка і її твори. *Дніпрова Чайка. Вибрані твори*. К.: Дніпро, 1987. С. 5–20.
21. Відлуння сердець: збірка літературної студії «Кулішева криниця». Херсон, 2011.
22. Вісник Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори). Вип. 1–18. К. – Херсон: Просвіта, 2005–2021.

23. Гойдалки над степом: херсонські письменники — дітям. Херсон: Наддніпряночка, 2009. 295 с.
24. Голобородько О. Живильні промені: краєзнавчі розвідки, портрети сучасників. Херсон: ПАТ «ХМД», 2014.
25. Голобородько Я. Літературний процес Таврійського краю: навчально-методичний посібник. Херсон, 2000. 126 с.
26. Голобородько Я. Письменники і Херсон. Херсон, 2003. 126 с.
27. Голобородько Я. Південний ареал. Консорціум літературної Таврії: роман-монографія. К, 2007. 399 с.
28. Голобородько Я. Полюси інтелектуальної Таврії: сучасні аспекти таврієзнавства. Херсон, 2000. 225 с.
29. Голобородько Я. Світ таврійських письменників: імена, долі, твори: експериментальний підручник-хрестоматія. Херсон, 2001. 424 с.
30. Голобородько Я. Хронологія слова: письменники українсько-го півдня. Херсон, 2001. 144 с.
31. Голобородько Я. Художні постаті Херсонщини: література рідного краю: експериментальний підручник для середніх закладів освіти. Херсон, 2000. 127 с.
32. Голомб Л. Із спостережень над українською поезією XIX–XX століть: зб. статей. Ужгород, 2005. 380 с.
33. Голопристанська Littera: літературно-просвітницький альманах. Вип. 1–2. К. – Херсон: Просвіта, 2014–2018.
34. Гончаренко В. Черкашина в легендах та переказах. Черкаси, 2006. 384 с.
35. Горда М. Формування творчої особистості майбутнього вчителя в процесі вивчення літератури рідного краю. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2001. С. 32–38.
36. Гуняк М. Можливості літератури рідного краю. *Українська мова та література*. 2002. № 4. С. 3–4.
37. Гунько О. Зоряна журба Анатолія Бахути. *Бахута Анатолій. Дань: Книга вибраних поезій*. Нова Каховка: ПІЄЛ, 2004. С. 3–9.
38. Гунько О. Квантова нереальність: книга поезій. К.: Український пріоритет, 2020. 176 с.
39. Гунько О. Поклик до Спасу: книга поезій. К.: Український пріоритет, 2023. 160 с.
40. Гунько О. Сталкери по крові: книга поезій. К.: Український пріоритет, 2017. 120 с.
41. Данилюк Т. Літературне краєзнавство як провідна засада сучасної школи. *Гірська школа Українських Карпат*. 2018. № 18. С. 15–17.

42. 25: антологія творів херсонських авторів. Херсон: Айлант, 2017. 100 с.
43. Дніпрова Чайка: літературні розвідки, бібліографічні нариси. Херсон, 1996.
44. Дніпрова Чайка і розвиток української культури: тези міжвуз. наук. конф. Херсон, 1991. 112 с.
45. Дніпрова Чайка. Проводи Сніговика-Снігуровича / передм. О. Колініченко. К., 2009. 207 с.
46. Дніпрова хвиля: збірка творів. Херсон, 2007. 103 с.
47. Євген Фомін: бібліографічний покажчик. Херсон, 2002.
48. Єлисеєва Л., Немченко І. Микола Чернявський: дорога на Голгофу. *Новий день*. 1992. 5 грудня.
49. З історії Херсонської губернії: 1803–1920 рр. : зб. док. до 210-річчя створення Херсонської губернії. Херсон, 2013.
50. З любов'ю до рідного краю: методичні рекомендації на допомогу популяризації в бібліотеках творчості сучасних херсонських поетів. Херсон, 1995. 26 с.
51. Забуттю не підлягає: Нариси. Спогади. Оповідання. Херсон, 1994. 360 с.
52. Загороднюк В. Висока хвиля «Білого берега». *Вісник Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори) : літературно-науковий збірник*. Вип. 7. К. – Херсон: Просвіта, 2010. С. 236–241.
53. Загороднюк В. Від Семенівського шосе в поетичний космос. *Братан М. У дорозі до нас: вірші та поеми*. Херсон, 2010. С. 3–8.
54. Загороднюк В. Заповіт Миколи Чернявського. *Чернявський М. Вибране*. Херсон: Гілея, 2018. С. 5–10.
55. Загороднюк В. Йду до ХДУ: поетична збірка. Херсон: ХДУ, 2019. 72 с.
56. Загороднюк В. Обнадієний країнолюбством. *Василенко М. Тавровані зоряниці: поезії*. Херсон, 2011. С. 3–6.
57. Загороднюк В. Світиться світла 100 тонн висота: поезії / передм. Є. М. Барана. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2024. 84 с.
58. Загороднюк В. 60 років творчої дороги. *Степова симфонія: антологія творів херсонських письменників: збірка творів*. Херсон: Айлант, 2019. С. 3–12.
59. Загороднюк В., Немченко І. Пługатар літератури (пам'яті незабутнього Леоніда Марченка). *Вісник Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори): міжнародний літературно-науковий збірник*: випуск 17. Херсон: Просвіта; ПП Вишемирський В. С., 2019. С. 273–276.

60. «Земля, яку сходив Тарас...» (Шевченківські місця на Черкащині): біобібліографічний довідник. Черкаси: ІнтролігаТОР, 2013. 72 с.
61. Земляна Г. Проза Миколи Чернявського: питання типології, жанрово-наративна система. К., 2008. 576 с.
62. Знаменні і пам'ятні дати Херсонщини на 2018 рік: бібліограф. покажчик: вип. 45 / укладач Г. П. Мокрицька; відпов. ред. О. В. Хмельницька. Херсон, 2018.
63. Живлюща сила ємигії: літературна антологія Миколаївщини. Миколаїв: Іліон, 2014. 411 с.
64. Іван Франко в працях науковців Черкащини: бібліогр. покажч.: до 160-річчя від дня народж. / Комун. закл. «Обл. універс. наук. б-ка ім. Т. Шевченка» Черкас. облради ; [упоряд. І. Ф. Осауленко, Н. В. Адешелідзе ; вступ. ст. В. Поліщука]. Черкаси : ОУНБ, 2016. 33 с.
65. Історія Просвіти Херсонщини. К. – Херсон, 2002. Т. 1. 131 с.
66. Календар пам'ятних дат Черкащини на 2005 рік. Черкаси, 2004. С. 31–34.
67. Каляка М. Великі слова – велика сила: довідник. Херсон: Айлант, 1994. 138 с.
68. Каляка М. Літературна лоція Херсонщини (XVII – початок ХХІ ст.): довідник: у 2 томах. К.: Просвіта, 2009.
69. Каляка М. «Степові» – 110: нарис про херсонський часопис. Херсон, 1996. 8 с.
70. Каляка М. Шевченко і Херсонщина: історія, люди, долі. Херсон: ВетаПоліпринт, 1997. 64 с.
71. Кичинський А. Жива і скошена течє в мені трава: вибрані вірші. К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2018. 208 с.
72. Кичинський А. Сотворіння цвіту: поезія, проза. К.: Український пріоритет, 2020. 255 с.
73. Коваленко В. Повторюючи шлях уяви, думки, почуття (література рідного краю як засіб творчого мислення обдарованих учнів. *Вісник Черкаського університету*. Вип.28. Черкаси, 2001. С. 157–167.
74. Ковалів Ю. Історія української літератури : кінець ХІХ – поч. ХХІ ст.: у 10 т. Т. 1–8. К., 2013–2021.
75. Ковальчук Г., Терлецький В. Використання літературно-краєзнавчого матеріалу на уроках української літератури та в позаурочний час. *Українська література в загальноосвітній школі*. 1999. № 5. С. 34–38.
76. Колекція Івана Дніпровського у фондах Херсонського краєзнавчого музею / упоряд.: Г. Г. Мартинова, наук. ред. Т. Г. Братченко, Ю. О. Ржевська; тех. ред. С. Г. Дудченко; відп. за вип. Т. Г. Братченко. Херсон: Айлант, 2020. 271 с.

77. Кононенко В. Вартість життя і совісті. Літ. критика. Мала проза. Херсон, 1995.
78. Корівчак Л. Лірика Миколи Чернявського: проблеми поетики. Херсон, 2008. 20 с.
79. Краєзнавство Черкащини [у 1990–1996 роках – Краєзнавець Черкащини]. Вип. 1–10. Черкаси, 1990–2013.
80. Криничка: антологія творів письм. Черкащини для дітей та юнацтва: у 2 кн. Черкаси, 2009. Кн. 1. 424 с.; Кн. 2. 390 с.
81. Кулик В. Анатолій Бахута: літературний портрет. *Вісник Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори): літературно-науковий збірник*. Випуск 5. К.–Херсон: Просвіта, 2008. С. 223–230.
82. Кулик В. Дніпро рятує Україну. Одеса: Олді+, 2023. 198 с.
83. Кучерявенко Т., Немченко І. В. Художня специфіка фронтової лірики Євгена Фоміна. *Південний архів*. 2000. Вип. VIII. С. 16–19.
84. Лисенко А. Літературне краєзнавство в системі післядипломної освіти. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2000. № 5. С. 63–64.
85. Лисенко А. Методика використання літературного краєзнавства в системі підвищення кваліфікації вчителів-словесників: дис... канд. пед. наук. 13.00.02. К., 2002. 220 с.
86. Лисенко А. Роль і місце літературного краєзнавства у процесі відродження національної школи. *Літературне краєзнавство: проблеми, пошуки, перспективи: збірник наукових статей*. Полтава: ПДПУ, 2002. С. 131–138.
87. Література рідного краю: методичний посібник /авт.: Немченко Г. В., Немченко І. В. Херсон, 1994. 100 с.
88. Літературна енциклопедія Черкащини. Том 1: А – К / автор-уклад. В. Поліщук. Черкаси: Видавець Чабаненко Ю. А., 2020. 668 с.
89. Літературна енциклопедія Черкащини. Том 2: Л – Р / автор-уклад. В. Поліщук. Черкаси: Видавець Чабаненко Ю. А., 2021. 426 с.
90. Літературне краєзнавство Уманщини : збірник наук. і навч.-методич. матеріалів / уклад. Н. І. Зарудняк. Умань : Візаві, 2020. 198 с.
91. Літературний дивосвіт краян-ювілярів: тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції: 22–23 вересня 2016 року. Миколаїв: ОППО, 2016.
92. Літературно-мистецький вернісаж Черкащини, 2010. Вип. 8. С. 4–8.
93. Лопушинський І. З когорти славетних: трагічна доля Миколи Чернявського. *Вісник Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори) : літературно-науковий збірник*. Вип. 7. К. – Херсон: Просвіта, 2010. С. 163–174.

94. Лубчак В. Херсонський альманах «Степ»: дискусійні питання, гіпотези, перспективи. Херсон: Айлант, 2006. 55 с.

95. Лупашко Т. Літературно-меморіальний музей А. П. Бахути. *Вісник Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори): літературно-науковий збірник*: випуск 16. Херсон: ПП Вишемирський В. С., 2019. С. 205–210.

96. Ляшенко Н. Використання краєзнавчого матеріалу у школі І ступеня. Ржищів, 2013. 17 с.

97. Мартинова Г. Херсонський період у житті Дніпрові Чайки. *Вісник Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори): літературно-науковий збірник*. Вип. 8. К. – Херсон : Просвіта, 2012. С. 145–149.

98. Матеріали четвертих всеукраїнських Єфремовських читань; Черкаси, 5–6 жовтня 2006 р. / редкол. Поліщук В. Т. відп. ред.) та ін. Черкаси: Брама – Україна, 2007. 172 с.

99. Микола Братан: рекомендаційний бібліографічний покажчик. Херсон, 2007. 35 с.

100. Микола Братан: «Я зроду – віть сільського люду...»: до 80-річчя від дня народження. Херсон: ХОУНБ ім. О. Гончара, 2014. 338 с.

101. Микола Василенко: літературні розвідки, бібліографічні нариси. Херсон, 1996. 36 с.

102. Микола Чернявський: літературні розвідки, бібліографічні нариси. Херсон, 1998. 63 с.

103. Микола Чернявський – письменник, громадський діяч, педагог: тези доп. наук. конф. Херсон, 1993. 85 с.

104. Мовчан А. Окупація: роман-хроніка. Одеса: Олді+, 2023. 198 с. <http://libcor.com.ua>

105. Мозаїка літературної Херсонщини / упоряд. В. Загороднюк. Херсон, 2021. 147 с.

106. Наумич В. Повне зібрання творів: у 2 томах. Т. 1: Сльоза України: поезії та драматичні твори. К. – Херсон: Просвіта, 2018. 519 с.; Т. 2: Пригоди природи: вірші та проза для дітей та юнацтва. К. – Херсон: Просвіта, 2019. 215 с.

107. Неживий О., Нежива Л. Література рідного краю: підручник-хрестоматія: 10 клас. Луганськ, 2001.

108. Немченко Г., Немченко І. Вивчення творчості Яра Славутича в школах Херсонщини: посібник-хрестоматія. К. – Херсон: Просвіта, 2005. 92 с.

109. Немченко Г., Немченко І. Духовні заповіді Яра Славутича. *Вісник Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори)*:

літературно-науковий збірник. Вип. 8. К. – Херсон : Просвіта, 2012. С. 297–306.

110. Немченко Г., Немченко І. Патріарх літературознавчого цеху на Херсонщині. *Вісник Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори): міжнародний літературно-науковий збірник*.

Вип. 18. Херсон: Просвіта; ПП Вишемирський В. С., 2021. С. 100–107.

111. Немченко І. «А мій дух – він буде жити» (Земні і небесні терени поета-філософа Миколи Чернявського). *Микола Чернявський: літ. розвідки, бібліограф. нариси*. Херсон, 1998. С. 5–17.

112. Немченко І. Братан Микола Іванович. *Шевченківська енциклопедія: у 6 томах*. К., 2012. Т. 1. А-В. С. 503–504.

113. Немченко І. Будівничий вільної України [М. Чернявський]. *Слово і час*. 1993. № 1. С. 21–25.

114. Немченко І. Василенко Микола Олександрович. *Енциклопедія Сучасної України*. Т. 4: В – Вог. К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2005. С. 108–109.

115. Немченко І. Вивчення творчості Сави Божка в 7 класі середньої школи на Херсонщині. *З Україною в серці: зб.* Херсон, 1996. С. 110–114.

116. Немченко І. Вистежуючи іскру добра [Д. Маркович]. *Слово і час*. 1993. № 11. С. 17–21.

117. Немченко І. Віршована Гончаріана Херсонщини. *Вісник Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори) : літературно-науковий збірник*. Вип. 8. К. – Херсон: Просвіта, 2012. С. 102–114.

118. Немченко І. Інтерпретація постатей Михайла Коцюбинського та Миколи Чернявського в оповіданні Леоніда Куліша «Вечірній дзвін». *Вісник Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори) : літературно-науковий збірник*. Вип. 8. К. – Херсон: Просвіта, 2012. С. 49–56.

119. Немченко І. Володимир Різниченко (Велентій) і Херсонщина. *Вісник Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори): літературно-науковий збірник*. Вип. 17. Херсон: Просвіта; ПП Вишемирський В. С., 2020. С. 110–117.

120. Немченко І. Героїко-патріотичний пафос літературного альманаху «Херсонщина. Артспротив». *Грааль науки: міжнародний науковий журнал*. 2023. № 30. С. 228–236. <https://archive.journal-grail.science/index.php/2710-3056/issue/view/04.08.2023>

121. Немченко І. Де той сад, закоханий в четвер? (життєвими й творчими стежками Володимира Куликівського). *Крізь роки: Спогади про Володимира Куликівського*. Херсон, 2014. С. 4–6.

122. Немченко І. Діаспорна складова літературного альманаху «Херсонщина. Артспротив». *Way Science: International Electronic Scientific and Practical Journal*. 2023. September: *Achievements of 21st Century Scientific Community: Proceedings of the 1st International Scientific and Practical Internet Conference, September 14–15, 2023*. FOP Marenichenko V. V., Dnipro, Ukraine, С. 336–338. <http://www.wayscience.com/wp-content/uploads/2023/09/Conference-Proceedings-September-14-15-2023.pdf>
123. Немченко І. Дмитро Маркович і херсонський белетристичний збірник «Степ» (1986). *Константи: альманах соціологічних досліджень*. 1997. № 2. С. 15–20.
124. Немченко І. Дніпрова Чайка. *Велика українська енциклопедія*. URL: [https://vue.gov.ua/Дніпрова Чайка](https://vue.gov.ua/Дніпрова_Чайка) (дата звернення: 16.11.2021).
125. Немченко І. Дніпрова Чайка і народна творчість. *Народна творчість та етнографія*. 1991. № 2. С. 70–77.
126. Немченко І. Дніпрова Чайка як драматург. *Південний архів. Філологічні науки: збірник наукових праць*. Вип. XXIII. Херсон: Видавництво ХДУ, 2003. С. 278–284.
127. Немченко І. До питання про жанрову класифікацію поетичного доробку В'ячеслава Друзяки. *Грааль науки: міжнародний періодичний журнал*. 2021. № 5. С. 202–208.
128. Немченко І. Довженківські мотиви в поезії херсонських авторів. *Південний архів: зб. наук. праць*. Вип. LIII. Херсон, 2012. С. 62–68.
129. Немченко І. Друге пришествя збірки поезій «Трояндове вино» В. Кулика / Рец. на кн. херсон. поета. *Вісник Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори): літературно-науковий збірник*. Вип. 16. Херсон: ПП Вишемирський В. С., 2019. С. 254–258.
130. Немченко І. Євген Фомін як дитячий письменник. *Євген Фомін: біобібліографічний покажчик*. Херсон, 2002. С. 18–34.
131. Немченко І. Жанрова й тематична палітра поетичного ужинку Миколи Братана. *Микола Братан: рекомендаційний бібліографічний покажчик*. Херсон, 2007. С. 6–18.
132. Немченко І. Жанрова специфіка поезій літературного альманаху «Херсонщина. Артспротив». *Грааль науки: міжнародний науковий журнал*. 2023. № 31. С. 316–322. <https://archive.journal-grail.science/index.php/2710-3056/issue/view/15.09.2023>
133. Немченко І. Жив і творив заради України (на смерть Валерія Бойченка). *Вісник Таврійської фундації (Осередку вивчення української*

діаспори): літературно-науковий збірник. Вип. 8. К. – Херсон: Просвіта, 2012. С. 312–319.

134. Немченко І. Жінка і революція в інтерпретації Івана Дніпровського. *Художній світ Івана Дніпровського: зб. статей*. Херсон, 1995. С. 24–33.

135. Немченко І. З відкритою душею (Про щоденникові відкриття Миколи Василенка). *Василенко М. Курай для пожежі: щоденникові записи 1970–1985 рр.* Т. 1. К. – Херсон: Просвіта, 2007. С. 5–7.

136. Немченко І. З думкою про Миколу Братана. *Вісник Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори): літературно-науковий збірник*. Вип. 8. К. – Херсон: Просвіта, 2012. С. 272–278. (у співавторстві з В. Постолатьовою).

137. Немченко І. З любов'ю до дітей (науково-пізнавальні нариси та казки Дніпрові Чайки). *Степ*. 2007. №15. С. 22–28.

138. Немченко І. З пазурів комуністичного динозавра (Василенко М.О. Довга дорога з тунелю. Херсон: ВАТ «Херсонська міська друкарня», 2009. 267 с.). *Вісник Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори): літературно-науковий збірник*. Вип. 8. К.–Херсон: Просвіта, 2012. С. 286–290.

139. Немченко І. Звукова організація поетичної мови Дніпрові Чайки. *Південний архів*. 2002. Вип. XV. С. 198–201.

140. Немченко І. Звукова організація поетичної мови Івана Дніпровського. *Південний архів*. 2000. Вип. VIII. С. 10–15.

141. Немченко І. Здобутки і втрати Теофана Василевського. *Історія Просвіти Херсонщини*. Херсон: Просвіта, 2001. Т. 1. С. 72–83.

142. Немченко І. Зоря і смерть Миколи Братана. *Вісник Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори): літературно-науковий збірник*. Вип. 7. К.–Херсон: Просвіта, 2010. С. 285–288.

143. Немченко І. Кичинський Анатолій Іванович. *Енциклопедія сучасної України*. К., 2013. Т. 13. С. 119–120.

144. Немченко І. «Кожен з нас – як на долоні» (Бутузов О. «За холодними річками»)/ Рец. *Вісник Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори): літературно-науковий збірник*. Вип. 6. К. – Херсон: Просвіта, 2009. С. 308–314.

145. Немченко І. «Коли відкривається квітка»: про поетичний дебют Олеси Кузьменко / Рец. *Светофор*. 1999. № 43. 28 жовтня. С. 9.

146. Немченко І. Літературний альманах «Херсонщина. Артспротив» як художній документ сучасності. *Запорізькі філологічні читання: Матеріали Всеукраїнської наукової конференції «Запорізькі філологічні читання» (16–17 листопада 2023 р.)*. За ред. Н. В. Горбач, І. Я. Павленко, О. О. Стадніченко, Р. О. Христіанової. Львів-Торунь:

Ліха-Прес, 2023. С. 73–75. <http://catalog.liga-pres.eu/index.php/liga-pres/catalog/view/256/7334/16488-1>

147. Немченко І. Літературно-краснзнавчі еверести Миколи Каляки. *Вісник Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори): літературно-науковий збірник*. Вип. 6. К. – Херсон: Просвіта, 2009. С. 153–161.

148. Немченко І. Матеріали до лекції «Поезія Валерія Кулика». *Печатное слово*. Херсон: Видавництво ХДУ. 2003. № 5. С. 53–62.

149. Немченко І. Матеріали до лекції «Поезія Василя Загороднюка». *Печатное слово*. 2007. №1. С. 6–16.

150. Немченко І. Матеріали до лекції «Поезія Миколи Братана». *Печатное слово*. 2007. №3. С. 3–10.

151. Немченко І. Метрика поезій Дніпрової Чайки. *Південний архів*. 2002. Вип. XIX. С. 93–98.

152. Немченко І. Микола Василенко в критиці. *Вісник Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори): літературно-науковий збірник*. Вип. 15. Херсон: Просвіта; ПП Вишемирський В. С., 2019. С. 14–37.

153. Немченко І. Микола Чернявський і Херсон. *Славимо рідний край: матеріали міжрегіональної науково-практичної конференції «Микола Чернявський у вінку українського культурного відродження»*. Донецьк – Добропілля, 2011. С. 30–37.

154. Немченко І. Микола Чернявський як літературна та громадсько-політична мегапостать Південної України: проблема з поверненням належного статусу. *Актуальні проблеми розвитку української культури і науки: Міжнар. науково-практичн. конф.: мат.* Херсон, 2013. С. 94–96.

155. Немченко І. Музичний світ поезії Валентини Наумич. *Південний архів: Філологічні науки*. Вип. LXXXI. Херсон, 2020. С. 12–18.

156. Немченко І. «На нашій дорозі земній...» / Рец.: Наумич В. І. Повне зібрання творів: у 2 томах. К.–Херсон: Просвіта, 2018. Т. 1. 519 с. *Вісник Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори): літературно-науковий збірник*. Вип. 15. Херсон: Просвіта; ПП Вишемирський В. С., 2019. С. 220–224.

157. Немченко І. «Найкраще в юні душі передам» (про дитячі твори Валентини Нижеголенко). *Нижеголенко В. М. Вибрані твори*. Херсон, 2007. С. 3–6.

158. Немченко І. Незабутня квітка літературного Причорномор'я: До 115-річчя з часу виходу херсонського белетристичного збірника «Степ». *Херсонський библиофил: 2002–2002 гг.* Херсон, 2005. Вип. 1. С. 11–21.

159. Немченко І. «Нехай же не буде між нами раба...» / Огляд поетичних публікацій на сторінках херсонської періодики 1917 року. *Константи*. 1999. № 2. С. 119–123.

160. Немченко І. Обличчям до сонця: Микола Василенко та його здобутки. *Вісник Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори): літературно-науковий збірник*. Вип. 1. Херсон, 2005. С. 133–136.

161. Немченко І. Образ рідного краю в літературному альманасі «Херсонщина. Артспротив». *Way Science: International Electronic Scientific and Practical Journal*. 2023. August: *Global Society in Formation of New Security System and World Order: Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Internet Conference*, July 27–28, 2023. FOP Marenichenko V.V., Dnipro, Ukraine, 2023. С. 259–261. <http://www.wayscience.com/wp-content/uploads/2023/08/Conference-Proceedings-July-27-28-2023-1.pdf>

162. Немченко І. Обрії дитячої поезії Анатолія Крата. *Анатолій Крат: бібліографічний покажчик*. Херсон, 2006. С. 46–50.

163. Немченко І. «Ось я й прийшов!..» (Про юнацькі вірші Олександра Кулика). *Кулик О. Хрестівський зошит: вірші*. Херсон: Штрих, 2011. С. 4–7.

164. Немченко І. Павло Тулуб і поетичне обличчя херсонського белетристичного збірника «Степ» (1886). *Збірник праць наукових читань: до 120-річчя з дня народження Зінаїди Тулуб: 24 листопада 2010 року*. Черкаси, 2010. С. 52–65.

165. Немченко І. Пародійний словомет Анатолія Крата (Крат А. Прометей поміж грудей. К.: Гамазин, 2021. 136 с.). *Вісник Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори): міжнародний літературно-науковий збірник*. Вип. 18. Херсон: Просвіта; ПП Вишемирський В. С., 2021. С. 229–237.

166. Немченко І. Південноукраїнські літературні альманахи XIX – початку XX століть і їх роль у розвитку національної культури. *Заселення Півдня України: проблеми національного та культурного розвитку: наук. доп. Міжнар. наук.-метод. конф.* Херсон, 1997. Ч. 2. С. 249–252.

167. Немченко І. «Піти в степи, як у легенди...» : художній світ Анатолія Бахути. *Вісник Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори): літературно-науковий збірник*. Вип. 16. Херсон: ПП Вишемирський В. С., 2019. С. 93–104.

168. Немченко І. Поезія Дніпрової Чайки. Херсон, 2002. 130 с.

169. Немченко І. Поезія людяності / про лірику А. Кичинського/. *«Висока хвиля в серце заплива...» (поетичний світ Анатолія Кичинського): бібліографічний посібник*. Херсон: Просвіта, 2000. С. 13–19.

170. Немченко І. Поезія херсонської сторони. *Вежі та вітрила: поезія Херсонщини кінця ХХ – початку ХХІ століття*. Херсон, 2007. С. 5–22.

171. Немченко І. Поетика віршів у прозі Володимира Різниченка. *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Українська інтелігенція і Тарасова Гора», приуроченої до 200-річчя від дня народження Григорія Честаківського та 150-річчя Володимира Різниченка (Канів, Тарасова Гора, 22 жовтня 2020 р.) / упоряд. Л. Чорна*. Канів: Шевченківський національний заповідник «Тарасова Гора»; Панмедіа, 2020. С. 44–52.

172. Немченко І. Поетичний живопис Валентини Наумич. *Грааль науки: міжнародний періодичний журнал*. 2021. № 2–3. С. 362–369.

173. Немченко І. Поетичний світ Василя Загороднюка. *Прози життя Василя Загороднюка: бібліографічний покажчик*. Херсон, 2006. С. 4–14.

174. Немченко І. Поетичний світ Миколи Василенка. *Микола Василенко: літературні розвідки, бібліографічні нариси*. Херсон, 1996. С. 7–16.

175. Немченко І. Поетичні обрії Анатолія Бахути. *Південний архів*. 1995. № 5. С. 50–57.

176. Немченко І. Постать Миколи Чернявського в художній літературі. *Микола Чернявський: літ. розвідки, бібліограф. нариси*. Херсон, 1998. С. 36–43.

177. Немченко І. Постать Миколи Чернявського як просвітника й письменника в оцінках Володимира Кедровського та Яра Славутича. *Вісник Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори) : літературно-науковий збірник*. Вип. 14. К. – Херсон : Просвіта, 2018. С. 44–56.

178. Немченко І. «Про «Поклик до Спасу» Олександра Гунька». *Українська літературна газета*. 2022. № 9–10. 19 червня. <https://nspu.com.ua/ofitsijno/nadrukovane-chislo-9-10-327-328-ukrainskoi-literaturnoi-gazeti/>

179. Немченко І. Проблема «кота у чоботях» у творчості І. Дніпровського. *Творча індивідуальність Івана Дніпровського: тези наук. конф.* Херсон, 1995. С. 22–25.

180. Немченко І. «Прожив, як пісню проспівав...» (Хресна дорога Миколи Василенка). *Вісник Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори): літературно-науковий збірник*. Вип. 15. Херсон,

2019. С. 225–231.

181. Немченко І. Проза Херсонщини: крізь епохи і відстані. *Білий берег: Українська проза Херсонщини кінця XIX – початку XXI століття*. Херсон, 2009. С. 5–16.

182. Немченко І. Проза і поезія Дніпрової Чайки. *Днірова Чайка: літературні розвідки, бібліографічні нариси*. Херсон, 1996. С. 7–28.

183. Немченко І. «Пропагувала українство, як могла» (Літературна і просвітницька діяльність Дніпрової Чайки). *Історія Просвіти Херсонщини*. Херсон: Просвіта, 2001. Т. 1. С. 99–103.

184. Немченко І. Рання поема Дніпрової Чайки «Галина криниця». *Вишиванка: херсонський літературно-художній збірник: число 2*. К. – Херсон: Просвіта, 2008. С. 22–24.

185. Немченко І. «Рідна тирсо, – колись моя!..»: образ Херсонщини в художній літературі. *Вісник Таврійської фундації (Осереду вивчення української діаспори): літературно-науковий збірник*. Вип. 9. К. – Херсон: Просвіта, 2013. С. 68–94.

186. Немченко І. С. Єфремов про Василевських. Мат. Всеукр. Єфремовських читань. Черкаси, 1996. С. 82–84.

187. Немченко І. Світ дитинства у драматургії М. Куліша. *Микола Куліш: літературознавчі розвідки, бібліографічні нариси*. Херсон, 2003. С. 18–26.

188. Немченко І. «Світає світ мій у духмянім слові» (Про лірику Валерія Кулика). *Поезія любові та краси: бібліограф. посібник*. Херсон, 1998. С. 9–14.

189. Немченко І. Серцем до землі. *Прози життя Василя Загороднюка: бібліографічний покажчик*. Херсон, 2006. С. 2–3.

190. Немченко І. Сонети Валерія Кулика і європейська традиція жанру. *Матеріали Міжнародної наукової конференції «Україна та цінності Європи: культура, політика, освіта»: Острого, 5 червня 2020 р.* Острого, 2020. С. 113–116.

191. Немченко І. Співець людської доброти [Д. Маркович]. *Історія Просвіти Херсонщини*. Херсон: Просвіта, 2001. Т. 1. С. 89–96.

192. Немченко І. «Спішу лікуватись, Вкраїно, тобою...» / рец. на збірку «Озиме сонце» Василя Піддубняка. *Українська літературна газета*. 2020. № 6. <https://litgazeta.com.ua/>.

193. Немченко І. Строфіка та метрика поезії Миколи Василенка. *Вісник Таврійської фундації (Осереду вивчення української діаспори): літературно-науковий збірник*. Вип. 17. Херсон: Просвіта; ПП Вишмирський В. С., 2020. С. 20–27.

194. Немченко І. «Так струнко щогла височіє...» (Морські мотиви в поезії В. Загороднюка). *Елінг*. 2005. Вип. 4–5. К. – Херсон: Просвіта, 2005. С. 46–50.

195. Немченко І. Творча постать Миколи Чернявського у дослідженнях Лідії Голомб. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. Ужгород, 2013. Вип. 1 (29). С. 130–134.

196. Немченко І. Тема геноциду в творчості Миколи Василенка і В'ячеслава Друзяки. *Вісник Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори): міжнародний літературно-науковий збірник*: Вип. 18. Херсон: Просвіта; ПП Вишемирський В. С., 2021. С. 50–55.

197. Немченко І. Уроки літератури рідного краю. *Естетика педагогічної творчості: посібник для вчителя / за ред. Н. І. Бутенко*. К., 1995. С. 46–48.

198. Немченко І. Усвідомлення великості таланту [М. Чернявський]. *Вісник Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори)*. К. – Херсон: Просвіта, 2010. Вип. 7. С. 254–261.

199. Немченко І. Херсонські письменники – дітям. *Гойдалки над степом*. Херсон, 2009. С. 5–25.

200. Немченко І. Херсонські сторінки життя Дніпровой Чайки. *Південний архів*. 1993. № 1. С. 37–46.

201. Немченко І. Художній світ Валерія Кулика. *Сучасний погляд на літературу: наук. збірник. Вип. 9: Пам'яті академіка Петра Хропка*. К.: ІВЦ Держкомстату України, 2004. С. 73–91.

202. Немченко І. Шевченкіана Миколи Братана. *Серед степу широкого...: Шевченкіана Херсонщини*. Херсон, 2014. С. 133–150.

203. Немченко І. Шевченківські мотиви в поезії Василя Загороднюка. «Тарасова Гора: люди і події»: матеріали Всеукраїнської наукової конференції до 160-річчя повернення Тараса Шевченка в Україну. Канів, 21 травня 2021р. / Упорядник: Л. О. Чорна. К.: Панмедія, 2021. С. 187–195.

204. Немченко І. Шевченко в творчості Миколи Чернявського. *Творчі обрії Миколи Чернявського: зб. статей*. Херсон, 1998. С. 12–15.

205. Немченко І. «Шевченкова могила» М. Чернявського як сумний документ епохи. *Елінг*. № 8. 2008. С. 68–80.

206. Немченко І. «Щасливий той, що в серці сонце має...». *Василенко Микола. Жменя дощу*. Херсон, 1999. С. 3–4.

207. Немченко І. Ювілейний випуск херсонського альманаху «Степ» (2011): від здобутків до недоречностей. *Вісник Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори)*. К. – Херсон: Просвіта, 2012. Вип. 8. С. 252–266.

208. Немченко І. «Я вірю в тебе, рідна Україно...» / Рец.: Голопристанська *Litterra*: літературно-просвітницький альманах. Вип. 2. К.-Херсон: Просвіта, 2018. 204 с. *Вісник Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори): міжнародний літературно-науковий збірник*. Вип. 15. Херсон: Просвіта; ПП Вишемирський В. С., 2019. С. 209–217.
209. Олексюк О. Поетика творів Миколи Братана. Херсон – Київ, 1999. 42 с.
210. Олексюк О. Просвітянину Миколі Чернявському – 150. *Голопристанська Litterra: літературно-просвітницький альманах*. Вип. 2. К. – Херсон: Просвіта, 2018. С. 26–32.
211. Оліфіренко В. Вивчення літератури рідного краю у школі: посібник для вчителів і студентів. Донецьк, 1996. 95 с.
212. Параскевич П.К. Статті, тези, есе, інтерв'ю. Херсон, 2017. 246 с.
213. Перепустка в безсмертя: антологія гумору Черкащини. Черкаси, 2005. 440 с.
214. Письменники України: бібліографічний довідник. К., 2007. 514 с.
215. Письменники Уманщини. Умань, 2011.
216. Письменники Черкащини: вибрані твори: у 2 кн. / упор. Г. П. Білоус. Черкаси, 2007. Кн. 1. 516 с.; Кн. 2. 512 с.
217. Пінчук В. Дніпрова Чайка: життя і творчість. К., 1984. 119 с.
218. Погребенник Ф. Микола Чернявський. *З порога смерті: письменники України – жертви сталінських репресій*. Вип. 1. К., 1991. С. 448–449.
219. Позакласна й позашкільна робота з літературного краєзнавства: методичні рекомендації /авт.: Немченко І. В. Херсон, 1998. 38 с.
220. Поліщук В. В. Час псевдонімів і робкорів. Кропивницький: ВЦ ККТК, 2018. 120 с.
221. Поліщук В. Т. Гілочка. Письменники Черкащини – дітям: посібник-хрестоматія. Черкаси, 2002. 348 с.
222. Поліщук В.Т. Під прапором неба: літературно-критичні статті, нариси. Черкаси, 2000. 128 с.
223. Поліщук В. Т. Повернення і відкриття: статті. Черкаси, 2008. 248 с.
224. Поліщук В. Т. Про літературне краєзнавство. *Слово і час*. 1991. № 3. С. 91–92.
225. Поліщук В. Т. Творчість письменників зарубіжжя – уродженців Черкащини в контексті українського письменства (Штрихи до

проблеми). *Рідні голоси з далеких далей: наукове видання*. Черкаси : Відлуння-плюс, 2000. 148 с.

226. Поліщук В. Т., Поліщук М. П. Література рідного краю (Літературна Черкащина): підручник; бібліографічні додатки. Черкаси: Видавець Чабаненко Ю. А., 2013. 512 с.

227. Поліщук В. Т., Поліщук М. П. Черкащина літературна: статті, бібліографічні матеріали. Черкаси, 2001. 188 с.

228. Поліщук Я. О. Література рідного краю. Рівне: Азалія, 1993. 79 с.

229. Постриган Л. Письменники Херсонщини: біограф. довідник. Херсон, 2008. 23 с.

230. Про витязя слово. Рядки поетичної Симоненкіани / упор. В. Поліщук. Черкаси, 2002. 104 с.

231. Пустова Т. Анатолій Бахута. *Пустова Т. Джерела рідного міста*. Нова Каховка, 2008. С. 13–22.

232. Рідні голоси з далеких далей: творчість письменників-емігрантів з Черкащини: статті. Черкаси, 2000. 148 с.

233. Романько В. І. Література рідного краю: навч. посібник. Донецьк, 1995.

234. Ротач П. З любов'ю до рідного краю. *Слово і час*. 1990. № 6. С. 74–78.

235. Рябінін-Скляревський О. Херсонський гурток Русова 1885–1889 рр. Запоріжжя, 2003. 72 с.

236. Савченко К. Я – точка Вічності і Часу: літературно-художній нарис. Херсон: Айлант, 2000. 28 с.

237. Самойленко Г. Краєзнавство культурно-мистецьке та літературне: навч. посібник. Ніжин: НДПУ, 2001. 150 с.

238. Серед степу широкого...: Шевченкіана Херсонщини. Херсон: Гілея, 2014. 191 с.

239. Скорина Л. Література та літературознавство української діаспори: курс лекцій. Вид. 2-ге, доповн. Черкаси : Брама-Україна, 2005. 384 с.

240. Славимо рідний край: матеріали міжрегіональної науково-практичної конференції «Микола Чернявський у вінку українського культурного відродження». Донецьк – Добропілля, 2011. 158 с.

241. Співуча Рось, моя колиска / упорядн. О. С. Майдаченко, С. Ю. Калініченко. Корсунь-Шевченківський: ФОП І. С. Майдаченко, 2023. 80 с.

242. Степова симфонія: антологія творів херсонських письменників: збірка творів / упоряд. В. Загороднюк. Херсон: Айлант, 2019. 219 с.

243. Степовий букет: антологія творів херсонських авторів / упоряд. В. Загороднюк. Херсон: Айлант, 2020. 206 с.
244. Сучасна література рідного краю: посібник серії «Шкільна бібліотека» для 5–7 класів закладів загальної середньої освіти / упоряд. Морщавка Ю. О. Харків: Соняшник, 2020. 336 с.
245. Т. Г. Шевченко в духовному просторі Корсунщини: краєзнавчо-мистецька акція «Шевченковими шляхами Черкащини». Корсунь-Шевченківський, 2014. 71 с.
246. Тарас Шевченко – славний син Черкаської землі / авт. кол. Чабан Ю. А. та ін. Черкаси: Бізнес-стиль, [2014]. 157 с.
247. Творчі обрії Миколи Чернявського: зб. статей. Херсон, 1998. 46 с.
248. Токмань Г. Якщо мій досвід знадобиться... Уроки позакласного читання й літератури рідного краю. *Урок української*. 2006. № 1–2. С. 33–35.
249. Українська діаспора: літературні постаті, твори, біобібліографічні відомості / упорядк. В. А. Просалової. Донецьк: Східний видавничий дім, 2012. 516 с.
250. Фурсова Л. Вивчення біографії письменника-земляка на уроках літератури рідного краю. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2004. № 12. С. 34–35.
251. Херсонщина. Артспротив: літературний альманах. Одеса: Олді+, 2023. 171 с.
252. Ходанич Л. Поезія рідного краю як засіб патріотичного виховання. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2000. № 4. С. 62–64.
253. Цалапова О. Хронотоп лісу в казці раннього українського модернізму: Дніпрова Чайка, М. Коцюбинський, О. Олесь, Леся Українка. *Літературознавчі обрії: праці молодих учених*. К., 2010. Вип. 17. С. 190–194.
254. Цепкало Т. Міфологема місяця в поезії Миколи Василенка. *Вісник Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори): літературно-науковий збірник*. Вип. 17. Херсон: Просвіта; ПП Вишемирський В.С., 2020. С. 7–9. https://krai.lib.kherson.ua/news_14_05_2020.htm
255. Цепкало Т. Рецепція античних та язичницьких образів у ліриці Миколи Василенка. *Вісник Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори): літературно-науковий збірник*. Вип. 15. Херсон: Просвіта; ПП Вишемирський В.С., 2019. С. 38–43.
256. Черепков В. Засуджений до розстрілу: життя і смерть Миколи Чернявського в документах і листах. *Літ. Україна*. 2006. 8 червня. С. 7–8.

257. Чернявський М. Вибране. Херсон: Гілея, 2018. 359 с.
258. Чижевська Н. Невідома відома коростенка [В. Наумич]. *Іс-коростень*. 2017. № 1. 6 січня.
259. Шевченко О. Зоряний шлях. *Відлуння сердець: збірка літературної студії «Кулішева криниця»*. Херсон, 2011. С. 12–21.
260. Шевченкова скарбниця: матеріали 1-го Всеукраїнського з'їзду музейних працівників, присвяченого 200-річчю від дня народження Т. Г. Шевченка та актуалізації вшанування пам'яті Великого Кобзаря напередодні його 200-літнього ювілею. Черкаси: Брама – Україна, 2012. 188 с.
261. Шуляр В. Теоретико-методичні засади уроків літератури рідного краю. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2006. № 7. С. 21–24.
262. Шуляр В. Уроки літератури рідного краю: технологія підготовки та проведення. *Дивослово*. 2003. № 7. С. 34–39.
263. Шумило Н. Микола Чернявський. *Гроно нездоланих співців: літературні портрети*. К., 1997.
264. Щерба Т. Золота вага долі: літературний портрет М. Братана. Херсон, 2010.
265. Щерба Т. Микола Василенко. Херсон, 2002. 55 с.
266. Щерба Т. Причетні до слова: нариси, штрихи до літ. портретів. Херсон, 2011. 367 с.
267. Щерба Т. Роздуми над книжками: нариси, статті, відгуки, рецензії, передмови. Херсон, 2011. 293 с.
268. Щерба Т. Цілющі острови духовності: література Таврійського краю: навчально-методичний посібник для вчителів. Херсон, 2001. 184 с.
269. Юхно Б. Любовні легенди Черкащини : [М. Старицький та С. Лисенко]. *Акцент*. 2017. 8 лютого. (№ 6). С. 12.
270. Юхно Б. Любовні легенди Черкащини : [І. Котляревський та його кохана Наталка з-під Золотоноші]. *Акцент*. 2017. 8 лютого. (№ 6). С. 12.
271. Яворська Марта. Херсонський поет Михайло Олійник: «Ми не навчилися боротися за Україну». <https://novakahovka.city/articles/318372/mihajlo-olijnik-mi-ne-navchilisya-borotisya-za-ukrainu>

Негаснуча зоря Сковороди

Благословенні ви, сліди,
Не змиті вічності дощами,
Мандрівника Сковороди
З припорошілими саквами,
Що до цілющої води
Простує, занедбавши храми.
(М. Рильський)

І знову сповнюється миру
душа Сковороди.
І тиху флейту з-за пояса діставши,
він починає славить світ,
того, хто в світ його послав
і пізнавать себе самого научив.
І тиха флейта, як метелик,
летить до лісу, на жита,
прозора над Дніпром тріпоче,
до всіх просторів признається
і повертається назад, немов голубка
з маслиною в дзьобу;
мир, мир душі твоїй, –
сказав Всевишній, –
мир.
(П. Тичина)

Галина Лозко

ФЕНОМЕН ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ, ЯКИЙ БЛОКУЮТЬ ДОСІ...

3 грудня 1722 р. – день народження славного українського філософа Григорія Сковороди. Його літературна й філософська спадщина загалом збережена його учнем Михайлом Ковалинським, але й досі деякі твори Г. Сковороди не віднайдено. Молдовський письменник і вчений-історик Александру Хиждеу стверджував, що у Г. Сковороди був твір під назвою «Симфонія про народ» і навіть подав з нього цитату: «Кожен мусить пізнати свій народ і себе в ньому. Чи ти рус?.. Будь ним... Чи ти лях? Будь ляхом. Чи ти німець? Німечествуй. Француз? Французствуй. Татарин? Татарствуй. Усе добре на своєму місці й своєю мірою...».

А. Хиждеу писав, що Григорій Сковорода створив власну концепцію троїстого самопізнання, яка включала: пізнання себе як особи (*individuum*), як громадянина (*in statu*), і як власне людини (*in genere*).

Про цю концепцію відомий сквородинознавець професор Л. Ушкалов розмірковував так: «Не наважусь услід за Хиждеу трактувати Сковороду як передвісника романтичної «національної філософії». Однак не підлягає сумніву те, що ідея самопізнання в українській традиції і до Сковороди, і після нього справді передбачала «пізнання свого народу й себе в ньому». Зга-

даймо «Апологію» Мелетія Смотрицького, пройняту надією автора пізнати правдиву «руську віру», а отже, врятувати і власну душу, і розшарпаний на клапті український народ, припинити згубну «війну України з Україною». Чи девіз романтика Якова Головацького: «Пізнай себе, буде з тебе». Або ж заклик панночки Марини з «Патетичної сонати» Миколи Куліша: «Українцю, спізнай самого себе!» Та й сквородинське «Пізнай себе» передбачало «пізнання свого народу й себе в ньому» вже хоча б тому, що на противагу просвітницькому гаслу: «Всі люди рівні» – наш філософ стверджував: «Усі люди різні». Пам'ятаєте його парадокс «нерівної рівності»? «Бог схожий на багатий фонтан, що наповнює різні посудини за їхньою вмістимістю. Над фонтаном напис: «Нерівна всім рівність». Ллються з різних трубок різні струмені в різні посудини, що стоять довкола фонтана. Менша посудина має менше, але в тому є рівна більшій, що вони обидві однаково повні». Це стосується не тільки людей, а й народів. І, ясна річ, кожна людина найбільше любить свій народ. Та любов Сковороди до України була така ревна, що не раз викликала подив, а то й роздратування. Принаймні відомий український письменник і журналіст Жан Верне (Іван Вернет), вихований на ідеях Локка й Кондільяка, під час першої зустрічі зі Сковородою був так вражений цією «надзвичайною любов'ю» філософа, що навіть посперечався з ним. «Діоген, – згадував пізніше Верне, – з усіх народів Греції вважав за людей одних тільки спартанців; Сковорода найбільше любив українців...» [2].

Гбук блокує мої дописи через попівські скарги, але нас це не зупинить, бо Істина Перемагає. Сковорода вважав Біблію юдейськими ПЛІТКАМИ. Отож, додаю цитату Г. Сковороди в оригіналі, в перекладі й з посиланням: «Какой же ты Израиль? Худ воистину! Обрѣзан ты по плоти, но не обрѣзан еси по сердцу. Тма твоим очам сносна, а на истину смотреть не терпишь. Лежишь на землѣ. Качаешься с твоею сею блудницею и довольствуешься ею. Отвращаешь око твое от отца твоего – око, ругающееся отцу и досаждающее старости матерней. А не видно орлих птенцов, чтоб по Соломонову желанию выклевали твое око. Так нынѣшняя подлость христианская и таким точно оком смотрит на своего вождя Христа! Гдѣ он родился? От коих родителей? Сколько жил на свѣте, как давно? Двѣ ли уже тысячи лѣт или не будет?.. О христианине! Окрещен ты по плоти, да не омыт еси по смыслу. Зачем ты вперил свое любопытство в эдакие пліотки?» [1, с. 363].

Переклад: «Який же ти, Ізраїлю? Бридкий воістину! Обрізаний ти тілом, та не обрізаний серцем. Тьма твоїм очам стерпна, а на істину дивитися не терпиш. Лежиш на землі. Качаєшся з цією твоею блудницею і вдоволений нею. Відвертаєш око твое від отця твого – око, що свариться з отцем і дошкуляє старості материній. Але не видно орлиних пташат, щоб за Соломоновим бажанням виклювали твое око. Так нинішня підлість християнська і таким само оком дивиться на свого вождя Христа! Де він народився? Від яких батьків? Скільки жив на світі, як давно? Чи дві тисячі літ чи ще не буде... О християніне! Охрищений ти плоттю, та не омитий за смыслом. Навіщо ти впер свою цікавість у такі плітки?».

Подібних думок про Біблію знайдете чимало в його творах: «Ікона Алківіадська або Ізраїльський змій» та «Потоп Зміїн». Як ствердив В. Шаян, Сковорода вперше в українській філософії вжахнувся біблійним пліткам, у які повірило людство. Він спочатку прагнув якось виправдати цього біблійного змія, вкласти у ті біблійні брехні свій власний український смисл, проте в кінці життя зрозумів марноту такого читання Біблії та закликав відірвати того змія від землі. До речі, твір «Потоп Зміїн» Г. Сковорода написав у Великому Бурлуку в Бібліотеці Донця-Захаржевського, в якій були знайдені дошки Велесової Книги.

Сам Сковорода написав, що цю працю у нього вкрали. Але потім він знайшов свій чорновий список, відновив твір заново і здійснив «Суд над Змієм Біблій». Отже: «Привітаймося з язичницькими філософами!» (Г. Сковорода).

Читання творів філософа – найкраще його вшанування.

Література

1. Сковорода Григорій. Вірші. Пісні. Байки. Діалоги. Трактати. Притчі. Прозові переклади. Листи. К.: Наукова думка, 1983. С. 363.

2. Ушкалов Л. «Пізнай себе». Українська ідея Григорія Сковороди. *Український тиждень*. 2012. № 50 (267). 13 грудня.

Портрет Г. Сковороди, робота С. Гановського

Дмитро Шупта

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЖИТТЄПИСУ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

Свої міркування хочу почати зі згадки про відомого сковородинознавця Григорія Вербу, який свого часу відзначав: «Трагедія філософа... полягає в тому, що він і на початку ХХІ століття залишається до кінця не прочитаним» [2, с. 9]. «Сковороду більше знають, ніж читають». «Не можна знати, не читаючи. Сковорода і на початку ХХІ століття залишається непізнаним. А щоб краще пізнати його, потрібно прислухатися до його голосу і разом з ним заглибитися, перш за все в таємницю його сакрального імені» [2, с. 13]. Також Григорій Митрофанович у приватній бесіді та й листовно глибоко турбувався з приводу деяких видань творів Сковороди, останнім часом перекладених на нову українську літературну мову, що не лише не полегшило сприйняття його філософсько-богословської спадщини, але ще більше ускладнило цей процес.

Епоха перекручувань, і не тільки щодо перекладів, особливо заявила про себе в СРСР: «... радянська ідеологія, що зламала справжні коди Сковороди, і знайшла усередині зовсім неналежні змісти. Чиста сваволя – от як можна назвати текстологію і палеографію у сковородинознавстві... Сто років нас жолобить каліцтво, викидень більшовицького боягузтва і лжевченості» [2, с. 33] – відзначав учений. Не випадково Григорій Верба звертає увагу на тезу Тетяни Бовсунівської: «Помиляються ті вчені, які вважають Сковороду «сином світу»: Сковорода, хоч і вважає

себе сином світу, та від цього не став менше українцем...» [2, с. 15]. Додамо, що на нашу думку розуміння української сутності феномену Сковороди стосується не тільки плану ментального, але і коректного поводження з його життєписом.

У своєму повідомленні хочеться торкнутися декількох моментів, пов'язаних із розумінням біографії Сковороди. Насамперед, що мається на увазі, говорячи про розуміння біографії Сковороди? Здавалося б, особливо складного тут нічого немає. Є той чи інший факт життєпису історичної постаті та й годі. Але кожного разу, і не тільки у випадку Сковороди, ми стикаємося з тим, що, здавалося б, один і той же факт інтерпретується по-різному. Тому, коли ми говоримо про життя видатної особистості, треба виходити з цілісного розуміння постаті особи, намагаючись досягати якомога вищої міри конкретної достовірності відомих фактів біографії, а нові біографічні версії обґрунтовувати розумінням внутрішньої сутності світогляду і світосприйняття людини, яка стала понад історичним часом.

Сказане тим більше важливе, що феномен Сковороди є в багатьох сенсах пограничним, зокрема і стосовно його біографії. Народившись на пограниччі двох населених пунктів, він перебуває на межі культур старого і нового типів, де знаковим виступає і його життєпис. Адже біографія Сковороди, складена його учнем Михайлом Ковалинським, це – один із перших зразків біографічного методу в нашій культурі. Започаткований Сент-Бевом цей метод на свій час став революційним, тому що по суті указував на цінність людської особи як творця. Будучи далекими від будь-якого ревізйонізму, скажемо, що саме з цієї точки зору розуміння фактів біографії, у нашому випадку Сковороди, вимагає достовірності, а не узагальненої інтерпретації.

Перший епізод, на якому варто зупинитися, пов'язаний із місцем розташування Курінського Красногірського монастиря, знищеного ще за життя Сковороди. Всі біографи одноставні в тому, що десятирічним хлопчиком у монастирському хорі тут співав і малий Гриць. Про це нам говорить солідне джерело, з яким сперечатися даремно. «Красногірська Чорнуска пустинь чоловіча». Заснована 1710 року гетьманом І. Скоропадським на лівому березі ріки Удаю, недалеко від хутора Красногорівка біля містечка Курінька (тепер село Чорнухинського району). Припи-

нила існування, вірогідно, 1786 року» [4, с. 398]. Інших хуторів Красногорівка на лівому березі ріки Удаю ніде й ніколи більше не існувало.

Однаке в наші дні, перед святкуванням 300-літнього Ювілею Великого Сковороди, деякі сучасні «дослідники-сковородинознавці» підносять нам «свій сюрприз», бо розташували Красногорівський монастир, не згадавши, що він – Курінський, в урочищі Монастирщина, що може й не бути монастирським обійстям, яке колись належало монастирю, зовсім в іншому місці, мабуть аналогічно музею Сковороди в Чорнухах, цитувати таке принизливо [8, с. 32–35].

Та все ж факти говорять самі за себе. Саме цьому Курінському Красногірському монастиреві належали землі й в інших місцях. «В універсалі гетьмана Скоропадського на передачу володінь Чорнуській Красногірській пустині вказаний хутір Хейловський в степу за (рікою) Артополотом» [1, с. 65]; «Дружина значкового товариша Петра Львова – Пелагея у 1735 році захопила ґрунти Чорнуського Красногірського монастиря» [1, с. 66]; «В різний час до складу Курінської сотні, крім сотенного містечка, входили села Нехристівка..., Мокиївка, слобода Красногірського монастиря» [1, с. 71]; «Заможні козаки мали звання бунчукових товаришів... До їх числа належали Олексій Іванович Самойлович, Григорій Степанович Савицький (Курінська сотня)... Курінський сотник Тиміш став гадяцьким намісником» [1, с. 72].

Згадане видання «Садівник щастя» відзначене не тільки тим, що там упущена назва Чорнуської пустині Курінський Красногірський монастир, а й дещо іншими суттєвими недоглядами. Так у публікації «Посадимо Сковородинівський сад» [8, с. 191–198] ненароком випущений такий конкретний факт: «Колись, років 30 тому, поет Дмитро Шупта з районної трибуни озвучив думку посадити на території Сковородинівського музею Сад Божественних пісень. Тоді ця думка присутнім видалася недоречною і несерйозною. Та минули роки. Наближається 300-літній Ювілей нашого земляка. І за декілька останніх років за підтримки районної влади, особисто Надії Кривчун, музей оновився та став окрасою поселення. Також радує око і Сад божественних пісень, де можна відпочити серцем і душею. Мине час,

залишаться позаду, як страшний сон, війна і пандемія, потягнуться до мудрості Сковороди місцеві та приїжджі люди, бо «Благословенні ви, сліди, не змиті вічності дощами, мандрівника Сковороди», як сказав М. Рильський, почалися саме звідси...». Зрозуміло, що до біографії Сковороди відноситься й питання кількарязового перезахоронення покійника, що трапилося з різних причин, про що також повідомляють аннали, але в таку вакханалію вірити важко.

В «XIX Сковородинівських студіях» (збірник наукових праць, випуск 6, 2019 р.) видрукувана моя доповідь «Канонна ідентифікація портретних зображень Г. С. Сковороди», в зв'язку з чим із відповідних фахівців створена представницька комісія, що має вирішити дискусійні питання, порушені в доповіді, адже все це також безпосередньо торкається біографії нашого Генія.

Насамкінець, про біографічні гіпотези. До нещодавніх часів можна було почути від наших поважних науковців, що «Велесо-ва Книга» – це річ фальсифікована і на серйозну увагу вона не заслуговує, не зважаючи на те, що з'явилася не тільки низка її перекладів різних науковців, а й відповідних трактатів про неї. Багато зусиль до цієї надзвичайної справи останнім часом доклали Борис Іванович Яценко, Сергій Васильович Піддубний, Галина Сергіївна Лозко, а також Ігор Миколайович Рассоха.

У «XVIII Сковородинівських студіях» (випуск 4, 2017 р.) видрукувано мою статтю «Перебування Г. С. Сковороди у Великому Бурлуці (Гіпотеза)». Дозволю собі навести з неї декілька цитат. «Дослідження життя і створення на цій основі академічних біографій знакових постатей нашої культури є одним з першочергових завдань нинішньої науки. Стосується це і постаті Григорія Савича Сковороди, перебування якого нас зацікавило у Великому Бурлуці, де мандрівник побував, згідно даних П. Пелеха, у 1783, 1785, 1789 та 1790 роках.

Саме тут філософ подарував Якову Михайловичу Донець-Захаржевському одну зі своїх праць (переклад із Плотарха)... Із останніх чотирьох років життя, крім останніх чотирьох місяців 1794 року, про що докладно оповідає біограф М. Ковалинський, не маємо майже жодних звісток... Саме тут і хочеться дати принаймні гіпотетичну відповідь на поставлене запитання: де був Сковорода з 1770 по 1774 та з 1776 по 1778 рік?» [9, с. 297–298].

Гіпотетично в цій праці цілком доведено, що у Великому Бурлуці вчений займався «Велес Книгою».

А нещодавно, на мій подив, я отримав несподіване видання про «Велесову Книгу». Це «Справжність Велесової книги: науковий доказ» (Київ: Український пріоритет, 2018) І. М. Рассохи. У цьому виданні автор на с. 191–206 також простежує перебування Григорія Савича Сковороди і що він працював саме над «Велес Книгою» у Великому Бурлуці.

Але вирішальний, на мою думку, епізод розуміння біографії Сковороди пов'язаний із місцем його народження. І проблема тут не у встановленні біографічного факту, а у його довільній інтерпретації. Сам Григорій Савич про місце свого народження залишив неоднозначні дані. В народі ж існує тверда істина: «... філософ Г. Сковорода народився в Харсіках, що під Чорнухами на Полтавщині». Учень Сковороди М. Ковалинський, залишивши нам «Життя Григорія Сковороди», написане 1794 року в старовинній манері, закарбував таке: «Григорій, син Сави, Сковорода народився в Малій Росії Київського намісництва, Лубенської округи, у селі Чорнухи, 1722 року» [5, с. 283]. Цієї точки зору дотримується, разом із багатьма іншими сковородинознавцями і Василь Яременко: «Таким і залишається навіки син козака Сави із села Чорнух на Полтавщині» [7, с. 8], який чомусь працю М. Ковалинського датує 1795 р. [7, с. 7], а також В. Шевчук: «Виняткова дитина народилася 3 грудня 1722 року в селі Чорнухах Лубенського полку» [6, с. 3].

М. Редько у «Світогляді Сковороди» (Львівський університет, 1967, с. 23): «Що собою являло в соціальному відношенні українське село першої половини XVIII ст., можна наочно бачити на прикладі Харсиків (чомусь не Харсік – Д. Ш.), (околиця Чорнух), Лубенського полку, Київського намісництва, де народився, провів свої юнацькі роки Г. С. Сковорода. За даними ревізької книги Лубенського полку в Харсіках...». До речі, за даними ревізьких книг на час народження нашого мислителя в с. Чорнухах ніколи не значилось мешканців на прізвище Сковорода, їх виявлено тільки в с. Харсіках, що під Чорнухами.

Дивує, що в цій же праці М. Редько на с. 37 повідомляє й таке: «...Григорій Савич Сковорода народився 22 листопада (3 грудня за н. ст.) 1722 на Полтавщині в козакому селі Чорну-

хи, кол. Лубенського полку (тепер Лохвицького району). Батьки Сковороди належали до малоземельних селян-козаків і проживали в Харсиках – одній з околиць цього великого села». Є й інші казуси у виданні М. Редька.

Та перегорнімо сторінки академічного видання «Філософія Григорія Сковороди» (Київ: Наукова думка, 1972, с. 16): «Григорій Савич Сковорода народився 3 грудня 1722 року у селі Чорнухах Лубенського полку на Полтавщині (зараз село Харсіки Чорнуського району Полтавської області...)». Про перейменування с. Чорнух на Харсіки читаємо вперше, але коли це сталося, невідомо.

За право називатися батьківщиною легендарного поета Гомера і досі сперечаються сім міст. Батьківщиною Христофора Колумба донедавна вважали себе понад 26 міст і поселень у різних країнах. Чи не подібне щось відбувається і в нас із Григорієм Сковородою? Свого часу директорка Каврайського Сковородинівського музею, донедавна Золотоніського району Черкаської області Лідія Титаренко в газеті «Голос України», 26 листопада 1994 року (№225) небезпідставно пише: «... Поздней осенью 1794 года – 200 лет тому назад, почувствовал, что силы покидают его, странник-философ вернулся в места, где родился, на Слобожанщину. Как-то раз пошел к старому дубу, где любил когда-то отдыхать, заступом вырыл себе яму-могилу. И выстлал ее дубовыми листьями девятого ноября под печально-тихий шелест дубравы, он навеки почил в Бозе...».

На перший погляд, все сказане наче б то й логічне, і наукове підґрунтя для цього: читай третій том «Українського Радянського Енциклопедичного Словника» (1988, с. 229, стаття «Сковорода»). В цьому авторитетному науковому виданні чорним по білому пишеться, що Г. С. Сковорода народився, помер і похований у селі Пан-Іванівці (нині Сковородинівка) Золочівського району на Харківщині.

Здавалося б факт оскарженню не підлягає.

Є видання, в яких чітко говориться, що Григорій Савич Сковорода народився у козацькій родині Сави й Палагії в селі Харсіках Лубенського полку на Полтавщині.

Саме так і не інакше «... im Dorf Charsiky geboren» указав у своєму знаменитому нарисі про Григорія Сковороду «Berlin. Der

weise kosak Grigory Skovoroda», видрукувавши його у відомій антології (Eduard Winter Ketzerschicksale, Union Verlag, Berlin, 1979) німецький академік Едуард Вінтер. На відміну від інших, саме цей учений дотримувався педантичності й скрупульозності, обов'язково звіряючи такі біографічні факти з документами, що, треба вірити, вони і на сьогодні зберігаються в надійних підземних сховищах Німеччини... Адже Григорій Сковорода ще й слухав лекції передових професорів Європи (та, було, що й сам читав лекції для європейців, а не тільки «Мандрував по Німеччині, Словаччині, Польщі...» [7, с. 10], тодесь і залишив там власне істинне свідчення про місце свого народження.

У листі до автора цих рядків директорка Березоворудського музею, що на Пирятинщині Полтавської області, Надія Василівна Стеценко пише: «Я шукала і шукала Вас для того, щоб уклонитись і подякувати Вам за те, що Ви знімаєте завісу з села Харсік, де народився, жив, учився і набирався сил для злету наш славетний Григорій Савич Сковорода. Мені далеко за 70... А було мені 6 років, коли мій дід І. Г. Букша – пристрасний книголюб, знавець історії, проводжаючи мене до школи, наказував старанно вчитися. «Он там, – казав, – трохи далі за школою, стояла хата Сковороди Савки, звідки Гриць у батькових чоботях бігав до школи...».

Свій бентежний спогад Надія Василівна веде далі: «... Була на відкритті музею і садиби Г. С. Сковороди і з екскурсивним сперечалася: чому не в Харсіках, а чому – в Чорнухах все те? Мені відповіли що тут, у районному центрі буває багато людей, сюди ходять автобуси і т. ін.».

Аналогічно потверджує цей достовірний факт і авторитетний мешканець Харсік Микола Іванович Булда: «Коли ми у 8 класі знайомились із життям Григорія Сковороди, вивчали його пісні та байки, вчителька української мови і літератури Галина Сильвестрівна Пишкало повела нас, дітлахів, на те місце, де за переказами народився великий український філософ. Ще не осягаючи величі мудреця, я був вельми гордий з того, що саме з мого рідного села Харсіки починався його славетний шлях... А вже 1972 року в обласній газеті «Комсомолец Полтавщини» з'явилася стаття вчителя історії Харсіцької школи Іллі Васильовича Капусти «Де ж народився Григорій Сковорода?». Автор

пише: «Нині в Харсіках мешкають нащадки брата Г. С. Сковороди Степана – Ганна Дем'янівна Давиденко, Марія Дем'янівна Степаненко, Марія Мусіївна Гапоненко (дівоче прізвище усіх трьох – Сковорода). А в Чорнухах живе Марія Ларіонівна Ющенко – теж до одруження Сковорода. Олександр і Феодосія Сковороди проживають в м. Пирятині. Живе в Челябінську Карпо Ларіонович Сковорода. Всі вони вихідці із с. Харсіки... Старожил, 1888 року народження, Прохор Григорович Лисенко розповідав: від свого діда та батьків чув про Сковородів, які жили на тому місці, де зараз дворище Ганни Дем'янівни Давиденко (Сковороди). А між дерев сажнів 25 від вулиці, стояла хата, в якій жив козак Сава Леонтійович Сковорода... «Що тут він народився, то це так воно і є, – говорить Прохор Григорович, – і зараз живуть тут далекі нащадки Сковороди» [8, с. 351–352). До речі, М. Булда доказово тут розглядає «Харсіцьку версію» місця народження Г. С. Сковороди.

А ось слово особи поважного віку – викладача історії Харсіцької середньої школи, пана Іллі Капусти, за сумісництвом директора тодішнього місцевого Харсіцького музею: «У зв'язку з тим, що я порушую такі питання і відстоюю, що Сковорода виходець із Харсік, мені постійно доводиться зазнавати багато прикрощів». Таких свідчень немало. Це – істинний голос народу.

Як бачимо, на перший погляд особливої проблеми нібито і немає, хоча в роки українського суверенітету була створена Державна Комісія, яка остаточно прийшла до висновку, що Г. С. Сковорода народився таки в Чорнухах. Незаперечно, що Сковорода народився на Полтавщині, на Чорнухинщині, але у Чорнухах чи у Харсіках? І знов таки з точки зору профанної свідомості, яка тим більше сьогодні різниця між Чорнухами й Харсіками? Але тим не менше, і цікаво, що загалом це не заперечують – Сковорода народився в Харсіках! Саме там знаходиться Меморіальна Плита, що говорить про цей незаперечний факт. То чи є велика біда, коли говоримо, що Геній народився в Чорнухах.

На моє переконання різниця є, оскільки ми порушуємо достовірність біографічного факту. Харсіки на початку XVIII ст. були самодостатньою територіальною одиницею, володіючи

власною топонімічною назвою. Хоча на сьогодні Харсіки з Чорнухами вже злилися і, можливо, Харсіцької сільської ради, як і Чорнухинського району за новим територіальним поділом уже не існує. Тому включення меморіального Сквородинівського обійстя в Харсіках до активного складу Музею Сквороди в Чорнухах, (між якими відстань навсього 300 м), і відповідне облаштування істинного місця народження Сквороди, стало б гідною подією до його 300-літнього Ювілею.

Література

1. Булда Микола. Край Григорія Сквороди. Гадяч, 2013. 320 с.
2. Верба Григорій. Ключ до християнської філософії Григорія Сквороди: монографія. Тернопіль: Астон, 2007. 656 с.
3. Вінтер Едуард. Мудрий козак Григорій Скворода. *Чорноморські новини*. 1997. 15 жовтня; Де ж народився Григорій Скворода? *Літературна Україна*. 1997. 4 грудня.
4. Полтавщина: енциклопедичний довідник. К.: Українська Енциклопедія, 1992. 1024 с.
5. Скворода Григорій. Буквар миру / передмова та упорядкування Л. Ушкалова. 2-ге видання. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2016. 190 с.
6. Скворода Григорій. Сад Божественних пісень / упорядник В. О. Шевчук. К.: Школа, 2007. 334 с.
7. Скворода Григорій. Сад пісень: вибрані твори / передмова та упорядкування В. В. Яременка. К.: Веселка, 1983. 190 с.
8. Стадниченко Володимир. Садівник щастя. К.: Криниця, 2012. 496 с.
9. Шупта Дмитро. Перебування Г. С. Сквороди у Великому Бурулі (Гіпотеза). *XVIII Сквородинівські студії: збірник наукових праць*. Випуск 4. Ніжин, 2017. 352 с.

Галина Лозко

ПОСТАТЬ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ У НАУКОВІЙ СПАДЩИНІ ВОЛОДИМИРА ШАЯНА

Образ мандрівного філософа, який носить у торбі Біблію й сопілку, поширений як у художньому відображенні постаті видатного філософа, так і в науковій та релігійній (фідеїстичній) комунікації. Стереотип філософа-богослова доволі живучий. Справді, твори Г. Сковороди значною мірою перейняті християнським богослов'ям – тому буде непросто долати цей стереотип. Актуальне питання: а чому ми згадуємо про богослов'я лише в християнському сенсі? До речі, твори Сковороди містять і язичницьке богослів'я (для розрізнення понять це слово пишу через *і*), адже антична філософія, яку він шанував і часто цитував, була немислима без еллінсько-римського язичницького богослів'я, що існувало ще за тисячу років перед Христом: «Привітайся з язичницькими філософами!» – закликає Сковорода у діалозі «Алфавіт або Буквар світу» [7, с. 228]. Так, Григорій Сковорода був вільною людиною, він мав сміливість висловлювати нетипові для свого часу й оточення думки. Професор Володимир Шаян наголосив: «Тільки ті, що мають відвагу творити нову історію, зможуть іти за великим пророком Сковородою, тобто *вийти з християнської церкви*. Не забудьмо і не замазуймо цього факту, що Шевченко і Костомарів *вийшли з християнської церкви*! Вони творили нове братство нової релігії.

Вони виразно, рішуче й бойово протиставилися старій церкві. Це вже країна, *здобута Сковородою*. В розвитку українського Духа існує одна розвоюєва лінія. На продовженні лінії, що її зачав Сковорода і Шевченко, лежить відродження справжньої віри народу» (курсив мій. – Г. Л.) [13, с. 54]. В. Шаян (1908–1974), видатний український філософ, літературознавець, санскритолог, громадський діяч, також мав відвагу творити нову філософію на основі прастарої світоглядної системи свого народу. Хоча через переслідування радянськими спецслужбами національно свідомих українців, він, львівський професор, у 1944 р. був змушений залишити Україну. Емігрував до Лондона, був директором Української бібліотеки імені Тараса Шевченка, громадським діячем. Численні його наукові, філософські, публіцистичні праці й поетичні твори досі лишаються маловідомими в Україні, зокрема, й праці про Г. С. Сковороду. Проблема включення до сквородинознавства філософської концепції В. Шаяна щодо оцінки постаті Г. Сковороди є новою й актуальною.

Уже в ХХІ ст. значна частина сквородинознавчих праць була присвячена педагогічним поглядам, етиці, естетиці, містиці Г. Сковороди, проблемам його герменевтики (зокрема, своєрідному прочитанню Біблії): Г. Верба «Ключ до християнської філософії Григорія Сковороди» (2007); В. Ісаєв, В. Левченко «Естетика та етика Григорія Сковороди: минуле та сучасне» (2007); Т. Чернега «Раціональне та містичне у філософії Григорія Сковороди» (2007); М. Попович «Григорій Сковорода: філософія свободи» (2008) та багато інших.

Однак усі вони подають переважно християнсько-фідеїстичний дискурс, виражений більшою чи меншою мірою. Як стверджує професор Л. Ушкалов, «філософія Сковороди має виразний релігійний характер» [8, с. 24]. Однак, слово «релігійний», доволі розпливчате для характеристики світоглядної концепції Г. Сковороди. Його називали «філософом-богословом» (Д. Багалій); «філософом-теософом» (Д. Оляничин); «вільним церковним мислителем» (В. Зеньковський); навіть сповідником «християнської тринітарної доктрини» (Ф. Зеленогорський); відзначали також, що його філософія спирається на «православну доктрину» (С. Шерер) та ін. [8, с. 24]. Це можна пояснити тим, що в більшості творів філософа, особливо ранніх, просте-

жити їх антибіблійний підтекст удається далеко не завжди. Окрім того, бароковий стиль та подекуди «езопова мова» створюють кількарівневий смисловий ефект, який не вдається схопити при поверховому читанні. Цікавим є погляд літературознавця В. Хитрука на Сковороду як на філософа-віщуна (пророка), яку він висловив у праці «Оракул духа Григорій Сковорода» [10]; тут автор по-новому узагальнив концепції філософа й подав їх крізь призму давньоведичної духовності індоєвропейців.

Особливий інтерес для нашого дослідження становить праця професора В. Шаяна, виразно позначена науковою новизною щодо критично-біблієзнавчого аспекту філософії Сковороди – це монографія В. Шаяна «Григорій Сковорода – лицар святої борні», що в повному обсязі побачила світ у Канаді (Лондон, Торонто, 1973; Гамільтон, 1983), а також увійшла до ювілейного зібрання його творів у 2-х томах «Віра Предків наших», виданих уже в Україні [12–14]. Глибокий літературознавчий, філософський та психологічний аналіз двох останніх творів Г. Сковороди, здійснений В. Шаяном у світлі біографії Г. Сковороди та спогадів М. Ковалинського, виводить осмислення постаті видатного філософа на новий рівень наукових рефлексій. Авторка цієї статті, своєю чергою, розглянула концепцію «християнського добронравія» Г. Сковороди у його програмі для Харківського колегіуму (в сучасному розумінні християнської етики) [2] та в творах, пов'язаних із семіотичним переосмисленням Біблії [3, с. 64–82]. Значна частина матеріалів про життя та наукову діяльність професора В. Шаяна висвітлена авторкою в монографії, написаній за документами його персонального архіву, що перебуває в Канаді (м. Оттава) [1].

Мета і завдання статті – увести до сквородинознавства маловідомі праці В. Шаяна про Г. Сковороду; закріпити за Сковородою статус першого українського «критичного біблієзнавця»; познайомити наукову спільноту з метафізичною концепцією В. Шаяна про втілення «Духа нації» в постаті Г. Сковороди. Авторка використовує текстологічний і герменевтичний методи в системі національно-екзистенційної філософсько-релігієзнавчої методології.

В. Шаян здійснив осмислення постаті Г. Сковороди через призму української національної екзистенції протягом 1941–1961 рр. Розглянемо основні його концепції докладніше.

1. В. Шаян стверджував, що саме Сковорода вперше піддав витонченій критиці біблійні забобони, які вважав «потопом зміїним», однак він мусив писати езопівською мовою, що й досі приховує глибинні смисли сквородинської верифікації «святого письма». Сковорода ніби «розчищує стару ікону» («Ікона Алківіадська») [8, с. 729–778], під багатослівними шарами якої відкриває прихований істинний смисл – сьогодні ми назвали б це методом «критичної біблієзнавчої» герменевтики [2]. Хоча Сковорода прямо називає себе «любителем священної Біблії» (наприклад, «Сад Божественних пісень», пісня 30 та ін.), проте Біблію він читав як книгу символів, а не «істину в останній інстанції». Друг і учень Г. Сковороди Михайло Ковалинський повідомив: «прикликаючи на допомогу віру, <він> не вбачав її в зовнішніх обрядах одних» [8, с. 1351]. В. Шаян уперше вказав на недооцінену дослідниками глибоку думку філософа про «становий релятивізм етичних і філософсько-релігійних понять»: «Чи так само <...> панове, розуміє і почитає Бога пастух свиней і хлібороб, як його міністр, вождь воїнів, начальник города? Подібно і дворянству, чи ж личить мати такі самі думки про Бога, як в монастирських уставах і шкільних лекціях?» [14, с. 42]. В оригіналі: «Так ли <...> Государя разумѣт и почитает пастух и земледѣлец, как министр его, военачальник, градоначальник? Подобно и дворянству такія ли прилично имѣть мысли о Верховном Существо, какія в монастырских уставах и школьных уроках?» [8, с. 1361]. Такий підхід, на думку В. Шаяна, допомагає глибше осягнути смисл його «неканонічного богослов'я» – *позацерковної релігійності*.

2. У XVIII ст., коли жив Г. Сковорода, релігійність особи перебувала під пильним контролем церкви, яка не допускала вільнодумства в питаннях віри й біблійних догматів. Церковні канони були загальними для всієї імперії й кожної парафії на місцях. Сковорода не був атеїстом, він був побожною людиною, однак його особиста віра виходила *далеко за межі ортодоксальної системи християнства*, вона не вміщалася в церковно-догматичні рамки. Про це свідчить його особисте розуміння

Бога. Поняття Бог у Сковороди аж ніяк не обмежувалось таким вузьким людським окресленням як «Христос», – воно було значно ширшим. Те, що він молився, вже є підтвердженням віри Сковороди в Бога. Наприклад, відомо, що північ філософ присвячував молитві «боротьби з темрявою». Як писав Д. Чижевський: «Думка про Бога кликала його до вічного, єдиного, правдивого блага, усюдишущого, усе сповняючого, і змушувала його скористати з усього знаряддя Божого, щоб змогти протистояти хитрощам лжемудрости» [11, с. 37].

3. Наступне, що було в поглядах Г. Сковороди таке, що суперечило церковним догмам, це його *вільне розуміння Ісуса Христа* [14, с. 58]. Його курс «катехізису» починався короткою афористичною молитвою: «Хвала блаженному Богові, що потрібне зробив неважким, а важке непотрібним» (перекл. зі староукраїнської В. Шевчука) [5, т. I, с. 140]. Звернімо увагу, що ця молитва аж ніяк не християнська і не біблійна – ця думка належить язичницькій етиці Епікура, філософію якого Г. Сковорода дуже шанував і цитував у різних своїх творах. У 30-й пісні «Саду Божественних пісень» Г. Сковорода ототожнює Епікура з Христом: «Так живал афинеїській, так живал и єврейській Епикур Христос» [8, с. 85]. Це порівняння у Г. Сковороди аж ніяк не випадкове. Хоча євангельський Христос провадив життя далеко не подібне (а часом і протилежне) життю давньогрецького філософа. Все ж, враховуючи той пієтет та ідеалізацію, яких церква надала Ісусові в очах народу, стає цілком зрозумілий такий поетичний прийом. Епікур же для Г. Сковороди – алегоричний образ праведного життя, головна сутність якого: зберігати веселість, доброзичливість до людей, не шкодувати за тим, чого нема, не журитися про те, що вже минуло, бо життя надто коротке, щоб провести його в печалі. Таким, власне, був і сам Г. Сковорода.

Для церкви ж сквородинське ототожнення язичницького філософа з Сином Божим виглядало злочинною «єрессю». Однак у бароковій поезії таке порівняння не було новим. Л. Ушкалов коментує цей вислів Г. Сковороди як «хімерну метафору» («концепт»), поширену в поезії XVII–XVIII ст.: «Образ Христа як «єврейського Епікура» корелює, наприклад, із окресленням Філона Олександрійського як «єврейського Платона», що його

подав у своєму філософському курсі Георгій Кониський» [8, с. 115]. Отже, те, що дозволив собі Сковорода в літературі, не могло бути дозволеним у церкві.

4. Григорій Сковорода, як показав В. Шаян, категорично *заперечив креаціоністську доктрину* християнства: ніякий Саваоф не творив світу з Нічого (ex nihilo) – Всесвіт існує вічно, він ніколи не виникав і ніколи не зникає: «Світ безначальний – перетворення вічне». Обмеженість біблійної доктрини створення світу, на думку В. Шаяна, «впливає з обмеженості відчуження часу і простору, характерної для семітської ментальності» [14, с. 92]. Сковорода, слідом за античними філософами, вважав людину частиною Всесвіту: «Пізнай самого себе, і ти пізнаєш Всесвіт». Для нього існує певний паралелізм і магічна тотожність макро- і мікрокосмосу. Єднання зі Всесвітом розкриває людині всі її внутрішні творчі можливості: хто оволодів своїм розумом, той може оволодіти вищими знаннями і можливостями, бачити приховані речі, розвинути інтуїцію, що допоможе реалізувати свою особистість. Злиття людської душі (Атмана) зі світовою Душею (Брахманом) є головною духовною ідеєю ведизму та інших етнічних релігій індоєвропейців. Сковорода один із перших зрозумів, що світові релігії, по суті, відірвали людину від Бога, створивши між ними нездоланний бар'єр.

5. *Етика щастя* Г. Сковороди не вписується в жодну церковну проповідь: у ній немає принизливого упокорення долі, плазування людини-раба перед Богом-рабовласником, примусового аскетизму тощо. Сковорода впевнено стверджує, що для життя людині необхідне щастя, але це щастя треба знаходити вдома: «Не шукай щастя за морем, не проси його в людини, не мандруй планетами, не тягайся палацами, не плазуй землею кулею, не блукай єрусалимами» [5, т. I, с. 140]. Далі він доводить це твердження блискучою антитезою: якщо за золото можна придбати чимало всілякого майна, то щастя не придбаєш ні за яке золото, бо воно дається «задурно» (безкоштовно). Що ж це таке? Філософ відповідає: «Повітря і Сонце завжди з тобою, завжди і дурно, а все, що біжить від тебе геть, знай, – чуже, й не вважай його за своє, все те чудне і зайве» [5, т. I, с. 140]. Ось чудова антитеза самій християнській етиці, яка нав'язує людині «благодать-аскезу» як найвищу заслугу перед Богом, етику му-

чеництва й страждання як перевагу над етикою щастя. Сковорода ж пропонує полюбити в собі те, що дано Богом, пізнати самого себе для того, щоб жити згідно зі своїм власним єством (знайти «сродну працю»). Тоді людині не потрібно «блукати чужими єрусалимами», бо легше знаходити Бога в своїй рідній землі, в своєму народові, власній душі, бо: «те, що любе й потрібне, єдине скрізь і завжди» [5, т. I, с. 141] (в оригіналі: «тое, что Любезное и Потребное, есть Едино. Вездѣ и всегда») [8, с. 214].

6. *Ідеальна людина* для Сковороди – це протилежність християнському ідеалу покірного «раба Божого». У творі «2-га вступна проповідь до того ж курсу» (християнської етики) йдеться про пошуки ідеальної людини (у християнському розумінні – Христа). Філософ створив алегоричний образ «безумного Сомнаса» (книжника), який «шукав людину по цей бік Йордану». Автор співчуває книжникові, а разом із ним і тим, хто шукатиме істину «по той бік»: «Нещасний книжник! Читав пророків, шукав людину, а натрапив на мертвого, і сам з ним пропав» [5, т. I, с. 136]. Далі мислитель натякає, що Біблія – «це не край спочинку», в якому шукають істини: «Чи ти бачиш, що вони роблять! Це великі гидоти, що Ізраїлів дім робить тут, щоб віддалитися від Моєї святині. О беззаконне «тут»! Що ти наробило? Відвело ти нас від живого чоловіка. <...> «Ви шукаєте Розп'ятого? Він воскрес, нема його тут»! «Скажи, змилося, де він»? «Немає його у царстві цих мертвих; він завжди живий; там його шукайте» [5, т. I, с. 136].

Ці сквородинські діалоги багатосмислові: якщо пересічний християнин сприйме знайомі йому біблійні терміни й імена персонажів поверхово, то атеїст зрозуміє їх абсолютно протилежно. Феномен філософського генія Г. Сковороди спонукає уважного читача до аналізу символу – відкриває другий рівень сприйняття. Тут спадає на думку й аналогія з драми Лесі Українки «Руфін і Прісцила»: «всі вони вступили в тую секту, в те мертводухе християнство» [9, т. IV, с. 134]. Головна думка філософа – не шукай життя серед мертвих. Бо воно лише там, де сонце, світло, земля, на якій, власне, й розгортається життя людини, вибудовується її щастя. Така народна онтологія сквородинського ідеалу людини.

7. Сумнів Г. Сковорода в універсальності «святого письма» вперше помічений В. Шаяном: Біблія не написана для всіх народів світу. Г. Сковорода неодноразово «пробуджує» й самих її авторів, мешканців Єрусалима, Сіону, Ізраїлю: «Ти лиш намагайся, щоб із твоєї фальшивої землі блиснула правда Божа. Молися, щоб тобі випав той третій день, у котрий земля Богом підійме трав'янисті рослини. Хіба думаєш, що лиш твоя одна земля, а інша у ній бути не може? Так залишайся ж тут при твоїй, їж її, якщо думаєш, що у Господа немає ні своєї землі, ні плоті, ні крові, ні кісток, нічого» [5, т. I, с. 138]. Справжню істину не вмістити в тисячі книг, отже, не можна знайти її в одній книзі під назвою Біблія, написаній давно й далеко від нашої рідної землі, чужим народом, з іншим менталітетом, з іншою вірою, іншим звичаєм, іншою метою: «забуваючи закон Божий і змішавши з брудом людським воєдино. <...> Так ви ради передання вашого знівечили Боже Слово (Закон). Все те є переказ, що не Божий закон» [5, т. I, с. 149].

Усвідомивши цей суперечливий «закон», нав'язаний усьому «прогресивному людству» як істину для сповідування, чи міг Г. Сковорода висловлюватися ясніше? Його поетичний геній обрав езопову мову. Та часто, незважаючи на це, його акценти ставали очевидними, і не раз філософ потерпав від переслідувань «стовпів» церковних. Отже, своїм глибоким аналізом Біблії Сковорода започатковує критичне біблієзнавство – саме на це вперше звернув увагу В. Шаян.

8. Під цим кутом зору подальшого релігієзнавчого осмислення набуває *іманентність Бога* у Сковорода. На мою думку, таке розуміння Бога несумісне з догмою *трансцендентності Бога* в християнстві. На цю особливість Бога Сковорода досі не звернуто уваги ні релігієзнавців, ні богословів. Читаймо Сковороду: «Весь світ складається з двох натур: одна видима, друга – невидима. Видима натура зветься твар (творіння), а невидима – Бог. Ця невидима натура, чи *Бог, усю твар пронизує й утримує; скрізь завжди був, є і буде*» (курсив мій. – Г. Л.) [5, т. I, с. 141]. Ця концепція абсолютно суперечить християнству, для якого Бог – одиничний, трансцендентний, андротеїстичний, «страшний і заздрісний», надприродний, тобто винесений за межі світу й буття і т. под. Г. Сковорода, по-суті, подає античну (язичниць-

ку) концепцію Бога: «у стародавніх Бог звався розум всесвітній. Йому в них були різні імена: натура, буття речей, вічність, час, доля, необхідність, фортуна та ін.» [5, т. I, с. 142]. Найвиразніше про іманентність Бога Г. Сковорода повідомляє: «Віруймо, що Бог є в людськiм тілі. Є справжній він у тілі нашiм видимiм, неречовинний в речовиннiм, вічний у тліннiм, один в кожному з нас і цілий в кожному. Бог у тілі, і тіло в Бозі, але не тіло Богом, ані Бог тілом» (переклад В. Шаяна, курсив мій – Г. Л.) [5, т. I, с. 176–177; 14, с. 61] (в оригіналі: "Вѣруймо только, что Бог есть во Плоти Человѣческой. Есть подлинно Он во Плоти видимой нашей. Невеществен во Вещественной. Вѣчный в Тлѣнной. Един в каждом из нас. И цѣл во всяком. Бог во Плоти, и Плоть в Бозѣ. Но не Плоть Богом. Ниже Бог Плотію") [8, с. 254].

Цю Сковородинську сентенцію можна вважати найвищим філософським «пілотажем» XVIII ст. – вершиною польоту духа і думки, яка є своєрідним «символом віри» самого Г. Сковороди.

9. Мало того, Сковорода був упевнений у тому, що *Бог має виразне етнічне обличчя*. Ця теза суперечить інтернаціональному вченню про «Бога єдиного». Філософ був певен, що кожен народ творить Бога за власним розумінням: «а єврейські мудреці уподібноли його гончареві» [5, т. I, с. 143]. Саме такий образ божий подає Біблія: адже Єгова (він же Яхве, він же Саваоф) ліпить Адама з глини, отже, він – «гончар». Така нібито просто-народна поетична логіка Сковороди насправді відслонює завісу над «єврейським Богом». Пізніше цю думку уточнить І. Нечуй-Левицький: «Народ кладе на своїх Богів печать своєї національності» [4, с. 7]. Отже, кожен народ має власне уявлення про Бога. Божественне, на думку Г. Сковороди, присутнє в нас самих, розкривається нам зсередини нашого власного світосприйняття як щось внутрішнє, притаманне нашому єству споконвіку – це абсолютно язичницька концепція Бога, яка сягає своїми коренями давнього індоевропейського ведизму. В. Шаян писав про це так: «тут розвиває Сковорода велике, таємне, незбагненне твердження упанішад про тожсамість Атмана і Брагмана – індивідуальної душі і Бога» [14, с. 84].

10. Духовний пошук Бога тривав у Сковороди все його життя. Його праці «Ікона Алквіадська: Ізраїльський Змій» (1776) та «Діалог. Потоп Зміїний» (1791), опублікований лише

через 120 років після написання (!), досі не цілком засвоєні сучасниками. Ці твори включені авторкою до хрестоматії та рекомендовані для вивчення в курсі релігієзнавства [6]. Саме ці дві праці Г. Сковороди доцільно віднести до галузі *критичного біблієзнавства*, що за панування християнства як єдиної офіційної державної релігії Російської імперії було немислимо. Проблема-тичним воно залишається й нині, в часи, коли зрощення держави й церкви відбувається всупереч Конституції України [2]. Пошук Бога в межах Біблії закінчився прозрінням Г. Сковороди – Бог Біблії для нас чужий! Наприкінці життя він назвав Біблію «потопом зміїним» і закликав «відірвати Змія від Землі» [14, с. 76–77]. Чому на ці відверті твори Г. Сковороди досі не було звернено достатньої уваги? – питання риторичне.

11. В. Шаян вважав, що й деякі українські філософи, зокрема й Д. Донцов, або не читали, або не зрозуміли «Ікони Алківіадської» і «Зміїного Потопу» Г. Сковороди, про що професор писав в одному з листів до друзів: «Московські вульгаризатори Сковороди – Бердяєв, Соловйов і інші – мають європейську славу, а ми самі не знаємо Сковороди. Хвалить його часто пустопорожньо Д. Донцов, але він напевно не читав «Змія Ізраїльського». Для Духа Нації боротьба із християнізмом – це давно пройдений етап» [1, лист від 26.07.1969]. Тут доречно нагадати Шаянову концепцію Духа нації, якого він розглядає «у світлі містичної історіософії». На його думку, Дух нації як метафізична сила час від часу втілюється у видатних особистостях кожної нації протягом їх історії [14, с. 20–21]. Отже, як писав В. Шаян, для українців етап визволення з біблійного рабства вже відбувся в утіленні Духа нації в постаті Григорія Сковороди. В. Шаян вважав твір «Зміїний Потоп» духовним апогеєм філософа: «Тут повністю Сковорода визволяється від впливу Біблії й усвідомлює собі її сутність. Говорить у ньому Нетлінний дух із Душею. В цьому найбільш продуховленому творі Сковорода немов підсумовує всі свої міркування про Біблію і подає їх завершений синтез. Біблія – це потоп Змія, що заливає всю землю блювотинням своєї брехливості. Цілу землю затоплюють ці води безпощадно і тільки небагато людей вирятувалося від цього потопу: «Зміїний Потоп, Ноїв, Божий і Біблія – це те саме. О Душе

моя, знай, що читати Біблію і перелічувати його (Змія) брехні – це те саме» [14, с. 69].

12. Оцінюючи всю філософську й поетичну спадщину Сковороди, В. Шаян скаже: «Ціла творчість Сковороди – *це вихід із церкви*. <...> Якби Сковорода залишився в церкві, його ждала би доля реформатора і мученика. <...> Причому церква була надто зіпсована, щоб можна її реформувати. <...> Діло Сковороди не в сектах, і не в реформації. <...> Його діло у великому пробудженні» [14, с. 35]. В. Шаян доходить висновку: «В своїм останнім і найвищим творі п. н. «Зміїн потоп» Сковорода *відвертається від Біблії*. І це буде завершення його *виходу із церкви*. <...> Оповідас Ковалинський, що були такі монахи, які признавали рацію Сковороді. Цю дискусію виграв Сковорода не тільки в Печерській лаврі. Цю дискусію виграв Сковорода для історії людства взагалі» (курсив мій – Г. Л.) [14, с. 39].

Сковорода для В. Шаяна – це «всесвітньої ваги антропософ». «Вибух висоти Духа Сковороди як Об'явителя нового розуміння Бога в Людині і Людини в Богові» [14, с. 29] – яскраво засвідчує, що Бога він розумів не за християнськими догмами, а за рідними світоглядними уявленнями. Верифікація Біблії Г. Сковороди на ціле століття випереджає працю німецького філософа Ф. Ніцше. У поетичній спадщині Сковороди є афоризм: «Чорну книгу світ читає, ми ж Книгу Світла відкриваєм!» [10, с. 4]. В. Шаян слушно писав, що «Доба вивчення Сковороди що лиш зачалася» [12, с. 109].

Професор В. Шаян зробив вагомий внесок у сквородинознавство, осмисливши постать Г. Сковороди як національного пророка, втілення Духа нації, представника справжньої національної еліти України. У кожній видатній постаті, яка була носієм Духа нації, Україна здійснює певний духовий прорив. Г. Сковорода, на думку В. Шаяна, як «лицар святої борні», вивів Дух української нації з чужої їй церкви та «біблійного рабства», тому для України «боротьба з чужою релігією – вже пройдений етап». Щоб бути достойними лицарського чину Г. Сковороди, українцям треба осмислити його спадщину як герметичне вчення про духовне звільнення – в цьому є перспектива подальших досліджень.

Література

1. Архів професора В. Шаяна. *Канадський Державний Архів*. Фонд MG 31 Н 100.
2. Лозко Г. С. Концепція викладання християнської етики Г. С. Сковороди: релігієзнавчий аналіз. *Наукові праці. Філософія* (ЧНУ ім. Петра Могили), 2017.
3. Лозко Г. Орден Бога Сонця: історія та метафізика: монографія. Тернопіль: Мандрівець, 2018. 328 с.
4. Нечуй-Левицький І. Світогляд українського народу. Ескіз української міфології. К.: Обереги, 2003.
5. Сковорода Г. С. Вступні двері до християнської добронравності. *Сковорода Г. Твори: у 2-х томах*. К.: Обереги, 2005. Т. 1. С. 140–150, 481–482.
6. Сковорода Г. Книжечка, що називається Silenus Alciviaddis, тобто Ікона Алківіадська; Діалог. Потоп Зміїний. *Антологія християнства: хрестоматія з релігієзнав. та культурології / за заг. ред. проф. Г. Лозко*. Тернопіль: Мандрівець, 2010. С. 265–287.
7. Сковорода Г. Літературні твори. К.: Наук. думка, 1972.
8. Сковорода Г. Повна академічна збірка творів [За ред. проф. Л. Ушкалова]. 2-ге вид. стер. Харків: Видавець Савчук О.О., 2016. 1400 с.
9. Українка Леся. Зібрання творів: у дванадцяти томах. К.: Наукова думка, 1975.
10. Хитрук В. Оракул Духа – Григорій Сковорода. Київ – Харків – Херсон: Айлант, 2010.
11. Чижевський Д. Нариси історії філософії на Україні. *Чижевський Д. Філософські твори: у чотирьох томах*. К.: Смолоскип, 2005. Т. I. 402 с.
12. Шаян В. Віра Предків наших. *Філософські та літературознавчі праці. Т. 2 / Упор., підгот. до друку, коментарі та заг. ред. проф. Г. Лозко*. ФОП Стебеляк О. М. Часопис «Сварог», 2019. С. 144–184.
13. Шаян В. Григорій Сковорода – лицар святої борні. Гамільтон, Онтаріо, Канада, 1984. 111 с.
14. Шаян В. Григорій Сковорода – лицар святої борні. Лондон – Торонто, 1973. 111 с.

Петро Лойтра

ВОГОНЬ МУЗИЧНОЇ ДУШІ

Вагомим додатком до сучасного прочитання поетичних творів слід вважати співану поезію або покладення її композиторами на музику і презентації вокальних творів чи вокальних циклів, адже, зазначимо, що далеко не кожен поетичний текст піддається такому творчому опрацюванню.

Григорій Сковорода з дитинства був причетний до музики й співу. Ще тоді він вправно грав на сопілці, та, володіючи від природи бездоганною музичною пам'яттю й музичним слухом, мав й унікальний голос співака. В дитинстві йому пощастило співати не тільки в Чорнуській церкві, а й у Куріньківській Красногірській пустині. Це захоплення його не покидало впродовж усього життя.

Портрет молодого Г. Сковороди

Потрапивши до Києво-Могилянської Академії, він, звісно, не покидав займатися співом і музикою, а, удосконалюючись,

фахово опанував гру на інших музичних інструментах. Завдяки такому природженому талантові юний Григорій на відборі в Глухові, потрапляє солістом до царської придворної музичної капели в Петербурзі.

Як чудовий поет свого часу з композиторським підходом до цієї справи, Григорій Сковорода поклав на музику низку власних віршів і виконував їх. Його вокальний доробок мав неабияку популярність. Пісні у виконанні самого митця з зацікавленням слухали тодішні його численні прихильники. Відомо, що деякі з його пісень включили до своїх творів Іван Котляревський та інші письменники, а також узяли до свого репертуару кобзарі, лірники.

Музикою поет-філософ займався у вільний час, створивши духовні концерти, музику до літургій та до деяких псалмів. Що цікаво, його мелодії пронизані простою гармонією. Крім духовних творів, Григорій Савович залишив і світські пісні на власні вірші. Майстерно володів скрипкою, бандурою, грав на сопілці, флейті та інших музичних інструментах, що, звичайно, допомагало йому в створенні мелодій пісень.

Не є винятком і той факт, що наші сучасники не лише популяризують твори Г. С. Сковороди у концертних програмах, а й композитори нині омузичують присвячені великому філософові поезії відомих майстрів слова, інші пишуть музику на вірші класика – це Петро Приступов, Тетяна Лобода, Микола Береговий.

Більше двадцяти років я знайомий із відомим українським письменником, одеситом Дмитром Шуптою, людиною великого інтелекту, громадським і культурним діячем, фахівцем-лікарем, козаком, викладачем, рідновіром, країнином Г. С. Сковороди... Знайомлячись із його новими творами (а мене, в першу чергу, як композитора цікавили пісенні тексти), відкривав нові грані непересічного таланту автора. Я не міг відірватися від поем про героїв-підводників Олександра Маринеска та Семена Коваленка, історичних поем «Карма гетьмана», «Конотоп» про героїв національно-визвольної боротьби, про Івана та Юрія Лип, про трагедію «Колимських дівчаток» та ін. Різні теми, різні герої, різні події. Дмитро Романович уміє поринати в ті часи, про які пише,

щоб правдиво відобразити свої персонажі, їхні думки, вчинки, торкаючись складних, героїчних і трагічних подій.

Якось до моїх рук потрапила і вокальна поема «Осягнення» за однойменною поемою, покладеною на музику поетовим земляком-полтавцем Володимиром Стеценком. Це видання було присвячене 275-річчю з дня народження Григорія Савовича Сковороди, видатного українського письменника-гуманіста, філософа, музиканта, просвітника-педагога, богослова. Поема була в 1997 році надрукована видавництвом мистецького центру «Собор» у місті Сумах.

Як відомого скворородинознавця, рідний край надихнув Дмитра Романовича на продовження дослідження життя і творчості свого земляка, адже автор увесь час прагне поєднати час великого Мандрівника з сьогоденням, книжну мову його творів із нинішнім співучим словом:

...Нічого в долі ти не брав.
Хай нам докорів не минути, –
Ми здобули дещицю прав
Тебе, козаче, пом'янути...

[8, с. 51]

За час праці над поемою авторові довелося опрацювати багато книжок, досліджень, нарисів, переглянути сотні аркушів архівних матеріалів, відвідати історичні місця та батьківщину поета-філософа.

Зацікавлення минулим свого народу, закладене в людині на генетичному рівні. Мабуть, не випадково відомий вислів «Той, хто забуває своє минуле, не має майбутнього» відкарбувався у пам'яті дослідника Дмитра Шупти, і відчувається його велике бажання наблизити нас до Сковороди, а Сковороду до нас, сучасних. Тож поема «Осягнення» глибоко запала мені в душу й захопила настільки, що я не зміг не доповнити її і власним вокальним циклом, так би мовити позмагавшись із композитором-колегою В. Стеценком, і розширив, доповнивши унікальний твір «Осягнення» своїми новими вокальними творами, завдяки чому він, на подив, несподівано набув більшої повноти і довершеності, тобто музичної викінченості.

Вокальний цикл за однойменною поемою «Осягнення» поділений на чотири розділи. Перший – «Спокуса волі». До нього

написано десять пісень. Вони – окремі – ненав'язливо підводять до думки про сутність буття, про місце людини у житейському колобігові, вселяють віру в добро, справедливість та істинні вартощі. Вокальний цикл побудований так, що в його організації важливу роль відіграють читець і співак-вокаліст (в окремих піснях – дует). На мою думку, творчий тандем поета та двох композиторів (кожен має власний почерк), надає написаним композиціям особливого звучання, що вирізняється злиттям різних почуттів і досвідів, які, безсумнівно, доповнюють одне одного. Твір структурований відповідно до відображення основних подій у житті героя та дозволяє об'єктивно і неупереджено зобразити постать Григорія Савовича в умовах далекого минулого і поєднати його з сучасністю, щоб не загубити свою національну, європейську самість.

Цікавість до Сковороди у різний час була різною, по своєму своєрідно забарвленою. Письменники, історики, художники розповідали зворушливі історії про життя українського велета Духа, чим створювали його привабливий образ. А скільки легенд, переказів, спогадів, листів залишили його сучасники, друзі, учні. Вони сьогодні для нас, митців, є невичерпними джерелами в образному пізнанні та осмисленні часу й постаті Сковороди.

До самої смерті Григорій Сковорода жив мандрівним життям. Ось влучний портрет Сковороди:

... В полотняній світлі та босоніж

Торбу і бриля мудрець зніма.

Тихо на вечірньому осонні.

А на серці спокою нема...

[8, с. 35]

Де б не мандрував Григорій Савович, не зміг він знайти країни, в якій би всі люди жили щасливо, були багатими, вільними. Його не задовольняло суспільство, в якому панує кріпосний гніт, національна, соціальна і духовна неволя. Людина лише тоді принесе найбільше користі людям, суспільству, запевнював він, коли повністю розкриє свої можливості за покликанням у власному природному званні і стані:

«... У світі не знайти мені притулку

Ні в полі, ні у лузі, ні в гаю,

Ні в місті, в гомінливому провулку –
Я скрізь, немов над прірвою стою...»

[13, с. 158–159]

Приємною подією в нашій спільній із поетом Д. Шуптою творчій співпраці стало видання збірника «Осягнення» (Чернівці: «Букрек», 2020), котрий складається з восьми частин, сім з яких – поетичні цикли, а восьма – «Вокальні цикли». Показово, що провідною темою і в поезії, і в музиці цього видання є духовне життя людини-філософа, розмисли Сковороди:

«...Всевишній Боже милосердний,
Ти в мене завше у душі,
А у моїм гарячім серці –
Чуття, що в'ються, як вужі...
...Молюсь, о Господи, до Тебе
В своїй душі – не на виду,
Щоб не носило бурі небо
На цвіт в Божественнім Саду...»

[13, с. 136–137]

Пісні композиторів Петра Лойтри і Володимира Стеценка розраховані на професійне «вокальне» виконання. В той же час доступне й аматорам. Можливо, не надто вишукані й музично піднесені, але кожен із них властивими їм засобами музичної мови, виразності, мислення, імітування суто звукових моментів намагався розкрити людські почуття. Тут і мрія про перебудову світу і людської свідомості, пошуки своєї манери висловлення, нових гармонічних засобів, які відповідали б змісту творів.

Пісням Володимира Стеценка притаманна куплетно-варіаційна структура, що буквально відтворює строфіку літературного тексту. Це все видно за нотним записом та музичним супроводом.

Цікаво, що автор для супроводу використовує музичні інструменти: фортепіано, гітару. [Пісні «Заспів», 8, с. 3–6, «Спокуса волі», 8, с. 8–9, «Мармур ночі», 8, с. 13–14].

ЗАСПІВ

Музика В. Стеценка

Рішуче

В щім най-кра- щім сві- ті із сві- тів

Я то- бі, є- ди- ній, склав мо- лит- ву.

От- же, зіз- на- юсь: я не хо- тів І не міг би вит- ри- мать го-

нит- ву. Ду- шу мо- ю світ не у- пій- мав, Тем- но-щі по- кри- ють світ-лий день,

Тіль- ки ті- ло взяв со- бі в до- го- ду, Як роз-бій при- тлу- мить рід- ну мо- ву.

І те-пер хто зов- сім був без прав, Бу- де сад бо- же- стве-них пі- сень.

мрі- є про-я- кусь а- ле сво-бо-ду.

Плюн- дру-ва- тись і ро-ди- ти зно- ву.

В той же час є кілька пісень, які складніші для виконання й написані для дво- і триголосного виконання. В них композитор використовує інтонаційно-сміслові повороти, передусім пов'язані з поетичним текстом Д. Шупти. В піснях при виконанні відчувається ладова стійкість партій другого голосу, мелодія яких побудована на опорних звуках ладу і спирається на тоніку. Вона то відходить від неї на стійкі і нестійкі ступені, то знову повертається до тоніки. Важливо, що в триголосних тво-

рах, де насамперед лежить принцип поліфонічного багатоголосся, де кожен голос має свою вокальну лінію, при виконанні поєднуючись, утворює якісно цілісну структуру музичного твору, що і виражає його єдиний зміст у єдиній формі [Пісні «Нектар свободи», 8, с. 26–27, «Даруй нам, Боже», 8, с. 53–55].

НЕКТАР СВОБОДИ

Музика В.Стеценка

Помірно

На scho - ді - сон - це, зли - те із зем - ле - ю, Теп -
лом і світ - лом прос - тір за - ли - ва I
со - ка - ми зем - ни - ми ра - зом з не - ю На -
си - чу - єть - ся, мов гус - та тра - ва.. I
- си - чу - єть - ся, мов гус - та тра - ва. Всьо -
нусь до за - бо - ро - не - них пло - дів.

Деякі пісні написані композиторами в стилі українських пісенно-бیلінних розповідей, є й романси, а ще є пісні, в яких відтворено мужні, палкі почуття людини, її героїчні поривання.

В піснях композитора П. Лойтри відчувається більша контрастність між розділами, бо він намагається втілити більш динамічний зміст. Це дає можливість гостріше провести тематичний матеріал.

Фрази лаконічні з перервами, характер мелодій інколи декламаційний. В порівнянні з іншими творами мелодія має пісенну структуру, рельєфну лінію, що завершується твердою тонікою [Пісня «Затихли з вітами билини», 13, с. 130–131].

ЗАТИХЛИ З ВІТАМИ БИЛИНИ

Музика П. Лойтри

Спокійно

За-тих-ли з ві-та-ми би-ли-ни Та від-шу-мі-ла ко-ви-ла.
Су-вій хи-мер-но-ї тка-ни-ни Для нас іс-то-рі-я спле-ла.
Ли-ши-ла нам са-ме ха-бот-тя-Взя-ла жу-па-ни, кан-ту-ші...
В лю-ди-ні вис-на-же-ній плот-тю, Во-гнь на-ту-ри і ду-ші.
/ - ду.

Мою творчу увагу привабив мотив «Мандрівної долі», який передає в нашій уяві шляхи подорожей Г. С. Сковороди. Взявши до рук костура, він вирушив у дорогу. І куди б його не водило житейське море, в нього було велике бажання відкрити своєму народові істину, правду життя і його суть. Він отримує можливість побувати в Угорщині, Словаччині, Австрії. Відвідуючи їх, напевне, спілкувався зі вченими людьми, слухав, можливо, лекції когось із знаменитих професорів або й сам читав за нагоди, пізнавав різні філософські вчення, придивлявся, як живуть люди інших національностей. Цікавою версією Дмитра Шупти є припущення про те, що, мандруючи Україною, Сковорода відвідував історичні місця, зокрема, напевне, і Кам'яну Могилу:

...Неспішно від села і до села

У лузі, у переліску, чи в полі

Так, як його дорога повела,
Ішов Сковорода на поклик долі...

[13, с. 53]

Така думка ще не підтверджена науково, але вона спонукає до пошуків.

Український філософ був одним із найкращих мислителів того часу, доби Просвітництва. Сам, патріот, і мріяв про те, щоб прищеплювати і виховувати в народів священне почуття любові до Батьківщини. Дмитро Шупта пише також про Григорія Сковороду і Тараса Шевченка як про пророків української нації, які проповідували високі морально-етичні цінності, звеличували наш дух, вселяли сподівання в можливість подолання історичних помилок предків і залишили нам у спадок цілюще життєдайне джерело, з якого черпатимуть насагу вкраїнці майбутніх поколінь [Пісня «Пророки України», 13, с. 114].

ПРОРОКИ УКРАЇНИ

Музика П.Лойтри

В гу - ко - му за - по - луш - но - му від - лун - ні, Не -
 мов на спо - лох дзвін, у всі ча - си. Бан -
 ду - ри й коб - зи гра - ють дзвін - ко - струн - ні й лу -
 на - ють нам про - ро - чі го - ло - си. Від -
 лун - ня не роз - та - ло в да - ле - низ - ні Над
 бур - ни ми по - то - ка - ми во - ди: Не -
 ма про - ро - ка у сво - їй Віт - чиз - ні, О - крім Гри - го - рі -
 я Ско - во - ро - ди. Над / - ди.

«Національно-визвольне піднесення сприяло зростанню творчого потенціалу різних верств населення України. Саме в XIX столітті набули визнання письменники, композитори, науковці, художники. А сприяли формуванню української національної культури саме Г. С. Сковорода, І. П. Котляревський, Т. Г. Шевченко. Найважливішу роль у цьому процесі відіграла українська літературна мова» [3, с. 23].

...Нам люба неба синя оболока
Й не боїмося ми грози гримас.
Нового ми очікуєм пророка –
Чекаєм ясновидця повсякчас.
Ми чесні починаємо загінки
І оремо лани на гаразди...
Окрім Франка і Лесі Українки,
Окрім Шевченка і Сковороди
Нема пророка [13, с. 115].

У вокальному циклі «Шлях істини» десять пісень, кожна з яких присвячена певному епізоду з життя героя. Їх об'єднує музична канва, яка зіткана з інтонаційних ліній і кожен мотив сприймається як окремий образ.

Емоційний колорит кожного пісенного тексту це підібране співзвучне музично-малювниче оформлення. Природна стихія, грім, гроза, дощ, обледеніння сприймається, як своєрідне філософсько-елегійне оповідання. Музика цього циклу висвічує глибинно-символічний зміст. Природа, що переживає драму, і головний герой – мандрівник Григорій Сковорода, який у неї потрапив, – ось образно-сміслова метафора циклу «Шлях істини».

Людина з одного боку, сприймається як космічна стихія. Тут осмислюється її життєве призначення й місце. Так, філософ мандрує Україною, він укотре осмислює сутність людського буття, трагічну долю людського життя на тлі невмирущості Вічності [Пісня «Сповідь», 13, с. 108].

СПОВІДЬ

Музика П.Лойтри

Не поспішаючи C#m

Сьо - год - ні я спо - ві - ду - юсь Дніп - ру - І

C#7

з кож - ним ко - лі - їв - цем, хоч сьо - год - ні, По-

F#m G#7 A

- кляв-шись у Хо - лод - но - му Я - ру, Прой-

F#m G#7 Приспів:

- ду До - ро - гу Страд-ниць-ку до Код - ні. Ме -

F#m G#7 C#m

- не чу - жі че - ка - ють бе - ре - ги, Від

F#m G#7 C#7 F#m

чо - го рід - на Мно - га не змі - лі - є. Ні -

G#7 A F#m

- де мій слід не за-ме-туть сні-ги, Не зми-ють зли - ви й ві - тер не роз-

G#7 G#7 C#m 1-2

- ві - є. Я / - ві - є.

А ще розкривається страждання самотньої людської Душі, яка вимушена залишити батьківську домівку, рідні свої Харсіки, Переяслав:

«...То я – між дюн, то – раптом на льоду.

Як викинутий рідною землею.

Скрізь – безліч перепон, а я – іду,

Іду й іду за мрією своєю...» [13, с. 109]

Закінчується музична частина збірника вокальним циклом «Осягнення», що є знаковим фактом, адже так називається і

поема Дмитра Шупти, видана 1993 року, і вокальний цикл В. Стеценка, створений на її основі 1997 року, і, врешті-решт, презентоване мною видання 2020 року. Отже, цілком можна стверджувати, що шлях Осягнення Сковороди Дмитром Шуптою триває. Не менш важливим є і те, що йому вдалося долучити до цього шляху і композиторів-побратимів.

Дослідниця О. Сьомочкіна: «...зараховує Д. Шупту до поетів, які «руйнували» закордонні дива, аби збагатити рідне українське» [5, с. 247]. Можна також погодитися з В. Іванисенком, який зазначив, що у творчості поета «важко вказати на якісь персональні впливи чи переспіви – його вчителем є вся наша література і пісенна традиція народу» [5, с. 247].

Насамкінець хочу зазначити, що 2022 року не тільки Україна, але і весь світ відзначили 300-ліття з дня народження Григорія Сковороди, геній якого полягає, зокрема, і в тому, що, будучи митцем своєї доби, він і досі є сучасним не тільки своїми ідеями, але і духом їхнього втілення як у слові, так і у музиці.

Література

1. Вельможко В. Дмитро Шупта – лікар, письменник і український патріот. *Вісник Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори): літературно-науковий збірник*. Вип. 17. Херсон: ФОП В. Вишемирський, 2020. С. 206–213.
2. Дзюба Сергій. Нескінченний шлях осягнення. *Українська літературна газета*. 2020. №11 (277). 5 червня.
3. Культура і побут населення України / упорядники В. І. Наулко, Л. Ф. Артюх. К.: Либідь, 1993. С. 23.
4. Лойтра П. Боги підводних поєдинків. *Вісник Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори): літературно-науковий збірник*. Вип. 17. Херсон: ФОП В. Вишемирський, 2020. С. 159–164.
5. Одеська хвиля – 3. Документи, твори, спогади в'язнів сумління / упорядники П. Отченащенко, О. Різників. Одеса: Друк, 2008. С. 247.
6. Рачук Микола. Запізніле відкриття. Відгук на збірку віршів Дмитра Шупти. *Вісник Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори): літературно-науковий збірник*. Вип. 16. Херсон: ФОП В. Вишемирський, 2019. С. 225–239.

7. Різник О. Сад Божественних пісень Г. Сковороди в музичній інтерпретації Петра Приступова. *Переяславські Сковородинівські студії*. Випуск 7. Переяслав, 2021. С. 305–319.

8. Стеценко Володимир. Осягнення. Вокальний цикл. Суми: Собор, 1997. С.35, 51.

9. Тільнов Володимир. Петро Лойтра став співавтором книги про Г. Сковороду. *Маловисківські вісті*. 2020. № 41. 27 травня. С. 3.

10. Шупта Дмитро. Осягнення. Поема. Яготин: Титул, 1993.

11. Шупта Дмитро. Птахи попелу. Рубаї. Пирятин: Дніпро, 1998.

12. Шупта Д. Сонети. *Вісник Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори): літературно-науковий збірник*. Вип. 17. Херсон: ФОП В. Вишемирський, 2020. С. 170–177.

13. Шупта Дмитро, Лойтра Петро, Стеценко Володимир. Осягнення. Поезії та вокальні твори. Чернівці: Букрек, 2020. С. 27,53, 109, 136–137, 158–159.

Василь Стус

ДУМА СКОВОРОДИ

Блакитний світ – як блекота,
Блакитний світ – звечірнів.
З тобою ж – тільки той і та,
І тільки те, що вірне.
Чи йми їм віри чи не йми –
Вони живуть, як п'ють.
Живуть сами і ждуть сами,
Сами себе кують.
А все те – хто ти, що ти сам,
А все те – ким би стати? –
Однаково: філософом
Чи й до отари пастирем.
Однаковісінько. Пусте.
Живеш – і жий, і доста.
Коли ти сам собі ростеш,
І сам себе не просиш.
Бо є і зорі угорі. І небо є вечірне.
І є поріг, низький, як гріх,
Тобі єдино вірний.
1964

Дмитро Шупта

АФОРИЗМИ Г. С. СКОВОРОДИ
Поетичний цикл

*

Соловей вітає світ на вітті.
Світ весна натхненно воскреша.
**«Та нема солодшого на світі,
Як чекає приязна душа».**

*

Для когось честь – під'їхати возом.
«Бог єсть Всесвітній Розум».

*

Рух – життя. Копіто в русі й ратиця...
Кров до серця венами біжить.
**«В разі, ні про що не турбуватися,
Значить, бути мертвим і не жити».**

*

Хтось тягне повозку
З усякою ламанню...
**«Я ваяю не з воску,
А з міді й каменю».**

*

Хто ото поспіша,
Може й мене мине?
**«Серце, мислі й душа –
Все те одне».**

*

Хтось вершіть злам – відкрив сезам.
«Усяк є там, де серцем сам».

*

Станеш великим цабе́,
Питимеш каву й лафіт.
**«Пізнай самого себе
І ти пізнаєш весь світ».**

*

Прагнемо перламутрості,
Попри «Четїї мінеї».
**«Народжуємося ми без мудрості,
Однак для неї».**

*

Донкіхот став гідальго й зі шапкою,
Мюнхаузен витяг за чуба себе з багві.
**«Вихвалявся гриб гарною шапкою,
Та що з того, коли під нею нема голови».**

*

Нас усіх, зажерливих, берé спит –
В'є вірówki, круто гне в дугу...
**«Надмір нам породжує перéсит,
А пересит – т́угу і нудьгу».**

*

Не кожен, хто охає, охаблénий,
Мріє про зірку високу.

**«Що з того, коли листок зелений,
Та корінь позбавлений життєвого соку».**

*

Не зайвим буде мед в куті,
Ти поклади собі на карб.
**«Друг – це окраса у житті
І твій неоціненний скарб».**

*

Але в житті бува всього:
Друг – твій набуток і багаж,
**«Та, обираючи його,
Ти не прогав у ньому гандж».**

*

Не в кожному зіллі пахне рута.
Убивчу силу має й мак,
**«Але не все те є отрута,
Що кисле чи гірке на смак».**

*

Не сперечайся ні з ким,
В цьому нема пуття.
**«Добрий розум робить легким
Будь-який спосіб життя».**

*

І степ рівнинний, і місцевість горіста,
Й колоскове диво пругке, тонкостебле –
**«Кожного вабить своя пристрасть
А не відштовхує від себе».**

*

Що нам нагадує вічне торговище,
Котре вирує, реве..?
**«Світ і народ – найліпше видовище,
І, як на те, дармовé».**

*

Якщо ти в душі не худоба
І наміри не криві,
**«Скільки зла ховає подоба
Гадини у траві».**

*

Аморальне болото втрачає свої береги,
Де, замість чесноти, маєш ганьби коросту,
**«Коли ти не озброїшся проти нудьги,
То стережись, аби ця тварюка тебе не зіпхнула з мосту».**

*

В науку йдуть не заради слави –
Ні корінь, ні верх не усох її.
**«То навіть добре, що Діогена заслали,
Там він удався до філософії».**

*

Стань переді мною, загато,
Й хόδудати не смій!
**«О коли б змога писати багато,
Як мислити, Боже мій!».**

*

Дивуюсь одамину й суніці –
Хочу їх порадувати віршем.
**«У тих, хто душею нищий,
Мовлене й написане стає найгіршим».**

*

Пальмі не загрожує хурделя.
Уподібнюйся пальмі до пори,
**«Чим її міцніш стискає скеля,
Тим стрімкіше рветься догори».**

*

Блискавиці в громових загравах
Наполошають обшири близькі
**«Коли б ми і в ганебних справах
Були сором'язливі й боязкі,
Як буваєм хибно соромливі
У порядних вчинках день при дні».**
Щедрість не соромиться у зливі
Ні у свята, ні у вихідні.

*

Не кожному ввижається, наче ним
Розтринькане те, що наснилося.
**«Безумцеві властиво жалкувати за втраченим
І не радіти з того, що залишилося».**

*

Не через тупу надмірну строгість
І не через бідкання на когось,
Закиди за творчість, ремесло,
**«Розум любить братися до чогось,
І як не добро, то вчинить зло».**

*

Долі безповоротність
Ти пропонуєш, ганебо.
**«Воістину моя самотність
Мені відкриває небо».**

*

Добродію, хрумай,
Вух не обвішуй.
**«Більше думай,
Потім вирішуй».**

*

Бажаний дощ полився,
Як прикро грім відгучав.
**«Хто добре запалився,
Той справу добре почав.
А добре справу почати,
Це – наполовину зробити».**
Смарагдово лан хрещатий
Проростанням кипить.

*

Світ зробив відповідною всяку річ
І дав їй місце своє.
**«Черевик і ступня не повернуті врзнобіч –
Так і нахил душ відповідним стає».**

*

Доки ти душею не розхріставсь
І не розпорошив надії,
**«Кожного вабить своя пристрасть,
Спонукуючи до дії».**

*

Коли натрапляю десь на слизьке
І стає не до шмиги.
**«Одне мені тільки близьке
Вигукую я: – О школо, о книги!».**

*

Хай там що хто не відума,
Ти правоту свою знай:
«З видимого пізнай невидиме»,
Тож, не зівай.

*

Зморено сів на пень,
Нехтую смажене й варене.

**«Не досить сяйва світла Сонця вдень,
Коли світло голови твоєї захмарене».**

*

Ні щастю, ні горю
Не радуйся, далебі.
**«Довірівшись морю,
Ти вже не належиш собі».**

*

Одного збувся, інше тебе – хвать!
І допіка, мов зашпори морозні.
**«Умій похибки друзів виправлять,
Або терпи, коли ті не серйозні».**

*

Урешті маю від світлої сили причастя,
Як від небес отемнілий Гомер:
**«Гавань знайшов я, прощайте, надії і щастя,
Мною нагralись ви, іншими грайтесь тепер».**

*

Хтось улесливо здме з тебе порох,
Хтось дверей не відчинить, як схопиться хуга...
**«Немає нічого небезпечнішого, ніж підступний ворог,
Але немає нічого отруйнішого від удаваного друга».**

*

Любов стихію будь-яку упокорить,
Тому вона всюдисуща не всує.
**«Хіба не любов нас єднає, будує, творить,
Подібно до того, як ворожість руйнує».**

*

Невідчепна думка зі мною
Завше крокує молодю:
**«Мудрець мусить і з гною
Вибирати щире золото».**

*

Сило небесна, ти володієш нами,
Робиш нас із нікчемних дужими.
**«Коли велика справа – панувати над тілами,
То ще більша – керувати душами».**

*

Я не переймаюся, де там хто й з ким,
І хто з них у хутрі, а хто в перламутрі?..
**«Для шляхетного ніщо не є таким облудним і важким,
Як пишний бенкет, де на чільних місцях пустомудрі».**

*

Не втрачай останнього шансу, надіє!
Лихо підступно повзе змією.
**«Чим більше неправда гнобить і протидіє,
Тим дужче бажання боротися з нею».**

*

Квапить до ями смерть навперегоном
І ми їй слухняно підкорені сп'яну.
**«Чи знаєш ти, до яких ліків
вдаються ужалені скорпіоном?
Тим-таки скорпіоном натирають рану».**

*

Світ істину сивоборóду
Розніс у найдальші краї:
**«Чим більше гальмуєш Природу,
Тим збуджуєш більше її».**

*

Наосліп не рвись, небораче,
Тримайся мерщій за кермо.
**«Око сліпе й незряче,
Коли на зіниці більмо».**

*

Вогонь таїть кресало й кремній –
Тільки вогнем запалюють дрова.
**«Як ліки не завжди приємні,
Так істина суворою бува».**

*

Трапляється чудне й трудне,
Однаке істину затаєм:
**«Стає зі мною суть одне
Іншим за своїм буттям».**

*

Що б не казав лихослов
Тихомиром, а чи із серця...
**«Все минає, але любов
Після всього навік зостається».**

*

Любов окрилює серця
Тих, в кого душі – не драглі.
**«Хто дочекається кінця
В бурхливім вічнім джерелі?».**

*

Доволі сльози лить,
І плакати тим паче.
**«Кому душа болить,
Тому і Всесвіт плаче».**

*

Страждальників іконостас
Новим святим у саяві грає.
**«Світ упочатку тішить нас,
А потім мучить і карає».**

*

Закарбували собі тисячі поколінь
Тезу, що стала уже – міфічна.
**«Минуше: трава і лушпиння, все – прах і тлінь,
Душею і серцем – людина вічна».**

*

Ракове здвиження заведе в славу,
Нехтуючи хвалу золотоусту.
**«Найкраще робити рятівну справу,
Торуючи шлях здорового глузду».**

*

Хай злива ллє, хуртовина мете
Чи землетрус набира двиготі.
**«Нерозумно випрошувать те,
Чого можеш сам досягти».**

*

Безліч доріг у нас до мети
Крізь хуртечі та зливи.
**«Коли твердо шляхом прямуєш,
яким розпочав іти,
На думку мою, ти – щасливий».**

*

У блиску палаців, у смерку барлог,
Скрізь істинна правда одна є.
**«Подібне з подібним єднає Бог”
Й ніхто його не роз’єднає».**

*

Страждання ми сприймаєм вочевидь,
Коли життя бере нас у щимкі.
**«Нема нещасніших, коли душа болить,
Вона болить, коли болять думки».**

*

Природа забавляється –
Нащо гánити?
**«Лід на те й з'являється,
Аби танути».**

*

Врешті, хижак жертву докібчить...
За що нас хапає злість.
**«Демон проти демона не свідчить,
Вовче м'ясо хижий вовк не їсть».**

*

Космосу безмір-огром
Виповнив світ за вікном.
**«Не кожен горіх із ядром
Й не кожне стебло із зерно́м».**

*

Я горіх у спілості вилущую
Для випробу у душі з добром –
**«Визначити не за шкаралущею
Смак, а за наповненим ядром» .**

*

Ждем плодів ми, рідна моя мамо!
І чи їх діждемося вкінець?
**«Без ядра горіх – ніщо, так само,
Як і люди – без душі й сердець».**

*

В зорях Всесвіт дірявий
Світиться безвіконний.
**«Краще голий та правий,
Ніж багач беззаконний».**

*

Мелемо казна-що
І печемо мандріки.
**«Статурою ми – ніщо,
А думкою – щось велике».**

*

Переживши сльоті негódдя
Й долю солоного зайця,
**«Облиш забобони, випери совість та одяг,
Залиш свої хиби і підіймайся!».**

*

Якщо ми на дибі,
Молім Бога, що живі.
**«Спійманій рибі
Не потрібно наживи».**

*

Не всяк розорений – ізгой
Зна, як за шкуру ллється сало.
**«Солодке відчуває той,
Хто гіркоти зазнав чимало».**

*

Красиве зникле – все це,
Всевишній, воскреси!
**«Адже не любить серце,
Не бачачи краси».**

*

У крутіжі забав
Затятий огурився:
Усе, **«що вподобав,
На те й перетворився».**

*

В когось слинка тече з підборідь,
Хтось оковиту любить із перцем.

**«Не за обличчям судить,
А за серцем».**

*

У безпощадній боротьбі
Із мороком – знайди віконце,

**«Пізнаєш істину – тобі
Тоді ввійде у вени Сонце».**

*

Злочин – топтать колосисте стебло,
Лихо – зламати у морі весло.

Сором – отримати рабське тавро.

Благо – святий чистоводий Дніпро.

**«Найбільша кара за зло є робити зло,
Як і найбільша платня за добро є робити добро».**

*

Надзвичайно проста аксіома,
З істиною завше упарі.

**«Чи може людина, сліпа вдома,
Стати зрячою на базарі?».**

*

Покіль ми дримаємо у летаргії,
Знічев'я б'ємо баглаї,

**«Істина спалює й нищить усі стихії,
Показуючи, що вони лишень тінь її».**

*

Скажу я вам таке без екивоків –
Виразним словом, що без позолот.

**«Як глупота є матір всіх пороків,
Так мудрість – справжня мати всіх чеснот».**

*

Є на все чіткий одвіт,
Доречний, між іншим,
Відомий з твоїх часів, ДажБоже,
**«Очевидно такий світ:
Заздрить іншим,
Якщо сам чогось зробити не може».**

*

Є найвищий дар
Неба не для нас:
**«Де ти знайдеш жар,
Коли весь вогонь чеснот погас?».**

*

Хай на дорозі вирви, каміння й турнаші,
Тебе на подвиг кличе неба стела.
**«Веселість – це здоров'я гармонійної душі,
Душа, пороком вражена, не може бути весела».**

*

Люди добрі, подивіться
Й не кажіть нікому –
**«Чисте небо не боїться
Блискавки та грому».**

*

Зайві нам хати й палати,
Небо у нас голубе.
**«Бути щасливим – це значить пізнати
Самого себе».**

*

Хто там поспіша
З думкою єдиною?
**«Не тіло, а душа
Є людиною».**

*

Від того що думаю,
Я не обезумію.
**«Серце тоді насичується,
Коли освічується».**

*

В кожного – свій рівень,
Іншого немає.
Так і виникає дивина:
**«Невеликий півень
Лева лякає,
А миша – слона».**

*

Скільки зусиль витрача
Людина в догадках про це:
**«Коли починається курча,
Тоді і псується яйце».**

*

Тут я зазначити мушу,
Підкинувши слово логічне:
**«Світло премудрості тоді входить в душу,
Коли чоловік два єства пізнає: тлінне й вічне».**

*

В душі неослабним
Лишайся й шануй святе
Та досконале й дозріле.
**«Не будь нахабним
І не вважай недостатнім те,
Що тобі незрозуміле».**

*

Будь-кого можна знітити
Виробом без рубця і про́шви.

**«З лиця людини можна примітити,
А не з підшви».**

*

Затям украй,
Коли не до жиру.
**«Що хоч шукай,
Та не згуби миру».**

*

Всьому існує причина,
Тобі також, наша потреба.
Зі своїми банкетами.
**«Звичайно кожного світу машина
Має своє небо
З плинучими в ній планетами».**

*

Про це довідався всяк, імущий і обездолений.
Тут не зарадить гребелька. Усе це, як світ, старе.
**«Здоровий та чистий смак усім задоволений,
А засмічена пелька без міри і смаку жере».**

*

Чёркотом доля життя перечёркала,
Друзки щастя нам серце крають.
**«Частки розбитого дзеркала
Всі однаково лице відбивають».**

*

Із алей вертограду
Об'явити я мушу:
**«Коли любиш неправду,
Занапащуєш душу».**

*

Знає людина й бджола,
Рими і Єрусалими:

**«Хіба коли-небудь була
Дружба поміж скупими?».**

*

Нам Творець послав
На усі віки:
**«Сімена лихих справ –
То лихі думки».**

*

Відлітає полова –
Віють хліб життєствердці.
**«Зерно доброго слова
Проростає у серці».**

*

Боронь наш серед богів
На вечірньому скрузі.
**«Той, хто не мав ворогів,
Не має також і друзів».**

*

Спів солов'я: тьох!-тьох!-тьох!
Що можна до цього причислити?
**«Розум гострий у багатьох,
Але не всі навчилися мислити».**

*

Істину, врешті, ми ловим,
Лихо відчувши тілом.
**«Годі побудувати словом,
Коли те саме знищувать ділом».**

*

Маєш єство хоробре,
Ти міцнієш з літами.
**«Коли зерно добре,
Добрими тішся плодами».**

*

Події нижуться на шпень
Времення безстрашного.
**«Наступний сонцесяйний день
Є плодом учорашнього».**

*

Щоб найповніше послужить Вітчизні
Ти Батьківщину полюбив без меж,
**«Усяка їжа і пиття смачні й корисні,
Та місце й міру знай, і з ким ти п'єш».**

*

На днях минулих буйна зрість,
Там – творення й головосік...
«Вінець хвали – достойна старість».
Вінець хвали – поважний вік.

*

Якщо ти плекаєш в собі людину
Й героєм бути волаєш –
**«Бери вершину й матимеш середіну,
А там і вершину здолаєш».**

*

На фініші не всяк герой,
Що слави заживе допіру.
**«Хіба розумно чинить той,
Хто, шлях почавши, втратить міру?».**

*

На світі всяких див ой-ой-ой!
Вважається красивим і потворне.
**«Як може говорить про біле той,
Хто не пізнав, що таке чорне?».**

*

Пітьми скопичення густе,
Його долає і стонога...
**«Нам світло відслоняє те,
Що в темряві було, як здогад».**

.

*

Зміює у травах змія,
Рибою повне озерце.
**«Не може не блудити нога твоя,
Коли блудливе серце».**

*

Ставай за плуг, як ти такий,
І кидайся на перелоги.
**«Щораз на путівець новий
Шукай нові надійні ноги».**

*

Дорогий, злидений Краю Рідний,
Джургу парадоксів – ти зазнач.
**«Дивина! Хтось у багатстві – бідний,
Інший і у бідності – багач».**

*

Чи ми в сув'язі, чи ми в розриві,
«В усякому разі, будьмо незлобливі».

*

Я не плету мораліте́,
Але мені, моя небого,
**«Не називай солодким те,
Що додає смаку гіркого».**

*

Давно присипала зола
Віків нещастя за порогом.
**«Не зич благому духу зла,
А плоті бути Богом».**

*

При втраті найкоштовнішого не спрацьовує засув –
Найбільшим втратам шлях не перегачений.

**«Тоді лишень пізнається цінність часу,
Коли він утрачений».**

*

Здавен всотали береги Дніпра,
Якому не потрібні витребеньки:
**«Лиш істина солодка і стара,
А інше – сіно, та грибоопеньки».**

*

Нагому хоч накиньте кожушок,
А чи подайте інші атрибути –
**«Вода без риби, простір без пташок,
Час без людей ніде не може бути».**

*

Так сам Творець вважає:
«Тінь яблуні не заважає».

*

Оглядаємо з капищем базиліку
Й принесене в жертву ягня.
**«Невже ти не чув, що сини віку
Мудріші від синів дня».**

*

Вівчар без гирліги –
Вівці непокорені...
**«Не розум від книги,
А книги – від розуму створені».**

*

Завше на свій гатунок
Розум звершає засів.

**«Скільки ми накидали собі в шлунок
Священих слів!».**

*

В півнеба комети китиця
Розсипала срібняки.
**«Чи може щось ширше розлитися,
Як думки?».**

*

Де змовкла ти, пісне,
Зросли верболізи нові...
**«Не все те недійсне,
Що недосяжне дитячому розумові».**

*

Хай бере собі дитя
Й цей разок намиста
**«О солодкий шлях життя,
Коли совість чиста!».**

*

Вам із племені непропащого
І тобі, наша світла надіє:
**«Не той щасливий, хто прагне кращого,
А хто задовлений, чим володіє».**

*

Лани половіють вруністі
Несказанної легендарності.
**«Як хто посіє в юності,
Так пожне в старості».**

*

Кидаємося в безумність.
Нас чатує бездарність.
**«Той розуміє юність,
Хто розуміє старість».**

*

У речах своє ми щастя ловим,
Нищимо невгодних на путі.
**«Хто на це хворіє, той здоровим
Не зуміє бути у житті».**

*

Якщо ми у душах не худоба
Й наміри властиво – не криві,
**«Скільки зла приховує подоба –
Гадина ховається в траві».**

*

Задивлений, неначе ти
Верхівець насаку...
**«Яка користь бачити,
Не маючи смаку?».**

*

Стули пельку, паше,
Вмовкни, дорога!
**«Добра слава краще
М'якого пирога».**

*

Недоля нас нагло й зловіщо
Підмощує під вітродув.
**«Коли є червінець, навіщо
Бажать, щоб гаманчик був».**

*

Усяк грішить, але не кається...
«І мудрий часто спотикається».

*

І у щасті, і в біді
Прозрівання настає.

**«Світло бачиться тоді,
Коли світло в зорі є».**

*

Із любові ми черпаєм сили.
Можна все ненавистю убить...
**«Я бажаю, щоб мене любили,
Отже, маю першим я люблю».**

*

Благословенна мета,
Що здійснюється в мовчанні.
**«Найкраща помилка та,
Якої допускаються у навчанні».**

*

Кожен пораду затам
Без мудрацій і пристроїв –
Щонайпростішу сутність:
**«Блаженство буває там,
Де є приборкання пристрастей,
А не їхня відсутність».**

*

У морі самотній кораблик –
Спонукала жила алмазна...
**«Лілея не знає фабрик,
Вона і без них прекрасна».**

*

Мабуть чи не всяк герой –
У щасливім плаванні.
**«Плаває щасливо той,
Хто не знає гавані».**

*

Не раді ми заметілям і зливам.
У когось же є щастя зоря

І він пливе на «Аргó»,
Невразливим виходячи з бою,
Після розплати.
**«Бажаєш бути щасливим?..
Для цього не треба їздити за моря,
Колінкувати перед сильними світу сього,
Щастя завжди і всюди з тобою,
Його тільки треба пізнати».**

*

Буйно світ цвіте розмаєм,
У піснях пророче.
**«Не той дурний, хто не знає,
А хто знать не хоче».**

*

Кого брять на поруки?
Де стримуючі віжки?
Всім дозволяє свербіж, аж ломить кості.
**«Перевернулось правління в муки,
Судівство в крадіжки,
Воїнство в грабіж, а науки в знаряддя злості».**

*

Ясна година
На злаки і на траву.
**«Нова година
Має і мову нову».**

*

Зізнаюся й тепер людині кожній:
«Як був я, так і буду – подорожній».

Віталій Бошков

В МОЄ ЖИТТЯ ВВІЙШОВ СКОВОРОДА...
Вірші, присвячені генію Сковороди

* * *

Сковорода –
Життя – вода,
Але – не кров,
І не любов...
В саду пісень
Був потім Мень...
Про рай і ад
Пісенний сад...
Бандури звук,
Сопілок, флейт...
І цар наук
Вже, як Орфей.
Світ босоніж
І день, і ніч
Філософ йшов
І сенс знайшов.
Сковорода:
Життя – вода,
Але – не кров,
І не любов...

* * *

Обірвався терпець,
Земним мукам кінець?!
Та страждання – катарсис,
На Землі – не на Марсі.
Та страждання – любов,
Текстом є молитов,
І втрачає свій скіпетр
Через неї Юпітер.
І любов – не вода,
Знав це Сковорода,
І Нептун над морями,
Головний між царями.
Але є головна
Лиш богиня одна,
Це – Венера, кохання,
В неї всі сподівання.
Допоможе Уран,
Закінчити роман,
Є володарем часу,
Сатурн завжди сучасний.
Обірвався терпець,
Земним мукам кінець?!
Повертаюсь на Землю,
Все ж її відокремлю.

* * *

Ялпуг – пухнастий і м'який,
Бо на відміну від Дніпра –
Не чуто стогону ріки,
Озера – джерело добра.
Поповнюють джерела їх,
А ріки в море хай течуть,
Ялпуг охоплюють лани,
Радіють земляки дощу.

Вода, це – джерело життя,
В промовах – зайвою вода,
Початком річка забуття,
Дум джерело – Сковорода.
Оспівував Дніпро Тарас,
А Крижанівський ноти склав;
На озері відчув Дніпра
Могучі хвилі...
Гімном став
Той заспів до «Причинної»,
Яку, шкода, не дописав,
Дніпра є влада завжди чинною,
Ялпуг тримає і тримає.
Тримати буде, бо Дніпро
Реве та стогне не дарма,
Нехай Ялпуг дає добро,
Не шеверма, а кавирма
На березі готується...
І українець, гагауз
З болгарою римується,
Бо Київська велика Русь!

* * *

250 років потому з дня народження
Філателістичним знаком
В моє життя ввійшов Сковорода...
Тоді ще не здогадувався я, що то є знаком,
Мені, лише в чотири рочки
Видавався диваком той чоловік, що на портреті
Чомусь мені здалося, то є жінка,
До того, зовсім не вродлива...
Коли ж мені довели, що то чоловік,
До того – дуже знаний – я здивувався...
І був здивований допоки вже в alma-mater
Майже, всіх відомих одеситів, в ОДУ-ОНУ
Я не розкрив труди Сковороди...
«Алфавіт світу» також абеткою для мене став,

У мандрах по світах.
Філософ-мандрівник
Як мантри, вірші теж писав
І «Сад божественних пісень»
Розцвів і квітне по цей час...
Тому Сковорода
Завжди зі мною поруч
З думками про божественне, земне...
А «Сад божественних пісень»
Я гагаузькою вже переклав,
Хоча про те іще, напевне, я не знав,
Коли з'явився філателістичний знак...

* * *

У когось репетитором бував Сковорода,
На когось Квітка-Основ'яненко репетував,
Під час цікавих репетицій, драча – не біда,
Якщо митець життя своє на цей вівар поклав,
Який театром зветься, або школою життя,
Своє буття філософ віршем карбував,
Нехай денщик-Шельменко і шельмує почуття,
У подорожах космосом світ вірші пізнавав.
І світ – театр, і люди в ньому, мов актори є,
Прогони, репетиції – не зайва метушня,
Бо все в житті, що можеш досягнути – досягнеш,
А з репетиціями і жаданий дощик ллє,
Хліб мудрості віддасть колись поезії зерна,
Нарешті, те, що грою є життя – і ти збагнеш!

* * *

Існує думка золота –
Еггегором Сковорода,
Для українців справжній дух,
Від вчених і до відчайдух.
І став взірцем мандрівників
Байкар – володарем тих слів,

Що припадали до душі...
Трактати не лише вірші
Виходили із-під пера
Філософа та байкаря,
До Неба слово повертав
Тому егрегором і став
Народу, в кого справжній дух,
Від вчених і до відчайдух.

* * *

Спекотне від Сковороди:
В його словах
Немає зайвої води,
Спектр на устах...
Світогляд українців він
У віршах склав;
І сяє світочем без змін,
Все, що казав,
Те стало мудрістю буття
І козаків
Воно – Покрова – покриття,
Бо з рідних слів
Витворюється сад пісень
Сковороди;
Він актуальний кожен день
І назавжди!

* * *

Час настав для зелених хвилястих папуг,
Номо sapiens відроджується вже, як тип,
На очах наших змінюється генотип:
Козаки перетворюються, майже, в слуг...
Не народу, а – саме зелених папуг,
Їхній розум, неначе, ввімкнули на «sleep»,
І народ український здебільше осліп,
Хай вирує Дніпро, застогнав і Ялпуг.

Бодай хвилі річок стануть, як поводитир,
Поки без дідоводу не може народ,
В кого справжнім сумлінням – Великий Кобзар.
Дух свободи живе в піснях Сковороди.
Не да Вінчі, а наших філософів код:
Бо і воля, і мова – людей Божий дар!

* * *

Сковородинознавство –
Міцна знавців родина,
Скора вода – людина,
Живе без марносластва.
Немає святотатства –
Бо з Господом єдині,
Всі люди без гордині,
Утворюється братство.
Філософів, поетів,
Музик та богословів...
Підгрунтя українства.
Відтворює в сонеті
Єдине Боже Слово
Адепт сквородинства!

* * *

Сковородинець – не ординець;
Татарин кримський, гагауз,
Душею – справжній українець,
В розбірках чвари не загруз.
Сковородинець – науковець;
Відповідальності тягар,
Сковорода завжди зірковий,
Ази – він, згодом був Кобзар.
Він – перший лірики філософ,
І філософії поет,
Замість пера в руках мав посох,
Ішов від суєти суєт.

Ми всі – сквородинознавці,
Бо пізнаємо ми буття,
Ідей великих виконавці –
Скворода – серцебиття!

* * *

Світ хапав мене та трохи не спіймав,
Також, як він не спіймав Сквороду.
Так написано на нашому роду —
Ми втекли, аби його я переклав.
Та немає переводу козакам,
Козаки, немов філософи буття,
А поети закладають почуття,
У перекладах з'являються вікам.
І тому живий філософ і поет,
Бо спромігся він від світу утекти...
Світло душ в трактатах віршах зберегти,
Зі Сквородою втік я від тенет!

* * *

У день народження Шевченка
Я підписав до друку том Сквороди,
Якого переклав, вважаю, чемно
Аби знайомилися з ним тюркські роди.
Так саме з Українкою, Руданським,
З самим Шевченком і з Сосюрою також,
З Олійником Степаном, та не панським,
Але в поезії вони серед вельмож.
І зараз гагаузькою лунають...
В Саду божественних пісень Скворода,
Вже гагаузи у руках тримають
Плоди мого нелегкого труда!

Дмитро Шупта

СВІТ ВИБОРУ ЧИ ВИБІР СВІТУ

Р у б а ї

1

Чуть на майдан, як хлюпає вода,
Туди спокійним зором погляда
Найвища з Академій – на Подолі,
В якій студіював Сковорода.

2

Де золотих тополь темнава тінь,
Вклонилася предтечі голубінь:
Сковорода поштиво скинув шапку
Перед лицем грядущих поколінь.

3

Довкола – порожнечі казна що,
Її не осягнути нізащо.
Ніщо не виникає із нічого
Й нікуди не дівається ніщо.

4

Не вічно в небі нам і Сонце сяє.
Минає все. Сучасного немає.

Для нас реальна тільки дана мить,
Якої з нас ніхто не зупиняє.

5

Немає. А було ж! Однак, десь ділось.
Нема й того, із чого все з'явилося.
Ніщо з нічого виникло, як бачим,
Як божий дар, а не звичайна милість.

6

Це значить, що немає цього світу
Й немає нас? Немає нам пристріту?
Та виникає кожен раз питання,
Як лихо подолати невзаміту?

7

У світ лиш вірять оповиті снами
Та мавпи в джунглях і гіпопотами –
Усі, кому наснився дивний сон,
Який не усвідомлений ще нами.

8

У світі цім нам вибору немає –
Наука навіть не переконає:
Що значить час як сутнісна реальність?
І мудрий з наймудріших ще не знає.

9

Це твердо знали наші предки анти:
Основою матерії є кванти,
Де ми останню виявляєм волю
У пошуках своєї домінанти.

10

Крім клубочіння зоряних туманів,
На голубих площинах всіх екранів,
Зливається у прояви буденні
Матерія чуттів і наших планів.

11

Ця мить поміж минулим і майбутнім –
Межа між морем й долом сухопутнім,
Наповнена вировищем сигналів
Замінувань убивчо самобутнім.

12

У барвах звуків запахи й страждання,
Полонять нас вібрацій коливання,
Позначаючи карбами емоцій
Затятого життя – аж до сконання.

13

Навдивовиж збудована людина,
Для неї Всесвіт – лампа Аладдина.
Окремо ми сприймаєм час і простір,
Хоч, звісно, це субстанція – єдина.

14

Над нами – море неба невсипуще,
Під нами – все, що на Планеті суше,
А нас чатує кожен звук удару
І кожний факт прориву у Грядуще.

15

Ми молимося на іконостас –
Святі на нім у профіль і в анфас.
Шукаємо свої шляхи до Бога,
Який в четвертім вимірі жде нас.

16

Світів, що відбували, вже нема,
Однаке, нас не сповила пітьма.
Сьогодні нам в догоню часопростору
Вдається погляд кинути притьма.

17

Над нами Долі Меч повис на нитці.
Страшних подій ми нині самовидці.
Але питання рубя постає
До вас, волхви, пророки і провидці.

18

Відомо птаху, поки ще тепло,
Коли розпочинати тремоло,
Коли годиться вивести потомство
І пташенят поставить на крило.

19

Зернятко в ґрунті знає недарма,
Коли його очікує зима,
Проклюнувся смарагдовий росточок
До холодів, бо виходу нема.

20

З-під криги полюсів, як з-під бинтів
Нових прорвались гейзери бунтів,
Бо діє безвідмовно в цьому світі
Закон випереджальних відбиттів.

21

Однакові права на існування
Закоханого й хто не знав кохання:
Чи ти метелик, чи взірець Природи –
Всім рівно світить ясне Сонце зрання.

22

Вражає день абсурдністю життя,
Коли вгасає ритм серцебиття.
Не сьогоднішня обира достойних –
Їх вибирає тільки майбуття.

23

Людина – Богом створений вінець.
Та й менші браття – диво! Хай їм грець.
В наш часопростір з нами воєдино
Поселені, щоб провістити кінець.

24

Здавен дивує втеча пацюків
З приречених тонути кораблів,
Покіль заздалегідь кораблетроща
І екіпаж судна не прохмелів.

25

Я предковічну істину гугню,
Змітаючи із неї порохню:
І ластівки не селяться під стріхи,
Що можуть стати здобиччю вогню.

26

У кожного призначення – своє.
Нам Бог на виживання шанс дає.
Дивують нас не Ванга й Нострадамус,
А те, що ними більшість не стає.

27

Моя підкірка, мій гіпоталамус
Сприйнять не здатні сьогоденний гамуз.
В нас менші браття майже всі – пророки,
Й лишень окремі Ванга й Нострадамус.

28

Чому ж ведеться так серед людей?
Замість хоромів маємо бурдей.
Ми втратили небесне провидіння,
Яке нам запалив ще Прометей.

29

З вогнем придбали чад сліпих надій
І жалощів пасткі, і пута мрій,
Щоб сміти оглянутися в минуле?
А ти, майбутнє, нами володій!

30

Всього зазнав я в долі на віку:
Тонув. Горів у небі в літаку...
Та надприродних здібностей не маю,
Хоч віз Харон через свою ріку.

31

Для того, щоб провидіть крізь туман,
Крізь часопросторовий океан,
Я не вдихаю випари дурману,
Не тішуся комланням, як шаман.

32

Нерідко ми впадаємо в екстаз,
Вдихаючи навіть отруйний газ,
Але ритмічні горлові комлання
Нас вибивають з ритму кожен раз.

33

Наш зір в зірках шукає блиск фаянсу,
Однаке в нас немає нині шансу
Вібрацією душ своїх оспалих
Зірки небес доводити до трансу.

34

Завжди бентежить і дивує нас
Як майбуття передчував Тарас
Всі наслідки технічного розору
Й суспільні зміни, що пройшлися, як прас.

35

Барометр наш показує на дощ –
Над тишею полів, над гулом площ
Дощ, схожий на містичного пророка,
Що йде із майбуття, тож лоб не морщ.

36

Прорвалися повітряні потоки
І розповзлися хмари на всі боки.
Гаптар з причин і наслідків минулого
Узорить грізне небо без мороки.

37

У фейєрверках, квітах та у бантах
Минуле спочиває на гарантах.
Й нам байдуже, що водночас існує
Майбутній день у різних варіантах.

38

Кого мені в житті послала доля?
Стою, мов дуб самотній серед поля.
Але півдуба не стає моєю
Натурою самотнього роздолля.

39

Відтак, становище я виправив своє –
Тепер у мене половина є,
Хоча й не мав я шансу на повторення,
Та доля вперто жару піддає.

40

Мов танк чи наче ядерний реактор,
Наш раптом проявляється характер,
Та завше корегує часопростір
Кмітлива доля – надпотужний фактор.

41

А я обранець долі, оптиміст,
На спалений зійшов (укотре) міст.
Торую шлях свій – непроглядний терен,
Вкладаючи у суть найліпший зміст.

42

Монументально і Сковорода
Уріс, мов дуб, пагілля викида,
Розкішно родить жолуді ядерні –
Горить у його Всесвіті зізда.

43

Всевишній Боже, нас не доведи
Ігнорувать знання Сковороди.
Сковородине вчення для нащадків –
Рудник золотоносної руди.

44

У пошуках, в натхненному труді
Поважні віком й зовсім молоді
На тристалітнім путівцеві звершень
Збираємо ядерні жолуді.

45

Щасливі чи повінчані з бідною,
Благословенні ми Сковородою
Долаємо запеклі перешкоди
Щоразу із душею молодою.

46

Не кожному купатися в меду,
Та, дякуючи впертому труду,
Увірувані в святість любомудра,
Виборюєм свого Сковороду.

47

Святе Сковородинівське Гніздо!
Шляхи з Харсік в Токай і на Бордо –
Карбовані Меморіальні знаки
Увічнюють тебе, Сковородо!

48

Сковорода творив добро
І мріяв тільки про добро.
Нас триста років учить Геній,
Бо вірив: мусить бути добро!

49

Є, Україно, в тебе три кити.
Ти з ними зможеш все перемогти:
Сковорода й Шевченко із Шаяном –
Твої сини, окрилені брати.

50

Грядуть нові Вселенські переміни:
Минеться біль, забудем жах і спліни.
Якщо без України нас нема,
Немає в нас без міфів України.

51

Утримував тяжку імперську глибу,
За непокору взятий був на дибу...
Кайдани рвеш, відходиш від катівні
Жахливого ГУЛагівського штибу.

52

Була у тебе хата на помості,
Де слава і прапредків наших кості.
А що нащадки мають на сьогодні?
Ми нині в Україні й наші гості.

53

Нічого від нас не залилося сливе –
Пропало життя наше райське щасливе.
Ми «гавкаєм», «сіпаємо» по-азійськи,
А мовлення наше справдна – с п і в л и в е.

54

Нас не полишили сили вітальності
Бачення й мислення з духом ментальності,
Котрий несла Білокур Катерина
Й подібні – достойні її шанувальності.

55

З епохи Трипільщини й днедавнього Ура
Народами кристалізована культура,
Кожна, маючи власну мистецьку уяву,
Що увібрала навіть сопілка й бандура.

56

Повсюдно: біля бездонного рóствору
Чи на колишнім бойовищі рóзсвару
Зяє породження українського етносу
Козак Мамай – символ вічного прóстору.

57

Наш символ Світла – багатошаровий.
Нас Дух єднає чистий і здоровий,
А Єдність наша – світлосяйне Сонце
І ореол вкруг нього ажуровий.

58

Без викаблучувань, наївного кокетства
Чи вишуканого блаженного естетства,
Постане в нас Країна Оратанія.
Коли всі дворища в нас будуть осердям мистецтва.

59

Колядки є чужі і рідні, світлославні,
Вони такі, як білий світ – прадавні.
Отож, коли народ весь колядує,
Вітають нас держави безбулавні.

60

Коли нас повиває тьма похмура
Чи лине солов'їна увертюра,
Причетні всі ми до світила Ра –
Деміургічне явище – культура.

61

Стан криги – концентрацію води
Утворюють щоразу холоди.
Стан концентрації всесвітньої енергії,
Відомий за часів Сковороди.

62

В епоху давню, ще в добезбулаву
Писав народ наш символом Триглаву
«Ш» – заповітну літеру Трисуття,
Уславлюючи так свою Державу.

63

Не тільки споживач смачного їдла,
Крім того, що вона ганебно підла,
Людина – світла Всесвіту носій,
Без неї і Планета б не розквітла.

64

Здавен тубільний позначав курінь
Полянщини безмежжя володінь
Простягнуті за Яготин до Більська
Й за Дон, куди лишень доскаче кінь.

65

Питання це вертілось на вістрі
Ще з досвіта, як мовлять, на зорі,
Володарями звірів і Країни, –
Вважались опішнянські гончарі.

66

Є в світі грань – метрична висота,
Людині врівень вічна красота.
Все, решта у митці творця руйнує,
Сліпить і запечатує уста.

67

Покіль нас лихо ще не загребло,
Поки в руках у нас кермо й весло,
Ми – українці, в нас одне бажання,
Щоб все по-українськи в нас було.

68

Покіль душа в нас кожна не мовчить
І наша мова Всесвітом звучить,
Космогонічних звукових вібрацій
Нам вистачить, допоки будем жить.

69

Всевишній навіть мертвих воскреша,
Хоч знаний нам у вправності й лівша.
Поезію і музику в природі
Покликана творить лишень душа.

70

Поняття Безміру бозна-коли
У символи Вселенські проросли.
Довічні Кам'яномогильні карби
Нам «грати» й «хрест», як символ, донесли.

71

Серед чи з найпекельніших істот
Який це замахнувся ідіот?
В нас мислення, менталітет і мова
З абеткою – космогонічні! От.

72

Не запліснявів Дух наш, не протрух,
Наш Великодній хід – Вселенський. Ух!
Ми символічно рухаємо Всесвіт.
Нам, українцям, притаманний рух.

73

Ніхто не покладе нас навзнаки
Зненацька, ні узятих зазнаки:
В нас образи планет, зірок, сузір'їв –
Правічні українські писанки.

74

Всі приписи, талмуди і доктрини
Торкатися не мусять України,
І гальмувати мислення і сковувати душі
Не мають нам сьогоднішньої днини.

75

Велику культуру не творять авгури,
А цвіт верхотури й струмочок баюри.
Існує однакова розгалуженість
У корені й кроні древа культури.

76

Небесні сили нам дарують спритність,
Блакитність неба й пісні словолитність.
Для нас великий кристалічний щит –
Підмурок, що дає нам непохитність.

77

Усесвіт ледь тримається орбіт,
Скрізь катаклізми оббивають цвіт.
Хто заповзявся світ розчленувати?
Злютовувати треба й славить світ!

78

Помилка – це біда чи не біда,
Якщо грабіжник нас не викрада?
Тож, окрім канцелярських перекручувань,
Рехтельне прізвище С к о р а в о д а.

79

В бездушного не врожають засіви,
А щирого чесноти всі обсіли,
Однаке проявляється душа
Через сумління, сльози й рідні співи.

80

Сьогодні в безсилій нікчемній теорії
Не знищить ніхто все, що дали нам о р і ї :
Карпатські вершини й степовий океан –
З постулатами нашої території.

Таврійська фундація інформує

Переможці літературного конкурсу
серед студентської молоді
«Кожному мила своя сторона»,
присвяченого 300-річчю від дня народження
Григорія Сковороди

Номінація: «Байка»

1. Нетребич Валентина Олегівна (Херсонський державний університет) за твір «Мудрий пануватиме над зірками»
2. Бабич Анастасія Богданівна (Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна», Івано-Франківська філія) за твір «Соловейко та Ведмідь»

Номінація: «Есе»

1. Єфименко Каріна Василівна (Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова, Миколаїв) за твір «Любов усе єднає, буде, творить...»
2. Голокоз Юлія Сергіївна (Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова, Миколаїв) за твір «Миколаїв – місто, яке не здолають...»
3. Бевзюк Катерина Валеріївна (Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова, Миколаїв) за твір «Все минає, але любов після всього залишається...»

Твори переможців конкурсу
«Кожному мила своя сторона»
(до 300-річчя від дня народження Г. Сковороди)

Валентина Нетребич

МУДРИЙ ПАНУВАТИМЕ НАД ЗІРКАМИ

Слабкі промінчики ранкового сонця тонули в пухких хмарах, що летіли наввипередки далеко за горизонт. На калині сидів Соловейко і виспівував свою дзвінку пісню. Гай заливався співом і аж мерехтів від сильного і чарівного голосу птаха. Навіть вітер часом спинявся, зачарований, слухав мелодію і відчував спокій, а Соловейко все щебетав і щебетав.

Раптом на землі з'явилась темна тінь. Вона кружляла і кружляла над гаєм, показуючи свою міць і велич. Це був Орел. Він почув щебетання Соловейка і полетів на його голос. Дерево, на якому сиділа маленька співоча пташка, знову нагнулось під вагою могутнього птаха. Він заговорив своїм низьким і підступним голоском:

– Соловейку, чому ти постійно співаєш? Не набридло?

– Ні, Орлику, якщо пісня лине від серця її важко стримати.

У часи туги і смутку я своїми піснями наділяю людей вірою в краще, об'єдную їх нотами і словами, які розуміє лише людська

душа. Єднання сердець під ритм в унісон – це істинне призначення мого співу. Тому мене так люблять.

– Якісь дурниці ти оце говориш. Нащо об'єднувати людей, як можна їх тримати у страху? Страх – найкращий інструмент для об'єднання. Лише сильний лідер може втримати все під контролем.

Соловейко лише посміхнувся на таке і сказав:

– Що краще: літати по небу, знаючи що ти вільний, чи літати з-поміж хмар, знаючи, що ти під прицілом?

Орел на це лиш скривився, явно не розділяючи поглядів Соловейка, проте не став заперечувати і гнівно опустил очі.

Над гаєм засвистів вітер, сонце все так само невинно посміхалось і пестило промінчиками пелюстки квітів. Крона дерева зашепотіла щось, що відоме тільки їй, ніби хотіла підтримати розмову птахів.

Вони злетіли, струшуючи листя на гілці. У повітрі Соловей і Орел кружляли, розсікаючи пір'ям хмари, і залишали після себе тонкий слід небесної вати. Орел порушив тишу своїм грубим та іронічним голосом:

– Я літаю небом так, що мене не видно. Я досить спритний і невловимий. Вище мене лише зірки. Тому навряд-чи мене хтось спіймає навіть у приціл.

– Ти використовуєш силу, але ти для мисливців – як на долонях. Навіть ховаючись за хмарами, ти для них – відкрита ціль. Твоя проблема в тому, що ти їх не бачиш із висоти свого польоту, а вони тебе – так.

– Ну то й що?

– Ти боїшся стати мішенню і тому хочеш все тримати під контролем. Страх сковує нас, він підступний. Літаючи високо в небі, ти – не вільний, ти – боїшся. Мудрий пануватиме над зірками, а не літатиме під ними.

З цими словами Соловейко зробив гарний пірует у повітрі і полетів до свого дерева назад, співаючи свою веселу пісню.

Сила: Так і в житті: тирани прагнуть панувати над людьми, тримаючи в страху і в темряві цілі народи. А істинні лідери намагаються почути голос народу і об'єднати серця людей правдою та світлом.

Не прагни бути сильнішим, а прагни бути мудрішим.

Анастасія Бабич

СОЛОВЕЙКО ТА ВЕДМІДЬ

У чарівному лісі, на березі кришталево-прозорої ріки мешкали Соловейко та Ведмідь. Жили вони разом із іншими тваринами та птахами, мирно поділивши спільну територію. Кожен мешканець лісу займався своїми буденними справами, рідко спілкуючись один із одним. Лисиця завжди чепурилась і розглядала своє відображення у воді. Зайчик старанно порався біля нірки, готуючись до зими. Олень апетитно жував траву, запасуючись на зиму. Соловейко майстерно будував собі гніздечко на молодому дереві, невтомно літаючи по лісі у пошуках пір'їнок та сухих гілочок.

Але окрім цього у Соловейка було ще одне, не менш важливе заняття. Він частенько звеселяв інших тварин своїм унікальним співом. Бува сяде непомітно на маленьку гілочку у верхівітці дерев і як затьохкає, одразу на душі стає радісно і будь-яка робота є не такою важкою. Мешканці лісу знали про свого співучого товариша, поважали його і завжди були раді слухати його спів. Соловейко розумів, що він занадто маленький, щоб фізично допомагати своїм сусідам, але йому вдавалося це робити за допомогою свого чудового співу. Тому він щодня невпинно виспівував, надаючи лісові ще більшої чарівності. На окраїні жив старий бурий Ведмідь. У нього майже не було друзів, усі його побоювалися. Він часто грабував у мешканців лісу їхню

здобич, на узліссі крав у бджіл мед і був ледачим. Одного разу, коли Соловейко шукав на землі сухі гілочки для свого гніздечка, він випадково розбудив сплячого під деревом Ведмедя.

– Чого тобі? Не бачиш, я відпочиваю! – розлючено мовив Ведмідь.

– Ой, вибач, я тут гілочки збираю для свого нового гнізда. Не хотів тебе тривожити, – відповів Соловейко.

– Що ти літаєш вічно туди-сюди? Цвірінькаєш по дурному? – буркнув грізно Ведмідь.

– Я збираю гілочки і майструю собі нове гніздечко, а у вільний час звеселяю своїм співом сусідів. Не те що ти, старий лінивий лежебока. Глянь на себе! У тебе навіть друзів немає у цілому лісі. – І на цих словах Соловейко здійнявся у височінь і полетів.

Ведмедя не на жарт розлютили слова співрозмовника: «Ти ба, якийсь малий горобець... Та я ж господар лісу... Та мене ж поважати треба... Гніздечко він собі майструє... Ну-ну».

Минуло кілька днів. Соловейко уже й забув про конфлікт із Ведмедем та мирно спав у своєму новенькому гніздечку. Уже світало, природа знову пробуджувалася зі сну, а на чарівний ліс м'яко опускалася ранкова роса. Раптом здалеку почувся хрускіт дерева і гучний шелест листя. Незабаром на ці неприємні звуки збіглися усі мешканці лісу. З острахом вони побачили зруйноване молоде дерево, біля якого сидів старий Ведмідь і з люттю в очах розривав лапами рештки гнізда.

– Це ж гніздечко Соловейка – з жахом, майже пошепки мовив Зайчик.

– А де ж сам Соловейко? – тихо запитала Лисиця.

Усі були вкрай налякані і розгублені. Не знаючи з чого почати, вони розбіглися по лісі у пошуках Соловейка. Минув час, усі стомилися, але не припиняли пошуків свого голосистого сусіда і ближче до полудня Соловейко знайшовся. Він сидів на окраїні лісу у верховітті дерев і гірко-гірко плакав. У нього тепер немає дому, йому нікуди повертатися. І хоча друзі його намагалися втішити і кожен пропонував свій притулок, Соловейко все тужив за своєю домівкою.

Усім було вкрай сумно спостерігати за тугою Соловейка. Мешканці лісу засумували за дзвінким співом свого сусіда. Кожен із них подумки згадував, як Соловейко у тяжкі часи вправно допомагав їм, підбадьорюючи своїм співом. Тварини та птахи лісу вирішили згуртуватись і віддячити своєму голосистому сусіду за те добро, що він так старанно та непомітно робив їм впродовж тривалого часу. Вони вирішили покарати Ведмеда, загнавши його у пастку, а Соловейкові допомогти збудувати нове гніздечко.

Наступного дня Лисиця, застосувавши усі свої чари та хитрощі, заманила старого Ведмеда у гушавину лісу, де на нього чекала глибока-глибока пастка, заздалегідь приготована мисливцями. І коли Ведмідь упритул наблизився до великої ями, присипаної листям і гілками, звідусіль вистрибнули інші тварини та птахи, вигукуючи найрізноманітніші звуки. Старий злякався, спіткнувся і впав у пастку. Відтоді про старого Ведмеда ніхто нічого не чув.

Того ж дня мешканці лісу знайшли найкраще дерево і допомогли Соловейкові збудувати нове гніздечко. А Соловейко, як порядний газда нової оселі, запросив усіх на пишну гостину.

Святість життя полягає в добротворенні. Робіть добро людям, і воно обов'язково повернеться до вас сторицею.

«ЛЮБОВ УСЕ ЄДНАЄ, БУДУЄ, ТВОРИТЬ...»

Україна. 24 лютого 2022 року – день, що змінив життя мільйонів українців. На годиннику 3:40. Багатьох охопила паніка, страх, сльози. «Що робити?» – подумав кожен, почувши слово «війна».

З перших днів повномасштабного вторгнення Росії в Україну моє село опинилося в окупації. Вночі, ховаючись від ракет, ми читали твори українських класиків, зокрема байки і вірші Григорія Сковороди. А вже 5 квітня, подолавши сотні кілометрів, переїхали на батьківщину дідуся – до Чернівців. Хоча була можливість поїхати за кордон, але почуття любові до Батьківщини пересилило. Як мудро говорив з цього приводу Григорій Сковорода: «Я не покину Батьківщини. Мені моя сопілка і вівця дорожчі царського вінця».

Зрозумівши, що зараз як ніколи Україна потребує допомоги та підтримки, зібралася з силами, перемогла паніку та вирішила волонтерити. Це була єдина можливість допомогти країні та землякам. Дуже хочеться, щоб якнайшвидше ми всі мали змогу побачити рідні краєвиди під мирним небом. Доля звела з чудовою людиною, яка допомогла з житлом, звела з волонтерською організацією. Впевнена, що допомагати і дбати про тих, кому найскладніше: про літніх людей, про сім'ї з дітьми, про тих, у кого війна забрала дім і рідних – це і є виявом любові до Батьківщини.

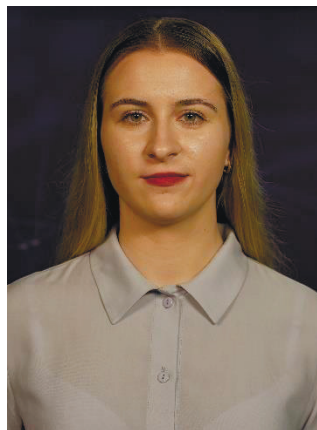
«Хіба не любов усе єднає, будує, творить, подібно до того, як ворожість руйнує?» – міркував філософ Сковорода. Написані майже триста років тому слова не втратили своєї актуальності сьогодні, адже саме любов до Батьківщини об'єднала моїх друзів, чернівецьких волонтерів, які усвідомлюють відповідальність за себе, своє життя та майбутнє України. Саме любов до України і ненависть до ворога об'єднала моїх однодумців, що своєю безкорисливою працею прагнуть «вітчизні прислужитись...».

Перебуваючи далеко від рідної домівки, думками постійно лину до своєї малої батьківщини – Миколаївщини. Відчуваю тепло землі, бачу безмежне глибоке небо і жовто-

блакитний прапор, що майорить у Миколаєві. В цю мить я відчуваю, що маю велику й сильну Батьківщину. Країну нескорених, яку не зламати ні масованими обстрілами, ні холодом, ні голодом, ні ядерним шантажем.

Знаю, що завдяки спільним зусиллям мужніх захисників, волонтерів та всього народу Україна відбудується і наше місто-герой Миколаїв стане ще кращим. І тоді справдяться слова Григорія Сковороди: «Держава, в якій хотів би жити і я, буде країною любові, дружби, праці! В ній не може бути ворогування й рабства... Усе загальне, спільне... Закони – гуманні, мудрі. Велике братерство, спілка співдружності людей, об'єднаних за покликанням і за стремлінням – ось що таке держава, яка прийде на зміну царству темряви».

Юлія Голокоз

«МИКОЛАЇВ – МІСТО, ЯКЕ НЕ ЗДОЛАЮТЬ...»

Дев'ятий місяць триває кровопролитна війна. Моє рідне місто Миколаїв довгий час обстрілюють окупанти. Вони завдають шкоди нашій інфраструктурі та житловим кварталам. Прагнуть деморалізувати та змінити настрої українців. Люди несуть чималі втрати... Григорій Сковорода писав: *«З усіх утрат – утрата часу найтяжча»*. Важко не погодитися з думкою мандрівного філософа, але війна дещо внесла корективи у розуміння простої істини.

Насправді, важко бачити смерть близьких. Бачити, як у крові, вдихаючи останні ковтки повітря, помирає чиясь дитина. Найтяжче, як показало воєнне буття, це бачити жорстоку смерть, яка не щадить нікого. Яка забирає найцінніше.

Я переконана, миколаївці одноголосно скажуть, що «час» – це лише умова для можливостей. Не секрет, що Миколаїв з квітня і донині без Дніпровської води. З крану тече річкова солоня і жорстка вода. Вона не задовольняє тривіальні потреби людського існування. Проте корабели знайшли можливість для нормального життя. Діють волонтерські штаби, які видають питну воду, працюють волонтери, які віддають «скарби» своєї свердловини. Ці факти є свідченням незламності та доказом того, що

на своїй землі народ знає, як жити гідно, та зробить усе можливе, аби жити більш-менш щасливо.

Резонують слова Григорія Савича: *«З видимого пізнавай невидиме»*. Жителі Миколаєва за час масованих обстрілів навчилися цінувати мить. Мені як свідку воєнних днів добре відомий той стан саморефлексії, коли звичайні речі набувають нового сенсу. Саме війна змусила зупинити шалений ритм життя та трохи замислитися. А й справді, прості речі, по типу галасливих черг у супермаркеті, мають зовсім інший відтінок. Раніше натовп викликав нетерпимість та невдоволення. А зараз, побачивши, чого коштує людське життя, черги в магазині – це ознака відродження. До міста повертаються ті, хто був змушений тікати від війни. Місто починає оживати. Бачити велику кількість людей разом, в одному місці набагато приємніше, ніж порожні вулиці, на асфальті яких з'явилися вирви. У такі моменти починаєш більше цінувати сьогодення. *«Майбутнім ми маримо, а сучасним гордуємо: ми прагнемо до того, чого немає, і нехтуємо тим, що є, так ніби минуле зможе вернутись назад, або напевно мусить здійснитися сподіване»*, – писав Сковорода. Проте «сьогодні» має найбільшу вагу для повоєнного Миколаєва.

Я вірю, світло замінить тінь. За новим днем минають вчорашні негаразди. Війна закінчиться і почнеться період відновлення. Відновлення інфраструктури та робочого ритму. Знову виринуть із небуття життєві клопоти. Але ж які вони приємні... Доречно буде згадати рядки відомого філософа: *«Хіба не любов усе єднає, будує, творить, подібно до того, як ворожість руйнує?»*. Ворог нещадно руйнує нашу Батьківщину. В кожного вона своя. Моя – місто під покровом Святого Миколая, яке вистояло та досі протистоїть окупантам. Любов народу України до своєї держави ми бачимо у небайдужості та підтримці. Так буде і надалі! Разом відбудуємо все, що ворог цинічно та підло намагається в нас забрати. Не вийде! Ворог ніколи не зможе забрати в українців єдність, незламність та мужність!

«ВСЕ МИНАЄ, АЛЕ ЛЮБОВ ПІСЛЯ ВСЬОГО ЗОСТАЄТЬСЯ...»

Морозний зимовий ранок... Будильник змушує підійматися з теплого ліжка і збиратися: комусь на роботу, комусь до школи чи до університету.

А можливо хтось вирішив зробити собі вихідний серед тижня та поспати довше. Виринаючи із солодкого сну, швиденько вимикає мелодію, котра руйнує насолоду від спокійного мирного відпочинку.

Проте той ранок був іншим. Хтось прокинувся опів на п'яту, хтось на півгодини пізніше. Будильником стала не улюблена мелодія на телефоні, а звуки вибухів та відблиски заграви від палаючих аеродромів, залізничних станцій, військових складів. Це був ранок, що змінив життя мільйонів українців. Росія розпочала повномасштабну війну проти моєї країни. На голови мирних мешканців посипались ворожі бомби й ракети. Запалали міста, містечка та села по всій Україні – й на сході, й на заході, й на півночі, й на півдні, й у центрі країни.

Війна прийшла в мій рідний Миколаїв, в мою родину. Добре пам'ятаю кожную хвилину того дня: від заплаканих очей мами та її слів: «Донечко, прокидайся, почалася війна» до рішення батьків про мою негайну евакуацію. Не могла повірити у те, що відбувається, сподівалася на протести росіян, на переговорний процес, який би міг зупинити це безумство. Страшна реальність зруйнувала мої наївні ілюзії.

«Кому душа болить, тому весь світ плаче» – говорив Григорій Сковорода. Ці слова глибоко запали мені в серце. На чужині, в далекій Німеччині, щодня спостерігаю десятки щасливих людей, які проживають свою молодість, бавляться у своєму дитинстві чи насолоджуються благословенням похилого віку. Моя ж «душа болить» і в ній «світ плаче». Бажання жити – повноцінно жити, а не існувати – зникло. Хіба може воно з'явитися, коли щодня Україна втрачає своїх синів і дочок?

Моє тіло за тисячі кілометрів від дому, а душа – в моєму рідному Миколаєві. Як слушно зауважував, Григорій Сковоро-

да: «кожному мила своя сторона». Тому будь-яка згадка про Україну, про моє «старе» життя гріє душу та заспокоює серце. Щоразу намагаюся вчепитися за цю ниточку спогадів міцніше.

Подумки проходжу по вулиці Соборній, заходжу з друзями в улюблену кав'ярню, щоб взяти карамельний лате, який у Німеччині чомусь знайти неможливо. В уяві на річному трамвайчику, міцно тримаючи тата й маму за руку, пливу широченною річкою Південний Буг, що зливається з Інгулом недалеко від Інгульського мосту. Бачу яскраве сонце, відчуваю, як теплий південний вітерець ніжно грається моїм волоссям. А навкруги – глибоке, бездонне небо і люди посміхаються, радіють.

Хіба можна забути все це? Чи поміняти рідну землю, де точаться страшні бої, на сите життя в заможній Німеччині? Ні, «я не покину своєї Батьківщини. Мені моя сопілка і вівця дорожчі царського вінця». А Україна обов'язково вистійть і переможе свого багатовікового ворога. Відвоює своє й відбудує нормальне життя. Бо ж недарма казав великий український філософ і поет: «Все минає, але любов після всього застається».

До 100-річчя Миколи Василенка

Василь Загороднюк

АВТОГРАФ ГРИГОРІЯ КОЧУРА

У розмаїтті літературного процесу в усі часи автографи займали своєрідну окрему нішу, підкреслювали значимість твору, його автора. Служили маркером пам'яті про нього. А власник письменницького автографу не тільки втішався ним, а й цим аргументував дотичність до творчості письменника, часто й особисте знайомство з ним і навіть дружбу.

У бібліотеці херсонського письменника Миколи Василенка таких автографів є чимало. І це не дивно, адже він був активним громадським діячем, спілкувався з багатьма людьми, проводив творчі зустрічі з читачами... і сам щедро роздавав автографи. Незадовго до того, як піти у вічність, Микола Олександрович запросив мене до себе на літературні гостини. Він був цікавим співбесідником із енциклопедичними знаннями. Закономірно, що наша бесіда в основному мала літературне спрямування. Він розповідав про історію видань із власної книгозбірні й переходив мій погляд, що зупинився на серії «Перлини світової лірики». І неспіхом почав брати ці книги, а їх було близько тридцяти, з полиці і клав акуратно на письмовий стіл. Потім подивився пильно на мене і сказав: «Це тобі подарунок».

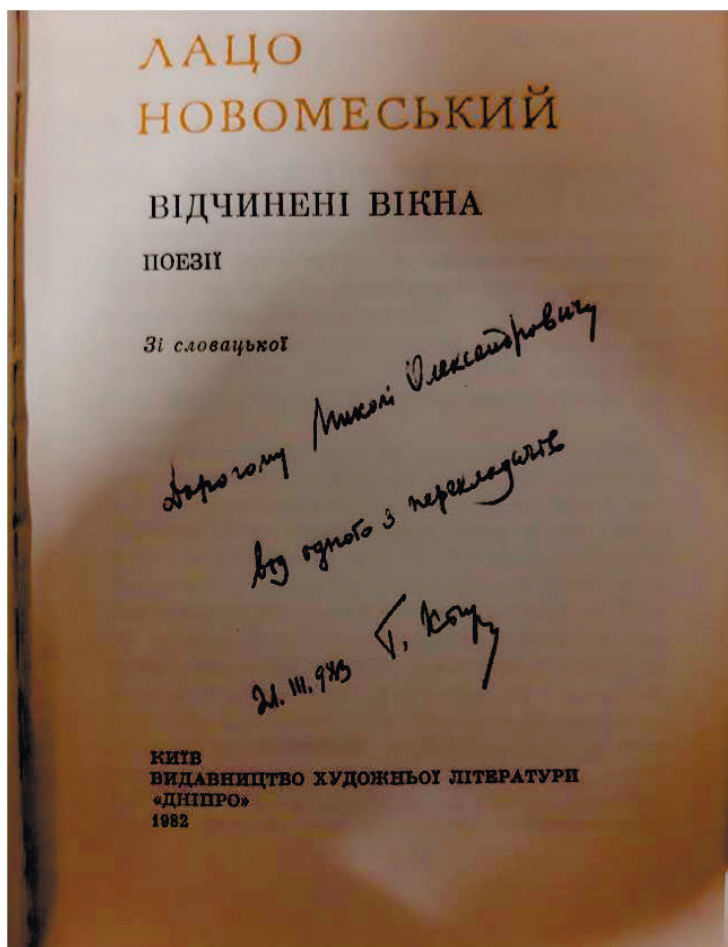
Почуття схвильованості і вдячності пережив я у ту хвилину. Мати таку серію – це скарб. Не все одразу прочитувалося. Це вершинні досягнення світових класиків. І періодичне повернення до них стало закономірністю. І ось нещодавно взяв томик «Відчинені вікна» словацького поета Лацо Новомеського. На титульній сторінці побачив автограф: «Дорогому Миколі Олександровичу від одного з перекладачів 21.III. 983». Поруч стоїть підпис. Який легко розпізнається. Це був підпис відомого українського перекладача Григорія Кочура. З ним херсонський поет познайомився, коли відбував 10-річне ув'язнення в таборах ГУ-ЛАГу, в місті Інта (республіка Комі, Заполяр'я). Тут потайки від наглядачів писав власні поезії, переховував їх, де тільки міг. Тут прилучився до вивчення іноземних мов, зокрема – англійської. Григорій Кочур усіляко допомагав йому, заохочував до поетичних перекладів українською з цих мов.

У 1955 році М. Василенко був звільнений із зняттям судимості. Григорій Кочур написав передмову до поетичної збірки «Очна ставка» свого побратима. Я мав нагоду разом з її автором презентувати «Очну ставку» перед учнями та вчителями Херсонського колегіуму. Микола Олександрович тихим, але переконливим голосом читав поезії, відповідав на різні питання слухачів. Це був 1991 рік, коли в Україні динамічно поширювалися демократичні перетворення, з'являлася правдива інформація і люди спрагло прилучалися до неї. Одними із активних її носіїв були Григорій Кочур і Микола Василенко. А в розмові зі мною М. Василенко часто згадував Г. Кочура, розповідав про складне мистецтво перекладу, але про цей автограф мови не було. Є підстави вважати, що уроки Г. Кочура засвоїв і сам М. Василенко, адже також займався перекладацькою діяльністю. Його численні переклади друкувалися у журналах «Україна», «Вітчизна», «Жовтень», «Горизонт», «Донбас» та ін., окремим виданням у перекладі з англійської вийшла книга «Ключ від королівства» (англійська народна поезія).

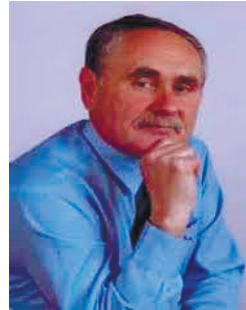

Автограф Григорія Кочура є свідченням творчої дружби двох майстрів слова. Є пам'яттю, що засвідчує миттєвості літературного процесу. Наводимо одну з поезій Лацо Новомеського у перекладі Григорія Кочура, яка взята з видання «Відчинені вікна», серії «Перлини світової лірики» (Київ, видавництво художньої літератури «Дніпро», 1982 рік), з автографом перекладача.

Як знов почнуть читати вірші,
як люди стануть знов людьми,
як сплине в повідь каламутну
сніг осені і лід зими, –
який то жалюгідний, – скажем, –
був час гармат, багнетів, зла,
коли поет був непотрібний,
душа душі – чужа була.
1939.

Автограф Григорія Кочура
з дарчим написом Миколі Василенку
на збірці поезій Лацо Новомеського
«Відчинені вікна» (1982)

Валерій Кулик

СВІТОЧІ СТЕПОВОГО СЕЛА

Є в самій серцевині таврійських степів чарівне село Хрестівка. Запривітне воно тим, що тут народилися та ставали на літературний шлях відомі українські письменники. Знані майстри художнього слова: брати Валерій та Олександр Кулики, Володимир Пузиренко, його батько – вчитель і поет Віктор Якович Пузиренко.

Так от пригадалася пам'ятна подія – до села завітали письменники Микола Олександрович Василенко та Володимир Вікторович Пузиренко. Якраз у той час ці двоє митців порадували нас новими своїми книжками поезій, навіть надрукувалися в одному з престижних збірників...

Микола Василенко

Пригадую в деталях ту зустріч. Найперше у місцевій школі учні могли почути з вуст гостей їхні вірші, а також невимушено поспілкуватися з поетами, обговорити актуальні проблеми сучасності.

Володимир Пузиренко

Олександр Кулик

А найтепліші згадки залишилися після того, як зібралися письменники за гостинним родинним столом на подвір'ї матері Володимира – Марії Денисівни. Там тоді були присутні і мої батьки – вчителі Павло Андрійович та Катерина Марківна. А брат мій Олександр заспівав «Пісню про рушник» на вірші Андрія Малишка та музику Платона Майбороди:

Рідна мати моя, ти ночей не доспала.

Ти водила мене у поля край села...

Марія Денисівна сиділа і плакала... То були сльози материнської любові... Сльози, виважені нелегкою долею людини з багатим і добрим серцем.

От таке згадалося, зацеміло теплим спомином, нагадало про далеке літо в моєму краї...

Микола Василенко

ВІРШІ РІЗНИХ РОКІВ

Поетові не смерть страшна,
Страшне життя безплідне, голе.
Душа безпам'ятна – страшна,
Страшне мистецтво духом кволе.

ТРІОЛЕТ

Розщебетався цвіт мімози...
Дивись, і сонце як на те.
Прокинулось – пішло над лози.
Розщебетався цвіт мімози.

Були неточними прогнози, –
Мороз упав, весна цвіте!
Розщебетався цвіт мімози.
Дивись, і сонце як на те.

АТОшники протверезять пілата, –
Імперський тать існує до пори.
Ще рік, мо, два – і витре сльози мати –
Замайорять спасенні прапори.

Веде в Донецьк елітний чінгісхан
Обтяжений мечами караван.
Не може клятий жити без розбою,
Пройти намислив до Карпат ордою.

Гірські сини Шамілевого роду,
Які за край свій кров лили не раз,
Як сталося, що ви прийшли до нас
Душити нашу праведну свободу?

Болить душа, як звіку не боліла.
Сусід невтишний з нами на ножах.
Яка блоха й куди його вкусила?
Поїхав зовсім вже у нього дах.

Квадригою у Мінську день і ніч
Шукали мир на лоні протиріч.
Взамін його знайшли коротку тишу...
Гора висока породила мишу.

Захисники свободи й людських прав,
Відважні воїни, сини України,
Ви маєте подвижницьке коріння,
Його вам Бог для справ великих дав.

Олександр Гунько

**Інклюзія
Поема**

1

Вітя – глухий аутист –
Чатиться з новозеландцем.
Знає «Стратегії»* зміст,
Має себе за посланця –

Із паралельних світів
Чи із надзоряних воєн.
Просто сюди залетів –
Наче з майбутнього воїн...

Ходить на куошінкай
І прибирає в кафешці.
Каже бабуся: «Звикай,
Будеш пристроєний врешті».

У понеділок – спортзал,
А у вівторок – кав'ярня.

*Стратегія – популярна сучасна комп'ютерна гра.

Тренер учора сказав,
Що в нього техніка гарна.

Розклад такий через день.
Потім він висне в смартфоні.
Там йому всесвіт гуде,
Інше життя у долоні.

Іноді плутає час
Чи утікає у простір.
Серед утіх і нещасть
Жити виходить непросто.

Чує образи щодня,
Кривдників факами тролить.
«Я не віслюк, не свиня.
Я особливий», – говорить.

Хто зна, який в нього світ,
Де він один із собою?
Як розтопити цей лід,
Що поміж нами стіною?

2

Швидше б уже вихідний.
Вітя поїде до тата.
Буде по вулицях з ним
На самокатах літати.

Узи порвали батьки.
І проживають окремо.
Стали навіки ніким –
Без почуттів і потреби.

Інша у тата сім'я.
Там уже братик-ангелик.

Думає Вітя: «А я?
Де моє місце стратегій?»

Мама лишилась одна.
В подруги мешкає тільки.
В тої забрала війна
В інші світи чоловіка.

Як і чому розійшлись
Тата і мами дороги,
Вітя ще визнає колись,
Як доживе ще до цього.

3

Він переміщений був
Із окупації, звісно.
Часто питає: «Бабуль,
Що там у нашому місті?»

«Орки, – зітхає вона. –
Наше житло розгатили.
Там окошилась війна.
Фронт нас ударив із тилу».

Ну а дідусь промовчить.
Над ноутбуком схилившись.
Бо незупинена мить –
Це неврятована вічність.

Він журналіст, а тому
Має вести свій літопис
Про цю війну світову
Проти зомбованих товписьк.

Ні відпочинку не зна,
Ні вихідних, ні відпустки.

Каже: одна новина –
Світ докотився до пустки.

Ну і якщо це йому
Не пояснити на пальцях,
Він полетить у пільму
По галактичних окрайцях.

Гепне у чорну діру
Чи розлетиться на штмаття.
Потім його не зберуть
Навіть по розуму браття...

Ну а бабуся щодня
Тихо чаклує на кухні.
Так її старість мина
В будні, що вже не пробудні.

4

Вітя іще до війни
Жив у містечку на півдні.
З мамою разом вони
Мрії плекали амбітні.

Він після школи хотів
Вчитися на програміста.
Серед уявних світів
Був сам собі сценаристом.

Потім у їхнє життя
Раптом війна увірвалась:
Грізне сирени виття,
Мови чужинської галас,

Бачив він через вікно
Повні камази солдатів,

Я к у страшному кіно
Про психопатів-мутантів.

Згодом «хаймарс» прилетів
Прямо по базі чужинців.
Вітя ховався під стіл –
Стіни тряслись у будинку.

Ну а коли дідуся
Кинули орки за ґрати,
Мама поблідла уся:
«Треба нам звідси тікати».

Їх земляки підвезли.
Їхали довго й поволі.
То у колонах повзли,
То ночували у полі.

Крізь лабіринт блокпостів
Тиждень, ховаючи очі,
Через Одесу на Львів
Їхали мовчки до Польщі.

Вітя до школи пішов.
Польську учив досить швидко.
Довго ще в ньому жив шок,
Як у історії свідка.

5

Потім узнав, що дідусь
Вирватись зміг із застінку.
І, подолавши біду,
Виїхав на Україну.

Разом з бабусею він
Згодом добравсь до столиці.

Щоб долучитись до змін,
На перемогу трудиться.

Так цілий рік проминув.
Вітя пройшов аж два класи.
Та попри страх і війну,
Зважилась мама вертатись.

Так опинились вони
В Києві, де ще раніше
З татом жили до війни,
Тільки у часі геть іншим.

Хоч і блекаути тут,
І дошкуляють прильоти,
Але надії ростуть
Про непохитний наш спротив.

6

З мамою їздив Вітьок
По слухові апарати.
Врешті старим вийшов строк.
Треба було їх міняти.

Диво сучасних ідей
Ще й із крутим застосунком.
Для особливих людей
Із майже втраченим слухом.

Хлопець тепер на коні.
Чує він шум за балконом.
А у душі, в глибині
Смуток стоїть териконом.

Все розуміє, мабуть.
Вже дев'ятнадцятий свиснув.

Він архівує в майбуть
Те, що у ньому зависло.

Як він з батьками малим
Їздив до Криму, у гори.
З татом далеко заплив
Катамараном у море.

Фоткав дельфінів, мальків.
Їв там креветок і крабів.
Скільки промчало років,
Та ще струмує в нім радість.

7

А із душі глибини
Враз проривається пекло.
Це із чиєї вини
Хлопцю так в світі запекло?

Він проклинає усіх.
Б'ється із власною тінню.
Чує образливе: «Псих.
Треба його в божевільню».

«Вбийте нарешті мене!
Жити із цим — просто мука».
«Вітю, не смій. Це мине», —
Дід утішає онука.

Врешті, закінчиться зсув.
Хлопця мара перетрусить.
«Бідна дитина. Заснув», —
Скаже дідусь до бабусі.

Потім запалить свічу
Всесвіт покличе з молитви.

Бог ще її не почув,
Щоб справжнє диво створити.

Із циклу «ПОКЛИК ДО СПАСУ»

ВІЙНА. ХЕРСОНЩИНА

Точка розподілу снів
Майже нечутна для мене.
Вже у мені заряснів
Подих чужого домена.

І у просторах душі
В день окупації тиші
Я кам'янів у глуші,
Щоб не вмирати ще більше.

Сонми зажурених лиць
Я затуляю собою.
А по мені пронеслись
Орди пекучого болю...

КАТІВНЯ

Прикутий кайданками часу
До злого безмежжя п'їтьми,
Ти знав, що за поклик до Спасу
Лягти тебе змусять кістьми.

І в надрах катівні лункої
Учепляться в душу притьма,
Щоб жодної думки не скоїв,
Щоб жодного слова не мав.

І шилом царевого ока
Вже цілять у кожну із муз...
Та руки у кожного орка
При цьому трясуться чомусь.

ТИША

Коли ти звикаєш до вибухів,
То тиша стає полохкою...
І скільки лічити ще видихів,
Щоб туга не стала гіркою?

Шматують вечір'я зірками
Й ракети жбурляють світаннями.
Й ночами глухими і наглими
Збиткуються над сподіваннями.

Жахливих руїн інсталяції
В химери сплітаються тінями...
І тиша така в окупації,
Що стогне в тобі безгоміннями.

ДІТИ

Діточки наші! Небесні ангелики!
Ось ви у вирій злетіли над Бучами.
Ми ваші мороки світлом застелимо,
Ми ваші муки в скорботах озвучимо.

Сльози мовчання впадуть над могилами
Рясно і тужно дощами осінніми.
Будуть усі метрономи безсилями
Перед розп'яттями і воскресіннями.

Кожен відліт стане долі пір'іною.
Від приголомшень ми станемо дужчими.
У благовістях понад Україною
Линуть усі ваші душі відмучені...

ТЬМА

По вулицях нашого світла
Шугає проявлена тьма.

Вона із печер непомітно
Ось виповзла гадом сама.

І лізе у жили нестерпно.
І стука у мізки притьма
Й шепоче: «Немає безсмертя...
Є тільки довічна тюрма».

І тьму цю ми духу велінням
Ударим під дих і у пах.
І світлом на всі покоління
Розвієм по наших степах.

МАМА

Мою маму убито
На дорозі життя.
Наче помахом бритви,
Ніби лезом нестям.

Усміхнулася сонцю:
«Все зі мною гаразд...»
Я подумав, що сон це.
Але зір її згас.

А сестричка і братик
Все питали мене,
Чи я зміг врятувати
Її світло земне...

І вітри голосили
У просторах німих.
Боже, дай всім нам сили
Врятуватись від лих.

...Все ж нам випала милість –
Ми втекли від війни,

Але мама лишилась
На початку весни.

КОРОЛЕВИ

Тіла на стомлених деревах
В роздертих платтячках весни...
Висять дівчатка... Королеви,
Убиті буйством сатани.

Це упирі і вовкулаки
Їх гвалтували із виттям.
Вони народжені з клоаки,
Яку несуть у пащах нам.

Впадають у звірячий рейвах
Й свою жажну кривавлять путь.
Висять дівчатка... Королеви,
Які ще в Судний день прийдуть.

БІЛЬ

В усіх куточках неба – ступор.
А на Землі – кривавий бій.
Гостомель, Буча, Маріуполь –
Ви наш один пекучий біль.

Кругом – понівечені трупи.
А у душі – одвічний дзвін.
Гостомель, Буча, Маріуполь –
Волають жертви з-під руїн.

А орки вишкірилися тупо
Звірячим вивертом гарчань...
Гостомель, Буча, Маріуполь –
Ви грізна пам'ять і печаль.

МІСТО

На вулицях слів і очей,
На площах розлук і пробачень
Це місто крізь небо тече,
Хоча ми цього і не бачим.

Це місто крізь поклик летить
В платанів знеямлені крони.
І вічність втискає у мить,
І тишею зважає дзвони.

І в променях снів золотих
Застигне печаттю молитви.
...Це місто не мертвих, а тих,
Кому ще належить жити.
м. Нова Каховка

Надія Теленчук

СПІЛЬНОБІЛЬ

говорити словами які не вміщаються в роті
про біль який не вміщається в жодній жилі
у кожній другій книгарні читаються на звороті
біографії авторів які не дожили

цю поезію відвойовують у окопах
цю війну пишуть кров'ю на камуфляжі
кожне слово вагою в людське життя – це спроба
говорити про те
про що інші так не розкажуть

відголоски війни відчуються крок за кроком
я вчуваю її в переляку очей дитини
та хіба не в землянках народжуються пророки
голос яких лунає на всю країну?

що я знаю про цю війну крім дощенту розбитого дому?
крім безсонних ночей за тими
хто за мене не виспав ночі?
що стоїть у скрижалах напевно і богу давно уже не відомо
про війну сьогодні говорять усі охочі

що я знаю про цю війну окрім як про неї кричати?
стукати в кожні двері які мало хто врешт відчинить?
навіть бог який нічого не знає
знає що слово було спочатку
і з ребра того слова тоді народилась рима

що я знаю про цю війну окрім як писати про неї пошепки
добираючи на вагу кожен із тонких висловів?
я за спинами тих хто виносить життя на ношах
щоби вкласти його у слово рядками стислими

від душі до душі своїм словом кордони таки перетну
сподіваючись що у ньому як дім проросте молитва
як мені взагалі можна говорити про цю війну?
а як можна про неї не говорити?

як дивно: зі словом воля римується біль
і невідомо ще скільки нам винести того болю
вже рік синьо-жовтим крізь сльози виблискує воля
як сила як намір як переконання і ціль

нескорений і нездоланий зболілий Херсон
під сонцем й вогнем південні тримає форпости
і радість і вдячність собою наповнюють простір
й з думками про Лівобережжя щемлять в унісон

коли кожен день є викликом ворогу й смерті –
життя є і буде
бо коріння тримається тверді

11.11.2023

річниця визволення Херсона з російської окупації

ПЕРЕКРЕСЛЕНІ СПОГАДИ

в той день коли волосся не слухається молитви
коли ранок не рушить з місця важкий налитий

тисячоліття по тому як ми припинимо говорити
я знову тебе побачу
зійдуться у небі хмари і втомлені люди в ёсбані*
поринуть поодинокі спогади перекреслені
от тільки ми більше з тобою в них не воскреснемо
їх і не було неначе
стоятимеш гордо тримаючи спину рівною
твій профіль за крок від мене та ми вже не будемо рідними
колись я була занадто-таки наївною
а ти робитимеш вигляд
що не помічасш мене за своїм екраном
що ніби не пригортався так палко мені до стану
що це не від мене у тебе пекуча рана
на станції просто вийду

я не знатиму вас
ви – з великої літери часу
що проліг поміж нами –
вдихатимете щодень
навіть той самий час
що стирає з обличчя прикраси
ви зійдете словами
від спраги нових натхнень

я не знатиму вас
вдих і видих
життями
доторкнемося незграбно –
і колами на воді
затанцюємо вальс
скільки кроків між нами?
хто веде?
чи зарано?
і хто впевненіший
в цій давно вже забутій ході?

**SBahn – німецька міська швидкісна електричка*

я не знатиму вас
подих буде мені незнайомий
що навпіл розтинатиме
сутінки
тишу
й мене
без надмірних образ:
мені присмак цей надто відомий
я про все уже знатиму —
як пекельне так і неземне —

лиш не знатиму вас
ні на дотик ані на зізнання
ваші очі мені
говоритимуть більше від слів
та й нащо ці слова?
най я буду лише остання
хто у сивому дні
пробудити багаття зумів

НА КІНЧИКУ СЛОВА

слово лишає твою поверхню
губ
і ворожить згубу
слово лишає
зелене зерня
що від землі не відступить
слово твоє має форму змія
та смак розпашілих яблук
сій свою правду як я свою сію —
виросте лиш уява
губи по слову шепочуть тишу:
я дослухаюсь голо-
дно в темній прірві
клеймо залишить
і розцвіте довкола
яблучним садом

від твого зерня
в місячнім срібнім сяйві
слово лишає твою поверхню —
й торкає мене осяйно
і розтікається білим медом
в'язким і густим й солодким
думкою венами шкірою пледом
в'їдається в мить коротку
слово пірнає у келих винний
що у собі таїть всі
напівтони
і жагу і невинність
відкриємо таємниці
крапля за краплею
ллється погляд
у місячнім срібнім сяйві
нехай залишається нам як спогад
коли навіть слово зайве

Анатолій Марущак

ПОРТУПЕЇ ДОРІГ

Земля в портупях доріг
Обрала кривавий маршрут.
І чобіт, відкинувши сніг,
Занурюється у бруд.

Де навіть полин не росте,
Де попіл чорніше ночей,
Стискає і серце, і степ
Ремінь прострілених портупей.

МОРСЬКИЙ ПІХОТИНЕЦЬ

*24 лютого 2022 року одеський морпіх,
сапер Віталій Скакун, щоб зупинити російську колону
танків біля Генічеська,
підірвав міст і себе. Нагороджений
званням Героя України (помертньо)*

Пісок до мушель сиплеться з верхом,
Із лагідного моря п'є Генічеськ
І над Азовом дихає теплом,
І сонячним здається навіть ніччю.

За рибою, за морем, по ропу
З північних областей спішать в Генічеськ.
У хвилях заколисує добу
Рибальський човен, геть не героїчний...

По-чорному у бруді і в диму
Зайшла до міста войовнича раша.
Щоб день майбутній ніс на крилах тьму
Від привидів давно позавчорашніх.

Серійного убивці посланці,
Якого світ допоки ще не спекався,
Пішли крізь реп'яхи і якрці
По степу,
 щоб потрапити до пекла.

Казала жінка їм: в кишень кладіть
Полів родючих соняху насіння,
Щоби коли поляжете умиць,
З кісток
 насіння проросло в Росії.

Щоб пам'ять залишилась назавжди
Про ціну зради і про ціну крові,
Що в течії дніпровської води
Або застигла на пробитій скроні.

Рашистські танки дерлися на міст,
Не встигли відступити чорноморці.
Круки із криком позлітали з місць
І почорніло приазовське сонце.

Невже служити можна без звитяг?
Невже життя чужинцям на поталу?
Він біг на міст – сапер, морпіх Віталій,
Матрос з латинським іменем «життя».

І подумки братам не дорікнув,
Коли усе вирішували миті.
Вже лютий зазирнув
в його весну,
Та не судилось до весни дожити.

Бог бачив зверху, як він стрімко біг,
Хрустів пісок під берцями, мов стебла.
Біг по мосту нескорений морпіх,
Щоб з ним злетіти у безсмертне небо.

ПАЛЯНИЦЯ

Рум'яниться в старій печі пшениця.
І за одним столом із козаком
Розкішна українська паляниця –
Святковий хліб з козирним козирком.
Під небосхилом поле колоситься.
Шанують хліб і вчитель, і герой.
Бо наша українська паляниця
І смакота, і мовний наш пароль.

Сусід північний об залізні зливи
Зі словом братським наточив мечі.
Та якщо брат ти, а не цап брехливий,
То «паляниця» вимовлять навчись.

І прибери свій чобіт з України,
І не паскудь ракетами весни.
У нас вимову вибачать людині,
Та не простять убивчої війни.

І зверхність залиши в своїй столиці –
Далекий родич, жадний московіт.
А кров невинних в нашій паляниці
Народ ніколи раші не простить.

У Каїна язик і погляд вбивці,
Він не побачить неба горілиць.
Хай знають всі, що наша паляниця
Застрягне в горлі найманців-убивць.

Про перемогу сповістить дзвіниця,
І з'їсть герой у хаті зі смаком
Розкішну українську паляницю –
Священний хліб з козирним козирком.
3 березня 2022

НЕПЕРЕМОЖНІ

Колонами зайшли через кордон
Із літерою Z російські зомбі
У Маріуполь, Харків і Херсон,
Із «руським миром» в танковій особі.

Увесь народ повстав на боротьбу,
В ній кожен українець – незабутній.
А в головах російських всю добу
Озвучував брехню безумний Путін.

На чесну путь убивць не повернуть,
Слід під землею їх шукати сліду,
Ціну високу сплатять за війну
У пеклі ненаситного Аїда.

Їм вистачить на сто років проклять,
До раю назавжди закриті двері.
На московітах каїна печать,
Тавро на найбрехливішій з імперій.

Над Києвом збивав вас привид-ас,
Незвичний ангел, що не відав страху.
На кожному шляху дороговказ
Вбивць посилав великим шрифтом нах@й.

А наші українські жіночки
Консервою влучали в безпілотник.
І, запаливши на броні свічки,
Коктейлі готували для піхоти.

Живі і мертві на своїй землі,
На рідній, залишаємось назавжди.
А ви пропали без вісті в імлі –
По-людськи непохована пропажа.

Є текст один для тисячі скрижаль,
Що не спотворять москалі лукаві:
Ганьба і зрада, там, де є москаль,
Де Україна – там Героям Слава!
9 березня 2022

НЕ ЗАБУДЬ, УКРАЇНО

Не забудь, Україно, як 24 лютого
Хижий звір-росіянин, у шкурі овечій, мов брат,
Вдерся в мирну країну і бив із ненавистю лютою
З літаків, «Ураганів» і тисяч потужних гармат.

Навіть мертві в землі залишаємось непереможені.
Не забудь, Україно, уже о щасливій порі,
Як вбивали жінок – матерів немовлят ненароджених,
Як пологи приймали в підвалах сирих лікарі.

Позаштатний історик кричав із брехливого рупора
Про єдиний народ і про давню братерську любов.
Не забудемо, як мордували людей в Маріуполі
І показував ворогу пекло безстрашний «Азов».

З ким іти по життю, українцям завжди неоднаково,
Є різниця, хто поруч: надійний товариш чи клон.
Дух козацький міцнішав в героїв двомовного Харкова,
І на перші три букви свої посилав окупантів Херсон.

Не забудь, Україно, як діти кричали поранені,
А ракети страшні не жаліли церковних склепінь,
Як священники йшли і вмирили в бою капеланами,
Як мовчали у храмах країни московські попи.

І даремно Росія брехала і зброєю бряцала,
Україна зламала двом куркам імперський хребет.
Не забудь, Україно, коли згуртувалася нація,
Жоден ворог у світі не зміг подолати тебе.
12 березня 2022

ДОДОМУ

Здійнявся вітрилом синьо-жовтий прапор,
Ми на майдан натхненними йдемо
І кричимо в обличчя окупантам
Дохідливо російською: «Домой!».

Херсон повстав. Херсон стояв стіною.
І окупант у панцирник сховався.
Танк був йому і домом, і труною,
Що повезе у рідний Арзамас..
13 березня 2022

НЕ ВЛУЧИТЕ

Даремно танки мчали навпростець,
Убивці шикувалися в колони.
Не влучите у кожне із сердець,
Їх в Україні 42 мільйони.

Даремно ліс рубали для розп'ять
І цілили квапливо в неминуче...
Стріляє в українця окупант,
Та з нами Бог, а в Бога він не влучить.
22 березня 2022

ЧОРНОБАЇВСЬКИЙ БАБАК

*У селі Чорнобаївка під Херсоном
російські війська, захопивши аеродром,
розмістили тут свої гелікоптери.
Українська артилерія знищила ворога.
Але той ще тридцять разів з маніакальною
упертістю гнав сюди техніку. І кожного разу
її розбивали вщент наші артилеристи.*

В Чорнобаївці війська
День згадали бабака.
Уночі всі гвинтокрили
Синім полум'ям горіли,
Бо отримав окупант
В баки не один снаряд.
Але спробували вдруге
Росіяни недолугі
Розмістити для польотів
Понад тридцять вертольотів.
Після артатаки наших
Погоріла знову раша.
Кажуть дядько Чорнобай
Захищає рідний край,
Свого часу марно
Він був знаний характерник,
Але навіть наш козак
Не очікував ніяк,
Щоб утретє... вп'яте... всьоме
Сіли на аеродромі.
Мабуть рашівські війська
Люблять фільм про бабака.
Коли сіли в восьмий раз.
Стало ясно – це маразм
І Чорнобильський синдром,
Що страшніший за фантом.
В світі став відомим так
Чорнобаївський бабак.
28 березня 2022

БУЧА

Учителю закрив повіки учень,
Бабуся невідспівана лежить.
Кати російські розіп'яли Бучу,
Проливши кров на весняну блакить.

Жінок палили збоченці російські
І не зважали на дитячий крик.
В нацистських і в фашистських довгих списках
Записаний російський гвалтівник.

Перетворивши на катівню Бучу,
Кат не в життя, а в смерть свій втілив план.
Не по Дніпру, а по сльозах пекучих
Печальна кача в Бучу припливла.

За злодіяння кара неминуча,
Рашистам в пекло незворотна путь.
Жахи, що залишили в мирній Бучі,
Проклятих орків скрізь наздоженуть.

Не урятує їх брехня повзуча,
Бо тільки правда – перемоги суть.
Скорботні тіні жертв невинних Бучі
Їм дихати спокійно не дадуть.

Ще буде довго боляче і лячно,
У війська знов завдання бойове...
Пливе до Бучі українська кача...
Пливе і плаче...плаче і пливе...
5 квітня 2022

ХЛІБОРОБ

Світанки трактор зорював углиб,
Сніп золотавий зазирає за обрій.

І круглий хліб світивсь, неначе німб,
Що добрий Бог залишив хліборобу.

Коли війна у дім прийшла за ним,
Він хліб батькам залишив сивочолим
І каску надягнув, неначе німб,
І в ніч пішов, щоб захистити поле.
6 квітня 2022

СВІТЛА СИЛА

Колір – жовтий, колір – синій:
Наше знамено.
Україна – світла сила,
А москва – це дно.

Флагман втратила росія,
Не пливе лайно.
Україна – справжня сила,
А москва – це дно.

Відрубала ілу крила
Наша ППО.
Україна – неба сила,
А москва – це дно.

В Чорнобаївці накрили
Москалів гніздо.
Україна – грізна сила,
А москва – це дно.

Перемоги день щасливий
Наближав «Азов».
Український дух – це сила,
А москва – це зло.

Волелюбна і єдина,
З Богом заодно,
Світ рятує Україна,
Щоб не впав на дно.
15 квітня 2022

ТРИМАТИ СТРІЙ

За рідну Україну
Іде кривавий бій.
Незламний і єдиний
Тримайте, хлопці, стрій.

Аби сконать росії
У битві світовій,
Народ додасть вам сили.
Тримайте, хлопці, стрій.

Вам сили дасть дитина,
Бо все життя у ній.
За дорогу родину
Тримайте, хлопці, стрій.

Дадуть вам силу хвилі
Дніпро, Десна і Стрій.
За Україну вільну
Тримайте, хлопці, стрій.

Вам треба жити довго,
Бо ще багато мрій.
Долаючи дорогу,
Тримайте, хлопці, стрій.

З вас кожен незабутній
У боротьбі святій.
Сьогодні за майбутнє
Тримайте, хлопці, стрій.
1 травня 2022

* * *

Було і світло, і світло,
Та чорт наврочив.
Обличчя дивиться на скло,
Що мироточить.

Хтось повз паркан
пройшов прудкий
І не вернеться.
Стіжок на стежці від підків,
А ще – на серці.

Давно не білі, а руді
Від крові крила.
І тільки попіл у гнізді,
Що розорили.

Підійде до своїх ікон
Свята Марія,
А в горлі ком,
і терикон
Наповз на мрії.

Вже третій день,
як до вікна
Припала м'ята.
Весна не винна,
що війна
Чужа і клята.

Жнива
не обійшли село:
Сумні ужинки.
І мироточить темне скло,
І плаче жінка.
2 травня 2022

ЗАПОВІТНІ МРІЇ

Віднині тільки мрії
мають сенс.
Провальні мрії, та такі приємні.
Непевні люди або сили темні
Не спустять їх з захоплених небес.

В них не живуть убивці і кати,
Ніхто й ніколи не допустить жертви.
Смерть вперта де ти?
Тут саме безсмертя,
Що дивиться на зверхніх з висоти.

Хрещеним людям не потрібен грім,
Щоб на усі світи перехреститись.
А біль піде, бо є куди подітись.
Фантомний біль,
 немов півострів Крим.

Даремно зазіхає хам на храм,
Російський окупант страшніший звіра,
В душі у нього вирви замість віри,
Та справедливість Бог дарує нам.

Травною пахне в небі. Сіножать.
На Пасху тут і крашанки, і паска,
І хлопці, що прийшли із Іловайська,
У колі побратимському сидять.

Птах народився із вогню багать.
Де мрії є, не треба і надії.
Надія на землі, вона при ділі.
А тут весна і Божа Благодать.

Приборкана уже не гавкне лють.
На відстані чи погляду, чи жесту

Дорогу бачу до гори Блаженства...
Та із Голгофи мрії путь почнуть.
3 травня 2022

ХЕРСОН. ТРАВЕНЬ

Місто моє, якщо знаєш, скажи мені,
Коли ми, нарешті, здобудемо волю?
А поки хмари, дощем знежирені,
Сохнуть з білизнаю тітоньки Олі.

Поки в мережах ворожать оракули...
І все ж, з півоніями чекати легше.
Наче з Японії,
 прийшла сакура
До лікарні Євгена Карабелеша.

Бабусі сумують за дитячими голосочками,
Час дуже стрімко тікає.
Місто старіє, коли дівчатка і хлопчики
Залишають його з батьками.

На блокпосту поблизу автобуса
По пояс хлопці стоять роздягнені.
Орки шукають, як Крим на глобусі,
Тату тризуба чи крила янгола.

У міській раді вікна вогнем посічені,
Угору дивитись не сила.
Скло біля пошти зібрали, як свідчення,
Вибуховості російських посилок.

Ми залишилися жити по-чесному
В місті, де наша душа міститься,
Де Потьомкін став справжнім Грицьком Нечесою:
Синьо-жовтий прапор тримав два місяці.

Поки в парку рашистів опудала,
В їх магазинах війни насіння.
Херсон тримається, бо за буднями
Буде неділя і Воскресіння.
16 травня 2022

ВІРШ

Хіба хліба
 піднімуться без нас?
Хіба буває дім без домочадців?
Дожити до дірок втрачають шанс
Без нас
 і сорочки, і юні капці.

Мільйони справ без нас
 втрачають сенс.
Зникають тіні і худі, і жирні.
Засмучує лише приставка екс
Тих, хто зумів дістатися вершини.

Так боляче зірватися з узвиш
На денце дня і під траву зелену,
Та раптом в небеса підніме вірш,
Написаний колись у підземеллі.
22 травня 2022

ЗОЗУЛІ

З глухих доріг
туман на поле ліг.
Чужак зайшов у ліс
під крики птаства.
На трьох «ку-ку»
вдень зозуль наполог,
Псувати людям настрої
знаний майстер.

І хто повірить в підрахунок цей?
Та лейтенант прислухавсь до зозулі.
«Три роки?» – здивувався офіцер.
«Ні, три секунди», – вирішила куля.

Російський окупант упав в рівчак,
На дні його переломившись навпіл.
І обережний зозуль замовчав.
Рахунок далі вів зозуля-снайпер.
29 травня 2022

ВІЛЬНИЙ ПРОСТІР

Я пливу за зимами і веснами,
Веслами тумани розганяю.
І торкаюсь ними хвиль улесливих,
І вітаюсь з хвилями навзаєм.

І гребе весло, нічим не гребує,
І чоло краплини поту сіє.
Може, пощастить із Божим жеребом,
Як колись апостола Матвію.

Час пливе, не знаючи суперників,
Вистачить на всіх сьогодні неба.
Вже весна схилилася над берегом,
Та човну до берега не треба.

Тільки море з хмарами-химерами,
Тільки вільний простір із вітрами.
Поки човен мій не став галерою,
Я йому майбутнє довіряю.
31 травня 2022

МЕТА

Плата за мету – роки і миті,
Швидкоплинність – головний недолік.
Ще краплини крові не замиті,
Що із серця падали на долю.

Ще Харибда обнімає Сциллу.
І не знаю, як пройти між схилів,
Щоб мета в дорозі уціліла
І не стала для сусіда ціллю.

Щоб хлопчина на Чумацькім Вози
Від сім'ї на небо не від'їхав,
Щоб душа, посивівши в облозі,
Подолала окупантське лихо.

Щоб метал не справився з метою,
Щоб по кращих не стріляли знову...
Дачна м'ята з присмаком ментолу
Цигарок, що пахнуть нам війною.
1 червня 2022

НАРОДНА МУЗИКА

Трубач гуде, аж захлинається
Співачка нотами мажорними.
Сусідка від хористів в паніці,
А я не чую звуку жодного.

Хоч вся планета ходить ходором
З її вершинами і надрами,
Та я не чую звуку жодного,
Мій слух забитий канонадами.

Ні чорного дрозда, ні одуда,
Але в душі немає паніки.

Не вдасться окупанту жодному
Втекти вночі із Чорнобаївки.

Хай буде чуто у Америці,
Хто прагне миру, першим втішиться.
Я не Бетховен – слух повернеться,
А їх двохсоті тут залишаться.

В Москві замовили цю музику,
Ми, зазвичай, тихішу грали.
Нехай на пам'ять в'яжуть вузлики
Обидва боки від Уралу.

Не виродкам, ні підлабузникам
Козацької землі не продано.
Хай світ послухає цю музику,
Що називається народною.
2 червня 2022

СЛОВА В ОКУПАЦІЇ

Неначе черевики розпаровані,
Незручні у заручниках слова.
Але чужі і зрадницькі на що мені,
Якщо немає в них мого єства?

Як важко у російській окупації
Правдивим й щирим вижити словам,
Коли давити їх готовий панцирник,
Коли майдан, немов передова.

А Інтернет мовчить, немов приречений,
Ув'язнений і загнаний в куток.
Нема у світі глибше порожнечі,
Коли втрачаєш з рідними зв'язок.

Не переможе нас брехня дошкульна,
Не перерветься днів серцебиття,

Де слово на вагу, принаймні, кулі
І вартістю не менше, ніж життя.
14 червня 2022

НЕСПРАВЖНИЙ СОН

Четверту пору року йде війна,
І берегів її не досягнути,
Бо берегів нема, нема і дна,
Є тільки скрута
і глибинний смуток.
Це сон страшний.
Цього не може бути.

На кутні зуби не сміється пес,
І від печалі очі каламутні.
Десь щез його хазяїн без адрес
Чи щось собака вчора переплутав.
Це сон страшний.
Цього не може бути.

Таких ще не народжувалось слів,
Щоб все по суті: нетто слів без брутто.
Дід далі сліз не зміг піти і сів,
Вмить втративши минуле і майбутнє.
Це сон страшний.
Цього не може бути.

Час промине. І Бог усім воздасть
В хвилину каяття або спокути.
І міст з'єднає всі уламки трас,
Але про себе нагадає лютий,
Мов сон страшний, якого не забути.
11 серпня 2022

В ПЕРЕДЧУТТІ КРИМУ

Легковажне листя
Поважного дерева
Злітає зі скроні крони
І тулиться жовтим до берега.
Сокира, як завжди,
Дивиться в корінь
Дерев,
Що гуляють за скверами.

Місяць, як лунь між клунь.
Одне із його відлунь
В калюжі мовчить абрикосовій.
А бог у відставці – Перун
Шукає кордон між дюн,
Де літо торкається осені.

Шлях, оминувши бруд,
Листя загнав у кут
І зупинивсь під деревом.
Місяць обрав маршрут,
Де мисом заліг Тарханкут,
Та заблукав у темряві.

Як допливе він? Як
Якір у бухті кине?
Віра моя – маяк
В пошуках нашого Криму.
4 листопада 2022

ВІЛЬНИЙ ХЕРСОН

11 листопада 2022

На площі неволю палили в багатті:
Російські брехню і терор.
І хлопці стояли навколо, як браття,
І гімн України співали завзято

До поки невидимих зорь.

І повз постамент, що лишивсь без скульптури,
Ішов молодий корабел.
Світилась вогнями святковими фура,
В Херсон поверта АТБ.

Машини гучніше ввімкнули клаксони,
І прапор вітав прапорець.
Свята Олександра озвучила дзвоном
Биття українських сердець.

Немов із Олімпу, із кінотеатру
Боєць бачив площу усю.
І чула до ночі глибокої ватра
Гучне: ЗСУ! ЗСУ!

І вільні, і вірні прадавнім святиням
Раділи обіймам міцним.
І звично звучало «Херсон – Україна!»,
Та хто ж сумнівався у тім?!

А місяць з полону звільнявся поволі,
З Дніпра зачерпнувши води.
На площі Свободи спалили неволю,
Щоб воля була назавжди.
11 листопада 2022, Херсон

ПОВЕРНЕННЯ

За рік війни ми постаріли на роки.
Обличчя, як мапа бойових дій.
На дні очей
дні чекань і надій,
І розчарувань, що на спомин гіркі.

Ще небо всмоктує вибухів смог,
Ще мало безпечних трас,

А крок веде повз зруйнований морг,
Щоб з кола вивести нас.

І крок відшукає старі сліди
І в місті потрібну дорогу,
Якщо повертатися є куди,
А головне – до кого.
20 грудня 2022

ЧОРНОМОРЦІ І ЧОРТ

У степу під щирим сонцем,
Біля моря і ріки
Проживали чорноморці,
Заповзяті козаки.

Де росли сади квітучі
І смарагдові гаї,
Всім гуртом співали гучно
І збирали врожаї.

Борщ варили до обіду,
Годували діточок.
Але був у них сусідом
Злий, старий, потворний Чорт.

В очі він казав: «Ми – браття,
Мова майже в нас одна».
А, насправді, слав прокляття
Невгамовний сатана.

В Цапії давно він правив,
Кожен був для нього раб.
І боявся рот роззявить
У страшній країні цап.

Наказав закрити сонце,
Щоб не сяяло і дня.

Чорт послав на чорноморців
Чорну зграю вороння.

Літаки були готові
Бомби кидати в поля,
Щоб металом в бур'янові
Захлинулася земля.

Та в столиці, у світлиці,
Що з бурштину та зі скла,
Не синиця, а жар-птиця
В башті Гетьмана жила.

Птиця в небі світло горне,
Навкруги засяяв світ,
І сліпе вороння чорне
Вже до Цапії летить.

Чорт гризе від злості постіль,
Шерсть на череві дере,
Та за тиждень ця короста
Знов береться за старе.

Був у Чорта друг хороший –
Кінь, що біг, піджавши хвіст.
Називали його Лошадь,
Він був в уряді міністр.

Кінь стрибав по закордонах
І завжди брехав, як міг.
Грами видавав за тонни
І казав на зливу – сніг.

Зі сльозою в жовтім оці
Бреше, приховавши лють,
Що сусіди-чорноморці
Мирно жити не дають.

У Європи допомоги
Просить чортівний лошак,
Та отримав Чорт дворогий,
Як-то кажуть, відкоша.

Назбирав кінь тільки вошей,
Обскакавши землі всі.
Не привіз до цапів Лошадь
Ні ячменів, ні вівсів.

Чорт півмісяця казився,
З голови всю шерсть поскуб.
І пішла потвора лиса
На людей точити зуб.

Ворогів знайшов він близько.
З мухоморів з'ївши суп,
Спрямував шалене військо
На сусіда душогуб.

Нечисть вся на його боці,
Торжествує сатана.
Та знайшлися оборонці,
Чорноморці-добровольці
Стали разом, як стіна.

Ще були у чорта танки
І великі, і міцні.
Танки сунули в атаку
По воді і по стерні.

Аби стримати навалу,
Що не стримала ріка,
Гетьман кличе Ярослава,
Мудрим звали юнака.

Він магніти під тополі,
Із усіх заводів звіз,

Аби танк в магнітнім полі
На кордоні зупинивсь.

Зарядив магніти вміло
І поставив, як щити,
Щоб чортів залізна сила
Не могла углиб пройти.

Цапи сунули на танках,
Дим, немов чортячий дух,
Та завмерла гусінь траків,
І мотор в усіх заглух.

Не чекали задираки
В Чорноморії біди,
Та завмерли чудо-танки:
Ні туди і не сюди.

Цапи з танків пострибали
І в осінньому багні
За хвилину повтікали
До своєї чортівні.

Чорт два місяці казився,
Шерсть на спині всю поскуб,
І пішла потвора лиса
Уночі в таємний зруб.

Там бабак, його друзяка,
Що на прізвисько Сурок,
Планував свою атаку
На козацький хуторок.

Зі щуром місцевим разом
У землі прорили хід,
Щоб оцим підземним лазом
Міг пройти усяк бандит.

З тюрем випустили цапів,
Утворили з них загін.
На чолі Сурок почапав,
Бо ходи знав тільки він.

По тунелях-лабіринтах
Йшли вони за кроком крок.
Цапи потайки, без битви,
Захопили діточок.

Тільки крик батьки почули,
Підхопились, та дарма:
Ні у полі, ні у клуні
Діточок ніде нема.

Так, застукали зненацька
Чорноморців вороги.
І злодійська банда цапська
Пропонує їм торги.

Чорт хвостом шурячим крутить,
Щирить рештками зубів,
Поглядає злидень люто
На похмурих козаків.

Якщо хочете вернути
Своїх дочок і синів,
Відступіть на дальній хутір
З чорноморських берегів.

Степ також мені віддайте,
Йдіть, де морок і гора,
І сидіть, не заважайте,
По ту сторону Дніпра.

А якщо вам дуже шкода
Прабатьківської землі,

Дочекаєтесь зі сходу
В гості наші кораблі.

На таких переговорах
Із принижень і образ
Чорноморцям тільки сором.
Закипів козак Тарас.

Із розвідниками в полі
Правду відшукав свою,
Діточкам здобувши волю
У короткому бою.

Дало Чорноморське братство
Чорту правильний урок.
Репетують на все царство
Кінь-міністр і Сурук.

Чорт потворний скаженіє,
Шле армаду кораблів,
Щоб дістатися із ними
Чорноморських берегів.

Хвилі у борти залізні
На світанку кволо б'ють.
На чолі із Чортом лисим
Цапи на воду плюють.

Переб'ють в морях бездонних
Чорноморцям всі човни,
І отримають по повній
Козаки від чортівні.

Заплювали море цапи.
Розлютивсь Нептун, як звір.
І тризубом він подряпав
Залізяки їх до дір.

Цар морів відкинув жарту,
На високу хвилю сів.
Кораблі чортів-піратів
Він топив, топив, топив...

Пострибали цапи в море
І до берега гребуть.
Там човни стоять в дозорі,
Чорноморці цівів ждуть.

Ось один, уже безсилий,
Зачепивсь за борт човна.
– Поможіть, спасіть від хвилі,
Вдома дітки і жона.

– А чого ж нахабно й люто
До сусіда вдерся ти?
– Вибачайте, чорт поплутав,
Йшов би він під три чорти.

Не ображу вас ніколи.
І спитав з останніх сил:
– Звати як тебе?
– Микола.
– А врятований – Василь.

Врятували чорноморці
В темних водах багатьох.
А Василь до сходу сонця
Обійняв синочків трьох.

Заховався Сурок у нору,
Втік до півночі Лошак.
Від безсилля і від горя
Чорт чихнув і вмить заляк.

А в країні чорноморців
Синє небо для усіх,

Підростають мужні хлопці
І звучить дівочий сміх.

Степ розлігся в їх сторонці,
І шумить гілками ліс.
І пильнують чорноморці
Рідний край під щирим сонцем,
Щоб ніякий біс не вліз.

Альона Мовчан

**З ПОЕТИЧНОГО ЩОДЕННИКА
2022**

26 лютого

У рожевім домашнім халаті
Я вишневий готую пиріг.
Посміхнулась – і гул від снарядів
Хай на мить, але все-таки стих.

Сонце сходить з-за річки яскраво,
Майже так, як Олешня горить.
Прокрадається небом заграва,
А пиріг у печі вже стоїть.

Промінь сонця за стіл запросила –
Буде гість хоч на святі один!
Я готую пиріг на честь сина –
Перший місяць святкує мій син!

І тремтять на честь сина кватири,
Фесрверки пускають з гармат...
Третій день, як закрились в квартирі,
Третій день, як напав окупант!

Сину страшно, сердешний голосить –
Час нещадний в країну прийшов.
Син не винен, що ворог і досі
Честь і совість свої не знайшов.

Прокрадається небом заграва,
Пурпурова, як з вишні пиріг.
Україні завжди буде слава!
Зло поляже, бо сила – в добрі!

23 квітня

Весна не прийшла до Херсона...
Напевно, забула дорогу.
І місто моє напівсонне
Ворожі витоптують ноги.
Проймає підступна тривога:
Ми стомлені! Ми у полоні!

Херсон зупинився у часі –
Годинник показує п'яту.
Лютневі мотиви звучать ще –
Не хочу я святці займати.
Дивлюсь все на дату трикляту,
Коли ця війна почалася...

14 червня

Пахне домом – далеким селом,
Що розкинулось в золоті балок,
Що омилось Дніпром величавим
І у серце корінням вросло.

Думка лине в далекі краї,
Залітає на кожну стежину,
І ховається в тінь від калини,
Що садив колись дідо мені.

Відчуваю, як ніжна печаль
З голови витісняє тривогу.
Я згадала себе босоногу
У бабусиних теплих речах...

Сотні спогадів знов ожило –
З року в рік рідні стіни стрічали...
А тепер тільки сняться ночами –
Окуповане рідне село...

15 червня

Коли в місті лишилися лиш ти і я,
Коли тягне буденності течія,
Коли душить загроза нас кожну мить,
Хочу ніжно тебе любить.

Новий день починаємо, як з нуля,
Як здригається з вибухом знов земля,
Як на серці від страху та сліз щемить,
Хочу ніжно тебе любить.

Коли сліз пересохли гіркі моря,
Як всміхається наше руде маля,
І як мозок уже від думок кипить,
Хочу ніжно тебе любить.

І нехай нас осудить цей клятий світ.
Скільки нам залишилось годин чи літ?
Ти розтопиш цілунком на серці лід –
Починаємо наш політ!

9 серпня

Місто тоне в серпневих сльозах,
А синоптики кажуть: «Дощі...»
Вітер стука у вікна, пищить,
Наганяє тривогу і страх.

Місто плаче: свободи нема –
Затоптали підошви чужі!
Ніч молю, щоб до ранку дожить.
День за днем пролітають дарма.

Календар загорнувся у пил,
І годинник зажурено спить.
Хай веселка скоріш заяскрить,
Свої сльози щоб серпень спинив.

1 вересня

Сонце завше встає після злив,
Лід, як тане, – біжить вода.
І найбільша мина біда,
Тільки б добре хто помолив...

Всі історії не про нас –
Світ далекий та гомінкий.
У кімнаті горять свічки,
І вода стоїть про запас.

Ми чекаємо на добро,
Його творимо без причин.
Філін з дерева в ніч кричить,
А на місто стікає кров.

Дні минають. Дні – течія,
У якій я себе гублю.
На базарі вже «по рублю»...
А не треба мені рубля!

Сонце встало – немає злив,
Лід розтанув – стекла вода.
То коли вже мине біда?
Хто про мир іще не молив?!

2 жовтня

Ніч невдовзі скине темні шати,
Промінь розітне небесний схил,
День гряде у безвість виїжджати,
Як би залишитись не волів.

Сповістить годинник: п'ята тридцять –
Час для правди і ранкових злив.
Покидати землю не годиться –
Вирішив... Та за поріг ступив...

6–7 листопада

ПАМ'ЯТІ АРТЕМІЯ ЯКИМЕНКА

Двісті діб, як триває зима –
Лютий люто латає серця.
Ти молитись за нас обіцяв –
Молитов і тебе більш нема...

Світ безчесний – то догма гірка.
Мир для мирних – ілюзія мрій.
Закарбую твій образ святий
І проллю в поетичних рядках.

Б'є у скроні пекельна зима.
Ти рубіж перетнув надважкий
І вже знаєш, що скажуть зірки...
Серце рветься – тебе більш нема!

Є лиш пам'ять та скорбні рядки...

18 листопада

Заповзти під асфальт, заховатись між стін,
Розчинитись у шумі міському...
Серед тисяч людей ти снуєш геть один,
Бо не маєш жаданого – дому.

За плечима – ключі від десятків квартир,
Їх шукаєш ти знову і знову...
Хай колись, та вернеш! Дім чекає, повір!
Не відкриє він двері чужому!

2023

21 лютого

Читати новини для мене – мука.
Щоночі – безсоння, німіють руки.
Тривога зростає – у вухах стука.
Російський солдат – ти ще та тварюка!

Пишу і стираю знайомим: «Як ти?»
Щодня у Херсоні фіксують втрати...
Ніхто не хотів із них помирати –
Стріляють у мирних недосолдати.

«Загарбники знову атакували».
«Ховайтесь у сховища чи підвали».
«Загинуло п'ятеро – рахували».
«Шістнадцять – живі, але постраждали».

Дмитра врятувала одна хвилина –
Він вчасно потрапив до магазину.
В лікарні з пораненнями дитина –
Осколкові... Кажуть, вони множинні.

Снаряд прилетів на четвертий поверх –
Бабуся зробила останній подих.
В очах її не прочитають подив –
Нема голови, десь лежить на вході...

Приліт за прильотом, за горем – горе.
Пожежа в квартирі. Розрив надворі.
У Юлі, що в церкві співа у хорі,
Тато залисався з одною рукою...

І поки римую я ці куплети,
Русня знову цілиться з кулеметів.
У небі шахеди летять, ракети...
Спасіння, ну де ти?
Де ти?
Де ти?!

21–31 березня

П'ю вино і втопаю я у вині –
Що роблю для країни у цій війні?
Не стріляю з окопу я на нулі,
Хоча знаю, де вихід, а де приліт...

Не боєць я, не медик, не рятівник,
І ніколи не буду вже серед них.
Маю сотні відмовок, та головна,
Що мій страх дещо більший, аніж вина.

Кожен ранок п'ю каву, ще й цукру дві,
І ховаюсь від себе в гучній юрбі.
Бачу: люди радіють якійсь весні –
Моє ж серце вкриває лютневий сніг...

Моє ж серце не камінь, за це шкода,
Бо болить, як в країну прийшла біда,
Бо його полонила лиха туга –
Наші землі страждають від ворога.

Кажуть, ти, як умієш, пиши рядки.
Ви здуріли? Чи дійсно всі диваки?
Світ – це вир із ілюзій та протиріч.
Я з виною й вином вирушаю в ніч...

16 квітня

Янголи ходять в берцях та камуфляжних штанях,
Сплять на жорсткому ґрунті в зимних сумних окопах,
Їм віддають пошану Штати та вся Європа,
Крила вони купують виключно у військторгах,
Йдуть на нове завдання,
Ніби воно останнє –
Впевнено, без вагання.

Хтось із них не вертає – мабуть, злітає вище,
Де замість ґрунту – хмари, теплі такі, пухнасті...
Янголи, як і люди, мріють про мир і щастя.
Ворог вбиває тіло, мрію йому не знищить!
Янголи ходять в берцях та камуфляжних штанях,
Одяг цей не знімають навіть у день прощання...

30 жовтня

– Дорога до дому мого закрита.
Згадаю – і серце стиска, болить так.
Я знов загортаюсь у мирне літо –
Там стільки прожито і недожито...

Дорога додому взялась рубцями,
Згубилась між скритними блокпостами,
Справдешнім і мисленими світами –
Якою була, вона ввік не стане.

І хай усі мріють про мирне «після» –
Мій розсвіт впинає вороже військо...
Мій дім вдалині, хоч і зовсім близько...
Боюсь йти вперед.

– Ти іди, не бійся!

2024
2 липня

Над містом літають дрони.
На місто летять ракети,
Керовані авіабомби –
Місто ніколи не спить.
Щезають усі кордони –
Достоту не знаєш, де ти.
Зриваються тромб за тромбом
Будівлі, яка горить.

І нітиться все побіля
Від тріскоту коридорів,
Від стін, що пропахли горем
І хиляться до землі.
Мій друже, дивись, як тліє
Моя і твоя історія.
Ми плачемо, з нами – море
Безсило штормить між молінь.

29 жовтня

Один друг на фронті, а інший в полоні,
У третього дві відірвало долоні.

Він мріяв про сина і дім біля лісу.
Та знищує мрії російська балістика.

Ми ждемо усі день від дня ту крайдату,
Коли за життя перестануть вбивати,

Земля окупована волі нап'ється –
Її не топтатимуть ворога берці,

Коли наші хлопці з облич змиють втому
І раз та назавжди вернуться додому.

У Івано-Франківську 2024 року
вийшла поетична книга
Василя Загороднюка
«Світиться світла 100 тонн висота».
Подаємо добірку поезій з цього видання

Василь Загороднюк

1 БЕРЕЗНЯ 2022 Р. ХЕРСОН. СТРІЛЯЮТЬ

Сьогодні 1 березня. Весна,
Летить в Херсоні березневий сніг,
Летить, мов ніч, справжнісінька війна
Снарядами до міста на поріг.
І березень жахається сповна,
Не передавши квітню ще привіт.
Сніжинка чорна впала до вікна,
Щоб схаменувся, врешті, білий світ.
1 березня 2022 р.

АВТОГРАФ. ХЕРСОН, 1 БЕРЕЗНЯ 2022 Р. СТРІЛЯЮТЬ

З машини з літерою «зет» (Z),
Що вдерлася в Херсон,
Строчив автограф кулемет,
Строчив без перепон.
І світанкова рвалась мла
Із карканням ворон,
Іще весна не розцвіла –
Війна ішла в Херсон.

І біг між кулями поет,
Що кажуть, знав сто мов.
Строчив автограф кулемет
Строчивши знов і знов.
І біг між кулями поет,
Щоб свій автограф дати,
Він римувал уже сонет
Про Божу благодать.
Він біг між кулями, біжить
До Бога звівши зір,
Дає автограф у цю мить
Війні наперекір.

Моя Муза війською стривожена
До Шевченка сьогодні прийшла.
Його дума глибока і бронзова,
Його Муза весела і зла
Привіталась до Музи моєї,
Стрепенулась аж наче вона.
Обіймала їх сила ідеї,
Із якою приходить весна.
9 березня 2022 р.

Він компроміс вважав за зраду
І так життя прожив із цим.
І цьому принципу не зрадив,
Як пішки вирушив у Крим.
Ішов три дні й чотири ночі
Крізь загрози й блокпости.
На міну, мов на меч, наскочив,
Щоб в кримське небо прорости
18 червня 2022 р.

Над степом небо зазоріло,
А він від вибухів затерп.

І на своє гаряче тіло
Поклав, як щит, у ранах серп.
11 серпня 2022 р.

Заснули ворони, не чути «кар-кар»
І ніч нависає оловом хмар.
Літає в цій темряві думка моя,
Наївна і світла, немов немовля.
Літає, шукає заснулих ворон,
Їм хоче віддати світла 100 тонн,
Яке прихопила собі на крило,
Як сонце у день в зеніті пливло.
Чи треба їм світла? Та ще аж 100 тонн,
Вона не питала заснулих ворон.
Наївно літає, літає, літа...
Світиться світла 100 тонн висота.

**28 БЕРЕЗНЯ 2024 Р.
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Спинив ракету універ...
Мій рідний виш, мій ХДУ.
І він у ранах весь тепер
Та я до нього знов іду,
Загоїти страхіття ран
Сказати кілька втішних слів,
Як дощ іде на спраглий лан –
До нього янгол прилетів.
28 березня 2024 р.

В твоїй оселі ходять зорі,
Неначе втомлені й сумні.
Та їхні погляди прозорі
На павутинці при вікні
Вже пишуть слово ПЕРЕМОГА.
Його читаю тихо я

І прошу щиро пана Бога,
Душа відчула, щоб твоя
Це слово у твоїй оселі
На павутинці при вікні,
Щоб зорі сяяли веселі
У степославській стороні.
січень 2024 р.

БАЛАДА ПРО ЛІТАК, ЯКИЙ ХОЧЕ ЗЛЕТІТИ

На нього впали зорі з неба,
З них звили гнізда горобці.
Йому летіти іще треба
Та не пускають «друзі» ці.
А десь з півми повзли шакали
І наче вкрали зорі всі.
І наче кров вони хлебтали,
І рвали м'ясо із шасі.
Ну як йому на злітній жити !?
Відчувши поклик висоти,
Як наздогнати спів трембіти
І силу в крилах віднайти !?
Двигун, ревучи аж клекоче
Та щось вчувається не те,
Мов з місця зрушити не хоче,
Неначе в землю він росте.
І має горобині крила,
І хвіст шакалячий уже.
І десь його поділась сила,
Мов тіло ракове, чуже...
Та ось в своїм залізнім тілі
Відчув він поклик висоти.
Відчув пілота руки вмілі
Й бажання в небо прорости.
І як цю загадку збагнути,
Альтернативи тут нема.
Йому у небі треба бути,
А пасажирка лиш одна
В його салоні – Україна.

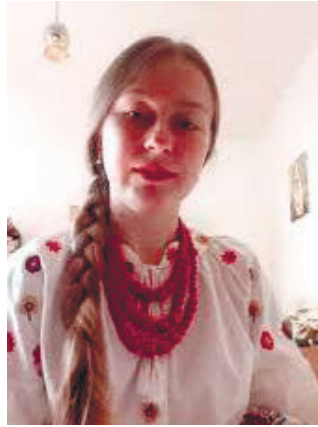
Хто їй допоможе, як не ти?
І ллється мова солов'їна,
І чути поклик висоти.
І він злетів. І спів трембіти,
Мов дівчину, догнав таки.
Не може він інакше жити,
Бо є любов до висоти.

ПОШУК ВИСОТИ

І думка звихрилась крилата,
На Евересті це було.
І тіло, наче мокра вата –
Душа – поранене крило.
А ще ж мені піднятися треба,
Бо не моя це висота.
І чую поклик я із неба,
І думка в нього пророста.

Я до вас повертаюсь, Карпати,
До людей, до вершин, полонин...
Я із ваших масштабів, Карпати,
Таємницю для себе відкрив –
Тут же можна ще більш розпізнати
Таємниці херсонських степів.

І жар херсонських кавунів,
І посивілість ковили,
Яких в степу сьогодні стрів,
Вони війну перемогли.

Василина Клімук

ВІРШІ

Україно моя, ти – діброва,
Зелен гай і квітучі сади,
Моя рідна усміхнена мова,
Що звучить солов'їно завжди.
Я закохана в тебе навіки,
В твою чисту й безмірну красу.
У квітучі поля, чисті ріки,
І в зелену ранкову росу.
Буду завжди тебе пам'ятати,
В своїм серці нести крізь роки.
Рідну мову любити й плекати,
Як молитву, що вчили батьки.
Україна не вмере, не загине,
Доки з нею є наша любов.
Буде жити моя Батьківщина
І цвістиме вона знов і знов!

Малює осінь тихі переливи,
Сміється день, залюблений в красу...
А я пишу свої старі мотиви
Про цю пору безмежно золоту.

Земля рясніє подихом багряним,
В повітрі запах щастя і дощу.
Люблю тебе, так сильно, до нестями,
Осіннє диво, лиш цвіти, прошу!

Летять птахи кудись в далеку віддаль,
Пливуть думки за обрієм небес.
Писати буду, доки сонце квітне,
Доки душа шукатиме чудес.

Валерій Кулик

ПРЕЛЮДІЯ ВЕСНИ **Вінок сонетів**

I

Небесна вись так ніжно голубіє
І сонце набирає висоту...
А чи воно думки мої зігріє,
Чи вивітрить із серця самоту?

Всю ніч минулу за вікном гриміло,
Здригався дім і угорі гуло...
Прокляте зло снарядами летіло
І моторошно всім тоді було.

Під ранок димом пахло на просторі,
Доносилася звістка з далини,
Що загорілись навіть полини...

А думка все ж неслась, як хвиля в морі
Із вірою в розкутому фаворі –
Ознака перша скорої весни.

II

Ознака перша скорої весни –
Стежки поволі сохнуть, протряхають.

Вони снігів не знали білизни,
Та і не певний, що її пізнають...

В природі є законна круговерть –
Вона життю продовження диктує,
Засуджує бридке насилля, смерть,
Народження прекрасного святкує.

Війна іде, а почуття живуть –
То ласка материнська, ніжна мрія.
Вона в дорозі, як ніколи, гріє...

З тим багажем рушаємо у путь.
І в цьому, люба, найдорожча суть:
Зіскучився безтямно по тобі я...

III

Зіскучився безтямно по тобі я,
Коли у світі чад і темнота
Коли від кривди потерпа надія,
А правда, як нещасна сирота.

Буває важко все це зрозуміти,
Куди несуть нас навесні вітри?
Чому прив'яли найдорожчі квіти
Травневої буйнавої пори?

Чекаємо, прийде нарешті літо
В обіймах мирних днів голубизни.
Лишається діждатися весни,

Коли не будуть постріли гриміти,
Коли розквітнуть миру любі квіти –
Нагадують про це жадані сни...

IV

Нагадують про це жадані сни...
Тоді кохання наше ми зустріли.

Про щось нам двом шуміли ясени,
А сонце у той час губило стріли...

В Асканії цвіли якраз бузки
І аромат стояв на всю округу...
Той день лунає й досі залюбки –
Долаємо реалій чорну смугу.

Херсоне мій, героїка твоя
Вся на виду в розгубленого люду.
Якого ще чекати нам прелюду,

Коли душа кричить, як немовля.
Чекання тільки мрію віддаля...
Розлуку нашу довгу перебуду.

V

Розлуку довгу нашу перебуду...
Далеко ти... І на чужій землі.
Я того дня ніколи не забуду –
Він роковий для мене взагалі...

Тримав тоді я теплу твою руку,
Сльоза прощання впала на плече.
Хто відчував таку нестримну муку
Той знав, напевне, як вона пече...

Печаль твоя десь там, за виднокругом,
Її в свою надію заплету,
Як мрію найдорожчу золоту.

І порадію із зеленим лугом,
Своїм найкращим, найвірнішим другом –
Чуттями на світанку відцвіту...

VI

Чуттями на світанку віщівіту...
Хоч ти десь там, я думаю про тебе
І відчуваю всю ту гостроту,
Яку несе буденності потреба...

Життя лунає швидко... Так і є.
Воно за вічний берег одпливає.
Подумай про пристанище своє –
Про нього ще ніхто і не згадає...

Перебороти важко тінь свою,
Що схожа на зруйновану споруду,
Що називає шельмою облуду,

Сама ж у правди ходить на краю.
Діагноз мій (і я на тім стою) –
Переборю незгоду, як застуду...

VII

Переборю незгоду, як застуду...
А втім другого вибору нема.
Брутальний напад луниться повсюди –
І Україна бореться стойма...

Не покривлю: надходить і підмога,
З-за океану навіть йде вона.
Ось тільки як складеться Перемога,
Ніхто іще не відає, не зна...

У час тяжкий живу лише тобою,
Молитву проголошую святу,
Коли стою на праведнім посту,

Коли тримаю біля серця зброю,
Коли доземно кланяюсь герою
В холодну приголомшливу сльоту.

VIII

В холодну приголомшливу сльоту,
Коли бракує сонячного світла,
– Ми поринаєм в дику темноту,
У непроглядну неприйнятність світу.

Ото й віками боремося ми
За небеса промінні, за свободу...
Щоб відібрати в клятої пітьми
Повітря чисте і прозору воду.

Чекаю дня, коли зійдуть сніги,
А ти того, до речі і не знаєш...
Так, як і я, оновлення чекаєш,

Аби в нас проясніли береги.
Здолавши ніч лютневої юги,
Із березнем до мене прилітаєш...

IX

Із березнем до мене прилітаєш –
Привітна, юна, ще й легка така.
І знову дивовижно розцвітаєш,
Як той вогонь земного маяка...

Жаріють лунко серця перестуки,
Раптово радість душу обійма...
Терпке чуття тривалої розлуки
Не подолала пакосна пітьма...

Із пуп'янка ми люди горді й вільні,
Ще наша міць не зміряна до дна...
В віках була звитяга не одна...

Щоб зупинити полчища свавільні,
Нахабні, віроломні, божевільні,
Завжди потрібна сонячність земна.

Х

Завжди потрібна сонячність земна,
Вона думки жаждиві відгортає.
Була б в безпеці рідна сторона –
Бажання іншого і не було, й немає...

Мій друг на фронті. Землю захища.
Воює на Авдіївським плацдармі...
А дома в нього миле дитинча –
Малює для солдатів квіти гарні.

Народ живе... Йому віками жити...
Того ніхто не відає, не зна,
Яка важка проляже борозна

Між мріями, які ще слід звершити.
Чи дасть нам їх належно завершити.
Доріг життєвих прикра крутизна?

ХІ

Доріг життєвих прикра крутизна
Завжди стає нам, друзі, на заваді.
Тому безкраї думи допізна
Корисні будуть і народу, й владі...

Ось тільки б ми не збочили з путі,
Не піддалися на слизькі вмовляння...
Щасливий, хто з щитом, не на щиті,
Хто відкидає сумніви й вагання.

О, дівчинко! Чому стоїш сумна?
Чому слова мої не переймаєш?
Як бусинки дрібні, перебираєш

Думки свої... А в них же глибина!
Хоч той запал, що у душі зрина,
Мене гнітить, про що ти і не знаєш.

XII

Мене гнітить, про що ти і не знаєш,
Вчорашня пережита вже біда.
У пам'яті той день перегортаєш –
І в серце біль нещадний загляда...

Які тяжкі, які бездумні втрати!
Є речі безрозсудні взагалі.
Між них нам треба сутність обирати,
Сховавши в глибину свої жалі...

Пишу вінок цей зовсім неспроста,
І ти, читачу, мабуть, припускаєш,
Що душу хоч навпіл бува розкраєш,

А бажане зерно не пророста...
І не завжди досяжна висота,
Хоч погляд на ці речі гострий маєш.

XIII

Хоч погляд на ці речі гострий маєш,
Ти, доленько, не квапся, не біжи.
І те вітрило, котре підіймаєш,
З надією священно бережи!

Війна уже триває третє літо,
Кінця їй, смертоносиці, нема.
Ще треба відстраждати, відболіти,
А сил у нас з тобою вже катма...

Однак тримає на плаву надія
В бурхливім морі лиш вона одна...
Омріяним спасінням вирина.

Спроможна захистити тільки дія,
Що наступом невпинним володіє...
У цьому сенс буття і новизна...

XIV

У цьому сенс буття і новизна –
Усе тому, щоб ви терпіння мали,
Щоб зрозуміли висновки сповна,
Щоб кривду біля серця не тримали...

А час настане й вирок надійде –
За всі страждання, за нестерпні болі:
Той кривдник не сховається ніде,
Розплата буде за убиті долі..!

Нелегко хрест під небеса нести...
Уже в очах від поступу рябіє.
А вітерець легкий в обличчя віє.

Отам, де поруйновані мости,
і треба ж так, о Господи прости,
небесна вись так ніжно голубіє...

XV

Магістрал

Небесна вись так ніжно голубіє –
Ознака перша скорої весни.
Зіскучився безтямно по тобі я...
Нагадують про це жадані сни.

Розлуку нашу довгу перебуду,
Чуттями на світанку відцвіту.
Переборю незгоду, як застуду
В холодну приголомшиву сльоту...

Із березнем до мене прилітаєш,
Завжди потрібна сонячність земна...
Доріг життєвих прикра крутизна

Мене гнітить, про що ти і не знаєш,
Хоч погляд на ці речі гострий маєш,
у ньому сенс буття і новизна..
19 лютого – 2 березня 2024 рік.

Лідія Кострикiна

Коли закінчиться війна і ми проженемо росію,
То біля свого вікна я мальви розкішні посію...
Посію усіх кольорів. Посію багато-багато.
Це пам'ять про сиріт і вдів,
Про кожную українську матір.
Про кожне мале дитя, що чує взамін колисанки
Зловісних сирен виття і бачить чужинські танки.
Це пам'ять про всіх солдат – достойників, воїнів світла,
Хто став у єдиний ряд, щоб знов Україна розквітла.
Це пам'ять про наш стійкий, упертий, незламний, єдиний
Народ – терплячий, святий, достойний такої країни.
Коли закінчиться війна і Бог покарає росію,
То біля свого вікна я мальви розкішні посію...

Весна буяє прадавнім рястом,
Весна, як воїн, іде у наступ.
Війна скінчиться! І прийде літо.
Заколосяться овес та жито;
Земля загоїть пекельні рани...
Спокійні будуть і ніч, і ранок...
Пташина пісня з небес полетиться,
І Україна знов засміється!!!

Іван Немченко

РУСЬКИЙ МІР

*Москва слезам не верит,
она кровушки жаждет*
(Популярне російське прислів'я)

Коли в руїнах від ракет крилатих
Конають українка із дитям,
Регоче москалева злока-мати:
«Мочи їх, сину, всіх без каяття!»
Коли стогнала Буча від насилля
І крик дівочий падав у траву,
Дружина москалева аж молила:
«Гвалтуй їх, муже! Засівай москву!»
Як наше місто на коліно стане
Перед Героями, що гинуть знов,
Безбожно залиша москаль поганий
Своїх убитих, наче порохно.
Іде москаль по всіх дорогах світу,
Грабує, убиває, сіє страх.
Ще й Господа зове собі за свідка,
Що він борець за мир, сіяч добра.
І що воно за нація безгласа,
В їх жилах совість навіть не шумить.
Нема у них ні голосу Тараса,
Ні Стусової честі ні на мить?!

Хто сіє смерть і має душу чорну,
Тому до пекла шлях без вороття.
Гори вогнем, Московіє потворна,
Бо ти не маєш права на життя.

УДАВ

Росія виповзла з боліт,
Аби ковтнути цілий світ.
Та тільки жадібний удав
Уже давитися почав.
А що, московськеє ледащо,
Діряві в тебе міць і паща?!
В болотний сморід повертай
І там у себе запитай:
Чи совість хоч коли жила
Твої мерзенні душу й тіло?
Чи там душі уже й нема,
А лиш отрута-гниль сама?
Сконай у безмірі боліт –
Тим ошасливиш цілий світ.

РУСЬКІЙ БЕСПРЕДЕЛ ТА ЙОГО УДЕЛ

Взяли собі нахабство за чесноту
І лізуть, лізуть у чужі краї.
Ну де таку ще стрінеш ти мерзоту,
Що все на світі назива своїм.

Та й допекла Московія планеті
Брехнею, дикістю, що ллються через край.
Усяк, хто має серце і кебету,
До пекла вражих орків посилай!

Московія, мов ракова пухлина,
Повзе й повзе по світу без кінця.
Хірурга звати просто: Україна.
І місія така їй до лиця.

МАЙЖЕ КАЗКА

Чмоня-батько й мати-чмоня
Народили сина й доню.
А як діти підросли,
То таке їм прорекли:
«Чмоню-син і чмоня-доня,
Вам не тісно серед чмоння?
Час подбать про чмоньцарство,
Чмоньцарство-государство.
Від алясок до ла-маншів
Землі – наші. Тобто й ваші».
І пішли і син і доня
Оглядати землі чмонів:
Чи усі аборигени
Чмонівським радіють генам?
Може, й раді би були,
Та взялися десь хохли,
Чи якісь там українці,
Від чийх страшних гостинців
Тіпає і сина-чмоню,
І нещасну чмоню-доню.
За хохлами всенький світ
Чмоням шле тепер привіт:
Посиланнячко незле
За якимсь-там кораблем.
«Чмоню-син і чмоня-доня,
Може, час вам охолонуть?
Не відмовились від маршів
На аляски та ла-манші!?»

ПІД ТРИ ЧОРТИ ТАКОГО «БРАТА»! (ПІСНЯ ТЬОТІ МОТІ)

Ой тупа, ой тупа
У кацапа свиноморда –
До народів сліпа
В нього зненависть-погорда.

А чому, а чому
До них зненависть-погорда?
А тому, а тому,
Що нема в них свиноморди.
Кацапстан, кацапстан –
Кому чорт, кому Бог.
Кацапстан... кацапстан...
Щоб ти здох!

Подивись раз і два
Ти на путіна й лаврова –
А чи вся вже москва
Отака тупоголова?!
Де була ще душа –
Там пустеля лиш безводна.
Міріади спішать,
Наче стадо, у безодню.
Кацапстан, кацапстан –
Кому чорт, кому Бог.
Кацапстан... кацапстан...
Щоб ти здох!

Ой дурна, ой дурна
У кацапа давня мода –
Всі народи згинать,
Забирати в них свободу.
Та майбутнє іде
До кацапа недалеко –
ЗСУ проведе
Всю кацапію до пекла.

Кацапстан, кацапстан –
Кому чорт, кому Бог.
Кацапстан... кацапстан...
Щоб ти здох!

ЧОРНА ДІРА МОСКВИ

Москва замірилась пожерти всю планету,
Щоб вздовж і вшир були лиш зети й зети...
А світ дримає протягом століть
Та сонно глипає, чи зручно він стоїть.
Москву, мовляв, як те лайно, не потурбую,
Щоб не смерділа на всю хату світовую.
А що ж москва? Смердить собі й смердить.
Та підріза сучок – той, на яким сидить.
Все ядерною бомбою лякає.
Це так вона до миру закликає.
Тим часом відгриза шматки держав.
Для неї ж не існує слів: «кордон», «межа».
Все поглина, до пельки забира
Московська ненажерлива діра.
Скоріше хоче Землю всю завоювати,
А далі вже на Марс, Венеру зазіхати...
І що воно зробилося москві?
Бездонна дірка в неї в голові.
Якщо десь клепка й залишилася на дні,
Так дна ж нема. Шукай хоч день при дні.

ВІЧНА ПІСНЯ

Вилізла з болота
Московська сволота
Та й кричить зухвало:
«Хочу їсти сало!»
А де ж тес сало
Взяти й ласувати?
Треба в русина-українця
Сало відібрати.

Вічна слава нашій Русі-Україні!
А мерзенну московщину хай пекло поглине.
Вічним буде Київ, наше місто руське,
А проклятій московщині дзуськи до нас! Дзуськи!

Якось додивився
Москалина клятий,
Що історія Вкраїни
Славна та багата.
Нам таке підійде!
Треба запопасти!
Треба в русина-вкраїнця
Історію вкрасти!

Вічна слава нашій Русі-Україні!
А мерзенну московщину хай пекло поглине.
Вічним буде Київ, наше місто руське,
А проклятій московщині дзуськи до нас! Дзуськи!

Доліз до Аляски
Москалина хижий
Та ще й до Ла-Маншу
Наготовив лижі.
Тільки щось усюди
За зразком вкраїнців
Московській мерзоті
Гепають по пиці.

Вічна слава нашій Русі-Україні!
А мерзенну московщину хай пекло поглине.
Вічним буде Київ, наше місто руське,
А проклятій московщині дзуськи до нас! Дзуськи!

Вилізла з болота
Московська сволота,
Щоб усю планету
Проколоть багнетом.
Але Русь-Вкраїна
Стала на заваді:
Вражі московини
Вже й самі не раді.

Вічна слава нашій Русі-Україні!
А мерзенну московщину хай пекло поглине.
Вічним буде Київ, наше місто руське,
А проклятій московщині дзуськи до нас! Дзуськи!

ЩЕ Б ПАК!

*Хотят ли русские войны?
(Найбезглуздіше запитання)*

Спитай хоча б у діда Геродота,
Чи мсьє Боплана з тьми століть-віків:
Що мали пращури московські за охоту
Або розвагу для своїх мізків?
Ще дикі андрофагівські навали
Сусідні села переможно поїдали
Та верещали, щоби чуто було всім:
– Це наше! Не поступимося ним!
А далі вже й івани грозні й люті
Бажали все довкола проковтнути,
Все приєднати як своє-своє:
Чим більше маєш, то тим більшим є!
Тож москалі замішані на війнах
Та викриках про мир благоговійних.
Чим довша і кривавіша війна,
Тим більше мирослів'я пролуна.
Півсвіту захопила дика раша:
– Це наше! Наше! Споконвіку наше!
Як тільки над народом занесуть сокиру,
Запевнять Бога й чорта, що примушують до миру.
Хоч чинять і насилля, й грабежі,
І поглинають території чужі,
Милуються собою псевдомироносці:
– Немає миролобніших під сонцем!
Запитують, співаючи й кепкуючи, вони:
– Хотят ли русские войны?..

ДУЕТ ПРИРЕЧЕНИХ

*1939 р. – СРСР вигнано з Ліги націй за агресію проти Фінляндії.
? р. – Росію вигнано з ООН за агресію проти України.*

СРСР:

Ой який я благородний,
Ой який хороший!
Підкорити всі народи
Хочу денно й нічно.
Приєднаю я тувинців
І фіннів до купи,
Дотягнуся до кубинців
І до Гваделупи.
І угорцям, югославам,
І чехам одразу
Прищеплю я вміло й браво
Бацилу комсказу.
Доберуся до Іранів
Та Індокитаїв,
Тільки спека от в Афгані –
Щось я розсипаюсь...

РОСІЙСЬКА ФЕДЕРАЦІЯ:

Ой яка я благовісна,
Ой яка хороша!
За оонівській крісла
Хапаюсь, як воша.
Не писала я заяви –
В ООН не вступала,
Та оонівської слави
Тримаюсь зухвало.
І Молдову, і грузинів
Я тероризую.
Карабахи й осетинів
Я цивілізую.
Оце тільки із хохлами
Є проблемка тутки.

Ще штовхнуть мене до ями...
Рятуйте!.. Рятуйте!..

ХОДІННЯ ПО МУКАХ РАБИ БОЖОЇ ТАЇСІЇ **(Монолог народної артистки)**

«Ой яка ж бо я нещасна
На усю планету.
Принесіть хоч крихту щастя,
Рідні мої зети.
Боженьку всея расеї,
Боже мій єдиний!
Не відкинй мольби моєї –
Покарай Вкраїну!
Бо мені тут так погано –
Словом не сказати.
Кинь мені московський пряник
І московські лапті.
Ненавиджу Україну,
Так вона набридла.
Хочу, хочу я уклінно
Стать московським бидлом.
Хочу бути я з москвою –
Над усе бажаю!
Прикрашатиму собою
Кровосісів зграю.
Просто Тая – я святая
У своїй любові.
Все, що хоче, проспівую
На московській мові.
Обіймаю я берьози,
Бо вони російські.
Проливаю щирі сльози
За московським військом.
Бо оті хохли нікчемні
(Ой, ізнов заплачу!)
Вже дають та ще й нечемно
Москаликам здачу.

І чого ота Вкраїна
Отака живуча?!
Бахкайте по ній щоднини.
Щоб була скрізь Буча!
Я радянська українка,
Тобто росіянка.
Я московська щохвилинки,
Звечора і зранку.
Якщо згину іскрометно
Я на цій війні.
Поховайте мене, зети,
В кремлівській стіні».

ТРОХИ ГОТИКИ

ой сказалася москва
чого в світі не бува
і на зло планеті всій
до оон взяла таксі
і небензяє зміїно
аж пашить скажено піна
без москви там як завжди
ні сюди і ні туди
всі небензяють зухвалі
на шаленім карнавалі
чи в радбезі чи в безраді
усі чисто сказу раді
ми без сказу ні на крок
хай звучить кремлівський рок
один путін бас-гітара
другий путін за примару
ніби батюшки-царя
третій з личком упиря
а четвертий бек-вокал
свій оспівує підвал
у підвалі як в труні
путіних як комашні
буде вся планета наша
буде вся планета раша

і на кожен материк
буде путінський двійник

ІНФОРМАТАКИ

Вночі і вдень скабеевське мурло
Лякає світ агресором-хохлом,

І міриади легковірних іноземців
Не хочуть чути українське серце:

Поспівчуваємо, мовляв, москві.
У неї ж тільки мир у голові.

А українцям не даваймо зброї,
Нехай без зброї йдуть собі до бою.

То й мир ласкавий запахтить планеті,
Коли Вкраїну замордують зети.

Бо там же криється усе всесвітнє зло –
Одні нацисти – місто чи село.

Дідусь старенький ачи немовля –
Все мовою нациста розмовля.

А ось москва – лиш біла та пухнаста.
Вона нічого й не збиралась красти.

Бо Крим і Рим, і Київ, і Варшава –
Скрізь є сліди московської держави.

В Парижі навіть андрофагівські онуки
Топтали якомсь подоланні бруки.
Прибалтика й Аляска – то все раша.
Кавказе, повернися до москви-параші.

Суомі та Молдова, усміхніться
Та радо знову до ярма верніться.

А там уже і лондони, й берліни
Москві підставлять раболіпно спини...

Тече планетою бридня ординська,
А десь під тином правда українська

Вустами кобзаря співає пісню,
Що стане над землею сонце благовісне

І привітає Україну, мов дитину,
А ворогів спровадить в домовину.

Василь Вельможко

УРОДЖЕНЕЦЬ БАЛТЩИНИ, ВІЙСЬКОВИЙ МІНІСТР КАРПАТСЬКОЇ УКРАЇНИ

2021 року виповнилося 55 літ, як закінчив свій земний шлях у Олешках на Херсонщині уродженець Балтського повіту Епіфаній Камінський, полковник Армії УНР, а в березні 1939 року – військовий міністр Карпатської України.

Народився Епіфаній 12 травня 1893 року в старовинному селі Таужне, яке розділяла на дві частини річечка Таужна, Балтського повіту Подільської губернії (тепер Голованівський район Кіровоградської області). За переказами, село було засноване з переселених на проживання тисячі утікачів-каторжан. Наглядачем над переселенцями поставили німця, який щовечора робив перекличку переселенців, закінчуючи рахунок німецьким словом «таузенд», від якого й пішла назва села. У 1756 році цариця Єлизавета видала указ про дарування волі всім поселенцям.

У рідному селі Епіфаній отримав початкову освіту, закінчивши міністерське народне двокласне училище. До 1910 року юнак працював на різних сільськогосподарських роботах у рідному селі. У 1910 вступив на службу канцелярським працівником до завідувача маєтків селянського земельного банку в Балт-

ському повіті. З 1911 до 1913 року працював помічником слюсаря на цукрових заводах спочатку в селі Грушки, а згодом у селі Колодязному Балтського повіту. З березня до липня 1913 року поїхав до Одеси, де працював на будівництві трамвайної лінії. У липні подався до містечка Єнакієвого Катеринославської губернії, де працював на Юріївському металургійному заводі до червня 1914 року, після чого повернувся додому займатися сільським господарством.

У серпні 1914 року пішов добровольцем у російську армію і потрапив рядовим до 6-ї військово-авіаційної роти в Одесі. Вже у вересні молодого вояка командуванням Одеського військового округу направлено на навчання у Першу авіаційну школу в Гатчині. Але вже в листопаді Епіфаній покинув навчання в авіашколі і пішов на фронт у складі 191-го Ларго-Кагульського полку 48-ї піхотної дивізії.

У жовтні 1915 року, під час бою, внаслідок контузії потрапив до австрійського полону. Остання посада в Російській імператорській армії — командир батальйону, звання — прапорщик. У березні 1918 року, перебуваючи в таборі військовополонених у містечку Фрайштадт, вступив до Першої стрілецько-козацької дивізії (сірожупанники). Разом із дивізією відправився у м. Володимир-Волинський для проходження вишколу. Був призначений фельдфебелем у 2-гу сотню 1-го полку. Разом із дивізією був відряджений на Чернігівщину, де «сірожупанники» мали завдання охороняти східні кордони від нападів більшовицьких загонів.

Після приходу до влади Гетьмана Скоропадського сірожу-панну дивізію розформовано, а Епіфанія Камінського було звільнено з війська через відмову скласти присягу на вірність Гетьману. У вересні 1918 року вступив до Українського національного союзу та приєднався до підготовки повстання проти Гетьмана Скоропадського. У жовтні Епіфаній, як представник Українського національного союзу, очолив антигетьманське повстання в районі Голти, Голоскова та Голованівська. В грудні 1918 року військовим міністерством УНР Епіфанію Камінському було присвоєне звання сотник.

У січні 1919 року був обраний членом Установчого зібрання Трудового конгресу України від Балтського повіту. Брав участь у церемонії проголошення Соборності Української Народної Республіки та Західно-Української Народної Республіки у Києві 22 січня 1919 року.

Сотник Епіфаній Камінський та сестра-жалібниця
Олена Шенькаржевська під час присяги на вірність
Українській Народній Республіці.
14 жовтня 1919 р.

У березні 1919 року, наказом командуючого Південно-східної групи Армії УНР був призначений військовим комендантом Балтського повіту. Наприкінці березня, на виконання наказу військового міністра УНР, склав повноваження військового повітового коменданта та відбув у розпорядження командира

Південно-східної групи Армії УНР отамана Яніва. 10 квітня, в районі Вознесенська, перейшов до армії отамана Григор'єва, де служив звичайним рядовим козаком. В її лавах брав участь у боях проти французів, де був поранений.

Лікувався у шпиталі на Канатній вулиці в Одесі. 10 травня 1919 року, після одужання, приєднався до 2-го українського повстанського корпусу отамана Юрка Тютюнника, який у липні 1919 року був переформований у Київську групу Дієвої армії УНР. Командував сотнею, а у червні 1919 року, в період відсутності отамана Тютюнника, командував усім корпусом.

Був важко поранений у праву ногу та легко в ліву неподалік від села Антонівка під Сквирою, на Київщині та відправлений у Кам'янець-Подільський шпиталь, де Епіфанію мали робити операцію та ампутувати ногу. Лікар, подивившись, що він такий молодий, юний хлопець, говорив, що було б добре, якби його відправили кудись за кордон. Епіфанія Камінського мали відправити до Австрії на лікування, але потім щось змінилося і його відправили до Праги і там врятували ногу.

Перед цим, на свято Покрови у Кам'янці-Подільському 14 жовтня 1919 року, для підняття бойового духу армії Головний Отаман Армії УНР Симон Петлюра влаштував урочисте прийняття присяги на вірність Українській республіці, на яке прибув і поранений Епіфаній Камінський.

«Головний Отаман звернув увагу на раненого старшину з повстанського загону отамана Юрія Тютюнника – Епіфана Камінського з села Кошаро-Олександрівки Балтського повіту, який перед повстанням повернувся з полону. На запитання Головного Отамана, де поранено Камінського, він відповів, що під Сквиною обидві ноги, а прийшов сюди за допомогою сестри-жалібниці, щоб дати присягу, після якої надіється ще вірно послужити Україні, як тільки вилікує рани. По розмові з цим повстанцем Головний Отаман цілує його в чоло і відходить» [1].

23 листопада 1919 року його, як військового інваліда, було відправлено для проведення операції та лікування до Праги в Чехословаччину. Після одужання залишився жити в Празі разом зі своєю донькою Наталією. У 1921 році їздив у Відень до члена Директорії Андрія Макаренка, для отримання грошової допомоги на лікування. З 1921 по 1923 роки був членом Української студентської громади.

У 1922 році вчився у торговельній школі. З 1921 до 1927 року навчався на юридичному та філософському факультетах Карлового університету в Празі, але екзамени на ступінь доктора не склав, отже всупереч деякій інформації, університет Епіфаній не закінчив. У 1928–1930 роках вчився у школі політичних наук, одночасно працюючи асистентом у професора Ейхелтмана, на кафедрі соціології в Українському університеті у Празі. Отримав титул доктора філософії Українського вільного університету. У 1928–1929 роках навчався на Вищих військово-наукових курсах генерала Головіна. У 1934–1936 роках проходив навчання на курсах «Оборонний семінар», організованих Союзом чеських офіцерів.

У 1929 році, урядом УНР у екзилі, був підвищений до звання полковника. Тоді ж став активним учасником Української Національної Ради за кордоном, створеної Андрієм Макаренком та Федором Швецем. Продовжував працювати асистентом в Українському університеті у Празі. З 1935 року регулярно виїздив на територію Підкарпатської Русі для проведення агітації місцевого населення за проголошення незалежної України. У березні 1939 року перебував у Хусті, де обійняв посаду військового міністра Карпатської України.

Після окупації Карпатської України Угорщиною повернувся до Праги. З 1939 року до 5 травня 1945 року Епіфаній Камінський разом з донькою проживав під німецькою окупацією. В цей період його постійно викликали до гестапо. Він якийсь час відсидів у тюрмі. У 1941 році був завербований німецькою розвідкою як перекладач. Перед початком німецько-радянської війни його відправили через Угорщину та Румунію в Україну для роботи перекладачем. Однак, не доїхавши до України Е. Камінського було відправлено назад у Прагу.

4 червня 1945 року Епіфанія Камінського заарештували співробітники відділу «Смерш» у Празі та вивезли літаком у Київ, де проходило слідство. Рішенням Особливої наради при МВС СРСР від 02.07.1946 за «...участь у націоналістичних організаціях, які співпрацювали із фашистською Німеччиною проти СРСР» Епіфаній засуджений до 10 років позбавлення волі. Сидів у радянських концтаборах. Донька Наталка залишилася у Празі одна, тривалий час вона не мала про батька жодної звістки.

У 1956 році, у роки хрущовської відлиги, після відбуття терміну покарання, отримав дозвіл оселитись у місті Олешки (колишній Цюрупинськ) Херсонської області. Тут він працював вихователем у гуртожитку для учнів місцевого профтехучилища. До Епіфанія приїздила рідна сестра, яка дізналась про свого брата з газети «Вісті з України» від 21 лютого 1961 року. В Олешках Епіфаній Камінський відновив листування з донькою, яка вийшла заміж і стала Наталією Рикловою, яка мешкала в Празі. Останні роки Епіфаній часто хворів, помер у тих самих Олешках на Херсонщині в 1966 році. В 1972 році Урядом УНР в екзилі посмертно нагороджений Хрестом Симона Петлюри. У 90-х роках минулого століття Епіфанія Камінського було реабілітовано.

Література

1. Доценко О. Літопис української революції. Том 2: Книга 4 (1917–1922). Варшава, 1923.

РІК СКОВОРОДИ

Слова Дмитра Шупти

Музика Петра Лойтри

Проникливо

Слі - ди Ско - во - ро - дин - ських кро - ків У -

-сім гу - би - те - лям на зло У бі - лім сві - ті три - ста

ро - ків Бу - ра - на - ми не за - ме - ло. Не

за - я - ло - зи - ти є - ле - ем Свя - то - го Ве - ле - та слі -

- ди. Із трьох-сот-літ - нім Ю - ві - ле - ем У

слав-ний Рік Ско - во - ро - ди! Із трьох-сот-літ - нім Ю - ві -

- ле - ем У слав-ний Рік Ско-во - ро - ди! Не - / - ди!

Благословенні ви, сліди...
Мандрівника Сковороди.
М. Рильський

Сліди Сковородінських кроків
Усім губителям на зло
У білім світі триста років
Буранами не замело.
Не заялозити єлеєм
Святого Велета сліди.
Із трьохсотлітнім Ювілеєм
У славний Рік Сковороди!
Нехай ошукують «гаранти» –
Для них є стадо без мети.
Нас не впокорять окупанти –
Зняли ми шори й хомути.
Ми окупантові уклеїм
За всі століття ворожди.
Із трьохсотлітнім Ювілеєм
В тривожний Рік Сковороди!
Личина й там і тут безрога,
Та нам судилося одне –
До Перемоги в нас дорога,
І кара вбивцю не мине.
Будь рік цей правди апогеєм
За всі зусилля і труди.
Із трьохсотлітнім Ювілеєм
В жаданий Рік Сковороди!
Нас не поставлять на коліна
Підступне рабство й лютий гніт –
Довічно славна Україна,
Сковородою славен світ.
Не схиляться перед пігмеєм
Сковородинівців ряди.
Із трьохсотлітнім Ювілеєм!
З безсмертям дум Сковороди!

Надія Теленчук

УКРАЇНСЬКИЙ ПОЕТИЧНИЙ САЛОН У БЕРЛІНІ

Про силу слова багато говорять. Частіше за все – у контексті протистояння чи боротьби, де слово виступає зброєю чи рушієм до дії. Але воно має ще й іншу силу, можливо, навіть важливішу: тиху, лікувальну, заспокоюючу. Я вірю в те, що слово, і зокрема поезія, має силу зцілювати та об'єднувати людські душі. Звучить надто піднесено і дещо перебільшено? Можливо, для когось – але не для мене.

Коли я переїхала до Берліна понад десять років тому, то мені дуже не вистачало тут творчого майданчику для українського слова. Тут було багато поетичних заходів німецькою, англійською та навіть російською – поетичні следи, відкриті мікрофони.

І тому у мене з'явилася мрія: створити платформу для української поезії, де не було би оцінювання, конкуренції, осуду, де можна було би ділитися своїми емоціями в римованій формі без страху, де автори-початківці мали би змогу прочитати свої вірші вперше на публіці та отримати пряму реакцію. Де би жило українське слово. Де поезія ставала би чимось ближчим до людей, ніж просто спогадом про вивчення трьох абзаців на пам'ять на уроці української літератури в школі. Де поряд із класикою вона би набувала сучасності. Де би люди, на перший погляд далекі від творчості, закохувалися б у поезію. Коли у 2022 році багато українців, які змушені були через російську війну шукати прихистку за кордоном, приїхали в Берлін та потребували свого осередку культури і мови, мені хотілося надати їм можливість, хоча би на декілька годин, почуватися як вдома. Так народилось «Літ.О!».

Микола Дупляк

НЕПОВНЕ 100-ЛІТТЯ ГАЗЕТИ «НАРОДНА ВОЛЯ» У США

Газета, подібно як людина, після своєї довголітньої публікації, може залишити по собі корисний слід, а може залишити й зовсім шкідливий. Українська американська газета «Народна воля», що була органом Українського Братського Союзу і виходила в Скрентоні, штат Пенсильванія, служила своїм читачам упродовж 98 років і, безсумнівно, залишила по собі похвальну думку між людьми.

Початки публікації «Народної волі» ведуть нас до джерел організованого життя української еміграції в Сполучених Штатах Америки в 1880-их роках, коли почалася організація наших піонерів у братські союзи. Вони пов'язані з приїздом із Галичини 1884 року до м. Шенандоа в Пенсильванії о. Івана Волянського – першого українського священника між емігрантами. Саме він дав почин до заснування перших церковних братств, з яких почали творитися перші українські парафії, а при них – хори, оркестри, драматичні гуртки тощо.

1886 р. о. Волянський почав видавати перший український часопис у Пенсильванії «Америка», що відіграв велику роль у поширенні серед наших емігрантів національної свідомості і просвіти. Відомо ж бо, що в той час на Закарпатті було поширене мадярофільство, а в Галичині москвофільство; під впливом цих течій були також священники, які прибували до Америки з

цих земель після відкликання о. Волянського до Галичини в червні 1889 року. Це відкликання припинило бурхливий розвиток громадського та релігійного життя наших емігрантів, не принесло їм добра.

Із створених о. Волянським перших сімох братств, 1887 р. постало в Олифанті, також із його ініціативи, т. зв. «Сполучення руських братств» – передвісник пізніших братських союзів. Однак, воно не існувало довго. 1892 р. наші емігранти створили у Вілкс-Беррі нову централю – Соєдіненіє греко-католических руських братств (СГКРБ), але свідомі галицькі емігранти та галицькі москвофіли (з інших міркувань) вийшли з цього об'єднання. 1884 р. братські товариства, що склались переважно з галичан, заснували в Шамокіні нову централю – Руський народний союз (РНС). На конвенції 1902 р. Руський народний союз став на чисто український ґрунт, що й запевнило йому швидке зростання членів і майна. Однак, на десятій конвенції РНС, що відбулася 1908 р., під впливом першого єпископа о. Степана Сотера Ортинського, який щойно 1913 р. дістав повну юрисдикцію над УГКЦ, прийнято ухвалу, що членом Союзу може бути тільки католик, а на одинадятій конвенції, що відбулася 1910 р. у Клівленді, штат Огайо, на вимогу цього ж Владика Ортинського, змінено назву РНС на Греко-католицький руський союз (ГКРС). Слід відмітити, що до приходу першого українського єпископа до Америки, всі українські католицькі духовники підлягали юрисдикції ірландських єпископів, які ставилися до наших парохів із легковаженням.

Усунення з назви Руського народного союзу слова «народний» та обмеження його членства самими греко-католиками, зробило його зовсім іншою організацією. Православних українців, які через ці ухвали опинилися поза межами Союзу, прямо кинуто в обійми православних росіян і москвофілів. Ухвали конвенцій РНС з 1908 і 1910 рр. привели до створення опозиції, яку очолив Матвій Семенюк.

1910 р. опозиціонери заснували в Скрентоні нову братську організацію чисто народного характеру під первісною назвою Руський народний союз. Головою тимчасової управи став Іван Ардан – священник, суспендований раніше церковною владою. Цей пост він одержав і на I Конвенції РНС в Гаррісбурзі. Ця

конвенція намітила шлях розвитку РНС на майбутнє. Жінкам у новій організації надали ті самі права, що й чоловікам. До Союзу рішено приймати русинів-українців без огляду на їхні політичні та релігійні переконання і незалежно від того, з яких земель України вони приїхали. Рішено, що для збереження українського характеру організації, її урядовцями можуть бути лише українці, які не мусять бути американськими громадянами. Члени РНС не сміють вести релігійних спорів. Відзнакою організації є герб Руси в національних красках. До речі, на закінчення I Конвенції РНС присутні делегати заспівали «Ще не вмерла України».

Офіційним пресовим органом РНС до I Конвенції в Гаррісбурзі в 1911 р. мав бути вісімсторінковий гумористичний, а потім популярно-науковий тижневик «Шершень», що з 4 березня 1908 р. виходив в Нью-Йорку, а з 4 листопада 1909 р. у Скрентоні, а видавав його перший український книгар в Америці Василь Гришко. На I Конвенції рішено купити друкарню В. Гришка і видавати власну газету. Першого червня 1911 року появилася останнє число «Шершня», а 15 червня цього ж року в Оліфанті вийшло перше число «Народної волі». Її першим редактором і завідувачем друкарні став Євген Гвоздик, який походив із учительської родини з Бібрецького повіту і сам деякий час працював учителем. Є. Гвоздик був платним кореспондентом «Свободи» і багато писав про потребу українських шкіл.

Годиться відмітити, що ред. Є. Гвоздик підготував до друку перший альманах-календар РНС на 1912 рік. Цього ж року його звільнили з праці, бо домагався окремої заплати за завідування друкарнею. Він трагічно помер 27 жовтня 1917 р. у Філядельфії, залишивши в Галичині дружину й четверо дітей. Редактора І. Гвоздика замінив Іван Ардан, який відмовився від головства в РНС. Започатковану ред. Є. Гвоздиком традицію видавання альманахів-календарів продовжували згодом його наступники. За час свого існування, організація видала друком разом 37 календарів-альманахів.

Основними принципами РНС стало плекання і поширення ідеї братерства людей, братської помочі та взаємної терпимости. Він давав підтримку Українському Народові в його боротьбі за визволення на рідній землі та дбав про те, щоб емігранти збере-

гли свою культурну спадщину та збагатили загальну культуру всієї Америки й Канади. У «Народній волі» все нагадувалось про те, що Союз – організація світська і неполітична і такою мусить залишитися на все та не сміє ніколи перейти під контроль або на послуги якоїсь церкви, релігійної секти, політичної організації або партійної групи. РНС – це передусім забезпечення (страхова) організація, заснована на принципах американського фратерналізму. Крім матеріальної допомоги членам у випадку хвороби, каліцтва і смерті, вона мала на увазі загальнолюдські і загальноукраїнські ідеали, висловлені в принципах і цілях Союзу.

До речі, «Народна воля» виконувала важливу роллю зв'язку між організацією і членством, – засобу національного освідомлення читачів. Союз дбав про те, щоб усі члени читали свою газету. У «Народній волі» з 8-го січня 1914 року м. ін. поміщено таке повідомлення: «Оцим подається до відома членів Руського народного союзу, що в січні кожний член (забезпечений (застрахований) – М. Д.) на 1,000 доларів посмертного, має заплатити розмет (внесок – М. Д.) в сумі 75 центів, а на 500 доларів посмертного має заплатити розмет в сумі 38 центів. Крім цього розмету, кожний член РНС, без огляду на те, чи він забезпечений на 1,000 чи на 500 доларів посмертного, має ще заплатити: 10 центів на фонд резервний, 3 центи на фонд народний, а 2 центи на фонд бідних і по 10 центів на орган РНС, себто разом 25 центів». За календар-альманах РНС оплата була 25 центів.

На основах рівності, братерства та допомоги своїм людям і почалася організація нового Братського союзу в Скрентоні. Його первісна назва була та, що її покинув старий Союз на своїй конвенції в Клівленді: Руський народний союз. Проте, старий Союз незабаром покинув свою змінену назву: Греко-католицький руський союз. Він привернув ранішу назву з-перед конвенції в Клівленді: Руський народний союз. Отож, від 1911 року в Америці були два братські союзи з тою самою назвою українською мовою. У старім Руськім народнім союзі групувалися головню націонал-демократичні провідники та їхні прихильники, а в новім – головню радикали і деякі соціал-демократи. Одначе, була різниця в англійській назві обидвох Союзів: Скрентонський Союз називався Ruthenian National

Union. Джерзиситський (теперішній Український народний союз) мав таку назву: Little Russian National Association.

На кожній конвенції РНС головні урядники звітували зі своєї праці та вказували на свої успіхи та невдачі. Звітували також редактори «Народної волі». Конвенції схвалювали їхню працю або висловлювали їм догану. Вони мали також право звільняти їх від обов'язків і обирати нового редактора. На II Конвенції, що відбулася 1913 р. в Нью-Йорку, редактором «Народної волі» обрано Івана Ардана – першого голову РНС, родом із Трускавця. Ред. І. Ардан студіював теологію у Львові, належав до т. зв. «Американського кружка» вісьмох семінаристів, які були під впливом Івана Франка й Михайла Павлика та рішили працювати як неодружені священники серед емігрантів в Америці. Він був парохом церкви святих Кирила і Методія в Олифанті та брав участь у боротьбі тодішніх греко-католицьких священників за свого єпископа. За спротив юрисдикції латинської дієцезії над нашою церквою в Олифанті, попав у конфлікт із єпископом Дж. Гобаном, який його екскомунікував. Унаслідок затяжного процесу о. І. Ардан лишив священство й став світським діячем. Він замінив звільненого Євгена Гвоздика на посту редактора «Народної волі». Був ним перший раз до 1 червня 1913 року, а після двотижневого редакторства Осипа Косового, перебрав газету вдруге й редагував її до 1919 року. До речі, 1913 року «Народну волю» перенесли з Олифанту до Скрентону. Там вона виходила до кінця своїх днів.

Редактор І. Ардан – один із перших організаторів допомогових і освітніх товариств українського робітництва, деякий час був редактором «Свободи» (в радикальному дусі), а в роках 1920–1922 – радником дипломатичних місій УНР і ЗУНР у Вашингтоні. Він відіграв визначну роль у боротьбі з москвофільством на американському терені. Своїми статтями в «Свободі» та в «Народній волі» він м. ін. зробив велику прислугу нашим робітникам на Гавайських островах, спричинившись до звільнення їх від невірільничих контрактів праці на плантаціях. Для історії нашої еміграції важливою є його англomовна праця «Рутенці в Америці» (1904). Редактор І. Ардан помер 14 вересня 1940 року.

1914 року в «Народній волі» почав працювати також співредактор Омелян Рев'юк – американсько-український громадсь-

кий діяч, родом із с. Перерослі Надвірнянського повіту. Він – один із засновників Федерації українців у США (1915), голова Об'єднання Українських організацій в Америці (з 1927 р.), згодом редактор щоденника «Свобода». Редактор О. Рев'юк – автор брошур «Польща йде! Та не одна, а дві!» (1917), «Ukraine and the Ukrainians» (1920), упорядник збірника про польську пацифікацію в Галичині п. н. «Polish Atrocities in Western Ukraine». Написав також книжку про життєве забезпечення в братських організаціях та безліч цінних статей про українську еміграцію та її культурні надбання.

Після відходу Івана Ардана з редакції, редактором «Народної волі» став Мирослав Стечишин, який походив з с. Глещави біля Теребовлі. Він навчався в учительській семінарії в Тернополі, де видавав газетку «Зірка». Через свої радикальні погляди мусів залишити семінарію і 1902 р. емігрувати до Канади. У Вінніпегу почав видавати місячник «Робочий народ» – орган українських соціалістів у Канаді й США. Крім цього, був якийсь час редактором газети «Новини» в Едмонтоні. 1907 р. разом із Павлом Кратом-Терненком організував український відділ Соціалістичної партії Канади, а згодом став її секретарем.

По короткому часі М. Стечишин залишив пост редактора «Народної волі» і 1920 р. став співробітником пресового бюро Української дипломатичної місії у Вашингтоні. 1921 року перебрав редакцію «Українського голосу» у Вінніпезі й працював там до 1946 року. Ред. М. Стечишин був співосновником Об'єднання українських самостійників, Українського комітету Канади й членом Консисторії Української греко-православної церкви Канади. Помер 1947 року.

Назва Руський народний союз створювала деякі ускладнення в праці організації, тому в результаті загального референдуму членства у 1918 р., скрентонський Союз перейняв нову назву – Український робітничий союз (УРС). Ця назва відповідала тодішньому складові членства, в якому переважали робітники.

Після М. Стечишина, редакцію «Народної волі» перебрав у січні 1920 р. Дем'ян Бориско, її довгочасний співробітник, родом зі Старого Села на Лемківщині. У Канаді, де він спершу поселився, вийшов його переклад праці Мея Вуда Саймонса «Жінки і соціальне питання». У редакції «Народної волі» він

працював сам із допомогою одного кореспондента з Відня. Після V Конвенції УРС у Вілкс Беррі 1922 р., редактор Бориско почав поміщувати в «Народній волі» пробільшовицькі матеріали і через те у червні 1923 р. його звільнили з праці. Після того він став організатором прорадянського Союзу робітничих організацій (1924), що з 1932 р. прийняв назву Ліга американських українців і співпрацював з її газетою «Українські щоденні вісті».

Після Дем'яна Бориска редактором «Народної волі» був призначений Микола Репен (у червні 1923 р.), родом із с. Гринів біля Бібрки. У Галичині М. Репен працював у «Просвіті», брав участь у страйку селян, в організації «Січ» тощо. Перед Першою світовою війною належав до Крайового січового союзу та до проводу Української радикальної партії, дописував до «Громадського голосу». В Америці був активний у громадському житті, а м. ін. був редактором гумористичного журналу «Ліс Микита» в Нью-Йорку, допомагав організувати політичне товариство «Оборона України». М. Репен дуже вміло відбивав атаки на УРС комуністичних «Українських щоденних вістей» та полемізував із редакторами цієї газети. Однак, хвороба примусила його залишити редакторську працю.

На місце редактора М. Репена прийшов сотник Ярослав Чиж (1924) – один із організаторів Січових стрільців у Києві. Студіював у Львові, а потім на Карловому університеті в Празі. В Америці став членом «Оборони України». На посту редактора «Народної волі» був до 1929 року.

У травні 1929 р. редактором «Народної волі» обрали Миколу Цеглинського. На VIII Конвенції УРС 1933 р. у «Народній волі» введено постійну англомовну сторінку Our American Page, а її першою редакторкою до 1938 р. була Марія Струтинська Гамбаль. Потім довголітнім редактором цієї сторінки п. н. The Fraternal Voice був Ярослав Пронько – заступник голови УРС, згодом УБС. Крім того, тоді редагування «Народної волі» доручено редакційному комітетові трьох членів (Мирослав Січинський, д-р Володимир Левицький і Ярослав Чиж, як головний редактор). Цей самий комітет затвердила IX Конвенція УРС 1937 р. в Скрантоні. Редакційний комітет поділив працю між собою так, що д-р В. Левицький писав про події в Україні й Європі, а Я. Чиж про громадські справи. М. Січинський, як голова

Союзу, присвячував мало часу газеті. Коли ред. В. Левицький виїхав до Європи, ред. Я. Чиж сам редагував «Народну волю». Після повернення д-ра В. Левицького, «Народна воля» мала двох редакторів аж до 1941 року. До речі, 1930 р. д-р В. Левицький організував у Скрантоні український громадський хор і був його диригентом; у 1933 р. був директором українського павільйону на Світовій виставці в Чикаго. У тридцятих роках у редакції «Народної волі» кілька тижнів працював також інж. Болеслав Залевський, – колишній командир Мазепинського полку Запорізького корпусу Армії Української Народної Республіки.

На X Конвенції УРС, що відбулася 1941 р. у Рочестері, рішено, що редактора «Народної волі» не вибирає конвенція, а призначає Головна рада, яка також має право домовлятися з ним про умови праці та платню. У випадку потреби, ці справи поладжує Виконавчий комітет УРС. На основі такого рішення конвенції, Виконавчий комітет призначив Я. Чижа головним редактором «Народної волі», а д-ра В. Левицького – співредактором. У листопаді 1941 р. д-ра Левицького звільнено за те, що він окремо редагував свою газету «Громадський голос», а в ній узяв радянськo-фільський курс, незгідний із напрямом «Народної волі».

Від 1941 р. деякий час у «Народній волі» працював Лев Безручко, який брав участь у визвольних змаганнях, був членом Республіканського хору під керівництвом Олександра Кошиця. Він студіював у Київському університеті, а в Українській господарській академії в Подєбрадах здобув звання інженера-агронома. В Америці був учителем української мови в Баффало та в Тейлор біля Скрантону. Написав спогад про свою працю на Закарпатті п. н. «З піснею по світах і рідних закутках».

У лютому 1942 р. Виконавчий комітет звільнив також ред. Я. Чижа – прихильника Української радикальної партії. Потім у Нью-Йорку його обрали головою Комісії УВАН для вивчення історії української еміграції. Чужинці вважали ред. Я. Чижа авторитетом у ділянці чужомовної преси. Ред. Я. Чиж був одним із найкращих еміграційних журналістів. Він зробив багато для піднесення національної свідомості нашої еміграційної спільноти. Був також солідним науковим дослідником. Помер несподівано 1958 року.

Після ред. Я. Чижа, редакцію «Народної волі» в лютому 1942 р. погодився перебрати на три місяці Микола Цеглинський, але згодом він прийняв пост головного редактора всіх союзових видань і був ним до грудня 1943 року. Співредактором працював Лев Безручко. 1946 р. М. Цеглинський удруге став редактором «Народної волі». У той час він займав негативне становище до українського національного табору, тож його напрям у газеті викликав невдоволення серед її читачів. Його звинувачували в тому, що він промовчував українські справи або тримався нейтрально та не займав виразного становища до радянського режиму в Україні. Під впливом протестів ред. М. Цеглинський 1947 р. зрезигнував із праці. До речі, крім праці в «Народній волі» та в інших газетах і організаціях, М. Цеглинський м. ін. був автором праць про Івана Франка та про українську еміграцію в журналах «Interpreter» і «Our World». Він помер 1956 року.

Під кінець 1943 р. редактором «Народної волі» став Володимир Лотоцький – колишній редактор «Свободи» та «Америци». Однак, він попав у конфлікт із читачами. На XI Конвенції УРС 1946 р. в Баффало делегати виступили з вимогою, щоб напрям «Народної волі» був робітничий і демократичний та щоб газета більше писала про робітничий рух і соціальні проблеми в Америці. Ред. В. Лотоцький відмовився іти по тій лінії і заявив, що він консерватист і йому важко писати інакше, як він досі писав. По відході ред. М. Цеглинського в жовтні 1947 р., Виконавчий комітет прийняв на посаду редактора «Народної волі» Дмитра Корбутяка. Його співробітником деякий час був о. Іван Гундяк – майбутній Архієпископ Української православної церкви в Америці. З «Народною волею» він співпрацював раніше. 1942 р. заступав якийсь час головного редактора. В роках 1948–1956 видавав «Українське православне слово». Помер 1984 року.

Ред. Д. Корбутяк почав свою журналістичну працю ще в Україні, в газеті «Життя Покуття», яку він видавав разом із З. Стефаником у Коломиї в 30-х роках. Пізніше був співробітником тижневика «Наш прапор», що його видавав у Львові Іван Тиктор, і видань Радикальної партії («Громадський голос», «Каменярі», «Живе слово»). У той же час був одним із організаторів молодіжної організації «Каменярі».

Коли 1949 р. до США приїхав видатний політичний діяч, видавець і публіцист д-р Матвій Стахів, йому зараз таки запропонували працю головного редактора «Народної волі», а Д. Корбутяк став співредактором до серпня 1956 р., коли він відійшов на працю до Голосу Америки у Вашингтоні. До речі, у Скрантоні Д. Корбутяк закінчив університетські студії, перервані війною. Ред. Д. Корбутяк був добрим журналістом і активним союзовим діячем.

Д-р Матвій Стахів народився в с. Нуще в Галичині. Служив в Українській Галицькій Армії, а потім студіював у Карловому університеті в Празі. В Галичині був редактором тижневика «Громадський голос»; був активний у політичному житті, а в США належав до проводу УККА, виконував обов'язки голови ЗУАДК та багато інших обов'язків.

Як публіцист і науковець, д-р М. Стахів був автором або співавтором численних праць із ділянки історії України. Його статті друкувались у «Народній волі» ще перед війною. Помер 1978 року.

Помітний слід у праці «Народної волі» залишив д-р Василь Вергун. В Україні він працював як організатор Союзу української поступової молоді ім. Драгоманова «Каменярі», був співробітником журналу «Каменярі» та інших видань. Після війни був директором української гімназії в Лянсгуті та співробітником газети «На чужині» у Баварії, а в Америці видавав журнал «Наш голос». Співредактором «Народної волі» став 1955 року, а після відходу д-ра М. Стахова на пенсію (1971 р.), став її головним редактором. Науковий ступінь доктора філософії В. Вергун здобув на УВУ в ділянці української філології. Він був автором багатьох наукових і науково-популярних праць, розвідок, статей, есеїв і рецензій. Помер у грудні 1981 року.

Співредактором «Народної волі» від 1976 р. був Іван Смолій, родом із с. Махнівець біля Турки. В Америці працював на прожиток в Нью-Йорку і Вашингтоні – у Конгресовій бібліотеці, а в Ютиці заробляв на прожиток фізичною працею. В роках 1976-1984 був головним редактором «Народної волі». На думку проф. д-ра Осипа Кравченюка, він зробив «Народну волю» чи не найкращою публікацією на еміграції.

Іван Смолій – талановитий письменник. Свої вірші в Україні друкував у літературно-мистецькому журналі «Назустріч», а як прозаїк дебютував 1937 р. оповіданнями «Зустріч» і «Кар'єра будівничого» в газетах «Новий час» і «Діло». У Німеччині видав збірку «Дівчина з Вінниці», а в Сполучених Штатах Америки збірку «Манекини», оповідання «Зрада», повісті «Кордони падуть», «У зеленому Підгір'ї» і «Неспокійна ніч»; п'єсу «Ніч під пшеничною землею», оповідання «Жрець сліпої богині». Написав також твір для дітей «Сонцебори». Твори Смолія нагороджувались на різних конкурсах. Ред. І. Смолій – автор нарису «Долиною Могоку» про українські поселення у центральній частині штату Нью-Йорк. Був також членом МУР у Німеччині, Об'єднання українських письменників «Слово» та Співки українських журналістів.

На XIX Конвенції УРС, що відбулася 1978 р. на союзовій оселі «Верховина», прийнято історичне рішення про зміну назви Українського робітничого союзу на Український братський союз (УБС). Під назвою Український робітничий союз організація проіснувала від 1918 до 1978 р., отже рівно шістдесят років.

У назві «робітничий» віддзеркалювались важливі питання соціального характеру. З приводу цієї назви в бік організації падали неоправдані закиди конкурентів або недругів щодо її справжнього обличчя. Одначе, УРС ніколи не зійшов із національних позицій, ніколи не відступив від принципу самостійної, соборної та незалежної української держави і не дозволив, щоб його опанували ворожі національній справі інтернаціональні сили. У важких переломових часах наступу більшовизму на все українське організоване життя, УРС зумів вдержати при собі поступові елементи, які в іншому випадку пішли б повністю у ворожі організації. З допомогою поступових, але поміркованих і національно стійких людей, УРС зумів очистити українське

суспільно-політичне життя від ворожих агентур, які все шкодили організації та старалися якщо не очолити й опанувати її, то хоч пошкодити. Важливу роль у цьому процесі відіграла «Народна воля». Нова назва – Український братський союз має глибокий сенс у ширшому аспекті.

На XIX Конвенції затверджено попередній склад редакції «Народної волі» (д-р Василь Верган та Іван Смолій) і журналу Forum (Андрій Григорович і Ярослав Пронько). Коли ж у серпні цього ж року пішов на пенсію головний редактор «Народної волі» д-р Василь Верган, його місце зайняв співредактор Іван Смолій, а на пост співредактора Виконавчий комітет прийняв Євгена Готмана. Після одного року Є. Готман перестав працювати. На його місце Виконавчий комітет прийняв на неповний час Миколу Білоскірку.

В лютому 1984 р. помер головний редактор «Народної волі» Іван Смолій. Його обов'язки прийняв головний секретар УБС д-р Роман Ричок, який разом із співредактором Миколою Білоскіркою продовжував видавати газету. За час недуги й після смерті ред. І. Смолія, обов'язки головного редактора «Народної волі» виконував від 11 серпня 1983 р. до 25 квітня 1985 р. д-р Роман Ричок – головний секретар УБС. Від травня до грудня 1985 р. головним редактором «Народної волі» був Віктор Поліщук із Торонто, родом із Дубна. До Канади приїхав 1981 р. з Польщі. Потім до червня 1986 р. обов'язки головного редактора знову виконував д-р Роман Ричок.

У червні 1987 р. головним редактором «Народної Волі» став мгр. Микола Дупляк, який досі працював в американському середньому шкільництві та в Школі Українознавства ім. Лесі Українки в Сиракузах. Він – родом із Лемківщини (с. Рудавка

Яслиська пов. Сянік), виріс на польському засланні над Балтійським морем у висліді злочинної військової операції «Вісла». Закінчив україністику в Учительській студії в Щецині, а згодом славістику в Сиракузькому університеті та в Українському вільному університеті в Німеччині. Свою журналістичну кар'єру почав ще в Польщі дописами до «Нашого слова», а в Америці до різних газет. Біля 15 років співпрацював із Науковим товариством української термінології. Був співробітником «Лемківських вістей» у Торонто та співредактором чотирьох томів «Анналів Лемківщини», автором, редактором і упорядником книг «Борітеся – Поборете!», «З Україною в серці»; редактором книжок «Дівчина з Америки» Володимира Мерещака, «Мала сакральна архітектура на Лемківщині» Т. і М. Лопаткевичів, спогадів колишніх вояків УПА п. н. «В рядах УПА»; багатьох статей, особливо рецензій, в українських газетах і журналах в Америці й Україні та в інших державах. У Сполучених Штатах усе був активний у громадському і політичному житті української спільноти.

Автор цієї статті був останнім головним редактором тижневика «Народна воля» майже двадцять років. Йому довелось працювати тоді, коли головою Українського Братського Союзу був Іван Олексин, який довів організацію до руїни. Йому й довелось захищати газету від рішень Виконавчого комітету УБС, який хотів припинити публікацію власного союзного органу ще перед загладою очолюваної ним організації.

Кінець кінцем «Народна воля» виходила як тижневик до кінця 2006 року. Ред. М. Дупляк не бажав видавати газету як місячник, тож від початку 2007 до серпня 2009 року «Народна Воля» появлялася уже як місячник під редакцією Романа Лужецького, який приїхав до США вже з вільної України, зі Львова. В останніх роках УБС очолював Ярослав Гавур, але доля організації була вже вирішена. Саме тоді (2009 року) припинив своє існування Український братський союз, який приєднали до греко-католицької союзової організації «Провидіння» у Філядельфії, штат Пенсильванія.

Моє бажання, щоби «Народна воля» виходила хоч до свого недалекого століття, на жаль, не здійснилося.

Антонія Цвід

Анатолій Крат

АНТОНІЯ ЦВІД: «ШЕВЧЕНКО, ЯКИЙ ЗАВЖДИ ЗІ МНОЮ...»

Антонія Цвід, українська поетеса, прозаїк і громадська діячка. Авторка двох десятків різножанрових книг, член НСПУ, Товариства «Просвіта», Міжнародного руху «Poetas del Mundo», а також – товариства «KulturLeben», Центральної спілки українців Німеччини в Берліні. Володарка Міжнародних літературних нагород, серед яких німецько-французька ім. Антуана де Сент-Екзюпері. В січні 2023 року за творчу діяльність в Німеччині письменниця відзначена «Золотим дипломом».

Творчо працюючи в Берліні, підготувала до друку книгу письменницьких розвідок «Тасмниці Тараса Шевченка. Неймовірні історії кохання», що побачила світ у львівському видавництві «Піраміда». Це видання є своєрідним продовженням її трилогії – роману-перфомансу «Возлюбленик муз і грацій. Кохані жінки Тараса Шевченка».

Нещодавно письменниця розпочала благодійний тур європейськими країнами, метою якого є підтримка поранених українських воїнів, які перебувають на реабілітації за кордоном. Вона презентує поезію воєнного періоду та книгу своїх письменницьких розвідок про Тараса Шевченка в Берліні, Парижі, Будапешті, Афінах, Римі. Під час перебування Антонії Цвід у Празі

мені вдалося поспілкуватися з нею про маловідомі сторінки особистого життя Кобзаря.

– Пані Антоніє, як відомо, перші презентації Вашої нової книги, а також поезій відбулися вже в українській громаді Німеччини та в Берлінській організації «KulturLeben». Нещодавно Ви також мали виступ перед учасниками XIV З'їзду Європейського Конгресу Українців у Берліні, а щойно повернулися з Парижа, де мали душевний прийом. Розкажіть, як взагалі виникла ідея європейського туру?

– Перша моя творча участь в роботі Світового Конгресу України відбулася ще у Львові 2017 року, коли вийшло друком моє трикнижжя про Тараса Шевченка «Возлюбленик муз і грацій». Тоді ж романи розлетілися по різних континентах. А виступ на XIV З'їзді Європейського Конгресу Українців в Берліні став стартовим майданчиком для благодійного туру Європою. Уже відбулося кілька вечорів у Берліні та Парижі.

Як виникла ідея туру? Мені не давало спокою запитання, що я можу зробити в ці часи лихоліття для рідного народу? Я – поетеса, прозаїк – можу проводити благодійні презентації своїх книг на підтримку наших воїнів, принаймні тих, які перебувають у госпіталях за кордоном. Для початку я планую після першого етапу презентацій у різних столицях Європи, які завершую до кінця червня, разом із ЦСУН у Берліні, членом якої я відтак є, та її очільницею Людмилою Млош, розпочати відвідини госпіталів, що організація робить регулярно, і зробити особистий внесок у підтримку наших поранених військових, а також подарувати їм свої книги. Я написала вірші й поеми про війну. Але крім того, я підготувала книгу письменницьких розвідок «Таємниці Тараса Шевченка. Неймовірні історії кохання». В її основу лягли багаторічні дослідження, які відкривають невідомі сторінки життя нашого Пророка. Дискусії навколо сучасних версій про життя й кохання Тараса Шевченка спонукали мене глибше вдатися до вивчення версій дослідників, думки яких часто суперечать одна одній. Відкриваючи в Шевченкові все більше земного, людяного, маємо ширше досягнути його геніальність.

років тому мені випала честь разом із колегами промовити слово над його могилою під час перепоховання в Україні.

Свого часу Шевченко, головний персонаж моїх романів та письменницьких розвідок, був добре обізнаний із творами чеських та словацьких слов'янофілів: Вацлава Ганки, Яна Коллара та Йозефа Шафарика. Про останнього автор «Кобзаря» вперше почув від Йосипа Бодяньського в Москві в 1844 році. Професор саме повернувся з Праги, де певний час працював під керівництвом Шафарика. Здається, саме від нього він привіз і дав погортати Тарасові літопис Самійла Величка. Цей епізод я описала в своєму романі «І темні ночі, і ласки дівочи», що входить до трилогії «Возлюбленик муз і грацій». Шевченко присвятив Шафарикові поему «Єретик», яка була видана окремою книжкою в оригіналі (латинкою) з паралельним перекладом на чеську мову Франтішка Тихого. Хоча слов'янські теми в творчості Тараса Шевченка з'являлися ще до зустрічі з Бодяньським, зокрема, в поемі «Гайдамаки» (1841), але його вплив на молодого поета був незаперечним.

– Як Вам вдалося за таких скрутних умов завершити роботу над своїми дослідженнями ще й видати їх? Можете назвати тих, хто морально й матеріально в цей важкий для України час підтримав вашу титанічну працю, яка забрала не один рік вашого життя? Вам довелося працювати над нею навіть за кордоном, де опинилися через війну. Чи не перевелися ще в Україні меценати, якими ввійшли в історію Острозькі, Терещенки, Ханенки, Симиренки, Алчевські?

– Дуже непросто нині й писати, і видавати. Я дякую Богові за людей, які підтримують письменників сьогодні. Це люди, які розуміють, що підтримка духовності українського народу – це також задля нашої Перемоги. Звичайно, тут не йдеться про те, що статки цих благодійників можуть рівнятися зі внесками наших колишніх меценатів, яких ви назвали. Нині це насамперед люди культури й науки, які розуміють вагу й потребу такої підтримки. Мені приємно і Вам подякувати за підтримку мого видання, хоч я, здається, навіть і не просила...

– Я завжди з радістю підтримую ваші праці, знаючи їхню вагу – і не так важливо: поезія це чи проза, чи ось таке письменницьке дослідження.

– А все ж, це вказує на високий рівень свідомости людини. Хочу низько вклонитися й іншим меценатам. А це насамперед журналістка зі США Галина Угрин та її чоловік пан Михайло. Вони підтримали вже друге моє видання. А ще такі жертovní люди, як письменниця Галина Кавка з Огайо (США), голова НСУН в Берліні Людмила Млош. Особлива моя вдячність моему землякові академіку Василю Кременю, який не лише мудрим словом, а й ділом підтримує мої видання. Намагається сприяти мені також Ярослава Хортянї з Будапешта, екс-президент Європейського Конгресу Українців. Певна, що ці імена увійдуть до золотой скарбнички української жертвовності задля високої духовності нашого народу.

Духовна присутність Тараса Шевченка завжди зі мною. Навіть у найважчий час отримала запрошення голови Центральної спілки українців Німеччини пані Млош на непересічну подію – висадження пагона верби Тараса Шевченка, привезеного з Казахстану, за участі представників українського посольства та мерії міста Оранієнбург, неподалік Берліна. На урочистій церемонії я розповіла історію цієї верби, яку поет виламав, йдучи етапом на Мангішлак. За спогадами Б. Залеського, він зустрів Тараса під Оранієнбургом скривавленого, і той розповів, що його понесли коні в Губерлінських горах і мало не вбили. Певна, та палиця була в крові поета, тож і проросла в Мангішлацькій пустелі. Відтак я відчула потребу засісти за робочий стіл.

– **Пані Антоніє, Ви починали як поетеса і видали чимало поетичних збірок. Ваша громадянська лірика – наснажено патріотична, філософськи осмислена, проте ще на зорі незалежності України наші українські, а також польські чи німецькі критики назвали Антонію Цвід засновницею саме філософсько-еротичного напрямку в сучасній поезії. Ваші вірші, як не дивно, єдиної з сучасних європейських авторів, увійшли до польської антології «Перли лірики європейської» в когорті таких світових імен, як: Сапфо, Петрарка, Шекспір, Байрон, Гете, Гейне... Як це сталося?**

– Так, моя поезія була гаряче сприйнята в Польщі. На Міжнародному поетичному фестивалі в Познані поет Едмунд Петрик наголосив: «Ми звикли до того, що зірки любовної лірики приходять до нас із Парижа, а тепер, слухаючи поезію Антонії

Цвід, розуміємо, що – з Києва». До речі, до згаданої Вами антології потрапила також мініатюра з першої моєї книжки «Прспект Любові»:

Душа – немов морська стихія!

У саме серце б'є прибій.

Ні слова не скажу тобі я,

Лиш захоплю тебе, як хвиля,

і утоплю – в собі.

Коли мені упорядник книги Олександр Навроцький на наступному Міжнародному поетичному симпозіумі у Варшаві вручив два примірники цієї книги в присутності моїх колег Юрка Андруховича й Оксанки Забужко, я почувалася досить незручно. Ми тоді були молоді і лише входили в літературу. Вони несподівано взяли за прозу, а я ще вірила в свою поетичну зірку – надто бурхливий мала сплеск... Мене підтримали старші літератори: Микола Жулинський, Володимир Забаштанський, Петро Перебийніс, Любов Голота, Павло Мовчан, Борис Олійник, Ліна Костенко, яка рекомендувала мене до Спілки письменників України... Але я завжди трималася якось осібно, бо відчувала, що талант не мусить товктися в гурті, тож не бажала переходити на прозу. Можливо, я й помилялася... Коли б знала, що доля все одно винесе мене на гребінь романіста, публіциста – почала б раніше.

Тоді ж відбулася й моя перша презентація в Спілці письменників Західного Берліна за модерування поета Олафа Мюнзберга, який запропонував разом провести Бієнале української поезії в столиці Німеччини і скласти список поетів. І вже через півроку відбулося чотири вечори; мені випало презентувати свою філософсько-еротичну поему «Обертальний хрест або Філософія двох» у перекладі Анни-Галі Горбач разом із Ігорем Римаруком і Юрієм Андруховичем. Відбулися вечори й поетів-дисидентів Ігоря Калинця, Василя, Голобородька, Надії Кир'ян. Під час обговорення Юрко, який трохи розумівся на німецькій, шепнув мені: «Ти почула, щойно прозвучало: «Поезія Антонії Цвід настільки своєрідна, що важко віднайти аналоги в світовій ліриці». Це була несподівано висока оцінка моїх поезій німецькими літераторами.

Чому не еротичні, а саме філософсько-еротичні? Іноді дивуються, як це? Для мене ніколи не поставало завдання в поезії оголити людське тіло, що передбачає еротика. Мета моєї творчості полягає в тому, щоб розкрити сенс людського буття. Пізнання буття через інтимне начало в Природі, материнство, через боротьбу і єдність протилежностей, бо Він і Вона, або Інь і Янь, – це завжди боротьба і єдність. На цьому наголосив Ю. Андрухович у рецензії на мою поему «Обертальний хрест або Філософія двох» та поетичну збірку «Благовіст крізь відьмацький регіт», опубліковану в «Літературній Україні».

Час мого входження літературу – це був час єднання поетів материкової України та закордоння. Вперше на сторінках української преси з'явилися вірші Віри Вовк, Емми Андієвської, Марії Ревакович, Юрія Тарнавського та інших. Згодом їхні твори я включила до упорядкованої мною антології «Вольтова дуга. 50 українських поетів». На міжнародному поетичному фестивалі «Золотий гомін» звучало дивовижне українське слово з Бразилії, США та багатьох європейських країн. Тоді ж я прочитала для півтисячної аудиторії філософський вірш «...і я поступово у шкіру вогню перейду – в свій дух...», яким незабаром відкрився журнал «Сучасність», що тоді виходив у Нью-Йорку. Не знаю, з чиєї ініціативи, але пам'ятаю, що добірку віршів у мене попросила саме Віра Вовк із Бразилії. Наш нині всесвітньо визнаний художник Іван Марчук навіть передав мені гонорар зі США і ми цю подію відзначили в малярні на Андріївському узвозі.

А згодом Іван Дзюба якось зізнався мені в письменницькому гурті, що п'ять примірників моєї поетичної збірки «Зоря на два голоси» завіз до США. Вона й стала предтечею моєї суто філософської лірики, яку характеризували в своїх рецензіях літературні критики Дмитро Дроздовський, Микола Славинський, Петро Кононенко, Іван Драч та інші. На прес-конференції в УНІАНі досить ґрунтовне слово сказав Микола Жулинський, особливо Михайло Наєнко, який звернув особливу увагу на мою рок-феєрію «Корона Євпраксії» про внука Ярослава Мудрого Євпраксію, яка стала імператрицею Священної римської імперії Адельгейдою, вийшовши за Генріха-IV. Оце, так би мовити, коротко про початки мого входження в велику літературу... Ви мене «зачепили за живе», то я Вам і «врізала» всю правду-матку.

– Чи маєте творче кредо? Звідки у вас філософські мотиви в поезії? Чому звертаєтеся до них у віршах?...

– Моє життєве і творче кредо збігаються. Мене завжди цікавило, для чого людина прийшла в цей світ? Я захоплювалася філософією і шукала відповіді у Фрейда, Фрома, Канта, його теорії про піднесене, в Шопенгауера і навіть Ніцше... Захоплювалася його твором «Так казав Заратустра», але сприймала його лише як блискучий поетичний твір, бо геть не погоджувалася із самою ідеєю – насправді Заратустра казав не так, треба читати Лева Силенка. А коли вичитала оте «ніцшеанське», що до жінки треба йти з батоном, то й утратила до нього інтерес. Так було і з Шопенгауером, який писав досить образно, але його фраза, що найнищіший чоловік ліпший за найвишуканішу жінку, так розчарувала мене, що я взагалі втратила цікавість до його писанини... Справжній чоловік пізнається за ставленням до жінки. Як, до прикладу, наш Шевченко – він навіть затуркану наймичку, обожнював і оспівував у своїх мистецьких та літературних творах. Тож саме Шевченка я вважаю справжнім чоловіком. Можливо, саме звідси й інтерес до історій його кохання.

Так ось на запитання, для чого явилася в світ людина, я знайшла деяку відповідь в епікурівському еудемонізмі: людина народжена для щастя. За гедонізмом кіренаїків – для насолоди. А філософи-екзистенціалісти – К'єркегор, Камю, Сартр – бачили сенс життя людини в екзистенції, тобто у вираженні власної сутності. Зрештою все це дозволило мені вивести для себе власну формулу: сенс існування людини полягає в тому, аби виразити власну сутність, тоді ти отримаєш від життя і щастя за Епікуром, і насолоду за кіренаїками. Оце і є моє життєве і творче кредо. Пошук себе і екстраполяція знайденого в собі у світ. Мікро- і макрокосм людини й взаємовпливи. І цієї формули я дотримуюся не лише в своїх філософських чи світоглядних віршах, а й у романі «Возлюбленик муз і грацій», що, на мій подив, помітив і відзначив у своїй розгорнутій рецензії на трикнижжя академік Петро Кононенко. Тарас Шевченко, як і Іван Франко чи Леся Українка в своїй творчості стали послідовниками кордоцентризму чи пак «філософії серця» Григорія Сковороди, якого я вважаю предтечею відродження філософії екзистенціалізму – якщо не брати до уваги античних мудреців. Він, як на ме-

не, першим заговорив про піднесення внутрішнього світу людини.

– А що стало для Вас поштовхом до написання аж трьох романів про Тараса Шевченка під назвою «Возлюбленик муз і грацій. Кохані жінки Тараса Шевченка»? Про нашого українського Пророка і генія вже стільки писано-переписано, що, здавалося б, уже немає що додати...

– Як перейшла з поезії в прозу? Це був радше передбачуваний для мене процес. Наприкінці 90-х я написала рок-феєрію «Корона Євпраксії» й опублікувала в книзі «Гріховна таїна». Тоді ж відбулася і моя моновистава за філософсько-еротичною поемою «Обертальний хрест або Філософія двох...», а також був відзнятий телефільм «Антонія Цвід і її «Обертальний хрест...». На прес-конференції професор М. Наєнко високо оцінив цей драматичний твір, піднісши його до рівня творів Лесі Українки. Це надихнуло мене і я вирішила написати ще щось у цьому дусі. Редактор моїх творів Анатолій Дупляк підкинув мені ідею спробувати щось написати про кохання Тараса Шевченка, бо я вже змалку знала його вірші з дідусевого «Кобзаря», за яким я, до речі, навчилася читати ще до школи. Мені захотілося відтворити три етапи кохання поета: до, під час і після заслання. Я почала навіть писати римовану річ. Але матеріалу назбиралося так багато, що я не могла з ним упоратися, він вилазив за рамки жанру, як те тісто з діжі... Я з рік мучилася: то скорочую, то доповнюю, то знов скорочую. Із віршованого варіанту вже перейшла на прозовий. Це були справжні муки творчості... Саме цим можна пояснити римовані вкраплення в тексти романів, що зробило, як зазначають критики, його оригінальним.

Зрештою, коли ми з редактором трохи його «причесали», вирішила показати провідному шевченкознавцеві, заступнику директора Інституту літератури АН України Сергію Гальченку. Він передзвонив того ж вечора й каже: «Я так нареготався! Чудовий Ваш роман». Ага, думаю, роман! І справді, це ж роман! А роман має бути ширшим – у нього більше можливостей! Я з радістю заходила повертати ті шматки, які так болісно мусила викидати. І коли отямилася, помітила, що маю два романи: перший і третій, а середини нема! Без цього життя Шевченка неповне!

Отож, засукавши рукави, занурилася я знову в архівні матеріали, спогади сучасників, листування... Мені здавалося, що я ніяк не зможу написати про життя Шевченка на засланні, що це безпросвітна сірість... Аж виявилось, що це не так! Шевченка ніколи не переставали кохати жінки, де б він не був. Я відкрила для себе чарівну татарочку Забаржаду, казашку Катю і багато цікавих історій із його життя. Так народилася третя книжка, тобто друга. І вже в 2017 році світ побачила трилогія загалом на 1200 сторінок з кольоровими та чорно-білими репродукціями малюнків Тараса Шевченка. Багато було хвилювань, бо вперше Великий Кобзар виступив як жива людина, зі всіма своїми людськими рисами, ніщо ж бо людське не було йому чуже. Та, хвалити Бога, отримала дуже схвальну пресу.

Посипалися позитивні рецензії і виступи на пресконференції в Укрінформі та на презентаціях в Музеї літератури академіків Миколи Жулинського, Петра Кононенка, а також Сергія Гальченка, який написав передмову до трикнижжя, а також відомих письменників Любові Голоти, Василя Неволова, Петра Перебийноса, авторитетного літературознавця Дмитра Дроздовського... Зрештою трилогію було номіновано на Національну Шевченківську премію. Але, як мені сказав згодом один член комітету, спочатку твоя трилогія мала підтримку більшості, але потім «переважила» поезія Емми Андіївської... Мовляв: «Еммі вже за 90 років, а в тебе ще є час». Ні до кого не маю ніяких претензій – все від Бога. Ще маю час... але, чесно кажучи, вже не знаю, чи маю бажання.

– Вашу трилогію «Возлюбленик муз і грацій» критика назвала «знаковою подією в сучасній українській літерату-

рі», яку варто екранізувати, і вона витримала рекордних три видання. Здавалось би, тему вичерпано, вона мала нечуваний успіх, а отже, можна було б заспокоїтись... І раптом виходять Ваші письменницькі розвідки «Тасмниці Тараса Шевченка. Неймовірні історії кохання», що відкривають світові святее святих – маловідомі сторінки інтимного життя українського Кобзаря. Що це, данина моді, епатаж, чи спроба через дражливу тематику відійти від іконописного образу Шевченка?

– Ось і не вгадали. Ні мода, ні епатаж (цим я перехворіла ще в молодості, коли писала отой «Обертальний хрест або Філософія двох») і ніяка не спроба... Хоч таки хочеться вииняти Шевченка з Прокрустового ложа, у яке його гвалтовно засунули московити, століттями володарюючи на нашій землі. Бажання розколоти отой цинковий пам'ятник, «прикрашений» голубами, і випустити з нього живу душу Шевченка-людини. Але скринька просто відчинялася: цією книгою я створила певний підмурівок під нову споруду, яка виросла на базі моєї трилогії «Возлюблений муз і грацій. Кохані жінки Тараса Шевченка» – це ціла серія романів-кіноперформансів, яка ще має побачити світ. Ваша правда, я мала намір на цій трилогії й зупинитися, вже були б видані мої мемуари, які забуксували, а також незавершений художній сатирично-гумористичний роман. Але ж посипалися листи, запитання, побажання... Та ще й треба ж було світлої пам'яті Дмитра Павличка смикнути за язик – на одній зі столичних книжкових ярмарок (в приміщенні Олімпійського стадіону), він запитав: «Я обіцяю Вам прочитати всі три томи, але скажіть, чи написали Ви про ту дівчину, що ото з нею Шевченко прогулювався Лаврськими пагорбами?» Він так простягнув руку над головою й зобразив хвилі, а піднесені очі його якимось особливо заясніли. Я не відразу второпала, розгубилася й не знала, що відповісти, але через пару хвилин мені дійшло. Я повернулася: «А, це Ви про ту дівчину, з якою його зустрів на пагорбах Олександр Чужбинський?» – «Саме так!» До поета підійшли читачі і я відступила, але ця коротка розмова не давала мені спокою: а й справді, хто вона така?

Вже стільки десятиліть шевченкознавці б'ються над цим питанням, а віз і нині там. Вже й на попівну Федосію Кошиць грішать, до якої Тарас сватався в Кирилівці. Так хіба ж їй пощади дозволила б до півночі, як згадає Чужбинський, гуляти з нареченим, та ще й із тим, який нещодавно вхопив від неї гарбуза?! Оце мене й засадило знову за архіви. Коли ж я знайшла для себе відповідь у Шевченкових листах до Бодянського та княжни Варвари Респіної, то прийшла до висновку, що це була Тарасова наречена із Седнева. Він же Бодянському так і написав, що мав уже в Києві оженитися, та Бог не вволив його волі й загнав на каторгу. Отже, була наречена, про яку сном духом досі ніхто не знає! І тут раптом, як Боже провидіння, мені зателефонував седнівський чоловік, Михайло Байдаков, і довірив свої таємні родинні реліквії, які дають підстави припустити, що Тарас Шевченко має пряму гілку свого родоводу. Я висунула версію, що з його прапрабабцею, чарівною вихованкою братів Лизогубів Марією Стадниченко Тараса назавжди розлучив арешт і заслання.

– Робота над книгою довела, що навіть понад півтори століття по відході у вічність Кобзаря українську громадськість все більше бентежить чимало питань про його особисте... І особливої уваги заслуговують сучасні дослідження шевченкознавців, які не припиняють пошуків нових відомостей про Пророка. Не дивно, що вони зацікавили Вас...

– Так, коли я працювала над тими «розкопками», відкрила чимало не відомих мені версій про долю Шевченка, які часом суперечать офіційним. Це змусило мене переглянути їхню правдивість на основі доступних мені документів. Я зрозуміла, що в мене є й чимало недоговореного в трилогії. Та й узагалі, збагнула, що починати романи про життя Шевченка треба не з момен-

ту зустрічі його із Сошенком, як це було в моїм трикнижжі (перші роки життя було подано у вигляді спогадів), а з дня його народження. Так моя трилогія помножилася.

Але що спонукало написати й видати книгу своїх письменницьких розвідок? Я зрозуміла, що деякі використані в романах нові версії біографів поета в художньому творі читач може сприйняти за авторські домисли. Тож виникла потреба створити підмурівок для наступної серії романів – зібравши всі віднайдені версії докупи, видати книгу розвідок про кохання Тараса Шевченка. Бо ж не мною сказано, що кожна версія має право на життя. Хоч я враховую хибність окремих з них і, певно, що не використовую їх у праці над художніми творами.

Так, опираючись на архівні документи, спогади сучасників, листування поета та його твори, у своїх розвідках «Таємниці Тараса Шевченка. Неймовірні історії кохання» я збрала й проаналізувала на предмет відповідності реаліям найрезонансніші версії дослідників долі поета, намагаючись знайти відповіді на цілу низку запитань. Зокрема, чи справді кохана поета Ядвіга Гусиковська здала його польським повстанцям? Через яку жахливу таємницю графиня Анастасія Толстая знищила щоденник свого чоловіка? З якої причини Ганні Закревській повідомили про бущім смерть її дівчинки при народженні? Йдеться також і про стосунки поета з казашкою Катею, яку аксакали називають його любленицею, а також – із онукою генерала Ренні Анною, яка, за деякими дослідженнями, є останньою нареченою Шевченка.

В новій своїй книзі я намагаюся проаналізувати й такі питання особистого життя поета, як імовірність аристократичного походження поета, а також те, чи бував Шевченко в Варшаві, чи навідував місця Конотопської битви і чи був знайомий особисто з Миколою Гоголем.

– Тобто ваша книга – це своєрідний підсумок, симбіоз нових пошуків сучасного шевченкознавства у царині поглиблення знань про особисте життя українського генія. А як вона відразу ж потрапила на сторінки часопису «Київ»?

До мене звернулася відома письменниця Теодозія Зарівна з запитанням, чи я не маю чогось цікавого до часопису «Київ», який вона редагує. А я щойно поставила крапку в рукописі цієї

книги. Я їй спочатку скидала шматками, ще допрацьовувала, а потім вже скинула весь рукопис.

– Ви справді провели колосальну роботу, опираючись на архівні документи, а потім довго вагалися, чи варто взагалі оприлюднювати резонансні версії невідомих романтичних стосунків поета з коханими музами та нареченими. Професор Віктор Жадько в своїй передмові до книги зазначив, що ця книга «становить непересічне явище чималої ваги не лише в українському літературознавстві, а в історії української літератури». Якими були ще реакції критиків, можливо, істориків, шевченкознавців і просто пересічних читачів на ваші дослідницькі версії?

– Я щиро вдячна професорові Віктору Жадьку за таку безоглядну й щирю підтримку мого видання. Він ознайомився з рукописом і письмово, так би мовити, якби у вигляді внутрішньої рецензії, дав кілька вагомих порад, які я врахувала, виводячи остаточний варіант книги. Хоч, може, й не все в ній гладко, але не помиляється лише той, хто нічого не робить. До речі, в багатьох своїх статтях із книги я покладалася на дослідження цього неупередженого шевченкознавця. Вдячна також академіку Василю Кременю, який читав і схвалив цю книгу так само, як і мої попередні романи.

Книга щойно вийшла з друку, але на публікації в журналі, які я висвітлювала у Фейсбучі, було дуже багато схвальних відгуків, зокрема й від літераторів. Відразу вийшло й кілька схвальних рецензій і Ваша, пане Крате, була першою, яку Ви опублікували в «Буквоїді». Мені було приємно читати Ваші обґрунтовані висновки, а судячи з відгуків на Вашу публікацію, читачам теж. Вийшла рецензія також науковиці Людмили Коткової в тижневику «Слово Просвіти», у якій вона наголошує на сенсаційності цієї книжки. А також цікавий допис письменника Володимира Гаптаря – своєрідний огляд всієї моєї творчості, починаючи з поетичних збірок і завершуючи трилогією «Возлюбленик муз і грацій» та цією книгою письменницьких розвідок. Вона була опублікована в «Українській літературній газеті» з передруком в одному з часописів. Надзвичайно багато було позитивних відгуків у Фейсбучі. Це був такий живий пульсуючий організм. Я згодом усе ж опублікую їх у книзі своїх публіцисти-

чних праць. Хоча припускаю, що можуть бути різні думки і судження – це природний процес. Так було і з моїм трикнижжям. Але істина завжди перемагає.

– Як, на вашу думку, співвідносяться між собою дві суперечливі особи – Шевченко як, з одного боку, талановитий митець, апостол правди, заступник знедолених, а з іншого – як перелюбник, який мав інтимні стосунки навіть із заміжніми жінками, що вважається в християнстві гріхом...

– На жаль чи на щастя, я не стала Колумбом у цій тематиці саме в плані біографічних досліджень (не беру до уваги свою художню трилогію «Возлюбленик муз і грацій»). Про це можна почитати і в інших сучасних дослідників долі Шевченка, скажімо, в книзі доктора наук світлої пам'яті Станіслава Росовецького «Сучасна біографія Шевченка», що вийшла 2020 року, тобто після моєї трилогії. В ній, за словами рецензентки Роксани Харчук, біограф «зачіпає не тільки проблему начебто аристократичної Шевченкової генеалогії з предками-опришками включно, його можливих позашлюбних дітей і культ романтичного кохання, котрий охоплює неймовірну кількість коханок і таємних дружин...» Нещодавно вийшла книга на цю тему науковця і шевченкознавця Володимира Поліщука, який мешкає в Черкасах – Тарасовому краї.

Та відповідь моя Вам коротка: в кожній людині земне є й божественне. Тарас Григорович був живою людиною, як і всі люди. Не ідеалізуй нікого й нічого в світі, – закликали ще стародавні філософи. Цей вислів наштовхує на думку, а чи не поневолили ми помертвості нашого Кобзаря, ідеалізуючи образ генія, свідомо чи підсвідомо роблячи поетові «ведмежу послугу»? Чи не створили Ідола, якого адекватно не сприймає нинішня молодь, і, мабуть, не сприйняв би сам поет, судячи з його чесної і людяної натури та вільнолюбства. Він ненавидів всяких ідолів і сам писав Варфоломієві: «Я тільки не фарисей і не ідолопоклонник». Тож творити ідола – це лише на шкоду авторитетові. Бо всякий ідеал – відлякуючий. Слідом за В. Сиротенком, запитую: «Так, він не був святим. Помилявся і каявся. Але ж і на сонці є плями. Чому ж ми не хочемо бачити в Тарасові Людину? Чому відмовляємо йому в гріхах, які нині взагалі гріхами не вважаються?» Творчість є прерогативою вільних людей; раби

творити неспроможні. Переконана, не можна відбирати волю навіть після відходу у вічність, бо це позбавляє всіх можливостей творити. А без творчості немає розвитку.

Жінка в уяві Шевченка завжди перебувала в ореолі святості. І він обожнював її красу на полотні чи папері. Більш ніж на півстоліття мистецькі еротичні твори Шевченка були захищені від поглядів любителів і знавців мистецтва – до ювілейних виставок 1924 року, і були репродуковані й представлені лише в радянському академічному зібранні творів 1964 року. Тобто – уявіть собі! – через століття по смерті Шевченка! Пройшовши школу Й. Рустема, який започаткував курс оголеної натури, а також перехопивши таємниці пензля майстра жіночого портрета Йоганна Лампі, (у присутності юного Тараса той змальовував його пані – баронесу Софію Енгельгардт, припускається, оголеною), Шевченко до кінця життя буде відданий темі зображення жіночої вроди.

«Оголені», «ню», «акти» й натюрморти зі скульптурними торсами належать до класичної західноєвропейської традиції. Проте Шевченко обробляв власне поле, ніким до того не оране. Здається, що від романтизму він, академік, у роботах, які не були виконані на замовлення чи «під салон», йшов дивним шляхом до модернізму! І одним із індикаторів цього «стрибка свідомості» була тема жіночої тілесності, котру не оминув жоден великий художник другої половини XIX ст.

Тарас Шевченко залишився вірний собі навіть, коли повернувся до Санкт-Петербурга, став академіком (офіційний статус) і створив всього за три роки власний графічний світ. Більший за обсягом, аніж його тогочасний поетичний спадок. Жінки ставали суттю його життя і музами його геніальних поем. Це, як на мене, й зробило з Шевченка генія і в поезії, і в живописі, і в житті.

Багато хто з наших недругів має бажання знівелювати велич і талант українського Пророка. Маю наголосити, про що зазначає у передмові і той же В. Жадько, що я в своїй книзі, розкриваючи пристрасне кохання поета до жінок, насправді стала на захист образу Шевченка, якому приписали бісексуалізм і інші несусвітні гріхи, якщо, скажімо, читати примітивного О. Бузину. Відомі деякі версії на цю тему й в американського

професора Г. Грабовича в його книжці «Шевченко, якого ми не знаємо» чи Станіслава Росовецького «Сучасна біографія Шевченка». Останній узагалі запідозрив, що в відомій історії з прапорщиком Ісаєвим, який «лазив у квартиру» до дружини генерала Герна, Тарас Шевченко приревнував саме його, відчуваючи до нього платонічні почуття (?!), мовляв, не знайшлося там гарної україночки. Але на цьому я не буду зупинятися.

Я знову й знову наголошую, що мої концептуальні підходи суголосні з поглядами відомого літературознавця Євгена Сверстюка: «Не ідеалізуймо й не обожнюймо Шевченка. Але пам'ятаймо, що він – душа нашого народу. Шевченко своєю пророчою пристрасстю внутрішньо розкріпачував людей і вчив їх бути людьми...» Не ідеалізуймо й не обожнюймо! Такої ж думки відомий дисидент Леонід Плющ, який зауважив: «Культурі ж треба робити свою справу, відкривати Шевченка, його глибини й вершини, очищати від намулу й бронзи ідолопоклонства, бесідувати з ним сучасною мовою. (...) Як це не парадоксально, але саме оте ідольське поклоніння, оте обрубання Шевченкового «листя» й «гілок» і призвело до того, що ми його не знаємо досі...».

Безумовно, саме «білі плями» в біографії Кобзаря стали Ахіллесовою п'ятою для стріл невігласів, чим намагаються скористатися недруги в боротьбі за душу українського народу. Існує ж неписаний закон: аби знищити націю, варто знищити її пророка і мову. Як зазначив академік Василь Кремень у передмові до мого видання: «В умовах сучасної аксіокультурної кризи актуалізується проблема переосмислення спадщини знакових постатей української культури, що пов'язано з пошуками націєтворчих духовних орієнтирів...». Образ правдивого Шевченка, давно назрів у суспільстві.

Спілкувався з Антонією Цвід Анатолій Крат, м. Прага.

Любов Гаражій

РУКАВИЧКА

Початок березня 2022 року. Херсон окупований. Наш дев'ятиповерховий будинок здригався разом із людьми від важких смертоносних ракет, що пролітали над ним, як ми здогадувалися, в напрямку на Миколаїв.

Надвечір у двері квартири протяжно подзвонили. Насторожившись, бо непростених «гостей» можна було чекати коли завгодно, я тихенько відчинила двері, вийшла в коридор і ще й не встигла подивитися у вічко, як почула: «Любо, та не бійся, відкрий, будь ласка. Це Таня, з восьмого поверху».

Біля дверей стояли мої сусіди – Таня з дочкою і восьмирічним онуком. Попросилися до коридору, щоб пересидіти, поки стихне «цей страх», бо найбільше турбувалася про внука, який почав замикатися в собі, щоразу здригатися. Раніше вони ховалися у підвалі сусіднього будинку, коли оголошували тривогу. Там було дуже холодно і сиро, дитина почала кашляти, хворіти. Бігти туди було також небезпечно, бо чи встигнеш, та ще й зі своїми стільцями, ковдрами, продуктами для дітей і обов'язково водою. Гукали і мене, та я не наважувалася.

В руках тримали вони стільчики і теплі ковдри. На першому поверсі, де я мешкаю, було значно тихіше, напевне, і метало-пластикові вікна допомагали, заклеєні навхрест скотчем та й зовнішні стіни незадовго до війни утеплила. Запропонувала сусідам зайти до квартири, пригостила і ми довго говорили. Про

різне. Так і залишилися мої сусіди. Як влучно сказав один із моїх друзів, відкрилася «рукавичка» у моїй двокімнатній квартирі.

Таня з дочкою і внуком зайняли велику кімнату, де ми розклали великий диван і вони всі троє там спали. Таня часом бралася вибачатися, що потіснили мене, та згодом я заспокоїла її, що це не так. Ці трагічні часи об'єднали нас. Удень ми роздобували продукти, що стрімко зникали у місті. Навіть за водою треба було вистояти велику чергу, не говорячи про хліб, молоко і все інше. Через декілька днів наша «рукавичка» поповнилася сусідами з шостого поверху – мамою та дочкою. Добре, що якраз перед війною придбала велике ліжко, де ми спали з мамою, а сімнадцятирічній доньці стелили матрац на підлозі. Кожного ранку, поснідавши, розходилися до своїх помешкань. Удень знову «збігалися», щоб обговорити новини і сподівання скорого визволення від ворога.

Ввечері Таня завжди щось смачненьке для усіх нас готувала і ми довго засиджувалися за розмовами на кухні. Якось вона сказала, що ми і не розуміли, якими були щасливими до війни, попри всі життєві негаразди. А події в місті далеко не радісні були. Одного дня сусідка з першої квартири розповіла, що поряд із Північним ринком зупинилися російські солдати, один із них схопив молоду дівчину і буквально тягнув до автомобіля, а люди не наважилися на її крик допомогти, бо другий направив на них автомат. То вже наказували мої сусідки своїм донькам бути обережними і в жодному разі не ходити по вулиці поодиночі.

«Оживилися» у місті й так звані асоціальні елементи, то треба було бути вкрай обережними. Були такі й у нашому будинку. Та більшість людей гуртувалися, намагалися вижити, допомагали один одному. Бо знали вже про звірства «визволителів».

Не просто запам'яталася, а врізалася у пам'ять одна з наших посиденькових вечірніх розмов. Говорили про те, чому городян кинули напризволяще ті, хто повинен був захищати – поліція, прокуратура, представники влади, які просто втекли зі своїми родинами. І це була гірка правда. І моя «подружка» ще 23 лютого разом із родиною дочки, яка працювала в обласній поліції, виїхали своїм автомобілем до західної України. Тільки через декілька днів вона відповіла на мій дзвінок.

Не тих обирали ми до влади.

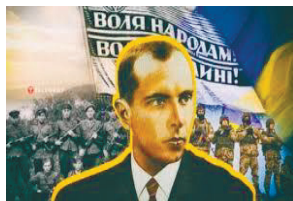
І якось мова зайшла про націоналістів, зокрема, Степана Андрійовича Бандеру і його родину, хоча ще раніше я знала про негативне ставлення Тані до його особистості, зрозуміло, як результат «совєтського» виховання. Час у нас був, щоб ґрунтовно поговорити про те, за що клали життя люди, які називають себе націоналістами в Україні. Після моєї розповіді про долю інтелігентної родини Степана Бандери Таня плакала. Тоді я спитала, що б робила вона в такій ситуації, коли батька, сільського священника, який мав семеро дітей і сам їх виховував після смерті дружини, у 1941 році заарештували енкаведисти і після катувань розстріляли за те, що боровся, щоб українці мали свою незалежну державу і щасливо в ній жили.

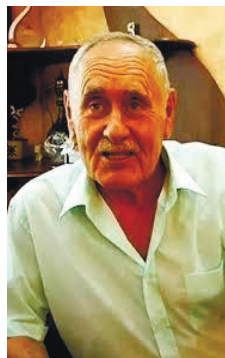
Сестер – Марту, Оксану і Володимиру відправили в Сибір. Братів – Олексу, доктора політекономії і Василя, випускника філософського факультету Львівського університету знищили гестапівці в концтаборі Аушвіц за причетність до ОУН. Вони домагалися страшними катуваннями братів, щоб Степан відкликав Акт відновлення Української держави, проголошений ним улітку 1941 року, коли фашисти увійшли в Україну. За це Степана Бандеру посадили до концтабору Саксенгаузен. Він боровся з усіма колонізаторами України. Наймолодший брат загинув на півдні України, де налагоджував мережу ОУН. А самого Степана Андрійовича Бандеру убив радянський агент у Мюнхені. Тяжкі випробування дісталися його дружині і дітям.

– Я цього не знала. Тепер нехай тільки скажуть погане про нього, – ствердно сказала сусідка.

На початку квітня, після двох невдалих попередніх спроб, мені пощастило виїхати через Снігурівку до Одеси і далі за кордон. Через декілька днів евакуювалися і мої сусіди.

Передзвонюємося і допомагаємо нашим захисникам наближати перемогу.

Валерій Кулик

НЕЗАБУТНЯ ЗУСТРІЧ З ЛЕВКОМ РЕВУЦЬКИМ

Напевне в житті кожної людини є незабутні миттєвості, котрі зринають у пам'яті, відроджуючи колись давно пережиту подію. Принаймні такий спогад змусив мене взятися за перо і розповісти про випадкову зустріч із митцем, який зробив неоціненний внесок у класичну скарбницю вітчизняної музики.

Левко Ревуцький... При одній думці, що я мав можливість коротко поспілкуватися з цією людиною, тепліє на душі та виникає почуття істинної тісноти сучасного світу.

А сталося це незабутнього лютого дня 1975 року. Тоді в Києві стояла холодна зима. Вечоріло... На центральному майдані столиці розгулялася завірюха. Нестримний вітер виривався з-за високих будинків, ширяв на просторі, закручуючи завихри снігу та змушував поодиноких перехожих триматися більш затишливих місць...

І от в таку негоду я побачив немолодого чоловіка, який ішов попід будинками. В його руках погойдувалася авоська (популярна тогочасна річ) і комір пальта незнайомця був до верху піднятий, аби захиститися від настирного холоду...

Я підійшов до старенького зі словами «Ви не проти, якщо переведу вас через майдан?..» Чоловік погодився...

Іти було нелегко, бо сильний вітриюган безперервно жбурляв у лице гострим снігом, а під ногами відчувалися покриті льодом тротуарні переходи...

– Як вас звуть, – поцікавився я, – а то пора вже, мабуть, і познайомитися...

– Я Левко Ревуцький, може чули про такого... Композитор...

Від несподіванки я призупинив ходу...

«Невже? – з цікавістю глянув на співрозмовника...»

Той з усмішкою глянув у бік моєї розгубленості і промовив: «Ось ми і прийшли. Це під'їзд мого будинку...»

Левко Миколайович відчинив масивні двері, люб'язно запрошуючи мене зайти за ним...

Коли ми переступили поріг до під'їзду, то я побачив на кахельній підлозі лежачого чоловіка. Він спав, підклавши під голову худеньку сумку...

– Це бідна людина, – мовив Левко Миколайович. – Я частенько бачу його тут... Він буває напідпитку, а дому очевидно не має... То тут і ховається від холоднечі...

Левко Миколайович дістав з авоськи пляшку кефіру, відломив з буханця окраєць і поклав на полу плаща незнайомця...

– Проспиться, то нехай поїсть. Шкода людини, – сказав композитор...

Потім Левко Миколайович запитав мене, чи не бажаю зайти на хвилинку до нього в гості...

Я подумав і відповів, що вже пізня година... Можливо, іншим разом. Потиснув композиторові руку, подякував за спілкування і вирушив за поріг...

Ідучи наодинці з вечірнім Києвом, де ще бешкетувала завірюха, де вже не було машин, але на перехрестях все блимали світлофори, я думав про зустріч із Левком Ревуцьким, про те, як читав йому по пам'яті свої поезії... Він тоді зауважив, що деякі з віршів можуть стати піснями, відзначав їх ліризм...

* * *

Згадка ця виринала з далекого 1975 року, але до дрібниць була для мене пам'ятною, оскільки саме в той час, за якихось

кілька днів до того, ми разом із колегами-журналістами, з якими я перебував на двотижневих курсах у столиці, за дивним збігом обставин були на музичному вечорі в органній залі, де слухали симфонію Левка Ревуцького... Яка дивна річ!

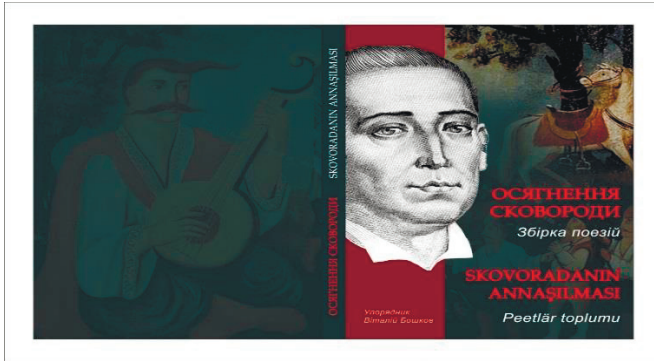
Минули літа і якимось, ідучи столичним майданом, мою увагу привернула виконана зі скульптурним хистом меморіальна дошка: «У цьому будинку жив і працював видатний український композитор Левко Миколайович Ревуцький...»

Ось така історія.

18 липня 2023 р.

м. Херсон

Григорій Сковорода / Grigoriy Skovoroda

**САД БОЖЕСТВЕННИХ ПІСЕНЬ (1-10)/
ALLAAGIMNALARIN BAŞÇAS (1-10)**

1-ci GİMNİ

*1757 yılda yazıldı bu sebepinä görä: Mutlu temiz[leri],
yola yollanmış Allahın Kanonuna görä*

İnsan mezarda çürümää korkêr,
Hem olmasın o duymaz sade,
Hem ateş süünmemiş nerdä;
Hem ölmeemiz – ana, bitti fena,
Kötü cengi – hiç yok vergi.

O, ayoz ölümü!

Ateşli o Perunun altı da, kim temiz üzünnän – korkmêêr!
O cendem ateşlän yanmêêr,
Hoş yaşamakta dayanmêêr.
Günaa telefı dünneeyä getirärmış,
Ondan zından, aaçlık heptän!

Ölmäk, aman ayol!

Mutlu o, haslı, kim taa kundaklı
Hristoza salt adanmıştı,

Salt Sözünnän yaşamıştı,
Hem boyundruunu hoş almıştı,
Pak buna da sınaşmıştı.

O, jerep ayoğlu!

Kim bu datları dattıydı,
Dünneeyi dolaylaştıydı!
Çıplak hem dert – kahırlanmêêr;
Ateş, kılıç ayıramêêr;
Geçer tatlılıklan,büümeer artıklan,
Acaba kimin da var sa, görgüyü verdiydi.
Ayol, Hristozum, benim için öldün!
İlk yıllarımı borçluydum,
Salt vererim, ne kaldıydı.
Taş üreesindän sil, ateş yaktırarsın;
Fena tatlılıya yok şefklän

Şafkım, senin oldum.

Günaalardan dirilärkän, gök giyimnän giynärkän,
Bendä sän, sendä bän sansın,
O tatlılıklan doyasın,
Sana danışarkana hem söleşärkän,
Gün kauşması, ya dan eri.
Altın yıl, ileri!

2-ci GİMNI

Bu tenedän:

Erdä gezärkänä, köklerä dönäriz.

Canım, tezçä braksana
Her dünneelik erleri!
Ruhum, üsää pinsäna,
Hem nerdä gerçek diri,
Näända raat, sessizlik
Hep daymalarında,
Şılêêr padişahlık,
Şafk haram angısında.
Er güçleri braksana,
Dünnäa kaçınmakları!

Vakıt az pak olsana,
Üsää uçsan deyni,
Nerdä Iyakov Allaa,
Nerdä sabaa yıldızı,
Nerdä ayož soylar
Onu görmüş kabaatsız.
Bu siloam sularlan!
Mındarlı sil gözümdän,
Hem hepsi pak soylarlan
Uçmaa göklerä kadar.
Canısınnan diil pak
Yok Allaayı denesin,
O erlär pek uzak,
Prost olmaz etişsin.
Boş dünneeyi braksana,
Kara o, nasıl cendem,
Cayılın duşman uçsana;
Sän üüseklä diil kem.
Hem toprakta gezip,
Çıksana sän göklerä,
Ay Pavli üüredip,
Ayož, ak sözlerindä.
Salt canımız alçaklan
Yok nasıl kanaat olsun,
O her zaman gök paklan
İsteer sıkledi doyrsun,
Denizä, nasıl sel,
Çelik gibi magnida,
Alıflendi hamel
Bakışımız Allaaya.
Diveç sefaya tezliklän
Kanatlan biz uçacêz.
Hem kartal gibi gençliklän
Göktä biz taazelencez.
Hêy, pek mutlu canım
Yaşêêr ayož sözlärlän! —
Var nicä kim alsın,
E, kim gelmiş göklärlän?

3-cü GİMNI

Bu tenedän:

Ot sapını toprak büütsäna, adika:

Kemiklerin, ot gibi, üşüceklär, hem bereketli olacêklar (Isaya)

Sevmää ilkyazı geldi!Avan kış hêy-hêy geçti!
Bak, başçalar açtılar, çok bülbül getirdilər.

Hey, hasret, git buradan! Gözâl olsun küüdä.
Kaç baltalara sän, er altı kapulardan!

Kopet cendemä artık! Diil sana ray başçası!
Canım da çiçeklendi, sevinç bana getirdi.

Mutlu da oyuncaksız, kim kaldı günaasız!
Canı – Allaa eri, ruhu da – ray başçası.

O dayma çiçek verêr, diveç meva getirer.
Hem dayma ilkyazın açêr hem yapraa da kalêr.

Hey, Allahım – dünneeyim, hey, Allahım – başçaam!
Paklık bana deyni – çiçeklär, sevgi – meyvalar.

Sütü o, benim canım, kimin su – benim Allahım.
Suda bu doyur beni, derttä raatla beni.

Bişeydän korkmêêrım bän; korktum günaadan.
Yok et onu: benim mutluluum çözgüsü!

4-cü GİMNI

Koladaya (Hristozun Duumasına) bu tenedän:

*«Bizimnän Allaa! Annayınız, halklar». Adika: «Allaa bizi
ruhunnan*

miruylan sualadı». «Cannarımıza Ooluunu ruhunnan yolladı».

Ayozlar iisiliniz. Topraa da ininiz.
Allaa, ki dünneeyi düzmüştü, insannan şindi bir olmuştü.

Cümnä bireri toplanın
Şen da olunuz! Bizimnän Allaa.

Saat tamannanarkana! Saabi yollanarkana!
Unutmaya son gelmişti! Allaa Ooluunu yollamıştı.
Gün gelmişti. Dayma kız da getirmişti.
Şen da olunuz! Bizimnän Allaa.

Bilgiçlän boba vakıdı adanarkana,
Eni nasaadın mühürü sonu kararlarkana,
Mühlettän endän duarız!
Şen da olunuz! Bizimnän Allaa.

Daniil taşıysın sän! Yanmaz ateşiysin da!
Dooranmamış döşersin! Yakmêêrsın, bare yanêrsın!
Taşımız! ateşimizmiş!
Şen da olunuz! Bizimnän Boji.

Bolluklan büülärkänä, riceci olarkana!
Olarkan, büüsäna, köpeeyi yaksana.
Aydınnık dünnäa, kurtulmuş naafilä
Şen olarız, eer bizimnän Allaa.

Biz sana duumaya, en mutlu da konaya,
Ürekleri biz açarız, can erinä çaararız.
Türkü çalarız, haykırarız,
Şen olarız, eer bizimnän Allaa

5-ci GIMNI

Koladaya 1. Bu tenedän:
*Dünneeyä getir oolunu – ilk uşaanı,
hem onu kundaklayıp, ahıra koy.*

Saklantı şannı metinnän!
Bu vertep gök erinä!
Dayma kız meleklerinnän
Önderer da gün gündän!
Ahırda o bulunmuştu,

Kim o halizdän olmuştı
Sıydırsın gökü heptän.

O da gözleri mutluydu,
Kim gördü bu Fendiği,
Hem kimi da götürdüydü
Bir yıldız hem Allaayı.
İi saklantıyı görerlär,
Fenalar karez olêrlar,
Hepsi azgınnık heptän.

Saklantıyı metederiz
Ateşli canından
Hem hayvan gibi iyeriz
Hristozun ot altından.
Adamınnan taa olduyınan
Sän mutluysun büüdüyünän
Saabiylän tanışmaa.

6-cı GIMNI

Bütün-bütünä: *Aazından karının ardına suyu evrem kolver,
onu dereda battırsın deyni.
Kafanı da silecek.*

Gök topraklan, seslenip, şindi sarsılarsın!
Sän, deniz, dipsizlän her raat kıpırdanarsın!
İordan, hızlı akar, geeri alsana,
Tez Kurtaracı olan vatiz İoannan!

Hem gözäl daaları, yolları gen vérin,
Hristoza İoanı-haberciği kolvérin.
Düneelik halklar, bizimnän barabar şen olun,
Hem göklerde meleklerden dizileri saa olun!

Hem İordana Can kurtaran ince k taa dibädan,
Hem Ayoğlu Ruhu bir guguş halında inärdi.
Şu sevimni ooluum – boba bulutlardan haberledärdi,
Kurtarıcı bu taazelecek, özü bilärdi.

Sfîntit et suyu bizä, yılanı siläsin,
Ruhunun, Hristos, bizä şanını veräsin,
Hem battırmaycêk yılan erdän uçarkan
Yollancêyz ölmää biz cennetä kadar taa.

7-ci GİMNİ

Hristozun Dirilmesinä. Bu tenedän:
Onbir uçeniklär gidärdilär
Galileyaya bayıra, adika İsus onnara izin etti. Paskellä!

Ya, var mı kim, sevdandan beni ayırsın?
Hem da var nasıl mı bu ateşin bıksın?
Ko dünnää yok olsun bütünnä!
Sendä yaşaycam, İsus!

Üüsek yola getir hem kruçaya sän al;
Hoş bayırda, benim, aşaaada sän kal.
Ölümün – ömürüm,
Hem tatlı da ötüün, hey İsus!

Yaraların – benim o nişanım,
Namın hoşluusu – çalı çeleenin,
Kruçası ayıplı –
O bana aferim, İsus!

Hem bozularsa da toom ekinnerdä,
Diri diil – içinä büüyer eni meva.
Gelän yaz vakıdı
Eski başak verdi üzyıllı mevayı.

Sän ser tenimi, çapraza da çivil;
Sap-saa olmayım dışandan, iç ol diri.
Ko dışandan kuru,
Eni iç dooru; ölü hayvanca.

Eni Adamım! Gözeliin oolu!
Atina azgınnı! Dünneeyin öz oldun!

Senin şafk azgınının,
Ölmäk – hiç diil arsız, Dirlik var sayısız, kara eer perdä!

8-CI GİMNI

Hristozun Dirilmesinä. Bu tenedän:
O! o! Bayırlara kaçınız! (Zahariya).
Kalk, uyumuş! Bu bayırda raatlı Allaa verecek! (Isaya).

İcırannar dolay beni kaplêêrlar,
Hem dayanmaz cendem dertlär aylêêrlar;
Gelerlär karannık korkuylan. Bet saatlan!
Vakıt – cellatlan!

Hastalın çalı içi cetin saplêêr da;
Hem hasretli canım, telef kederlän.
Hey, kim ecelimdän kurtaracêk da!
Doorudaçêk kim?

Karâca afrikan pek buuşarkan,
Kuştan taa tez bayırlara pinärkän,
Hem susuzluk içi yakêr yılannan
Türlü zihirlän!

Golgofa tepeyâ taa tez giderim;
İki duşman arasında Haki görerim
Hem Ioan yan kruçaylan aalarmış!
Onu öpärmış!

İsus, benim en büyük sevigimsin!
Buradaysın mı? Diil hasretliysin!
Bu şeftä imdat bana veräysin,
Hiç düşmeyim da.

9-cu GİMNİ

Ayoz Soluuna.

Bundan:

*Senin Ayoz ruhu haklı topraa beni tembihlecek
Inmiş halkları karıştıracêk. Türlüesli barış kaldırdı.*

Her başı öz maanasınnan var;
Her ürää sevdası kendi,
Koyunu ya keçiyi sevâr:
Bu fikir birabir hiç diil.
Serbestlii sade beenerim
Hem kahırsız, sıradan yolu.
Terezäylän baş ölçünerim;
Ecelim burada oldu.

Allahım, dayma yaradıcı,
Pekiştir, ne kendi yarattın.
Hem çelii gibi magnıdı
Salt var nasıl sana raslasın.
Eer da diil dooru gözederim,
Sän beni burada tembihlä;
Üüsek göklerde oturêrsın,
Ömürleri da bilersin islää.

Gün duu ya batı kenara
Herbir bütün kuvetlän üzer,
Birisi poyrazda görer ray,
Başkası üülenä yol açêr.
O kim sa biçer! – birisi sölärmış,
Ya kırkêr, söylemiş başkası,
Beş tekerlek sansın arabadaymış,
O şeytanın mı ayırması?

10-cu GİMNI

Bu tenedân:

*«Mutlu adam, ki üürenmiş ölecek hem
aklısında ayozlu işlerä üürener» (Sirah).*

Kasabaya her, sıraylan haklar,
Her akılı başısı da tutar,
Herkezindä kendi var sevdası
Hem da salt öz beendik buazı.
Düşünmeklerin plendäyım bän salt,
Fikirlerimdän hiç da kalmêêrım raat.

Petri köşeleri pek uuêr,
Todur – alış-verişçi, traş eder.
Bu ev kurêr eni stilindä,
Pazar düüyer başkası, ya denä.
Düşünmeklerin plendäyım bän salt,
Fikirlerimdän hiç da kalmêêrım raat.

Bu kırları arasız darladêr,
O yabancı buzaayı getirer.
Hazırlêr avıcılya köpekleri,
Bunnarda hep uuldêêr evleri
Düşünmeklerin plendäyım bän salt,
Fikirlerimdän hiç da kalmêêrım raat.

Kim yalandan metetmäk bir örer,
İlaççıda ölü paylan gider.
Hem tuz birlîi pek sayêr kartici,
Hem Stepanı şen bekleer davacı.
Düşünmeklerin plendäyım bän salt,
Fikirlerimdän hiç da kalmêêrım raat.

Hukukçuyu haklar doorudêr,
Dartışmaktan üürenci dertlener,
Öbürleri dalgalêêr salt amur,
Herbirisi kafasınnan bozur.

Kasavetim sade biricik var
Akılsız ölmemää sade bana,

Bän taa bileerim, ölüm kamçılı
Kär padişah olmaycêk dolaylı,
Bir ölümä, Padişah ya mırlan,
Hepsi yancêk ateştä, kär saman.
Çeliindän kör kim savsaklancêk
O, ki bülür sansın pak kalacêk.

Переклад гагаузькою Віталія Бошкова

(Продовження в наступному випуску)

СВІТЛО ПЕРЕМОЖЕ!

Ці слова стали своєрідним епіграфом до презентації поетичної книжки Василя Загороднюка «Світиться світла 100 тонн висота», яка була проведена 17 жовтня 2024 року в Івано-Франківській обласній універсальній науковій бібліотеці імені І. Франка. Збірка вийшла за сприяння міського голови Руслана Марцінків та підтримки Івано-Франківської міської ради.

Євген Баран і Василь Загороднюк

Переднє слово «Херсонського полку солдат...» написав Євген Баран – голова ІФОО НСПУ. Він же модерував презентацію, на якій лунали поезії в авторському виконанні, а це дійство продовжили бібліотечні працівники Франкової книгозбірні та студенти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, які декламували фрагменти з книжки

В. Загороднюка «Der Sieg der Liebe» («Перемогла любов») німецькою мовою в перекладі Надії Теленчук.

Зворушливо та емоційно говорили про презентоване видання директорка ЦБС Івано-Франківська Оксана Вовк, письменники Василь Мойсишин, Михайло Батіг, Василь Бабій та інші поціновувачі поетичної творчості В. Загороднюка. У їхніх виступах акцентувалася увага на актуальності книжки, адже в ній на художньому рівні інтерпретується тема війни, прагнення людини до самовдосконалення, є занурення в тему одного з найскладніших людських почуттів – кохання.

Студенти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника читають фрагменти з книжки В. Загороднюка «Der Sieg der Liebe» («Перемогла любов») німецькою мовою в перекладі Надії Теленчук

Підсумкове фото

Завершилася презентація оплесками і фотосесією. Поет щиро відповів на питання про свою творчість, плани на майбутнє, привідкрив завісу, що зараз працює над поемою «Соколине око». Яка тематика цього твору – дізнаємося з часом.

Світло переможе!

ПІД ОБСТРИЛАМИ З бібліотечного життя Херсона

У Таврійському мікрорайоні Херсона розташована Бібліотека-філія сімейного читання № 1. Після визволення міста від окупантів бібліотека відкрила свої двері для користувачів і проводить цікаві змістовні заходи. Для відвідувачів працює клуб «Краси та здоров'я», проводяться зустрічі з психологом та юристом, де надаються безкоштовні юридичні консультації всім мешканцям міста. В бібліотеці діє Психосоціальний центр Проджект ХОУП, це екстрена допомога для населення, що постраждало від війни в Україні. Фахівці проводять: музичну терапію для дітей, ігри-уроки з англійської мови та заняття з захоплюючого мистецтва малювання.

Окремо хочеться виділити інтерактивні заходи, які проходили в бібліотеці. Була проведена творча зустріч «Митці міста Херсона». Чимало наших земляків стали відомими не тільки в нашому краї, в Україні, а й у всьому світі. Була запрошена молода талановита художниця Тамара Качаленко. Її особисті виставки «Гуцули» та «Видатні діячі» здійснили справжній фурор.

Тамара Качаленко – художниця

А виступ поета Валерія Кулика з новими сонетами додав нашому козацькому незламному духу єдності, як у житті, так і в творчості. І завершив це чудове дійство Народний артист України, наш талановитий співак Віктор Гурба. Цей голос поставив остаточну крапку в нашому розумінні того, що Україна, Херсон і херсонці – одна талановита родина і вона непереможна!

В.Гурба – народний артист України
Т. Качаленко – художниця
В. Кулик – поет

Дитинство під час війни має свої особливості. Оксана Вікторівна Алексієнко серед тих, хто дарує нашим читачам свою майстерність і талант. Готує вистави, шиє костюми, виготовляє прикраси і декорації. З нею бібліотека швидко перетворюється на театр, майстерню, подіум, фотозону. За 33 роки Незалежності України, наш народ пережив багато труднощів та горя, але й сьогодні ми продовжуємо виборювати свою незалежність. Діти приготували театралізовану виставу «Духи степів», сценарій до якої написала саме Оксана Вікторівна.

Театральна студія «Роксана». Керівник О. В. Алексієнко

Херсонський краєзнавець і громадський діяч Олексій Паталах розповів користувачам цікаві факти з історії минулого та сьогодення нашої держави, зокрема з літопису козаччини.

О. Паталах – херсонський краєзнавець
М. С. Носок – майстриня-вишивальниця
В. М. Єніна – бібліотекар

Також у стінах бібліотеки пройшла презентація книги «Лемент Херсонщини». Це рукотворна книга, створена за середньовічними технологіями українськими та естонськими художниками.

У книзі зібрані реальні історії сучасного Херсона від початку повномасштабної війни, окупації, звільнення, підризу ГЕС до щоденних обстрілів, які відбуваються прямо зараз. В основу книги покладено 52 історії та історії на закладках жителів міста й області, що народилися у нашому краї. Зафіксованим в історіях досвідом пройнялися 12 українських митців та виконали художнє оформлення.

Презентація книги «Лемент Херсонщини»

Разом із містом Херсоном бібліотека живе і працює для громади, представники якої, завітавши до бібліотеки, відпочивають душею з книгою та втішаються приємним спілкуванням із однодумцями. Всі ми віримо, що славні воїни ЗСУ звільнять Херсонщину та й усю Україну. Ще квітучою, сонячною та вільною, як у недалекому минулому, буде наша прекрасна Батьківщина.

Бібліотека і Громада

*Колектив
Херсонської бібліотеки-філії
сімейного читання № 1*

Микола Дупляк

КНИГА ПРО ЗЛОЧИН БЕЗ ПОКАРАННЯ
Eugeniusz Misilo. Obóz «Jaworzno». Zbrodnia nieukarana.
Ukraińcy i Polacy w Centralnym Obozie Pracy Jaworzno
(1947 – 1949)
Archiwum Ukraińskie, Jesionowo, 2022. Str. 1016.

Монументальну публікацію д-ра Євгена Місила про польський концентраційний табір «Явожно» треба привітати з відкритими руками. Хоча про це місце злочину з різних причин знав чи не кожен українець у Польщі, за комуністичної влади про нього не можна було говорити й писати, подібно як в Україні не можна було говорити про Голодомор. Згодом про Явожно писали різні автори. Можливість вшанувати жертви концтабору трапилася після падіння комуністичного режиму в Польщі. Перше урочисте Богослуження у Явожні для вшанування замучених тут українців відбулося 27 вересня 1992 року в присутності родин закатованих і колишніх в'язнів концтабору. Про це подбало Об'єднання українців у Польщі. Ця традиція продовжується досі. 23 травня 1998 року з пошаною до жертв концтабору, замучених в роках 1943–1956, в Явожні відкрили пам'ятник у присутності Президентів Польщі та України – Александра Кваснєвського й Леоніда Кучми та інших державних достойників. Із цієї нагоди прем'єр Польщі Єжи Бузек м. ін. сказав: «Недалеко

ледве остиглих крематоріїв Осьвенціма і Бжезінки, кати, які привласнили собі право діяти в імені польської держави, творили новий концентраційний табір, жертвами якого за понад десять років стали поляки, українці та німці». Проект пам'ятника виготовив Богдан Боберський. Біля нього тепер щороку вшановують жертв ненависти та насильства. До цього шляхетного діла прислужився й автор рецензованої публікації.

Прискіпливий дослідник, яким виявився автор цієї книги, пише, що всупереч твердженню пам'ятник жертвам, яких, немов собак, закопували без трун, не стоїть на місці їхнього вічного спочинку, а таборовий цвинтар, на якому в безіменних ямах закопали понад 4000 німців, сілезців і понад 162 українців, знаходиться в іншому місці – кількасот метрів далше. Чому ж тоді упродовж багатьох років влада говорила родинам жертв, що саме тут є гроби їхніх родичів? Чому прокурори Комісії переслідування злочинів проти польського народу в Катовіцах під час слідства, що тривало майже 15 років, не встановили правдивого місця злочину на жертвах концентраційного табору? Це, тим більше, що в Явожні та біля Явожна живе чимало в'язнів і вартових табору; не подбано про опіку над цвинтарем, як одного

з найцінніших доказів у справі здійснених злочинів? Чому не здійснено ексгумації жертв злочину? Подібних питань можна ставити більше...

Вдумливий читач, напевно, питає, хто ж цей прискіпливий дослідник, що так багато знає, тож дозвольте написати дещо про нього. Євген Місило – талановитий дослідник минулого українців у Польщі та меншиневій політики польських урядів у XX столітті. Він народився на польському засланні на Ольштинщині, але його батьки (обоє з польсько-українських родин) походять із Ярославського повіту на Закерзонні. Під час і після студій був активним співтворцем українського студентського руху в Польщі, редактором кількох публікацій. Понад десять років працював у Польській Академії Наук (ПАН). 1990 року створив центр документації польсько-української проблематики – Український архів. Д-р Є. Місило – автор і співавтор багатьох книжкових публікацій та десятків статей, присвячених історії українців у Польщі, українському підпіллю, комуністичним репресіям, УГКЦ і жертвам польсько-українського конфлікту. Окрім Польщі, публікації Є. Місила появились в Україні, Німеччині, США та в Канаді. Можна сумніватися, чи хтось у Польщі написав більше про польсько-українські відносини, як автор рецензованої публікації.

Є. Місило зізнається, що пише з пошани до правди, з любови до історії. Більшу частину свого життя присвятив документуванню історії українців у Польщі; пошукам матеріалів у досі засекречених архівах; нагромаджував і публікував спогади свідків історії, зберігав від забуття імена членів українських підпільних організацій; тих, що загинули і тих, кого засудили до смертної кари в комуністичних тюрмах Польщі. Автор відновлював пам'ять про українців і поляків, запроторених у концентраційному таборі в Явожні та в інших польських катівнях після Другої світової війни. З цього приводу польський учений проф. Анджей Пачковський із Інституту студій політичних ПАН написав: «Д-р Євген Місило – один із найкращих експертів історії України та українців і польсько-українських відносин у XX столітті. Його джерельні публікації прекрасно підготовлені...».

Офіційна назва концтабору в Явожні була така: «Центральний табір праці». Насправді це була центральна катівня. Під час

Другої світової війни німці влаштували тут філію концентраційного табору Авшвіц (поль. Освєнцім) – Біркенау. Польська комуністична влада використала таборові бараки ще до капітуляції Німеччини. Спочатку запроторювали там сілезців, німців і німецьких полонених, а також членів польського збройного протикомуністичного підпілля, а від 1949 до 1950 р. польських малолітніх злочинців.

Рецензована публікація – книга пам'яті українцям і полякам, яких мучили або замучили в цьому понімецькому концтаборі в 1947 – 1949 роках у висліді злочинної військової операції «Вісла» під приводом співпраці українського населення з Українською повстанською армією. Концтабір у Явожні став місцем мартирології українців. Тут над ними несамовито знущалися і мучили польські вартові, «капо» та службовці комуністичних органів безпеки, які виснажували їх голодом, биттям і приниженням їхньої національної гідності.

Автор поставив перед собою завдання дослідити, хто ж були ув'язнені за дротами концтабору, звідки родом, якого віку, якої професії та як їх звали. Хотів відповісти на питання скільки їх, коли і чому закатували, замучили голодом, щоб у висліді споневіряні, голі тіла кинути до безіменних ям, викопаних поблизу на таборовому цвинтарі в лісі «під соснами», по яких досі не залишилося навіть сліду. Тим, хто пережив таборові страхоти, заборонено про це говорити. Похоронивши знівечені тіла, влада бажала затерти сліди цього злочину.

Д-р Євген Місило бажав віднайти прізвища злочинців, сторожів, «капо», слідчих Уряду безпеки, суддів і катів, що виконували вироки смерті. Із поставленим перед собою завданням впорався знаменито – настільки, наскільки йому вдалося роздобути бажані інформації. З накопиченого упродовж багатьох років матеріалу підготував три книги. На рецензовану публікацію склались біографічні замітки 3871 в'язнів, які попали до концтабору під час операції «Вісла». Прізвища запроторених опубліковано в географічному порядку – за воєводствами, повітами й місцевостями, в яких ув'язнені жили до часу виселення або запроторення до Явожна. Це дозволить родичам і нащадкам в'язнів знайти про них бажані інформації, а дослідникам відкриє

повніший образ репресій супроти українців у Польщі після Другої світової війни на Закерзонні.

Чимало місця й уваги автор присвятив описові віднайдених в архівах джерел, з яких використав бажані інформації. Це була таки наполеглива й велика праця дослідника, бо не всі матеріали збереглись; деякі доцільно знищено, інші загубились, а ще інші перенесено в інші місця збереження. Як пише автор цієї публікації, прізвиська слідчих, із малими винятками, досі були практично незнані. Їхні злочинні дії ніколи не були засуджені, а жертви їхнього злочину ніколи не діждалися реабілітації та справедливості.

Табір у Явожні був найбільшим концтабором у післявоєнній Польщі, але не самотнім. Оцінюють, що тоді в Польщі існувало найменше 570 таборів різної величини і різного призначення. Комуністична влада постійно замовчувала наявність концтаборів у Польщі. Переконавала в цьому й інші держави. Коли 1993 року ми з групою представників американського суду в Скрантоні, Пенсильванія, відвідували гітлерівський концтабір в Освенцімі, я говорив їм про сусідній польський концтабір у Явожні, в якому після війни мучили українців, але вони не могли цьому повірити.

Перший транспорт із 17 українськими в'язнями прибув до Явожна 9 травня 1947 року. За дроти концтабору загнали біля 4000 осіб – українців, поляків і понад 800 жінок і дітей. Ув'язнення у концтаборі цивільних українців і застосовані проти них тортури, смерть десятків осіб у висліді виснаження, голоду, хворіб, насильства і биття, створили з Явожна один із трагічних символів польської післявоєнної політики супроти непольського населення, – підсумовує автор.

Ув'язнення українського цивільного населення у концентраційному таборі Явожно пов'язане з рішенням Польської партії робітничої від 29 березня 1947 р. про цілковите і примусове переселення (у тому й мішаних українсько-польських родин) під претекстом ліквідації УПА і ОУН на польські понімецькі землі з метою швидкої колонізації та винародовлення, мовляв, Польща має бути лише однонаціональною державою, а при цьому фізичного знищення українського збройного підпілля і цивільних структур ОУН. Автор пише, що рішення про створення концта-

бору для підозрілих українців прийнято п'ять днів перед початком операції «Вісла». Здійснення такої операції під конвоєм війська й міліції та загонів безпеки мало всі ознаки депортації, а не переселення. Людей, яких не змогли насильно депортувати в попередніх роках до Радянської України, тепер за дві години викинули з рідних хат, везли у незнане як злочинців і розселили по кілька родин на великих просторах поміж польським населенням без права повернутися додому. Засоби масової інформації повідомляли, що везуть страшних українських злочинців. Над ними встановлено поліцейний нагляд. Майже десять років українцям довелося жити у жахливих умовах без рідної книжки, школи та церкви, без рідного друкованого слова... Тих, хто всупереч забороні повернувся до рідної хати, щоб узяти щось необхідне з собою; на рідне поле, щоб зібрати посіяне ними збіжжя, місцева міліція арештувала, передавала убекам, а ті запроторювали їх до Явожна.

Зловлених партизанів УПА катували в різних тюрмах, а згодом у концтаборі Явожно. Остання група полонених 112 українців прибула до Явожна 22 травня 1948 року з Кошиць, що на Словаччині. Це були полонені на Чехословаччині вояки УПА і члени цивільної сітки ОУН. Автор наводить точну статистику арештованих у поодиноких повітах і змальовує погані умови, в яких терпіли запроторені до концтабору. У Явожні запроторено точно 3936 осіб української національності, в тому 823 жінки та кільканадцять дітей.

Найбільше в'язнів було з Ряшівського воєводства – 2726, які до часу арешту жили в 473 місцевостях на терені 13 повітів. З Люблинського воєводства в таборі були 854 особи з 162 місцевостей в шести повітах. З воєводства Краківського запроторено 160 осіб із 33 місцевостей у двох повітах і з міста Краків. Меншу кількість в'язнів привезли з інших воєводств. Згідно зі статистикою, яку наводить автор рецензованої книги, у концтаборі Явожно було 21 вчителів, 2 лікарів, аптекар, 2 інженерів, керівник копальні нафти, фіякри з Криниці та Гданська, актори театру з Чесанова; кільканадцять колишніх вояків Польського війська та ветерани Червоної армії; були й колишні в'язні гітлерівських концтаборів і польського санаційного концтабору Береза Картузька та кільканадцять лемків – в'язнів австрійського

концтабору Талергоф. За дротами Явожно було й 27 священників – 22 греко-католицьких і 5 православних.

Основну масу запроторених у концтаборі Явожно творили українські селяни, а деколи цілі родини з жінками й дітьми, на-пр. з села Добра Шляхецька, пов. Сянік, у таборі каралося 92 мешканців, у тому 21 жінка; 98 осіб привезли з села Вербиця Томашівського повіту, а з сусіднього села Гребенне до табору попало 87 осіб.

Запроторення українців до концтабору Явожно було рішенням політичним, позбавленим правних основ. Було зовсім таємне, ніколи не опубліковане у Збірнику законів; не подано його до відома в засобах масової інформації. На практиці арештування українця і заслання до концтабору в 1947 році залежало тільки від волі командирів полків і дивізій. До табору найчастіше можна було потрапити «за співпрацю з УПА» або «за поміч УПА харчами».

Є. Місило змальовує жалюгідну картину життя в'язнів у концтаборі Явожно. В'язні спали по двох на триповерхових дерев'яних нарах, на голих дошках, в одягу, в якому потрапили до табору. Під час дня не можна було сидіти або лежати на нарах. Голодні, спрагнені, виснажені фізичними вправами, биттям на допитах і знущанням вартових і «капо», стиснені на невеликому просторі, мусили весь час стояти в назначеному місці. Не могли також говорити, а коли ж говорили, то тільки по-польськи. Говорити українською мовою було заборонено.

Одною з причин високої смертності серед українських в'язнів були фатальні санітарно-гігієнічні умови. Протилежно до німців, українці в таборі не могли йти до лазні, не мали рушників, не міняли білизни ані одягу, не могли ні купатися, ні випрати білизни. Люди вмирили з голоду і виснаження. Тих в'язнів, що під впливом катувань призналися до співпраці з українським підпіллям, судив військовий суд у Кракові. Цей суд засудив разом 558 осіб, у тому 93 до смертної кари і 465 на довігільні каторги. Між ними було 89 жінок. Від кари звільнено лише 28 осіб – майже всіх поляків, звинувачених у співпраці з УПА, яких боронили приватні адвокати та їхні родини.

Найчастіше причиною смерті в'язнів у концтаборі було брутальне биття під час слідства. Багатьох закатували вартові

або «капо». Не стерпівши биття, молода жінка кинулась на електричні дроти. У висліді знущань, у таборі загинули понад 162 особи, в тому п'ять жінок, троє немовлят і один греко-католицький священник. Разом число жертв українців і поляків в таборі виносить 231 осіб, а разом із замученими там німцями, сілезцями і німецькими військовополоненими – понад 6000.

У 1990-их роках українці в Польщі домагалися від демократичного уряду відшкодувань для колишніх в'язнів концтабору, які прислужують польським жертвам комуністичних репресій, але слідство перекреслило їхні шанси на будь-яке моральне та матеріальне відшкодування. У висліді українці і поляки – жертви сталінських репресій залишились єдиною категорією громадян Польщі, яку правно позбавлено права до визнання їхніх терпінь за несправедливі. Влада незалежної та демократичної Польщі, яка по 1989 році засудила гітлерівські та сталінські злочини, досі противиться визнанню українців і поляків, ув'язнених у Явожні під час операції «Вісла» за жертви комуністичних злочинів і жертви проти людськості. Така дійсність підтверджує слушність автора, висловлену в наголовку книжки: Злочин непокараний. Про те, як важко українцеві в Польщі добиватися правди та справедливості, чи не найкраще знає д-р Євген Місило.

Злочинці, що кували українського селянина й інтелігента та безкарно знущалися над ним досхочу в польських тюрмах і в таборі Явожно, отримали пенсії та нагороди, аякже. Їх оправдали комуністичний і демократичний уряди, а польському громадянину українського роду таки відмовили рівного права на справедливість. Що ж, як писав Тарас Шевченко, лише в своїй хаті і сила, і воля. Саме цю волю нині відчайдушно боронять на фронті з російськими загарбниками найкращі сини і доньки України.

Безперечно, своїм садизмом супроти українців та ще й громадян Польщі, держава не може бути горда, але й не може вічно приховувати злочину, бо, як говорить наше прислів'я, правда, як олива, все наверх виходить, навіть після 75 років.

На те, щоб дати читачам найповніший образ того, чим для українців Закерзоння був концтабір Явожно та що діялось у ньому, д-р. Є. Місило витратив дуже багато часу та багато ви-

смажливої праці. Зібраний у книзі матеріял свідчить про велич його дослідницьких зусиль і невпинну послідовність у намічених ним цілях. Слід пам'ятати, що за десятки років із цього світу відійшло багато жертв знущань – свідків злочину; послідовно затиралися сліди про Явожно; губилися або знищувалися документи в багатьох архівах. Автор не пише про те, скільки бюрократичних перешкод треба було подолати щоб здобути зберігані там матеріяли. Про те можна лише здогадуватись. Перевіливши величезну кількість усяких архівних документів, автор не називає жодного, що говорить хоч про спроби Польської Римо-Католицької Церкви боронити українців Закерзоння перед ганебною депортацією під час і після операції «Вісла». Це підтверджує істину, що на такий жест доброї волі ця інституція ніколи не спромоглась. Задля власної користи вона солідаризувалась із апаратом насильства.

Створений автором Український архів напевно був дуже помічний. З різних причин не все легко було зібрати свідчення від колишніх в'язнів концтабору. Після багатьох років, що минули від того часу, деякі прямо боялися говорити про таборові страхіння. На основі зібраних матеріялів автор дає нам широкую статистику репресій проти українців і тих поляків, яких підозрювали про співпрацю з українським підпіллям. Читач багато довідається про життя запроторених у бараках, про жахливі санітарні умови та харчування, постійні фізичні вправи, якими виснажували людей та безперервне катування в'язнів. І це не все. Нащадки знайдуть у книзі чимало даних про своїх рідних, друзів і знайомих; побачать їхні світлини та чимало історичних фотографій із життя українців на Закерзонні.

Публікацію ілюструє і збагачує 35 копій різних документів і разом понад 660 чорно-білих світлин, майже 4000 біографій в'язнів, збір спогадів і свідчень, що їх зібрали прокурори Інституту національної пам'яті, план концтабору, а на зворотних сторінках книги – табло 140 світлин в'язнів Явожна. До речі, на обкладинці книжки видніє фото Михайла Ланчука – одного з наймолодших в'язнів концтабору.

Рецензовану книгу доповнює список 112 членів українського підпілля, депортованих із в'язниці в Кошицях до концентра-

ційного табору в Явожні. Біля кожного прізвища слідує дата і місце народження, професія і тюремний номер.

На закінчення йде подяка багатьом людям – українцям і полякам – усім, хто допоміг йому в дослідній праці й тим жертводавцям, що допомогли йому видати книжку, в тому й Посольству України в Польщі та Польсько-українсько-канадській стипендіяльній фундації «Калина». Це ж бо завдяки співпраці та допомогі багатьох інституцій та поодиноких осіб у Польщі та поза нею, перед нами бачимо велику настільну книгу кожного українця-закерзонця, що зберігає від забуття прізвища в'язнів концтабору в Явожні та повертає їм належну пошану, – підсумовує автор.

Далі слідує індекс особовий, що охоплює прізвища всіх в'язнів табору та числа сторінок, на яких знаходимо дані з їхньої біографії або короткі згадки про них; індекс джерел, фотографій, що публікуються у книжці. Цей індекс інформує про джерела 640 світлин і 20 копій документів із номерами сторінок у книжці. Крім того, книгу доповнюють індекс географічний та список найважливіших скорочень. Така наукова послідовність дозволить читачеві легше знайти бажані йому інформації.

Тому, що тиражу книжки не названо, можна здогадуватись, що він невеликий. Можна б сподіватися, що ця книга, написана польською мовою, буде продаватися у польських книгарнях, що дійде до польського читача та знайде належне їй місце в польських бібліотеках. Це, тим більше, що вони переповнені ще післявоєнною антиукраїнською літературою, якою користуються студенти в школах часто як обов'язковою лектурою. Книга Є. Місила допомогла б полякам пізнати правду та краще зрозуміти своїх українських сусідів і встановити кращі відносини між нашими народами. На жаль, представлена в книзі правда багатьох в очі коле. Ще не всі дозріли до сприйняття правди. За правду не все нагороджують, а часто й карають.

Коли появилось перше видання книжки Євгена Місила під назвою «Акція «Wisła» 1947», автора негайно звільнили з праці в Польській академії наук, а після другого видання цієї книжки, д-р Є. Місило вже ніде не міг був знайти праці, навіть на автозаправці та в кухні. Щоб заробити на хліб щоденний, йому дове-

лося їхати на будь-які заробітки до Німеччини. Проте, автор ніколи не перестав писати.

Свою книгу дослідник розповсюджує переважно самотужки. Охочі купують її в домівках ОУП, у прицерковних залах і прямо біля церков. Люди, в тому й священнослужителі, вітають автора з успіхом, купують книгу пам'яті в'язням концтабору, радіють, що вона нарешті появилася. Одначе, не всі. Бувають і винятки. Деякі греко-католицькі священники (напр. у Білому Борі) не дозволили авторові «торгувати» біля церкви, а на щорічному православному відпусті на горі «Грбарка», на якому був і московський патріарх, прогнав його якийсь бородатий монах, мовляв, без його згоди не можна продавати книжок.

Автор зізнається, що прибуток із продажу рецензованої книжки використає на видання другого тому *Obóz «Jaworzno». Zbrodnia nieukarana*, присвяченого трагічній долі 558 в'язнів, яких після жорстокого слідства вивезли з концтабору до в'язниці Монтелюпі в Кракові. Там їх окремо судив військовий суд, при цьому майже сотню з них – до смертної кари.

Велика дослідна праця автора не лише заслуговує на пошану читачів до нього, але й на необхідну підтримку всіх чесних людей – українців і поляків, заслуговує на щире слово пошани від усіх українців. Слід подбати, щоб увесь матеріал, що його зібрав дослідник Євген Місило, якнайшвидше був опублікований. Ми довго чекали на появу книги «*Obóz «Jaworzno». Zbrodnia nieukarana*». Було б дуже побажано, щоб після війни в Україні, вона вийшла також українською мовою, англійською тощо.

Книжку можна придбати в інтернеті або за телефоном:
E-mail: akcjaw@gmail.com;
Tel.: kom. +48 607 131 306.

Василь Загороднюк

**«Ох, ці дачники!» і «Новорічні невдахи» Аліни Барнетт:
еволюція творчого поступу**

Коли йдеться про художній психологізм та шляхи його бачення в сучасній українській малій прозі, то оповідання Аліни Барнетт «Ох, ці дачники!» і «Новорічні невдахи» вписується у це русло. Твори цієї авторки: «Муха», «Джон Говард: в ім'я співчуття та любові» (фрагмент із роману), що вже відомі херсонським читачам, підтверджують цю тезу. Про це вже зазначалося у моїх попередніх дослідженнях. Правда, у фрагменті роману робляться тільки психологічні намітки, і це зрозуміло, адже вони будуть розростатися в об'ємному полотні твору. Це моє передбачення ґрунтується на вчитуванні у вже опубліковані її тексти.

Отже, «Ох, ці дачники!» і «Новорічні невдахи», що відповідно побачили світ у виданнях «Степовий букет» (2020 р.) і «Мозаїка літературної Херсонщини» (2021 р.) – різноматичні художні зразки, що пов'язуються отим спільним авторським описовим і водночас психологічним компонентами, які визначають вже їх читабельність. У них описовий компонент ще переважає, але психологічні вкраплення додають особливого художнього шарму. І вони стають визначальними у сприйнятті творів реципієнтами. Думається, що внутрішній світ персонажів буде в подальшому на тлі побутових реалій переконливіше вирі-

знятися. Це твердження бачиться з концепції творів «Ох, ці дачники!» і «Новорічні невдахи». Адже, у першому з них головного героя ми спочатку бачимо у споглядальному ракурсі. Краса степу, пейзажні замальовки, кольорові образи, зокрема, червоні маки створюють атмосферу, якщо не ідилії, то заспокоєння, єднання з природою. Та раптово зміна сюжетної лінії увиразнює його емоційний стан. Розповідь стає динамічнішою. І тут співвідношення вже на користь психологізму, що виявляється спочатку у зовнішніх проявах персонажа. Побачена ним мертва людина збурює у ньому амбівалентні відчуття і почуття. «Тяжко підіймаюсь на коліна. Лікті збиті. На руках синці. Підборіддя пече. Що воно таке було, думаю. Озираюсь навколо – і бачу серед маків щось чорне, неначе, як купа одягу. Добре, що не каменюка. Підіймаюсь з колін та підходжу ще ближче, щоб роздивитися. Не може бути такого! Що це? Краще б то була каменюка, а не людина». Голосова реакція: «Людина, – шепочу. Людина! – повторюю з наголосом» є свідченням прийому градації. Вона змінюється констатацією і описом того, хто так вплинув на персонажа: «Чоловік лежить нерухомо, як мертвий: в довгих штанах, рибальських чоботах, у ватній куртці, та з капелюхом на обличчі, нібито ховаючись від сонця». Оце окличне: «Гей, чоловіче! – штовхаю його, а він такий твердий та м'який» водночас стає панічним передчуттям. А констатація того, що побачений чоловік – мертвий стає кульмінаційним відліком у творі.

Перехід лише до одного пейзажотворного речення: «Навколо нікого. Тільки маки – червоні як кров. Та вітер – як на цвинтарі» увиразнює ситуацію. Наяву – художній паралелізм, коли людське і природне становлять одну сутність, як писав Максим Рильський: «Часом можна виразить пейзажем те, Для чого слів нема людських». Подальша дія персонажа – втеча від цього місця. І що характерно, сприйняття його дачниками відтворено лише за стесаним підборіддям, переляканими очима і тремтячими руками. І вони роблять свої припущення, що далеко не співпадають зі смертю чоловіка в степу. Зрештою, Аліна Барнетт це закодувала у назві твору – «Ох, ці дачники!». Читачі її розкодовують.

Більш динамічніша психологічна напруга спостерігається в «Новорічних невдах». І це пояснимо. Адже завжди у відносинах жінки і чоловіка наявний цілий спектр позитиву, якому загрожує в залежності від різних життєвих ситуацій щось антонімічне, виникненню якого є свої причини. А. Барнетт у цьому творі не ставить своїм художнім завданням їх пояснювати. У неї вже констатуючий факт. Тематично «Новорічні невдахи» порушують проблему самотності в урбанізованому світі. І Херсон став місцем цієї теми. І його читачі вловлюють у топоніміці, в деталях твору знайомі для себе місця, які стали свідками багатьох людських перипетій. Звертаємо увагу, що персонажі новели не мають імен, що посилює зацікавленість ними, безіменні не значить безхарактерні, вони активно комунікують на побутовому рівні. Міжособистісна комунікація стає виразником їхніх переживань. Це дозволяє відчувати їхній багатий внутрішній світ, психологізм роботи їхніх душ, які розкриваються одна для одної. Та спочатку картина самотності героїні твору передає її своєрідний психологічний самозахист. Вона у сімейному благополуччі, сімейних клопотах, святкуваннях бачить невдах. Є приховане, легеньке почуття заздрості до цього. Водночас є несприйняття цього побутовізму, статики, чогось такого міщанського, що обездушує людей, робить їх пасивними, звужує коло життєвих зацікавлень. Саме тому знайомство персонажів твору відбувається без зайвих дипломатичних реверансів. І теорія жінки про невдах імпонує чоловікові, хоч він мав протилежну думку. «Це було смішно слухати, адже наші теорії спростовували одна одну». У цьому прочитується і психологічне єднання персонажів. Їхня прогулянка після ресторану проспектом Ушакова – це намагання зрозуміти оті внутрішні людські чинники, для розкриття яких необхідні або психологічна втома, а чи екстремальні ситуації. Тяглість розповіді Аліни Барнетт швидше спонукає бачити у персонажах «Новорічних невдах» якщо не психологічну втому, то хронічну знервованість, якій ліками є спілкування. Можна звернути увагу, що воно відбувається у відкритому просторі. Бачений із вулиці інтер'єр квартир сприймається з деяким відчуттям байдужості. Ось саме тому так наївно і реалістично з художньою переконливістю виписується авторкою картина настання Нового Року: «Усе небо вкрилося п'яною ве-

селкою, яка не могла зібрати свої барви до купи», як і не могли поки що об'єднати свої почуття герої «Новорічних невдах». Це є художньою знахідкою авторки, що дає ключ до глибшого розуміння персонажами один одного. Долучення до розповіді зорових образів значно підсилює ефект загальної художньої тканини. Вона стає яскравішою і переконливішою. «За вашою теорією, – голосно сказав мій знайомий, перекикуючи натовп, – якщо ми зараз святкуємо, і при тому не наодинці, то ми є великі невдахи». Втеча від себе або у себе в цієї жінки і чоловіка не сталася. Вони разом усвідомлюють, що за щастя потрібно боротися. «Мені захотілося обійняти та розцілувати чоловіка, що стояв поруч зі мною, бо якщо б не він...». Бо якщо б не він, то проблема самотності, загоювання психологічних травм ставала б складнішою. «Несподівано чоловік пригорнув мене до себе. – З новим роком, Мала! – прошепотів він на вухо і потім ледве доторкнувся своїми губами до моєї щоки. – З днем народження, Великий! – відповіла я». Чи є художня мотивація відповіді: «З днем народження, Великий!»? Так, є. Згадувана топоніміка твору, проспект Ушакова, довжина якого мовби намотувала на себе прогулянку жінки і чоловіка, дозволяють читачеві відчувати у ній ту розмову, що зближує людей. «Увесь цей час ми розповідали одне одному ті моменти нашого життя, якими не шкода було поділитися». І ще, для уважного читача в кінці твору відкриваються своєрідні імена безіменних героїв – Мала і Великий. Це вселяє оптимізм. Оптимізм у тому, що Аліна Барнетт, ускладнюючи змістове навантаження твору, робить психологічно аргументовану розв'язку. Ця художня правда синонімічна реальній життєвій правді. Еволюція творчого поступу авторки триває.

Микола Дупляк

У США ВИЙШОВ 108-ИЙ АЛЬМАНАХ УНС

2023 року американські українці, від 1893 р. об'єднані в Українському народному союзі, відзначали 130-ліття своєї забезпеченої (страхової) організації та підсумовували вислід своєї невпинної праці для добра української діаспори за океаном і для добра своєї далекої, але близької українській душі Батьківщини – України.

Почавши від важких піонерських років на вільній землі Вашингтона, наші емігранти вважали своїм обов'язком допомагати не лише своїм рідинам у рідному краю, але й усяким корисним проектам в Україні. Сучасники продовжують працювати для добра України і в наші буремні дні, але це вже окрема тема.

В Америці нашим першим емігрантам-піонерам не було легко, але вони не хотіли бути чужим погноєм, тож будували свої церкви, засновували рідні школи, всілякі організації, в тому й забезпечені спілки, а згодом фінансові установи. Забезпечених організацій в Америці було кілька, але досі продовжує свою корисну працю лише Український народний союз (УНС).

Заслуги УНС для української спільноти та України дуже великі. У першу чергу треба назвати найстарішу в світі українську газету «Свобода», що від 1893 р. виходила як щоденник, а тепер – тижневик. Газета була і залишилася важливою трибуною українства в Сполучених Штатах Америки. Вона продовжує безперервно виходити вже 130 років. Архів «Свободи» – це

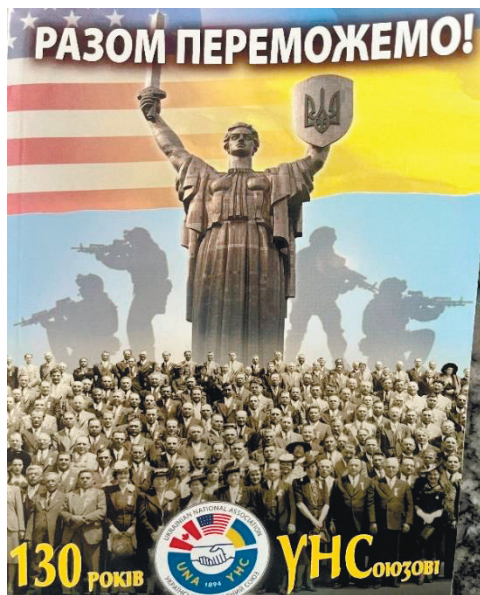
унікальне джерело інформації з історії українства, а сучасний тижневик це голос української громади, образ її життя та праці. Від 1933 року УНС видає англomовний тижневик «The Ukrainian Weekly». Це також великий успіх, бо можуть його читати й ті, хто не володіє українською мовою та громадяни неукраїнського роду. Крім того, упродовж багатьох років УНС видавав для українських дітей дуже популярний журнал-місячник «Веселка». Чимало грошей витратив і продовжує витрачати на стипендії студентам – своїм членам. Та й це не всі заслуги та добрі діла Українського народного союзу. Їх набагато більше.

Одною із заслуг Українського народного союзу є публікація альманахів. Перед нами гарно оформлений і виданий «Альманах УНС 2024». Саме про нього й хочемо поінформувати наших читачів. У цьому 108-му числі Альманаху чимало уваги присвячено 370-річчю Переяславської ради, 380-річчю смерті гетьмана Івана Виговського, 110-річчю першого бою Українських січових стрільців (УСС) із російським військом у Карпатах та 210-річчю від дня народження Тараса Григоровича Шевченка.

Зміст публікації поділено на шість розділів, а саме: «Українському народному союзові – 130 років». Знаходимо тут загальні підсумки праці УНС авторства голови організації Романа Гірняка п. н. «Гідне обличчя української Америки». Темі війни присвячений розділ «Україна переможе! З нею правда і Бог!»

До цієї теми входять чотири цікаві статті – «Визначальні війни української історії» авторства Дмитра Шурхала, «До чого ведуть компроміси з російським агресором» – автор Тарас Стецьків – політичний та громадський діяч і народний депутат України, «Спротив – ґрунт української культури» авторства філософа Володимира Єрмоленка. На його думку, українська культура завжди бачила себе частиною європейської. Це грандіозна відмінність від Росії, де головним консенсусом є протиставлення Росії та Європи: навіть коли в Росію входять західні ідеї. В Україні є все навпаки. Наше слов'янофільство було європейським, наш марксизм був європейським, наш консерватизм був європейським – і, звісно, наш лібералізм теж. «Проходячи через смерть і страждання, маючи дивовижну здатність до переро-

джень та нових народжень, Україна сьогодні дає шанс самій Європі народитися заново» – підсумовує автор. Дуже цікавою у цьому ключі є стаття турецького вченого Джемеля Керимоглу п. н. «Хвора людина Євразії». На думку автора, «Росія ніколи не була європейською. За своїм державним устроєм, політичними традиціями, способами ведення війни, вона була наступницею Золотої Орди, монгольської держави. Її основний міт був азійським». Дуже важливою особливістю, що об'єднує ці дві середньо-держави, було те, що їхня ідентичність була месіянською за своєю природою і ґрунтувалася на поширенні віровчення – ісламу у випадку турків-османів і православного християнства у випадку росіян-московитів. Нинішня війна Росії проти України вичерпає останні залишки її варварської експансіоністської енергії.

Дослідник робить цікаві спостереження та підсумки, напр.: «Як Османську державу називали хворою людиною Європи», так і Росія нині є «хворою людиною Євразії» – цивілізаційною глушиною, що продовжує своє безглузде існування. Протягом ХХ століття США, Великобританія та інші держави були зацікавлені у збереженні цілості Росії та в запобіганні її розпаду.

Саме тому Захід постійно заплющував очі на неодноразові провини і навіть кричущі злочини з боку Росії, в тому й агресію проти України 2014 року. Настав час покінчити з «хворою людиною Європі».

На третій розділ «Трагічна доля Святої Землі» склались чотири актуальні та цікаві статті, а саме: Віктор Трегубов «Ізраїль V/S Гамас. Чи є вихід з ситуації?»; Ілько Лемко «Чи існує національна солідарність?»; Василь Расевич «Пам'ять народу Ізраїлю» та Олег К. Романчук «Як українець Тарасенко допоміг державі Ізраїль залишитися на мапі світу». Для українського читача ці статті дають нагоду ближче познайомитися з проблемами євреїв і краще їх зрозуміти. Це, тим більше, що в наші дні ворог в Україні й Ізраїлю спільний – Іран, для Ізраїлю – це ворог число один, для України – число два. Головна ідея фікс для Ірану – знищення Ізраїлю, як для Росії – знищення України.

На четвертий розділ «У вічну пам'ять Кобзареві України» склались обширна аналітична стаття Омеляна Пріцака «Шевченко – пророк»; стаття Аркадія Сидорука «Шевченко у Вашингтоні»; Тетяна Зінченко «Він – над часом»; поема Дмитра Павличка «Низькопоклонники» та інші поезії.

На п'ятий розділ склалось одинадцять статей, які напрошуються, щоб їх назвати, бо їхній зміст повинна знати кожна пересічно освічена українська людина. Ось вони: Анатолій Рябоконт «Антиісторичні міти і правда» (До 370-річчя Переяславської ради); Богдан Скаврон «Жнива розбрату та руїни» (про гетьмана Івана Виговського); Наталія Мисак «Як Володимир Гнатюк та Михайло Грушевський Михайла Коцюбинського в Карпати заманювали»; Василь Цебрик «Гей ви, стрільці січові!»; Марися Тишкович «Умираю замучена. Помстіть» (про Ольгу Басараб); Юрій Корогодський «Розстріляне покоління»; Павло Федака «Великий син Срібної Землі» (До 150-річчя від народження Августина Волошина); Олександр Гаврош «Батько двадцятьох дітей і всього народу» (про Августина Волошина); Антоніна Адріанова «Буреломи творчого життя» (про Олександра Довженка); Юрій Шевельов – «Про критерії в питаннях українського офіційного правопису» (До трагічної історії нашої мови). Ця стаття визначного українського мовознавця майже тридцятилітньої давности, досі не втратила своєї актуальності і

не втратить її ще багато років. У шостому розділі альманаху знаходимо дві статті – поради щодо збереження доброго здоров'я людини.

Познайомитися зі змістом цього альманаху дуже корисно і приємно. У ньому багато цікавого та мудрого. Це завдячуємо редакторові цієї публікації та Українському народному союзові, який за власні кошти видає ці альманахи та розсилає їх своїм членам. Чи повертаються витрачені гроші на їхній друк і поширення, – важко сказати, але своїми публікаціями УНС збагачує культурні надбання української діаспори за океаном і зміцнює їхню любов до Батьківщини, з якої вони або їхні предки з різних причин виїхали.

Публікаціями своїх альманахів УНС упродовж багатьох років свого існування (а особливо під час колоніального радянського періоду в нашій історії) робив дуже корисну працю, бо приносив освіту в українську хату, національне усвідомлення вихідців з різних українських земель і об'єднував їх в одну солідарну громаду, що стала свідомою своїх національних обов'язків спільнотою за океаном. Саме за те Український народний союз і стали називати Батьком-Союзом. Коли ж Україна була поневолена і не могла допомогти своїм розсіяним по світі землякам, подібно як це робили інші народи, українські інституції, в тому й УНС, робили все можливе, щоб спершися на власні сили, об'єднати наш нарід і спрямувати його зусилля на поміч Україні, щоб і вона стала вільною і самостійною державою. Коли ж 1991 року Україна проголосила свою незалежність, українці в діаспорі дуже зраділи. Тепер допомагають нашому народові зберегти свою самостійність у війні з російським імперіалізмом і фашизмом.

Недоліком цієї публікації є те, що в ній не було мовного редактора, тому знаходимо тут дрібні стилістичні, правописні, граматичні та друкарські помилки, яких могло не бути.

Галина Немченко Іван Немченко

МОВА ЯК ЗБРОЯ

**Дупляк Микола. Зберігаймо чистоту
рідної мови. К.: Літературна Україна, 2024. 344 с.**

У незалежній Україні мова титульної нації вже не перебуває під пресом заборон та нищення, як у попередні століття. Але ці багатовікові убивчі процеси, а насамперед нещадна русифікація, і нині накладають певний відбиток на долю мови, її спотворення в устах носіїв. Скільки в радянські часи було видано словників української мови, підручників і посібників, насичених росіянізмами, як сараною. І все для того, щоб звузити український світ за рахунок нахабного й безпардонного нав'язування всього російського. А нині в часи жорстокої московської агресії проти України мова сусіднього народу продовжує виконувати свою убивчу колонізаторську функцію, як і за царату чи в період сталінських репресій або брежнєвсько-сусловського великодержавного шовінізму. Для українця рідна мова – це оберіг від де-націоналізації й перевертництва, тож її вживання – це вияв гордості за причетність до свого славного народу з багатовіковою історією, героїчною минувиною та сьогоденням.

У сучасних умовах, коли кремлівська верхівка заявляє на весь світ, що не існує ні української держави, ні української нації, ні української історії, ні української культури і мови, бо весь цей простір, мовляв, є споконвічною російською територією

єю, частиною «русского міра», кожне україномовне видання сприймається як цвях у домовину путінської імперії та її патологічної брехні. Функцію одного з таких московобивчих гвіздків виконує й нова книжка представника української громади в США Миколи Степановича Дупляка «Зберігаймо чистоту рідної мови» (2024). Прочитавши її, певно, чимало тих, хто сумнівається в потребі удосконалення своїх навичок у володінні українською мовою, зробить свої належні висновки і поліпшить свій статус мовця. Особливо ті, хто полюбляє спілкуватися суржиком, насичувати свою мову росіянізмами тощо. Або ж стверджує, що краще розмовляти ламаною російською мовою, ніж недосконалою українською. Видання апелює як до філологів, так і до широкого загалу.

У «Вступному слові» до книжки, поданому видавцем і редактором місячника «Бористен» Ф. Сухоносом, підкреслено: «Цінність цього видання зрозуміє кожен, хто приймає просту істину – знання і пошана до рідного слова – духовна потреба будь-якої порядної людини» [с. 6].

Сам Микола Степанович у заспіві до книжки «Від автора» зауважує: «Мій шлях до українства був складний, але любов до України в мені завжди була» [с. 8]. І це дійсно так. Про це свідчить воістину подвижницька україноцентрична діяльність Миколи Дупляка протягом багатьох десятиліть (Див. про це у статті І. Немченка «Живе Україною й для України...»: нашому співавторові з-за океану Миколі Дупляку – 80» [1]). Знаємо про це

зокрема і з нашої тривалої співпраці з Миколою Степановичем, адже ще з 2000-х років він є почесним членом нашої наукової міжкафедральної лабораторії «Українська література в англомовному світі» при Херсонському державному університеті, членом редколегії «Вісника Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори)» та автором кількох десятків публікацій на сторінках випусків даного видання. Та й у теперішньому 19-му числі «Вісника» шановний читач може переглянути цілу серію різнопланових публікацій М. Дупляка, перейнятих українською ідеєю.

Микола Степанович згадує і запевняє: «Мені довелося вивчати в школі кілька мов, але рідну мову вивчаю все життя і вивчатиму її до останніх днів. Наша мова стала невід'ємною часткою Батьківщини, голосом мого народу. Я радів рідному слову, коли чув його на різних дорогах життя, радів людям, які його вимовляли, і журився, коли нехтували ним. З українцями я майже завжди говорив українською мовою» [с. 13]. Патріотичний обов'язок спонукав М. Дупляка запропонувати широкий читацькій аудиторії книжку з промовистою назвою-закликом «Зберігаймо чистоту рідної мови». Керуючись настановами митрополита Іларіона про необхідність у незалежній Україні чистити «авгієві стайні – спадщину росіянізації» та доктора Богдана Цимбалістого – осягти «намул бездержавности, з якого Україна якомога швидше повинна себе помити», автор пропонує «і свою маленьку часточку до очищення нашої мови оцією скромною публікацією» [с. 13]. Це видання увібрало матеріали, які від початку 2017 року Микола Степанович час від часу друкував на сторінках журналу «Бористен» на запрошення Ф. Сухоноса: «На зміст моїх статей «Зберігаймо чистоту рідної мови» склалися дослідження різних авторів і мої власні спостереження. Дуже бажано, щоб вони дійшли до широкого кола читачів і в Україні, і в діаспорі. Тим більше, що далеко не всі мовознавці в Незалежній Україні працюють над відродженням української мови, над переробкою спотворених словників і розробкою справжнього українського правопису. Це і є наслідок прищепленого їм радянською освітою переконання у правильності «радянської національної політики» [с. 15].

Книжка М. Дупляка структурована у вигляді аж 75 розділів, або цілісних, або поділених на параграфи. А завершується доречним покажчиком «Слова і вислови, що засмічують нашу мову» зі вказівкою розділів, у яких ідеться про них. Це полегшить читачській аудиторії пошук сумнівних форм та їх правильних варіантів.

Видання не стосується лише лінгвістичної царини, а сягає обширів загальнонаціональної проблематики, питань формування українця, звільненого від імперсько-радянської облуди, не ураженого комплексом меншовартісності. Відтак пропозиції та констатації щодо правильності мововжитку спроектовуються на розуміння українцями свого місця в світі, своєї національної та державної вагомості. Автор пише в 1 розділі: «Деякі знайомі залюбки користуються висловом «на Україні», «на Україну» тощо. Ми кажемо: «у Росії», «в Америці», «у Франції», але «на Кавказі». Треба, отже, писати: «в Україні», а їхати треба «до України». Шануймо себе. У народній творчості та в красному письменстві знаходимо обидві форми: «на Україні» і «в Україні». Після того, як наша Батьківщина відновила свою незалежність, в офіційному вжитку запанувала форма «в Україні». Вислів «на Україні» вказує на провінційне становище країни. Він – принизливий. Україна – вільна держава!» [с. 17].

У руслі подібних міркувань сприймається й наступний – 2 розділ. Уже в його першому параграфі відчувається й історичний екскурс, і злободенність сучасного моменту: «Є немало фактів, коли росіянин, проживши усе своє життя в Україні, так і не навчився розмовляти українською мовою. Часто такі факти можна пояснити небажанням особи вивчити і розмовляти українською мовою, хоч дехто, можливо, таки просто нездатний вивчити споріднену мову.

У світлі воєнних подій треба писати, що російська стала мовою окупанта й агресора» [с. 19].

Цілком справедлива думка, хоча вона провокує питання: а коли російська мова не була окупаційною та агресивною щодо українського простору? Певно, таке вже її імперське призначення: пишатися своєю величчю за рахунок нищення мов колонізованих народів. Споконвіку за російськомовними осадчими при-

ходив войовничий «руський мір», щоб задушити й розтоптати мову, культуру, історію іногородців на їх рідних теренах.

М. Дупляк рекомендує звільняти свою мову від фактичного сміття, очищати її, всіляко вдосконалювати. Наприклад, замість *грецький горіх* вживати словосполучення *волоський горіх*, замість *лічити зуби* – *лікувати зуби*, замість *користуватися успіхом* – *мати успіх*, замість *болільник* – *уболівальник*, замість *благоухання* – *пахощі*, замість *безпомічний* – *безпорадний*, замість *настоювати* – *наполягати*... Уже в самих назвах параграфів автор часто загострює проблему: «Морфологічно-словотвірні росіянізми», «Котре слово найкраще – *слава*, *браво* чи *ура?*», «Наші спортсмени дискредитують Україну чужою мовою», «Шкідливе засилля пасивного стану в українській мові», «Чужі назви засмічують столицю України», «Про мовні покручі в столиці України», «Про жорстокі слова», «А кличний відмінок досі ігнорується!», «Важко позбутися чужого «давайте», «Чому в нашій мові цвітуть чужі бур'яни?», «Наслідки колоніального стану України відчуваемо й досі». Так, у підрозділі «Чи Новий рік наступає?» услід за мовознавцем М. Лесюком М. Дупляк пояснює: «...Ніхто тут ні на кого не наступає. Наступають там на Сході України російські окупанти, а Новий рік чи якесь інше свято не наступає, воно надходить» [с. 212].

Часто в книжці наводяться історико-культурні цікавинки, про які багато хто з широкого загалу й не чув. Наприклад, про те, що місто Чернівці після приєднання Буковини до УРСР 1940 року близько року офіційно називалося Черновицями за московською традицією, поки письменниця О. Кобилянська з цього брутального приводу не звернулась до М. Хрущова, й той по-дбав про повернення місту української назви [с. 201].

Поряд із цим М. Дупляк нарікає на надмірне захоплення в середовищі українців не лише росіянізмами, а й іншою іноземною лексикою, попри існування своїх давніх словесних форм. «Українці залюбки користуються чужими словами та безкритично переносять їх на український ґрунт, наприклад, «маркетинг» замість «збут». Саме таким словом ми користувались поки не вивчили англійської мови» [с. 17]. Або ж автора дивує вживання в ЗМІ слова «рідерси», замість звичних «читанки», «хрестоматії» [с. 148], або поширення слова «релаксуймо» замість тради-

ційного «відпочиваймо» [с. 192–193] чи засилля слова «рейтинг» на противагу давньому «оцінюванню» [с. 201]. М. Дупляк від того має невтішне враження: «Мені здається, що диктори пишуть українсько-англійським суржилом» [с. 214].

Автор видання часто посилається на міркування відомих людей (Б. Антоненко-Давидович, К. Городенська, Р. Зорівчак, С. Караванський, М. Лесюк, Л. Лук'яненко, І. Огієнко, О. Пономарів, М. Рильський, Яр Славутич, В. Стус, В. Яворівський та ін.), котрі додають йому наснаги в обстоюванні тих чи інших позицій, підходів, бачень. Риторично звучить питання щодо важливості рідної мови в житті суспільства та вчасності усвідомлення цієї істини: «...Тільки російська агресія й величезні руйнування спричинили перехід на українську мову, а може, раніший перехід і запобіг би цим руйнуванням?» [с. 116].

Відтак поява книжки Миколи Степановича Дупляка «Зберігаймо чистоту рідної мови» підтверджує вкотре, що слово є могутньою зброєю. Видання актуальне як для нашого часу, надзвичайно інформативне й корисне як poradник і тим, хто бажає покращити рівень володіння українською мовою, і тим, хто тільки долучається до її вивчення. Зичимо авторові доброго здоров'я та нових творчих пошукань.

На завершення додамо, що ця важлива й така потрібна книжка вийшла завдяки фінансовій підтримці Фондації імені Івана Багряного.

Література

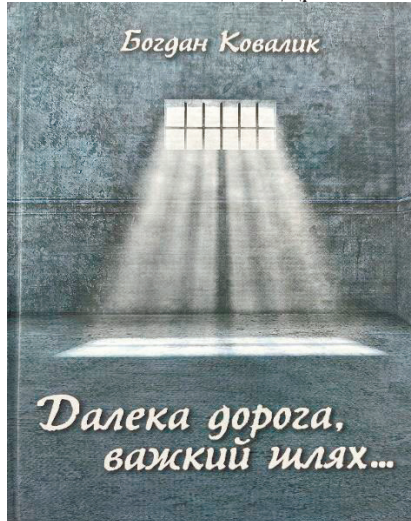
1. Немченко І. «Живе Україною й для України...»: нашому спів-авторові з-за океану Миколі Дупляку – 80. *Вісник Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори): літературно-науковий збірник: випуск 12*. Київ – Херсон: Просвіта, 2016. С. 254–264.

Микола Дупляк

ДАЛЕКИЙ ШЛЯХ ДО ВОЛІ...

Перед нами спогад немолодої людини-патріота – борця за волю своєї поневоленої Батьківщини з великим життєвим досвідом – Богдана Ковалика. Автор зробив цікаві підсумки зі свого життя у книжці «Далека дорога, важкий шлях». Публікація вийшла друком у видавництві «Коло» в Дрогобичі 2021 року.

Богдан Ковалик – «Височан», «Юнак» народився у свідомій українській родині в гарному й національно-свідомому українському селі Зоротовичі пов. Перемишль (тепер Самбірського

району Львівської області) 12 жовтня 1926 року. Він досі живе в Сполучених Штатах Америки. Автор – представник міжвоєнного покоління української молоді, яка не мирилася з колоніальним станом свого народу та робила необхідне, щоб наблизити час волі й самостійного розвитку України в народів вільних колі. Ця молодь знала пророчі слова нашого національного пророка Тараса Григоровича Шевченка «Борітеся – поборете!», пам'ятала й слова нашого Каменяря «Кожний думай, що на тобі мільйонів стан стоїть...». Крім того, у народі була ще свіжа пам'ять про українські визвольні змагання під час і після Першої світової війни. До речі, Богданів батько служив добровольцем в Українській Галицькій Армії, а вуйко Василь Химко всюди був, де воювалося за Україну: в Січових Стрільцях; на Закарпатті воював із мадярами, а вже пізніше зголосився до Дивізії «Галичина». Безперечно, це все напевно мало вплив на розвиток допитливого юнака.

У шкільні роки здібний Богдан багато читав, хотів вчитися. Він любив історію, географію, філософію та музику. Цікавився усім, що діється у світі. Завжди співчував гнобленим і слабшим. Одначе, можливості вчитися українцеві під польською займанщиною були обмежені. Та все ж таки він закінчив торговельну школу і торговельний ліцей у Перемишлі. Студював заочно в Українському технічно-господарському інституті в Подебрадах у Чехії.

Як свідок початку Другої світової війни, автор описує свої враження з зустрічей із німецьким військом, а згодом із червоноармійцями, які «визволили» Галичину з-під польського панування та приєднали до Радянської України. Перші враження та висновки юного Богдана для читачів напевно будуть цікаві. Саме під час війни Богдана прийняли до Юнацтва Організації українських націоналістів (ОУН). До речі, в Юнацтві треба було багато вчитись, засвоїти принципи щоденної поведінки. Основою були ідеалістичні погляди на світ, в яких важливу роль відігравали дух і воля. Треба було вивчити декалог українського націоналіста, 12 прикмет характеру українця-революціонера, 44 правила життя українця-націоналіста й багато іншого. Згодом Богдан став кушовим, а відтак підрайоновим провідником Юнацтва ОУН на Перемищині. Після вишколу в Карпатах, був при-

значений районним пропагандистом. Відновив сітку Юнацтва в торговельній школі в Перемишлі. В другій половині 1945 року дістає наказ відійти на Закерзоння, а восени 1946 р. провідник «Орлан» висилає його до Німеччини. Окреме місце автор споминів присвятив справі доцільности творення німцями «галицької дивізії», до якої влився найкращий цвіт поневоленої нації. Автор наводить об'єктивні аргументи щодо цієї справи, різні погляди. Багато місця присвятив своїм «пригодам» у підпільній праці в ОУН і УПА, «добрим» словом згадає зрадника «Вишинського».

Окремий розділ Б. Ковалик присвятив рятуванню єврейського населення від заглади в нацистських таборах смерті. Євреїв рятувала та помагала їм пережити війну також його родина. У сорокову річницю перемоги над нацистською Німеччиною, Богданова тітка Іванка Бергер-Ковалик стала праведником світу та посадила дерево на Алеї Праведників, що на Горі Пам'яті в Ізраїлі.

Долю автора споминів вирішила його невдала спроба перейти чеський кордон до Німеччини в січні 1947 року. Організація вислала його кур'єром на Захід. На жаль, завдання не вдалося виконати. Його зловили чеські прикордонники з компрометуючими підпільними матеріялами. 18 грудня 1948 року, празький суд засудив Б. Ковалика – «прямого агента імперіалістичної розвідки» до смертної кари. Після багатьох допитів для «шпигуна», почалось важке життя у тюрмах Чехословаччини. Ув'язнення відбував у Празі на Панкраці, в ізоляторі для політичних в'язнів Бори в Пльзні, у копальні урану в таборі Битіз і ліквідаційному таборі в Леопольдові на Словаччині. Хто цікавиться умовами життя запроторених у Чехії, – довідається багато з розповідей автора книжки. За ґратами Богдан цікавився тим, що діється на волі та робив правильні й переконливі висновки й спостереження, що додавали надії на позитивні зміни, на волю тощо.

Після травневої амністії 1960 року, по тюрмах Чехословаччини залишилося ще 2985 політичних в'язнів. Під час амністії 1962 року звільнено ще 2320 політичних в'язнів, а за тюремними ґратами продовжувало каратися ще 465 невільників, серед яких був і автор споминів. 14 березня 1964 року Богдан Ковалик вийшов з Леопольдовської фортеці-в'язниці на волю. У тюрмах карався 17 років, один місяць і 20 днів. Згодом чеські друзі допомогли йому влаштуватися на працю в місті Ждяр-над-Сазавою. Саме тут познайомився з майбутньою дружиною Іриною Ключачек. «Празьку весну» 1968 року Богдан зустрів уже на волі. Він цікаво описує політичні події в Чехословаччині та в Празі, інвазію військ Варшавського договору тощо. На жаль, ставлення західних держав до подій у Чехословаччині було пасивним. Вони респектували домовлення зі Сталіним у Тегерані 1943 року й вважали, що все, що відбувається в Чехословаччині, є внутрішньою справою східного блоку.

Щоб не попасти в нову біду, авторові довелося їхати з дружиною до Відня, а на латинське Різдво 1968 року пощастило приїхати до Нью-Йорку. З того часу почалося нове життя на волі – у вільному світі.

В Америці подружжя Ковалик стало батьками доні Марії та сина Володимира. Автор написав багато про своє родинне та громадське життя, про працю на хліб щоденний та Товариство вояків УПА, в якому займав провідні пости. Був також секретарем Світового братства вояків УПА. Чи не завдяки його праці,

міська управа проголосила 6 травня 1992 року Днем УПА в Йонкерсі.

Коли ж Україна відновила свою незалежність, Товариство вояків УПА ім. ген. хор. Романа Шухевича – Тараса Чупринки створило допомоговий комітет, що сприяв становленню й розбудові збройних сил України. На святкуванні 50-ліття створення УПА 1992 року в Києві та Львові, а згодом на відкритті Музею Романа Шухевича в Білогірці (21 жовтня 2001 р.) побував також автор спогадів. Він зізнається, що жив Товариством вояків УПА, якому присвятив багато сил і свого вільного часу. Свою працю в рядах комбатантів УПА засвідчує багатьма листами, аж до 2022 року, коли Товариство вояків УПА офіційно змінило свою назву на Товариство Української Повстанської Армії в США ім. ген. хор. Романа Шухевича – Тараса Чупринки. З того часу членами Товариства УПА можуть бути діти та внуки колишніх повстанців. Першим головою Товариства обрано доньку Миколи Ковальчина – «Бурого», Зеню Брожину, а Богдана Ковалика призначено почесним головою.

Внаслідок ідеологічних розбіжностей, на еміграції заіснували дві упівські організації, які врешті-решт об'єдналися у видавництві «Літопис УПА», в якому впродовж десятиліть дружно працювали, забезпечивши підготовку, видрук і поширення тематичних книг по бібліотеках України та світу. Допитливий читач в опублікованому Коваликом листуванні на цю тему, знайде чимало відповідей на питання про еміграційні розбіжності.

Книжка вийшла на гарному папері; технічно бездоганно. Одначе, мови автора не справлено добре. У книжці трапляються дрібні граматичні, стилістичні та правописні помилки. Спомини Богдана Ковалика написані цікаво, інформаційно, документально. Вони читаються з приємністю. Рецензовану публікацію доповнює географічний показчик, список скорочень та аббревіатур і перелік 132 кольорових світлин і 14 документів.

Спогади Богдана Ковалика – раритет, бо наклад лише 200 примірників. Це абсолютно мало! Нашадки повинні подбати, щоб публікація батька і діда була в усіх бібліотеках України та в багатьох бібліотеках світу. Вона цього варта.

Богдан Ковалик в однострої Товариства УПА в США
на тлі організаційного прапора та банера,
присвяченого Головному Командирові УПА
Роману Шухевичеві – Тарасові Чупринці.
2019 рік.

Св. п. Олександра Мудра

У РІЧНИЦЮ СМЕРТИ ОЛЕКСАНДРИ МУДРОЇ

2022 року в американському місті Чикаго на вісімдесят п'ятому році життя відійшла з цього світу гарна й талановита людина-патріотка та щира українка – поетеса Олександра (Леся) Мудра, яка весь вік жила втраченою Батьківщиною, тужила за нею та постійно працювала для неї й мріяла про те, щоб Україна якнайшвидше скинула пута російсько-радянської неволі й зажила щасливим життям у колі вільних народів. Її мрії здійснилися 1991 року, коли Україна нарешті відновила свою незалежність. Із цього приводу Леся не без причини почувалася щасливою.

Однак, життя Покійної не було легке. Насправді про її дитинство та молоді роки знаємо мало. Зі статті авторства Ліди Корсун «Життя віддане Україні», що появилася в газеті «Сурма» в Чикаго 17 серпня 2022 року, теж про цей період читач не довідається багато. Знаємо лише, що майбутня поетеса народилася 1 січня 1938 року у Бродях, в родині Максима та Олени Кравчу-

ків. Ще під час Другої світової війни виїхала з батьками до Польщі. Саме там минуло її дитинство і юність.

У Польщі закінчила гімназію та російську філологію у Ягеллонському університеті в Кракові. Українську мову винесла з рідної хати, а згодом вивчала самотужки. У післявоєнній нетолерантній Польщі бути українцем було не те що важко, але й небезпечно. Доводилось приховувати свою національність.

Автор цієї статті мав приємність познайомитися з Лесею на Шевченківському концерті в Кракові 1959 року. Вона співала в місцевому хорі Українського суспільно-культурного товариства. Як свідомо українка, була активна в житті українського студентського гуртка, що саме тоді обережно активізував свою діяльність.

1960 року Лесі вдалося виїхати до Канади. Там вийшла заміж за судженого Василя Мудрого, з яким наступного року виїхала до Сполучених Штатів, до Чикаго. Подружжя виховало двох синів – Олега і Романа, яким дало вищу освіту. Тому, що сини одружилися з чужинками, мати дуже переживала. Чимало часу й енергії віддала безкорисній праці для добра української громади та рідної церкви свв. Володимира і Ольги. Як пише Марія Климчак, «Леся понад 30 років вчителювала в Рідній школі та в дитячому садочку «Дзвіночок» при парафії свв. Володимира і Ольги, була членом товариства Українська учительська громада; членом Українського золотого хреста, Літературного фонду ім. Івана Франка, Сестрицтва при парафії свв. Володимира і Ольги; була секретаркою відділу Українського народного союзу, а тринадцять років співала в церковному хорі «Прометей». У своїй хаті-музеї зберігала твори українського сучасного живопису та прикладного мистецтва. Допомогала українським школам, бібліотекам, церквам, дитячим будинкам, малозабезпеченим родинам і творчим людям в Україні. У своїй гостинній хаті приймала відомих людей-шістдесятників. За свою громадську працю одержала грамоти від посадника Чикаго та Міністерства освіти України, а також різні відзнаки від українських організацій Америки.

Громадська діяльність Олександри Мудрої припинилася у липні 1999 року після автомобільної катастрофи, в якій ледве зберегла життя. Рятувальники через кілька годин розрізували

авто, щоб витягти з нього її понівечене тіло. Леся перемогла клінічну смерть. Упродовж тижня була в комі. Згодом витримала понад двадцять операцій. Ліжка й візочок стали новим «набанням» колись життєлюбної, веселої та невгамовної Лесі. У висліді останні двадцять три роки життя була калікою, прикованою до ліжка та візочка. Вона виявила багато зусиль, щоб жити. Немов Леся Українка, зустрічала день словами

Гетьте, думи, ви хмари осінні,

Тож тепера весна золота....

Леся Мудра дуже любила дітей, виховувала, навчала їх любити рідне слово, гарно говорити українською мовою; пізнавати звичаї та культуру нашого народу, любити свою далекую, але серцю близьку Батьківщину. Саме тому в Лесиних творах спостерігаємо багато любови до дітей, до природи й краси, до України, пошани до Бога та християнських цінностей, до української культури і наших народних традицій.

На шлях творчої літературної праці для дітей Леся Мудра стала вже в дорослому віці. У висліді видала дев'ять дитячих і поетичних книжок. Авторка друкувалася в багатьох українських часописах в Україні та діаспорі: в ілюстрованому журналі для дітей і молоді «Екран», «Церковний вісник», «Рідна школа», «Самостійна Україна», «Америка», «Свобода», «Народна воля», «Новий шлях». Багатим на видавничому полі Лесі Мудрої виявився 1991 рік. Саме тоді у видавництві «Дивосвіт» у Чикаго вийшли друком три книжечки для дітей з чорно-білими ілюстраціями Юрія Віктюка: «Створення світу», «Ковчег Ноя» та «Неопалима купина». Згодом 1994 р. у видавництві «Перун» в Ірпені вийшла книжечка для дітей «Чари Свят-Миколаївської ночі» з прекрасними кольоровими малюнками Олега Цоя. Цього ж року у видавництві «Лілея» в Тернополі вийшла книжечка для дошкільнят і молодших школярів «Український тиждень» з чудовими чорно-білими ілюстраціями художника Олега Шупляка, а тернопільське видавництво «Поліграфіст» видало збірку «З тобою, рідний краю», прикрашену документальними фотографіями та оригінальними ілюстраціями Олега Шупляка.

1995 р. у видавництві «Край» у Львові вийшла інша книжечка для дітей «Створення світу» з благословенням Верховного Архієпископа УГКЦ Кардинала Мирослава Любачівського з

кольоровими ілюстраціями Володимира Павлика. Цього ж року у видавництві «Лілея» в Тернополі вийшли Лесині пісні для дітей «А я собі співаю» з чорно-білими ілюстраціями художника Олега Шупляка.

До збірника ввійшли Лесині пісні, які рекомендуються для використання у навчально-виховній праці з дошкільнятами та школярами. Вони вчать любити найдорожче – Матір Божу, Україну, шанувати батька, матір, рідну мову, рідні звичаї та рідну природу. Пісні адресовані насамперед дітям, а також батькам, вихователям, учителям музики, художнім керівникам дитячих ансамблів. Книжечка «А я собі співаю» – спільна праця поетеси Олександри Мудрої та художника Олега Шупляка. Музичний запис, в основному, Василя Подуфалого.

Леся тужила за рідним краєм, який утратила в завірюсі Другої світової війни; тужила за рідним порогом, який ледве пам'ятала, за рідними дитячими стежками, за природою рідних Бродів. У вірші «Пам'яті матері» писала:

Ти співала мені про Вкраїну,
Про розквітлі весною сади,
Про свою говорила родину,
До якої затерті сліди.

1993 року рідний край простягнув до Лесі руки: її запросили до Бродів на III Всесвітній з'їзд брідщан. Цього ж року щаслива поетеса промовляла на відкритті пам'ятника Тараса Шевченка. Там уперше в Україні висловила свою радість із зустрічі з Батьківщиною, з земляками, з брідськими образами, з рідною природою.

Перед очима рідний дім,
Батьки і вся родина,
Ось... дідуха приніс дідусь,
Ось... прихід Бога-Сина.

(«В Різдвяну тиху ніч святу»
Чикаго, 8 лютого 1985 р.).

Лесина програма на Брідщині була дуже насичена. У висліді стали нові знайомства, нові друзі, налаждалась із ними нова співпраця. По брідському радіо пролунали Лесині ліричні поезії в чудовому виконанні диктора Дарії Гарасимчук. У вірші «Тату! Я їду до Бродів!» своєю радістю ділиться з Батьком:

Тату! Збудися, чи чуєш?
Твоя Україна вільна!
А ти у могилі ночуєш,
Не бачучи білого дня.

Тату, я їду до Бродів,
Хвилююче кличе земля!
Я – віточка свого народу,
Шукатиму в Бродах тепла.

Приїзд Лесі Мудрої на рідну землю став початком її нових звершень. Спостереження, переживання, радість і біль на Батьківщині ще ряснішими й щедрішими дощами окропили сад її душі. В цьому саду серед цвіту калини і запаху сіна, під спів цвіркунів і солов'їні трелі, проросла співпраця із заслуженим майстром народної творчості Іваном Сколоздрою (1934–2008) – одним із плеяди мистців наївного малярства на склі. 1999 р. Л. Мудра влаштувала виставки живопису на склі І. Сколоздри в Українському культурному осередку в Чикаго та в Пармі, Огайо (2006 р.), а згодом (2006 р.) цю виставку влаштувала в Українському Національному Музеї (УНМ) в Чикаго. До речі, Іван Сколоздра оформив своїми кольоровими картинами книжку віршів О. Мудрої «І стану я, мов ця сосна» (Львів-Чикаго-Броди, 2000). Як пише з цього приводу Надія Ішук-Черниш, у цій збірці лірики «Леся мала в серці найбільший скарб: дарувати і тішитися чужою радістю. Вона мріє бачити Україну багатою і щасливою, веселою й уквітчаною».

Якщо людина в кінці свого життя здатна відчувати близький кінець своєї земної мандрівки, то Леся Мудра напевно його відчувала. З думкою про збереження своєї мистецької колекції, 2020 р. передала УНМ на постійне зберігання свою колекцію робіт Івана Сколоздри, а також картини живопису українських художників, зразки народного одягу, вишивані рушники, сорочки, предмети текстилю, килимарства, кераміки, народної іграшки, інкрустації по дереву тощо.

Олександр Мудра та Іван Сколоздра

Олександр Мудра та Іван Сколоздра

У «Каталозі робіт з приватної збірки Олександри Мудрої та Олега Богдана Мудрого», який упорядкувала й видала куратор Українського Національного Музею Марія Климчак, представлено цілу збірку, що її передала УНМ Леся Мудра, а доповнив її син Олег Богдан. Тепер це єдина та найбільша колекція народного майстра Івана Сколоздри поза межами України.

Можна з певністю сказати, що коли б не наслідки автодорожньої аварії, поетеса напевно збагатила б українську дитячу літературу багатьма новими творами, а це тим більше, що до кінця життя зберегла добру пам'ять, цікавилась громадськими, культурними та політичними подіями у світі, а з початком російської агресії проти України журилася сучасним і майбутнім Батьківщини. Леся Мудра була членом Спілки письменників України. Через недугу багатьом Лесиним видавничим задумам так і не довелося здійснитись. На жаль...

Олександра Мудра померла 19 липня 2022 року в Чикаго. Хай добра пам'ять про неї залишиться у всіх, хто її знав.

Микола Дупляк

«Я З ТИХ КРАЇВ, ДЕ ЩАСТЯ ОКЕАНИ...» (ПАМ'ЯТІ ЛЮДМИЛИ БИСТРОВОЇ-ДРОБОТ)

Постать Людмили Анатоліївни Бистрової-Дробот належить до таких світлоносних субстанцій, що ніколи не гаснуть. Навіть сонце та місяць, мабуть, стомлювалися простежувати всі її діяння. Куди не йшов би, часто зустрічав Людмилу Анатоліївну, яка не йшла, а просто бігла, щоб завершити одну справу й розпочати наступну. Ось-ось, здається, й зараз чи з дверей бібліотеки, чи з-поза Будинку культури випурхне вона, наче непосидюча синичка, і вигукне: «Ось я Вас і спіймала! Будемо робити запис передачі!» Або подасть до нашого «Вісника» новий матеріал як співавторка цього херсонського видання від 2020 року, і чергова її стаття осяє своєю мудрістю та добрим світлом і нас, колег по перу, і широку читацьку аудиторію... Вона обіймала весь світ своїм поглядом, своїми руками, своїми словами, намагаючись захистити його від жорстокості й глупоти.

Як жителька м. Корсунь-Шевченківський на Черкащині Людмила Анатоліївна постійно була в гущі літературно-мистецьких акцій, громадських заходів, що відбувалися в Надроссі.

Народилася вона «літньої пори 3 липня о 2 годині дня повоєнного 1946 р. в родині робітника Анатолія Володимировича і Віри Матвіївни. Важила близько 5-ти кілограмів, і всі думали,

яка вийде міцненька дівчинка. Але сталося так, що виросла худенькою, тендітною, вразливою дівчинкою. До того ж дуже скромною і сором'язливою» [1, с. 201].

Мистецькі нахили розвинулись у Людмили Бистрової на-самперед у родинному колі. Як згадувала письменниця в своєму автобіографічному нарисі: «Про всі скарби душі народної я дізнавалася від своєї мами Віри Матвіївни, від бабусі по мамі Оксани Петрівни, її сестри Євдокії Петрівни, які володіли великим талантом оповідачів та вміли прекрасно співати народні пісні. Згодом, уже будучи студенткою, я записала близько 25 пісень від своєї бабусі» [1, с. 200].

А ще з великою вдячністю завжди згадувала Людмила Анатоліївна своїх учителів із шкіл, де здобувала середню освіту (№ 1 і № 2 в Корсуні-Шевченківському). Вони прищепили їй любов до знань, усіляко розвивали творчі здібності, влаштовували екскурсії рідним краєм (Канів, Київ, Умань), залучали до участі в літературно-мистецьких вечорах та зустрічах із письменниками.

По закінченні Корсунь-Шевченківської середньої школи № 2 (1964) Людмила Бистрова працювала на верстатобудівному заводі приймальною відділу технічного контролю, а з 1965 року навчалась за спеціальністю «Українська мова та література» в Черкаському державному педагогічному інституті. Перебувала у вирі вузівського життя, брала участь в оглядах художньої самодіяльності, у різних літературно-мистецьких імпрезах. Наприклад, під час урочистостей у Стеблеві до ювілею І. Нечуя-Левицького, разом із однокурсницею Лідією Ковтун зіграла сценку з «Кайдашевої сім'ї» (роль Мотрі).

По завершенні навчання у виші 1969 року (отримала диплом із відзнакою), вчителювала в Краснодоні на Луганщині. Там же спробувала свої сили в царині журналістики.

У 1975 році повернулась до Корсуня-Шевченківського, де майже півстоліття займалась активною діяльністю в царині освіти, культури, шахового спорту тощо. Ось лише деякі ділянки її праці та посади: старша вихователька й заступниця з навчально-виховної роботи школи-інтернату, заступниця директора вечірньої школи, вчителька української мови та літератури середньої школи № 1, інспекторка і методистка районного відділу освіти,

заввідділом культури, заступниця редактора газети «Корсунь», депутатка міської ради, голова комісії з питань освіти, культури, медицини, спорту, соціального захисту і молоді.

Людмила Бистрова-Дробот – членкиня Спілки журналістів України, учасниця й очільниця літературно-мистецького об'єднання «Янталка», організаторка учнівської літстудії «Пролісок», авторка та ведуча програми «Сонячний промінь від мене до тебе» (радіоефір «На хвилі Корсуня»), позаштатна кореспондентка газети «Надросся», лауреатка ряду премій у галузі журналістики, літератури, мистецтва. А ще була учасницею вокального гурту «Оберіг», головою ветеранської організації педагогів громади, членкинею Ради ветеранів [3, с. 23].

У 2000-х роках Людмила Анатоліївна брала участь у виданні збірок «Святе джерельце» В. Усаченка, «Світло з неба» Л. Рузевич. 2007 року в творчому тандемі з В. Якубенко опублікувала спільну книжку «Коли душа лебідкою злітає».

Плідним був київський період у долі Людмили Бистрової-Дробот (2007–2014 рр.). У столиці вона працювала в бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. Драгоманова, активно відвідувала літстудію «Вольниця», якою керувала поетеса-краянка С. Касьяненко. Разом із іншими студійцями публікувалась у різних виданнях, а також увійшла до складу Черкаського земляцтва у Києві «Шевченків край».

Почавши діяльність у галузі журналістики ще далекого 1969 року, Людмила Анатоліївна часто публікувала свої матеріали на сторінках періодики («Слава Краснодару», «Правда України», «Вісник Корсуня», «Корсунь», «Надросся», «Педагогічні кадри», «Освіта»).

Своєрідним звітом перед читацькою аудиторією став вихід книжки письменниці «Цвіт душі моєї» (2016) з підзаголовком «Лірична сповідь». До неї ввійшли поезії різних років. Збірка об'єднала цикли «Доля», «Кохання моє недоспіване», «Моя душа – натягнута струна», «Сніжинки падають мені в долоні». Поетичною візиткою авторки став вірш «Я з того краю, що Нечуєвим зоветься». У ньому відлунує безмежна любов до рідної землі, гордість за причетність до українського загалу:

Я з того краю, що Нечуєвим зоветься
І де Шевченко по росі ходив,
Де гул століть у наших грудях б'ється,
Де із Росії набираюсь сил...

[2, с. 35]

Лірика поетеси випромінює світло любові й доброти, вона барвиста й поліфонічна як довколишня природа, сповнена життєвого оптимізму:

Сміються мальви за вікном,
Їм сонечко дарує ласку неба,
Кругом цвіте і дихає теплом,
Тож сумувати й плакати не треба.
(«Сміються мальви за вікном»)

[2, с. 198].

Поезія Людмили Бистрової-Дробот дуже милозвучна, мелодійна, адже й сама авторка любила співати і слухати вокальні твори. Тож як стверджується в біографічній довідці з недавно опублікованого збірника-пісенника «Співуча Рось, моя колиска» (2023), її вірші покладено на музику такими композиторами, як Ніна Іваненко, Сергій Калініченко, Володимир Лисак, Петро Лойтра, Олексій Марченко [3, с. 23].

Людмила Бистрова-Дробот подарувала сучасникам співочий цвіт душі своєї та й вирушила в засвіти. Певно, й зараз вона споглядає з небес на нас та шепоче: як можна бути такими уповільненими? Ану жвавніше! Цінують кожну мить, даровану Богом! Ось одне з її ліричних напучувань, зіткане з неперебутнього молодечого завзяття:

Хто весну завжди чекає,
Не зів'яне, не помре,
Бо секрет краси він знає
І надією живе.
(«Пересядуться морози»)
[2, с. 189].

А ми скажемо, що такі люди, як Людмила Бистрова-Дробот, не забуваються. Вони незримо присутні в нашому житті і в наших щоденних ділах.

Слава не вмере, не поляже!

Література

1. Бистрова-Дробот Л. Д. Моя біографія. *Бистрова-Дробот Л. Д. Цвіт душі моєї: лірична сповідь: поезії*. Корсунь-Шевченківський: Видавець В. М. Гавришенко, 2016. С. 200–205.
2. Бистрова-Дробот Л. Д. Цвіт душі моєї : (лірич. сповідь) : поезії. / Л. Корсунь-Шевченківський : Видавець В. М. Гавришенко, 2016. 205 с.
3. Співуча Рось, моя колиска / упорядн. О. С. Майдаченко, С. Ю. Калініченко. Корсунь-Шевченківський: ФОП І. С. Майдаченко, 2023. 80 с.

Іван Немченко

Наші автори

Бабич Анастасія Богданівна – випускниця Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» (Івано-Франківська філія), фахівчиня видавничо-поліграфічного виробництва, журналістка;

Бахтіарова Тетяна Василівна – кандидатка філологічних наук, доцентка, учителька-методистка Херсонського ліцею № 57 Херсонської міської ради;

Бевзюк Катерина Валеріївна – студентка 3 курсу Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова (м.Миколаїв);

Бошков Віталій Михайлович – письменник, перекладач, член НСПУ, генерал-хорунжий Чорноморського козацького війська;

Вельможко Василь Іванович – член Національної спілки краєзнавців України;

Гаврилишин Максим – журналіст (м.Івано-Франківськ);

Голокоз Юлія Сергіївна – магістрантка Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова (м.Миколаїв) на спеціальності «Журналістика»;

Єфименко Каріна Василівна – студентка 3 курсу Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова (м.Миколаїв);

Нетребиха Валентина Олегівна – студентка 4 курсу Херсонського державного університету;

Гаражій Любов Василівна – голова Таврійської фундації (ОВУД), член НСЖУ;

Дупляк Микола Степанович – педагог і журналіст, громадський діяч у США;

Загороднюк Василь Степанович – член НСПУ, голова Херсонської обласної філії НСПУ, кандидат філологічних наук, доцент Херсонського державного університету;

Клімук Василина Григорівна – магістрантка факультету української й іноземної філології та журналістики Херсонського державного університету;

Кострикін Лідія Петрівна – черкаська поетеса, економістка, бухгалтерка;

Крат Анатолій Анатолійович – письменник, критик, перекладач, адміністратор і контент-менеджер Фейсбук-групи «Українці за кордоном» (Чехія, м. Прага);

Кулик Валерій Павлович – Почесний громадянин міста Херсона, заслужений діяч мистецтв України, член НСПУ;

Лозко Галина Сергіївна – українська філософиня, етнолог, релігієзнавиця, засновниця Об'єднання рідновірів України, членкиня НСПУ;

Лойтра Петро Леонідович – композитор, Академік Міжнародної літературно-мистецької Академії України;

Мовчан Альона – членкиня НСЖУ та ХОО Всеукраїнської молодіжної громадської організації «Молода Просвіта», керівниця літературно-драматургічної частини у Херсонському обласному академічному музично-драматичному театрі ім. М. Куліша; організаторка мистецьких акцій «Поетична шафа», «Поетичне рандеву», «Щомісячні читання», музично-поетичного проекту «Рок!Шафа», співорганізаторка музичного проекту «Рок!Комод».

Немченко Галина Вікторівна – кандидатка філологічних наук, доцентка, співробітниця міжкафедральної наукової лабораторії «Українська література в англomовному світі» при Херсонському державному університеті;

Немченко Іван Васильович – кандидат філологічних наук, доцент, керівник міжкафедральної наукової лабораторії «Українська література в англomовному світі» при Херсонському державному університеті;

Плакида Ніна Петрівна – вчителька української мови та літератури, учителька вищої категорії, учителька-методистка Херсонського наукового ліцею Херсонської обласної ради;

Теленчук Надія Сергіївна – письменниця, перекладачка у Німеччині, волонтерка української діаспори, кураторка українського салону в Берліні «Літ.О!»;

Цвід Антонія Петрівна – членкиня НСПУ, учасниця Міжнародного руху «Poetas del Mundo», членкиня товариства «KulturLeben», Центральної спілки українців Німеччини в Берліні;

Шупта Дмитро Романович – член НСПУ, Академік Міжнародної Академії оригінальних ідей України, Академік Міжнародної літературно-мистецької Академії України.

Літературно-наукове видання

Вісник Таврійської фундації

(Осередку вивчення української діаспори)
Міжнародний літературно-науковий збірник

Випуск 19

Головний редактор: Іван Немченко

Коректор: Галина Немченко

Редактор Ірина Майдаченко

Підп. до друку 08.11.2024. формат 60x84/ 16. Папір офсет.

Обл. вид. арк. 21,01. Ум. друк. арк. 21,27. Зам. 644.

Видавець та виготівник ФОП І.С.Майдаченко,
свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції ДК № 851 від 13.03.2002 р.

19400, Черкаська обл.,
м. Корсунь-Шевченківський,
вул. Ярослава Мудрого, 22
e-mail: irena22@ukr.net